

۷۱۱۵/۱۱۴
فربدون بن کوبی

آذربایجان ادبیاتی تاریخی
ماتریالی

۱/۱

I - جلد II - حصه

باکو آذرت

1925

Lit
T
522
87

فریدون بک کوچرلی

آذربایجان ادبیاتی تارخی

ماتریاللاری

دیرنچی جلد - ایکینچی حصه

1 - 5 بیٹ

آذر نشر

باکو - 1925

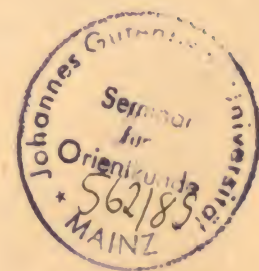
آذر نشر بک کتاب - دولی

سوک زماندا چاپدان چیقانلار: یاقیندا چاپدان چیقاجاقدیر:

1 - مختصر ناطات - جمو حیرایی کلی	40	1 - تحلیل تاریخی - فوقله سقو	40
2 - حیوانات دوسلری -	50	2 - تورک ادبیاتی تاریخی II - حصه اسماعیل حکمت	50
3 - طبیعت الیک آدم -	60	3 - اوغاریشما جدوللری - بوزده والسکی	60
4 - شیدا - حسین جواد	40	4 - عملی هندسه II - حصه - آستریاب	40
5 - تورک ادبیاتی تاریخی I - حصه	3-20	5 - بکلی تورک القباسی	3-20
6 - تورک ادبیاتی تاریخی II - حصه	5-00	6 - رهبر جبر II - حصه - لهه دینسی	5-00
7 - گنج کوپلو مکتبی - شوخین	30	7 - آذربایجان ادبیاتی ماتریالی II - حصه - کوچرلی	30
8 - رهبر جبر I - حصه - لهه دینسی	1-50	8 - مثلثات - ریگین	1-50
9 - ناطات - یقواری	1-30	9 - جبر مسئله و مثاللاری II - حصه لری - ایسترووه	1-30
10 - تشریح و فیوولوی - زاویائی	2-20	10 - هندسه خطیه - به نوشک و بیج	2-20
11 - عملی هندسه I - حصه - آستریاب		11 - فوژو و غرافیا - بولاق	
12 - هندسه مسطحه مسئله و مثاللاری I - حصه	1-00	12 - تاجا تئولوژیسی - رستم کوی	1-00
13 - آذربایجان ادبیاتی ماتریالی - کوچرلی		13 - هندسه مسئله و مثاللاری II - حصه	
14 - جوغرافیا IV - حصه - بقور رشاد	1-50	14 - مثلثات II - حصه	1-50
		15 - فزیک I - حصه لری - غریفوروف	
		16 - هندسه مسطحه مسئله و مثاللاری II - حصه	

بیرینجی جلد ایکینچی حصہ صرا ایلہ گلن شاعر لر .

571	17- مہوشی شیروانی	277	قبہ
584	18- میرزا حسن زلالی تخلص	1	- عباسقلی آقا باکو خانوف
585	19- واعظ افندی شیروانی	279	«قدسی» تخلص.
589	20- عسکر شیروانی	302	2- میرزا حسن «میرز» تخلص
591	21- قاسم شیروانی	307	3- کربلای عبداللہ ابن جانی
592	22- مہجور شیروانی	317	4- مہربانای بابابک
598	23- شکر شیروانی	320	5- کربلای صفی «والہ» تخلص
	24- نابی افندی شیروانی	342	6- آقا باقر
600	ولی الاصل	344	7- میرزہ جان بک مدد اوف
601	25- ثنائی شیروانی	351	8- عاشق پری
	26- لاهیجی شیروانی -	356	9- محمد بک جوانشیر عاشق تخلص
604	عارف تخلص	368	10- جعفر قلی خان نوا تخلص
605	27- آصف شیروانی	380	11- قاسم بک ذا کر تخلص
607	28- آصف لنبرانی	468	12- میرزہ فتحعلی آخوندوف
609	29- نسیمی شیروانی	514	13- ملا قاسم ذا کر
	30- شیخ ابراہیم - قدسی	528	14- کریم آقا فاتح
610	گنجہوی	531	15- ابراہیم افندی نجاتی
613	31- آقا اسماعیل ذبیح	533	16- سید ابولقاسم نباتی

قېه

مرحوم عباسقلى آقا قدسى نىڭ ترجمە حالە شروع ايتىمىزدىن مقدم قېه شېرىنىڭ بارەسندە كە شاعر نىڭ وىطنى مقامندە در اجمالاً معلومات وىرەگى مناسب گوردىك.

يادكار قالمىش ورق بارەلردىن و توارىخىدە گورنىن مختصر احواللىرىدىن بىلە معلوم اولونور كە قېه شېرىنى نادر شاھ تارىخى ھىجرىيە نىڭ (1147) نىجى سەسەندە كە مىلادى (1734) نىجى سەسەنە مۇتابقىدۇر بنا ايتىدىر مىشدر. مۇشارىلە شابراندن (قېه اويىزدىدە دۈەچى مىھالىدىر) گىلوب كىچىدىگىدە درىندايە (شابران) نىڭ آراسىدە «گىلىستان ارم» آدىندە بادىفا باغلىقىدە استراحت ايتچون ساكن اولمىشدر.

بورانىڭ آب ھۈاسى شاھە خوش گىلدىگىدن مىرزە مەدى خان مىنى تۈسۈپلە امر ايتىمىشدر كە بورادە شېرى بىناسى قويۇلسون.

بو امىرى اجرا ايتىك ايتچون نىچەنفر اوز قوشۇتىدىن كە اردىل شېرىدىن وارامىشلىر او مەكاندە قويۇر، او جەتە شېرىك اولتىجى مىھەسى ايمىلىكىدەدە «اردىل مىھەسى» آدىلە مىشوردۇر.

روايت اولونور كە شېرىك آدىنى نادر شاھ اوز چادرنىڭ باشىدە كى قېەسنىڭ نىشانتە ياد اولەرق امر ايتىدىر «قېە» قويۇلسون. بىر روايتدە بۇدۇر كە قېەنىڭ بىناسى «قۇدىيال» چاينىڭ ساقى طرفىدە ابتدا قۇيان قىچىلى خان «مىشەرى» نىڭ آتاسى مرحوم حسين على خان اولۇبدۇر، بىلە كە شېرى بو آخر وقىلارە كىمى او بىرىك اھالىسى آراسىدە «قۇدىيال قىلە» آدىلە مىرۇف ايتىدى. *

(* بىيامك كىركىر قېەنىڭ آدى نادر شاھدىن سوڭرە قىچىلى خان و شىخىلى خان زىمانلىرىدە «گىلىستان ارم» آدلانمىشدر. مەكانىڭ اصل آدى بۇايمىش كە اورادە شېرى بنا اولدۇقە مىھو اولمىشدر. و سوڭرەدىن بىنە بۇاش - بۇاش ارز سابىقى آدىنە داخل اولمىشدر.

مرحوم «مشتري» نك ايام حكومتدن - عباسقلی آقا «قدسی» نك زمانه
كمی - بو آراقده نه نوع علما و عرفا وجوده گلدیگی و اولئر کیم-ار
اولدیغی معلوم دگلدیر.

هر حالده قوباده بر چوخ اهل حال و عرفا و علما اولوبار و اونك
ایچون مرحوم کاظم آقا سالک قبانی (قبه‌نی) یاد ایتدگده دیمشدر:

کمال رفعت شیروان معلوم

معارف ممدنی خاک قبادر:

نیچه اهل بلاغت وار آنده

بری آقا بك و میرزه بابادر

بری قدسی لقب عباسقلی بك

دیار نظم شعره پادشادر.

عباسقلی آقا باکو خانوف «قدسی» تخلص.

مرحوم عباسقلی آقا قافقاز شعرا و ادباسینک مشهورلربندن بریسی حساب
اولونور. اونك پدر بزرگوارى میرزا محمد خان ثانی باکو خانلرینک نسلدندیر
وقتیکه دولت روسیه طرفندن جنرال خاتونسوفک سرکرده لگیله قوشون گلوب
قبه ناحیه‌سنی (1806) نجی سنده شیخعلی خاندن استخراج ایتدی عباسقلی
آقانك آتاسی میرزا محمد خان اوراده اقامت ایدردی.

مذکور ناحیه‌نك اداره‌سی اوکا حواله اولوندی و خان مرحوم خیلی
مدت اوراده خالق ایلدی ولکن اونك وفاتندن سوکره ولایت حکومتی
روس نچائیکلرینه (قومیندات) تسلیم اولوندی و اختیار حکومت و ریاست
مسلمان خانلرنك اللرندن بر یوللق چیخدی.

میرزا محمد خانك اولادندن نیچه نفراری روس خدمتده اولوب حرمت
و عزت کسب ایتمشدیلر. جمله‌سندن مشهوری و قابلی مرحوم عباسقلی آقا
اولوبدر. بو ذات شریف عقل و ذکاوتی سایه‌سنده آز وقتك ایچنده بر
چوق علوم و فنونه دارا اولوب معاصراری بیننده آدوسان قازانمشدی و
قافقازك هر یرنده آدی سویله‌نوردی مرحوم سالک معاصری ایش که اوکا
«دیار نظم شعرده» پادشاهاق لقبی ویرمگله - اونی یاد ایتمشدر.

عباسقلی آقا علوم متنوعه‌یی عرب و فارس دیلارنی قبه‌ده و داغستانك سائر
مرکزله‌نده تحصیل ایتدکدن سوکره روس طرفندن آچیلش دیوان‌خانه‌لرده
قوللوقلر ایدوب فطری ذهن و فراستی اوچندن چوخ تیز روس دیلنی و
او دیله یازوب اوخوماغی اوگرنمشدر. و او وقتك اکابری نظرنده مکرم
و محترم اولوب بالقوونوق چینیه نایل اولمشدر. اما آخرده دنیا شهرتی بوچ،
جاه و ریاست طلبنی بی مضمون گوروب خدمتدن استعفا ووروبدر عبادته و
آخرت سرمایه‌سنی جمع ایتمگه مشغول اولوب حجه، بیت الهه عزیمت ایلمشدر.

و تاريخ هجرتك (1261) نجى سائده اول جناب مكه مكرمه ايله مدينه منوره آراسنده « وادئى فاطمه » آدلو منزله وفات ايدوب همان برده دفن اولونمشدر. رحمته الله عليه رحمه واسعه.

بيله روايت اولونور كه عباسقلى آقا قدسى حج زيارته عزيمت ايتد كده مشهور قبه قضى سى حاجى ملا عبدالله آخوندى دخى اوزيله برابر آپارمشدى وقتيكه قدسى اوز زيارتنى اتمامه يتورير يوزنى درگاه حقه دوتوب ديور: « پروردكارا! هر پادشاهدن مكا نشان ويريلوبدر سندنه بر نشان تمنا ايديرم كه آخر نشانم اولسون! »

حاجى ملا عبدالله آخوند او نشاندن مراد نه اولديغنى سورشور. حاجى عباسقلى آقا ديور: « او نشان بو مقدس مكانده اولمكدور. » نجه كه مرحومك آرزوسنجه ايش واقع اولور.

گلستان ارمك آخونده مرحوم عباسقلى آقا قافقازيه ده وجوده گان علما و ادبا و شعرادن فى الجملة معلومات ويرد كدن سوكره اوز سير سلوكى و ترجمه حاليله دخى نرى آشنا ايدير:

عباسقلى آقا يازير:

« من آنادن اولمشام هجرتك (1208) نجى ايانده كه تاريخ مسيحيه نك (1794) سائنه مطابقدر. آنادن اولديقم ير امير حاجيان (خيله) قريه سيدر كه ناكو خانلقنده واقعدر.

تدريسه باشلاديقم وقت يدى ياشنده ايدم، فقط اون ايلك مدتده اعتنايه لايق بيليك و معلومات كسب ايتمگه مقتدر اولايلمدم. بونكده سببى او زمانلار هر يرده محاربه و شورش دوام ايتمگى ايدى.

بو مدتك عرضنده او گرنديگم بر شى وار ايسه اوده فارس ديلنه كفافنجه آشنا اولديغمدر. سياست عالمنده وجوده گلن غوغالار ساكت اولجاين بزم عائله مز قوبايه كوچدى. قوبايه كوچن زماندن تمام اون ايل عرب ديلينك و بعض علملرك تحصيلانه عمر و امك صرف ايتمشم. مادي و غيرى سببلرك مانع اولماقنه داخميaraq بو مدتك عرضنده علومده جزئى بر شهرت قازانماغه قادر اولدم.

قافقاز ناحيه سنك حربى سر كرده سى جنرال (برمولوف) (1225) هجرى (1820) مسيحي تاريخنده منى حضورنه تفاسيه دعوت ايدوب دولتى بر خدمت مكا تكليف ايتدى. تفليسه ساكن اولار كن روس ديلنى او گرنمگه سعى و هوس ايتدم و بو ديلك كومك لكيله آوروپا مدينته فى الجملة بلد اولدم. دائما بيوك آدملرك و سر كرده لرك ياتده اولدقمدن شيروان، ارمنستان، داغستان، چركسستان، گرجستان، آناطولى و آذربايجان ولايتلرنى گزوب كمالنجه او برلره بلد و آشنا اولدم.

هر ولايته قدم قوياق اورانك احوال، اوضاع و مكانته و اهالى نك طرز معاشنه دقت يتورد كم كمى عرفا، عقلا و حكما سياهه ده گوروشوب ياخونلاشماغه موفق اولدم.

تركيه و ايران محاربه لرنده كه هجرتك (1248) نجى و ميلادك (1833) نجى تاريخنده واقع اولمشدى من قتيار (پاسكيويچ) ك حضورنده صاحب منصبلر دائره سنه داخل اولدم.

بتون قافقاز سرحدنى، (دون) نهرينك سواحلى مالاروسسيا، ويليقروروسسيا، ليلانديا، ليتوا، لهستان اولكه لرنى سياحت ايتدم. بورالرده هم دولت باشنده مقام و منصب صاحبي اولان كسار ايله و هم علم و معرفت صاحبلرى ايله تاشلق و دوستلق ايتمگه بختار اوايشم.

بو سياحتمده عقله و روحه غذا و پرورش ويريچى بر چوخ شيلرى گوروب اوللارى اخذ ايتمگه سعى و همت صرف ايتمشم. بشريتك اوضاع و احوالنه درست ملتفت اولوب اوزيمه يقين ايتدم كه بو دنيا - دار فئادر، بر شى يوخدر كه بونده دائمى و ابدى اولسون، آد و شهرت پوچدر. دولت و منصب مدام برقرار اوزره قالماز. نه قدر نجيب و مشهور بر سلسله دن اولورسن اول وقتيكه اوزگده لايق اعتنا بر شى يوخدر خاق نظرنده قدر و قيمتنگى ايترمش اولورسن. آنجاق بر شيئه اعتقادم درست و اينانماقم محكمدر، اوده بودر:

علوم و فنون عالمنده بر معرفت و مهارت قازاناريسه ك، لازمنجه بيليك حاصل ايدوب اوزگدن سوكره گلنلره اوز علم و بيليككدن بر ثمر و اثر قوبار ايسه ك اولوقت، اوزگى خوشبخت حساب ايتمگه حقت اولار. دارعقبايه رحلت ايدندن سوكره بو دنيا ده گنه ياشامش كمى اولورساك. بواه بر عقیده ده

اولدیمدن و بو عقیده‌یی سیودیگمندرکه اوکا خدمت ایتمگی اوزیمه واجب ییلوب برنجه اثرلری قلمه آماغه جسارت ایتشم...

همان اثرلرک باره‌سنده آشاغده معلومات ویریله‌جکدر.

مرحوم عباسقلی آقا غایتده زبرئ، صاحب عقل و معرفت برذات پسندیده صفات ایش که جمله معاصرارینک قلبنده اونک محبتی وارایش، علم و بیلو کیندن علاوه اونک چوخ روان و ظریف طبع شعریه سی وارایش.

ترکی، فارسی و عربی دبلرنده بر نچه تصنیفات و رسائلی موجوددر.
حاجی عباسقلی آقانک اهتمامیه قبهده بر عرفا مجلسی ترتیب اولونمیشدی بو
ایشده اوکا آرتق درجهده کومک ایدن دوستی حاجی ملا عبدالله آخوند
اولوبدر. بو مجلسه عباسقلی آقانک دوست و آشنالری جمیع اولوب روحانی
صحبتلر ایدرلرمش.

عباسقلی آقازک وفاتیدن سوگره بر مدت مجلس پوزولور و شعر بازاری کساد اولور اما سوگره دن قبه ده ینه عرفا مجلسی ترتیب اولونور و او مجلسک آدی نجه که قبه شاعرارنیک کلامدن گورونور - « گلستان » ایش. مرحوم عباسقلی آقا بر پاک دامن، خوش خلق، خوش کردار و حق پرست شخص اولدیغی ایچون اوز حال و شأنه مناسب « قدسی » لقبی اتخاذ اتمیشدر. اگرچه مرحوم اوزی شیعه اتی عشری مذهبنده ایش اما اعتقاد جهتجه غیر معاصرارینه بگزه مزایمش و خلفای ثلثیه رفض و سب کیمیی فالایق عملارده راضی اولماز ایش.

اونك مملڪي و عقيدہ سي ڪلامن ندين واضح و آشڪار در و افعال العبادہ
داير اولان مسئلہ عقيدہ لاجير و لا تقويض بل هي بين الامرین خصوصہ
منظوم اولمش بو بيتلر ڪلام بلاغت نظامند ندر.

هر کس عمل زخویش نینداده مؤمن است
وان هم که نسبتش نه بحق داد کفر است

بی‌قوهٔ فعلی را بجهان چون وجود نیست.
در اختیار ماست عمل هم مقدر است.

قدسی نیکوست هر چه رسد از جناب دوست
در ضمن هر فساد صلاحی مقرر است.

مرحوم « قدسی » نك متعدد اثرلارندن مشهور اولانلری بوللردر: « گلستان
 ارم » (*) فارس دیلنده بو کتابك مالی داغستانك تاریخنه، اوضاع و احواله
 اولنده سکونت ایدن مختلف طایفه لرك دولانا جاغنه، عادات و آیینلر نه و دیالرنه
 دائر معلوماتدن عبارتدر.

« آثار داغستان » کتابت مؤلفی مرحوم میرزه حسن افندی القنداری ،
نجه که اوزی یازیر « گلستان ارم » دن خیلی معلومات و مهم احوالات اوز
کتاب ایچون اخذ و استخراج ایدوب فارسدن ترکه ترجمه قیلمشدر .

نېچە. كە « گلىستان ارم » دە تەرجىرر اولونوبدەر قدسى نىڭ باشقە تەئىقاتى بولار دەر:
(1) « رىاض القدسى » ترك دىيەندە، بو كىتابنىڭ مىندىجاتى اهل بيت رسول الله
صل الله تعالى عليه وسلم نىڭ وقايىسى خىصوصىندەدەر.

(2) « قانون قدسی » صرف و نحو فارسی. دو کتابدن بر نسخه حقیرده واردر. مرحوم مصنف صرف و نحو قواعد و اصولی شرح و بیان ایتد کده هر بر قاعده و اصول ایچون فارس دیلنده بعض اییات، رباعیات و مصرعلر تمثال گتوریر. اولردن بعضینی فارس شاعرلرئ کلاملرئدن اتباس ایتمشدر و بعضی اوز طبع فسون سازیله وجوده گتورمشدر.

(3) « کشف الغرایب » فارس دیانده - ینگى دنیاڭ (آمریکا) نڭ کشفی احوالی خصوصنده .

(4) « تهذيب الاخلاق » معارف اشيا پايانده فارس دياننده .

(5) « کتاب نصیحت » ترك ديانده .

(6) «عين الميزان» عرب ديلنده ايكي با بدن عبارتدر.

(7) «اسرار ملکوت» فارس و عرب دیلارنده علم نجوم و هیئت باینده
مش ائردرد بوراده مرحوم عباسقلی آقا علم نجوم دن ویردیگی معلوماتی
نک آیتانی رسول خدانک قولی ایله تطبیقی ایتمشدر.

(8) «عمومی جغرافیا» فارس دیبند.

(9) «مشکات الانوار» فارس دیلمندہ اخلاقہ دائر منظوم اثر در۔

(10) «مرآت الجمال» فوسیحہ اشعار.

(*) و اثری مرحوم عباسقلی آقا اوزی روسجه ایډوب ایمپراطور روس نیقالای
آزله تقدیم ایتشدور و ایمپراطورک امریله طبع اولونمشدر.

(11) « کتاب عسگریه » - قبه اهلندن عسگر آدلو بر جوانك کیفیت حالی و گذارش مالی خصوصند تصنیف اولونمشدر .

بو خرداجه و بامزه ترك لساتده شرأ و نظماً تألیف اولنمش برحکایه در .
مرحوم میرزا ابوالحسن بك وزیروف (ضوئی) تخلصك « قواعد ضوئیه » نام مجموعه سنده طبع اولونمشدر .

بونلردن علاوه مرحوم عباسقلی آقانك بر چوخ تصنیفاتى و هر قسم اشعار و كلامی واردد حیفاكه اونلر بو حالد چتینك ايله تاپولور . حقیر بو باره ده چوخ چالشیدیسه ده كه اونلردن ممكن اولان قدری اله گتورسون - میسر اولمادی بو خصوصده مرحوم میرزا حسن افندی القدارى سوز ویرمشدی . صد افسوس كه او گاده اجلدن مجال اولمادی . آنجق مهدى بك حاجینسكى واسطه سیه « نصیحت نامه » دن بر نسخه الیمزه یتشدی و قبه شاعرلرنك ترجمه حالی و اشعار و آثاری خصوصند بر چوخ معلومات اولجناك همت و سعییه حاصل اولوندی . الله اوندان راضی اولسون !

باری الدمه اولانلره قانع اولوب اونك قوه شعریه سنی و درجه کمال و معرفتنی و فى الجملة هانسی بر مسلك و روشده اولماسنى بیان ایتك ایچون نمونه لر گوسترمكى لازم گوردیك .

« کتاب عسگریه » نك باشنده مرحوم عباسقلی آقا بو گونه لسان بلاغت سنجیه كفتاره گلوب دئیور :

« پابسته سلاسل محنت و گرفتار زندان محبت قرو بسته دام و الم و پامال اندوه ملال ، بلبیل گلزار محنت « قدسی » شوریده حال بو رسم دل آوز ايله فرقه اولوالالبابه بیان مافى البال ایتمش كم ریاض وجود بشریه ده قسم - قسم محنت و اندوه نهالی ید قدرت ايله اکیلوبدر و انسانك سینه سی بش گون مسرور اولسه ده اون گون غم و غصه ايله مالا - مال اولور . با این همه لابدأ عالم صورت ده اقتضاء طبیعت بشری اولدر كه هر کیسه گر گدر بر نوع منظور ايله جلاء بخش دیده دل اولوب اوقات شریفه بی ضایع و عمر عزیزینی بیوده کیچورمه سین و بزم حوادثده جام غفلتدن طبع طالب هوشیاره بادئ جبل ایچورمه سین .

هر دلدده كه یوخ نشانه عشق ،
آرایش غم ، فسانه عشق

البته دگل گماله قابل
اوقاتى کیچر - ولی نه حاصل ؟

بی بهره قالور بو مدعادن
تحصیل لذایذ صفادن .

ای دل دوتا گور خیال ذوقین
تا درك ایدمه سن وصال ذوقین .

عشق ايله جهانده بی نیاز اول
اما روشكده پاك باز اول !

دهر ایتسه اگر جفا اراده
سندان كمی سخت دور وفاده

ور باشكده چالسه دست ماتم
چاكوج كمی چرخ - چكمه سن غم !

آه ايله اولور دهن یولی بند
لیریز شراره - كوره مانند .

قدسی نك بو كلام موزونى - خوش مضمون و لایق تحسین كلاملردن بریسیدر .
اوقاتى دنیاده بی خبر و بی اثر کیچورنلر و قیللری مهر و محبتدن خالی قالنلر ، فراقك جفا سنی و وصالك صفا سنی گورمینلر ، دنیاك كشمه - كشینمه ، بر كنه و بوشنه دوشمینلر انواع زحمتلره و اقسام مشقتلره دوچار اولمیانلر .
مراد و مقصده واصل اولماق یولنده جانندن و باشند کیچمینلر - البته بی جوهر ، كشیف و غافل كسلردر كه اونلرك وجودیله عدمی - بیتنده بر تفاوت یوخدر .
اونلر - نجه كه شاعر دئیور :

« بی بهره قالور - بو مدعادن
تحصیل لذایذ صفادن ! »

کوگل ایونی عشق ذوق و هواسیله معمور ایدنلر و محبت نوریه
ایشیقلاندیرانلر، روشلرئده پاك باز و مستقیم اولانلر دهرک جفا سی مقابنده کر گدر
زندان کمی سخت دورسونلر و دست قضا یاس و ماتم چکوجنی اولنلرک باشنه
چالقدنه غم و الم چکمه سونلر، هر بر جهنده اوز قصه و نیتلرئده، روش و
مسلكلارئده ثبات و دیانت گوسترسونلر.

قدسی نك آتیده درج اولونمش مخمسی دخی یوخاریده یازدیغمز بیاناتی
بر نوعی تصدیق ایلیور که عاشق صادق دوست یولنده ثابت قدم اولوب کر گدر
جان و باشدن کبیچسون:

مخمس قدسی:

دلا! عزم ایله سن بابل صفت گلزاره بسم الله
مرادک اولسه میل ایتمک فغان و زاره بسم الله
گر ایسترسن مدام اولماق جگر صدپاره بسم الله
غرض فکرک تماشا در اگر دلداره بسم الله
نظر قیل لعل جان بخش رخ گلناره بسم الله
تمنا سنده گون گوندن منی دلخونی شیدا قیل
گر کمز نام و ناموسم غم عشقیله رسوا قیل
ویروب دنیا و دین نقدین متاع وصله سودا قیل
اگر یوق دست رس سودایه باری کیت تماشا قیل
گلوبدر یوسف گل پیرهن بازاره بسم الله!

چکر دك آرزو دایم دیر دك شوق یار ایله
که دوشسون اتفاق وصلت اول سیمین عذار ایله
ایدییم جانم اوکا تسلیم ذوق و اعتبار ایله
دوروبدر اول بت سرمست تیغ آبدار ایله
سوزك گر دوغرودر ای عاشق بیچاره بسم الله

دیلمشدك ای بت ترسانکه برهم زن سالم
که ایتمه عاشقمندن من یمان گون التفاتم کم
آلوبدر صبر می درد و بلا جان قدسین ایلرهم
اگر اقراری ثابت سن وفا هنکامیدر بودم
ترحم قیل، قدم باس دیدۀ خونباره بسم الله

اولوبدر غرق خواب جگر چشم ترک قدسی
یانوبدر داغ محنتدن دل غم پرورک قدسی
کتور تقریر بر بر یاره عرض ایت غملرک قدسی
اگر بو شیوه دهن دلگیر اولورسه دایرک قدسی
شروع ایله بر اوزگه وجهله اظهاره بسم الله

قدسی نك بو مخمسنینی علی بك حسین زاده «فیوضات» نام ژورنالک 28 نمره سنده
شاعرک اوز تصویر آلتنده درج ایتمشدر. «قواعد ضوئییه» ده دخی بو
مخمس مطبوعه در. غزللرندن برایکی سینی نمونه ایچون بوراده درج ایدیریک.

غزل قدسی:

آرزو ایلر کوگل دلدار کلسون کلمه دی
زلفی کافر گوزاری خونخوار کلسون کلمه دی.
هر بریوش جلوۀ حسن ایامش من گوزله دم
دلربار فوجنه سردار کلسون - کلمه دی
جانه گلدییم بیوفالار الفتندن ایسترم
بر وفا رسمنده ثابت یار کلسون - کلمه دی
درد و محنت کیچدی حددن بسکه چکدی انتظار
گوزلدیم اول شوخ گل رخسار کلسون - کلمه دی
لهجه جان پرورندن شور سالسون عالمه
عندلیب ساحت گلزار کلسون - کلمه دی
ایسته دییم قدسی دیبوم وصف جمالین دایرک
کوشش ایتدییم زینت کفتار کلسون - کلمه دی.

ایضا غزل قدسی:

چوخ گوزده سرمه الده خنا بوزده خال اولور
نسبت بو قاش و بو گوزه بگزه رحال اولور

قاف قاشك اوتای تیلک - لام ایلرک
عالمده ال بر ایلمسه بالله قیل اولور

لوح خیاله هر نجه طرح ایلمه قاشك
گلمز خیاله آخری محض خیال اولور

سر دهانی سوردوم او شکر دوداغدن
پنهان دانش بو سری دیدی قیلو قال اولور

کورجک او آتشین بوزیگی نطقم اولدی لال
قدسی! جرس دوشنده اوده زنگی لال اولور

قدسی نك نظميله یازیلمش بر نامه سی دخی اونك گوزل شعرارندن بریسی دره
همان نامه بوراده عینله درج اولونور:

سن اونده صفا ایله
دل جوار آراسنده،
من قالشم آواره
گرجوار آراسنده.

دردو غم هجرانندن
غربته پریشانم
دوندی جگرم فانه،
قیغور آراسنده.

گورجستان گوزلرینی شاعر تعریف ایدوب دئور:

بر یانه اگر باخسام
غم چکمک اولور بیجا،
بونلر کمی مه طلعت
خوش خولر آراسنده.

هر جانبه عزم ایتمه
ازبسکه گوزل چوخدر،

طوطی صفتم حیران
گوز گولر آراسنده.

ابر ایچره گوشه مائد
پرتو سالور آفاقه.

رخساره سی هر شوخت
گیسوار آراسنده.

یوز عشوه مهر ایله
عاشقاره میل ایتمک،
بو شهرده عادتدر
مهروار آراسنده.

بونلری گوروب قدسی
هر کیمسه که عاقلدر.
قیلمز اوزینی رسوا
بد گولر آراسنده.

قدسی نك بو کلامنه نظیره اولارق قراباغ شاعرلرندن بر نجه سی بو مثللو
شعرار یازمشلر. اولاردن مشهوری میرزا علی اصغر «نورس» تخلصو شاعرک
غزیدر که بوسیاق باشلانور:

کو کلام ایله پنهاندر
کیسولر آراسنده،
شانه گزوبن تاپماز
یوز مولر آراسنده الخ..

بو غزل اوز موقعنده یازیلماقدور.
روسلرک ادیبی و تمیل نویسی (قریایوف) ک تمیلاتدن «ایشک و بلبل»
عنوانله یازیلمش قصه بی مرحوم عباسقلی آقا ترکه بو گونه ترجمه ایتمشدر:

نقلدر بابلی گوروب ایشک
دیدى قلبمده وارد رعدده شک
خاق ایدر صوت لجه گئی تعریف
ایسترم من هم ایلوم توصیف
ای اولان حسن صوتده معروف
ایله بو شک عقده سین مکشوف!

خلق اقوالی تا اوله معلوم
صدق و کذبى من ایدوم مفهوم
ایت بودم بر نوای خوش آواز
قیل قبول التماس ایلمه ناز!
ایشکک التماسین اول بلب
چون قبول ایدى ایلدى غلغل
گوشینی دوتدی خرکه چون ناسوس
اوزی هم دوردی ساکت و سالوس.

ایشیدوب صوت نغمه سینی تمام
دیدى صد حیف - حیف مدام!
گرچه عالم ایچنده سن مشهور
شهرت کذب اولمه سن مغرور!

نغمه ده نقص چوخ و لیک افسوس
سکا تعلیم ایتمیوبدی خروس.

نه خوش آوازدر خروس صبا
قابى شاد ایلور قلاندا نوا!...

بلبله سوزلری ایدوب تأثیر
دیدى خوشدر سکا همیشه نفیر!

لحن صوتم ایدر جهانہ اثر
سکا تأثیر ایتمده ای خر!

بلبل آزیده ایلدى پرواز
بومثال ایله چوخ اولور پرداز

اول کسکک حالی ماتدرو حیران
اوزی عاقل مرجحی نادان

بزه خالق اوله معین و پناه
جاهل حاکم ایدنده عمری تباہ!

بو تمثیلی ایمدیکی حیات اوزره اولان شاعرلریه زدن بعضاری تعلیم اطفاله
مخصوص ترتیب اولونان کتابچه لر ایچون روسدن ترکه ترجمه ایتمشار، ولی
هیچ بری بویله خوش سبکده و شاعرانه ترجمه ایدم بیلمیوبدر.

بوراده قدسی تمثیلی سوز به سوز تحت اللفظ ترجمه ایتمه یوبدر. آنجاق
اونک معناسنی اوزی خوشلادیغی طرزده نظمه چکوبدر.

(قریلوف) بیلک گوزل نغمه لرنی و ظریف صوتی توصیف ایدوبدر.
عباسقلی آقاییسه ایشکک حالتنه و اونک خروسی مدح ایتمه سنه دقت یوروپدر،
ایشکک نه حالت اوزره بلبل اوخودیغی ائشاده دورماسنی شاعر آرتق مهارتله
بر یتده بیان ایدیر:

کوشنی دوتدی خرکه چون ناسوس
اوزی هم دوردی ساکت و سالوس.

عباسقلی آقانیک بو شاعرانه ترجمه سی هر بر قرائت کتابچه سنی زینتندره یلر.
ولی چه فایده هر کس اوز یازدیغنی سویر، یاخشی یمانه ترجیح ویردن بوخدر.
مرحوم عباسقلی آقا هجو یازان و لغو سوبله یین شاعرلریه زدن دگل ایدی،
اونک یازدیقلاری یا حقیقی عشقندن، یا علوم متنوعدن ویا پند و نصایحندن
عبارتددر. ولی تبریز بلده سنه مسافرت ایدوب اوراده بر نچه مدت مکث
و اقامت ایتدیگی زمانی تبریز اهلنک شائنده بر نچه قلیجندن کسکینراق
شعرلر یازمشدرکه اونلردن بعضنی بوراده درج ایدبروک.

ایا گروه ستمگر اهالی تبریز
وفا برینه جفا سزده بو نه عادتدر؟

نه علمه طالب اولان وار، نه معنیدن آگاه
گوروم الهی داغیلسون - نجه ولایتدر؟

نه رام رسم نصارا نه شیوه اسلام
نه بت پرست سلوکی - بولر نه ملتدر؟

نه قدر سیر ایلدیم کوچه ایله بازاری
آدم چوخ آز گورونور ازدحام کثرتدر.

وفوری واردر اوچ فرقه نك بو کشورده
آخوند ایله خر و خان بی حد و نهایتدر.

آنك عمامه سی رنگین بونك یوکی سنگین
خصوصی اول برنك جیه سی قیامتدر!

خری چخارت آرادن بونلره شباهتی یوخ
او بینوانك ایشی رنج ایله ریاضتدر

آخوند ایله خانه هر طعنه ایله سن یاراشور
بو مقفه خورلرک اندیشه سی شرارتدر

کیمك که خلقی مزیندر ایستمز زیور
کیشی اوزین بزمك جهان علامتدر.

یتشدی ایش اویره هر کسك که سقالی
حنالو اولسه اوزون حرمتی زیادتدر!

ها بيله اواسه - پارق نازی - تولادن یگدر
سوری ایچنده سینر صاحب کرامتدر!

بو شعرلری مرحوم عباسقلی آقا هشتاد سنه بوندن ابره لو یازمشدر. اگر
ایمدی ابراهیم بگك «سیاحتنامه» سنه دقت یتوریلسه یقینلک حاصل اولار که
بو مدت متمادیه نك عرضنده تبریز اهالی سینك احوال اجتماعیه سی، اوضاع معیشتی

و اخلاق رذیله سی سابقی قرار اوزره دوام ایتمکده در. بو اوزون مدتدرده
جمله ملت لر آیلوب ترقی ایتدکده مسلمان لر یاتماقدان اوصانمادیلر - یاتدیالر و
بویله فنا حاله دوشدیالر، مغلوب و مأیوس اولدیالر...

بيله روایت اولونور که قدسی جناباری تبریزده اولان زمانی محرم الحرام
آبی ایملش، اوراده ولی عهدك زیاده شکوه لو و پرزیت تکیه سنه گذری
دوشدکده اونك دیوارنده بو شعر ی یازیلش گوروبدر:

«بو سرباز و اساس شاهزاده

اولیدی کاش او دمنده کربلاده!»

مرحوم قدسی بر نوعی فرصت بولوب اونك آشاغه سنده بداهتا بو جوابی
قید ایتمشدر:

«بساط جنك اولان ساعت قاچاردی

قویاردی سرور، دینی آراده!»

بو کیفیتك حق و صواب اولماسی راوینك عهده سنه حواله اولونور.
مرحوم حاجی عباسقلی آقانك فارس دیلنده یازیلش بر چوخ آبدار و دل پسند
شعاری واردر که اونلردن بعضاری فارسلرک بیوک شاعرلری یازدیغی کلامه برابردر،
بوراده آنجاق اونك عشق حقیقی باره سنده یازدیغی مشوی بی درج ایتمکه
آکفا ایلدیک.

مثنوی عباسقلی آقا:

ای خدا خواهم غم و رنج و بلا

ای بلایشرا تن و جانم فدا

می جهد بیرون دل دیوانه ام

میکشد بر جانب میخانه ام

شوق خود سوزیست ما پروانه ایم

لیک محتاج یکی پروانه ایم

پاک سوز این نیم سوز خویشرا

نوشدار و بخش سینه ریشرا

عشق شیرین بر سرم شوری فکند
 کوهکنرا باز شد تیشه بلند
 کوهکن من نیستم نه وامقم
 من بر شیرین و عذرا عاشقم
 عاشقم بر لایعکس کاروان
 چون جرس در شورشند و درفغان
 دارد او يك محمل ناقه جهان
 جمله اندر زیر بارش ناتوان.
 ای جهان حیران و سرگردان تو
 وی تن و جانم بلاگردان تو!
 ای تو معشوق ای تو عاشق ای تو یار:
 ای تو قاضی، ای تو منصور ای تو دار!
 مر مرا دادی دل دیوانه
 خانه سوزو از خرد یکنانه
 با محبتهای خویش آمیختی
 بر درونم عشق لیلی ریختی
 عشق لیلی شعله ور شد در دلم
 باز مجنون گشت رأی عقم
 پاره کردم سلسل تدبیر را
 من نخواهم بعد از این زنجیر را
 باز کن این سلسله از گردنم
 خود روم آنجا که خواهی بردنم!
 از کجا من جویمت ای بی نشان
 من ندانم در کجا داری مکان؟

که ز کعبه جویمت گاهی زدیر
 که بر خود یابمت که پیش غیر!
 که چو عنقا ینشان کاشانه
 که چو شمع اندر درون خانه!
 میندانم از برایت منزلی
 این قدر دانم که ساکن در دلی!
 آفرین بر عشق بر غوغای عشق
 باز بیخود گشتم از سودای عشق!
 عشق آتش زد مرا سرتاپا
 مرحبا ای عشق خونی مرحبا!
 عشق بر عالم فکند غلغله
 عشق شیرانرا زده در سلسله!
 عشق سازد آتش آب و خاک را
 عشق سوزد خرمن افلاک را!
 عشق بر شاهان دهد عجز و نیاز
 میکند محمود را بند ایاز!
 نی خطا شد - من کجا و عاشقی؟
 عشق بر ترکار هر نالایی!
 عشق بازی نیست کار هیچ کس:
 می نباید کار شاهین از هگس!
 عشقی کار حسین تشنه است
 کاو همی تشنه بزخم دشنه * است!
 زخم تیغ و خنجر و تیرو کمان
 بر شه دین میزدند آن کافران!

* (دشنه - خنجر ، پشه بود .)

او همی میگفت با سوز جگر
زنده شد جانم بزن زخم دگر!
مر مرا ای کاش صد جان میشدی!
تا همه اثر جان میشدی!

ای دریغا جانم از يك بیش نیست!
تحفه زین بیش در درویش نیست!
می ندارد مغز آن عاشق که پوست
چاك می توان زدن در راه دوست!

مغز چه بود. پوست چه بود دوست - دوست!
عاشقانرا عین مقصود اوست - اوست!

ای گمان دارید گویا ای گروه
کز عطش من آمدم برستوه؟
آب اگر خواهم زمین دریا شود.
خاك در آفاق ناپیدا شود
من نه تشنه سلسبیل كوثرم،
آب حیوانست ازها تا سرم!
حکمم از برعکس این دوران شود
آسمان ساکن زمین گردان شود!...

بردرید ای کافران این پرده را
هم نهید این قالب افسرده را؛
این تن لاغر میان ماست هان
برکشید این پرده را خوش زین میان
نی خطا شد تن هم از جان است جان
جان زتن باشد اگر بینی عیان

می ندیدی چونسراید مولوی
بابل باغ جان در مثنوی؟
«تن زجان و جان زتن مستور نیست
لك كسرا دید جان دستور نیست»!

قدسیك بو مثنویسی استاد محترمی اولان جلال الدین رومیك كلامنه
بگزردهور دیسهك خطا ایتمش اولمه رق. محبت الهی و عشق حقیقی باره سنده
یازدیغی بری برندن گوزل و سوزشلی در.

«آفرین بر عشق بر غوغای عشق باز بیخود گشتم از سودای عشق!»
دئیوب شاعر دوغرو داند ییخودليك خانه دوشور و عشق حقیقی نی تعریف
ایدیر، اوزینه خطاباً دیور: «من هارا، عشق هارا؟ عشق منم کیمی افتاده
و فرومایه لرك شاتندن برتردر. شاهینك هنری مکسندن بعید اولدیغی کیمی
عاشق لق هنری ده بزم کیمی گدالردن اوزاقدرد.

عشق اولماقلق محض کر بلا شهیدی، دوداقلاری عطشندن پارچه لشمش امام
حسین علیه السلامك ایشیدر که اوگا عشق بولنده، دین وحقاقت اوغورنده
نه قدر خنجر، اوخ و نزه اوروردیارسه، ینه ده او سوز جگرله دئیوردی:
«اوروك. سزك زخمگزدن جانم زنده اولور، کاش یوز جانم اوله ایدی که
جانان بولنده اونلری فدا ایده ایدیم؟»

مرحوم حاجی عباسقلی آقا تالیف ایتدیکی اثرلردن «نصیحت نامه» به
گلد کیده - اونلرك مالیدن مرحومك فاضل، عالم و حکیم بر شخص اولدیغی
گورونور.

بو کتاب (102) حکیمانه نصیحتلردن عبارتدر که مرحوم قدسی اونلری
تعلیم اطفال ایچون ترقم ایتمشدر. زیاده ساده و آچیق دیلده بو نصیحتلری
یوکارده کرگدر درگوش ایدوب اونلره عمل ایتسونلر، تا که اوزاری
ایچون نجات و سعادت بولنی بولسونلر. کتاب «نصیحتی» مرحوم قدسی
جناب حقه حمد و ثنا ایدوب و رسول اکرمزه صلا و سلام گوندرد گدن
سوگره بویله باشلیور:

«اما بعد - بیله دئیور گنه کارلغه و عاجزلغه اقرار ایدیجی بنده عباسقلی -

ايكنجى ميرزا محمد خانك اوغلى باكوئى، الله اونلرڭ هر ايكى سنه حنت ايله نجات وىرسون! هر چند اوشاقلار تعليم وىرمىكەن اوتىرى آختاردىم آراقىدە بىر نىسخە گورمەدېم كە لفظىدە و معنادە آسان اولوب اونلرڭ خىلقلرڭڭ گوكچىلرگە دلالت اىلسون.

دانىشلىق و يازماش نىسخەلرڭ بعضى سى عبارتدە و بعضى سى معنادە بىر نوع قارىشىدۇر كە چوخ تعليم ايدىنلر اوزلرى اونلرى آتلامبورلر و بىر پارە سىندە دخى مطلبلار ايله اوزون و پىشاندىر كە اونى ضبط اىتمك و آكلاماق مشكل گورونور؛ بو سىدىن بو سوزڭ معناسىدەن كە «العلم فى الصغر - كالنقش فى الحجر» يعنى اوشاقلاردا علم اوگرنىمك - داشدە نقش سالان كىمىدۇر. غفلت واقع اولماسون، خىلقڭ گوكچىلرگە اىستىن گر كدر اوشاقلاردا درس وىرسون، چونكە سوگوردەن پىس اولان خاصىت و عادىتلىر برقرارلىق سىببىلە طبيعتدە قرار دوتىسە - علم و ادب انسانە مشكل اثر اىلر. پس بونە گوردە تارىخ اسلامىەڭڭ (1252) نجى ايلندە بىر مختصر كتاب كە عبارت و معنادە آسان و آشكاردر «نصيحىت» آدىلە آدلانىش اولسون تاليف اىتدم بىلە كە منتلىرى باغشلىان اللهڭ مەرحمتىدە اميد دوتورام كە اونڭ فايده سى اوشاقلارە آرتقراق اولسون... اوشاقلارە خطابدر:

منم عزيزم! سن انسانىن الله تعالى انسانى عالمده هامى شىدن ياخشىراق بارادوبدر. گورمىرسىنكە حيوانلر اوقدر كوچ و بيوكلك ايله انسانك الله كرفتاردلر. بو آنجىق ايشلرڭ طرزى بىلمك سىيدىنر، بو انسان طايىفە سىنڭ آراسىندە دخى هر كس ايش بىلەن و ياخشى ايشلدىر - هميشە حرمتلر اولور. پس ياخشى ايشلەمكك و ايش بىلمكك طرزى اوگرنىمك لازىمدۇر - او آدملىرىدەنكە ياخشى - بىمانى تحقىق و تجربه ايله معلوم ايدوبلر: اونلرڭ سوزلرى بزدن اوتىرى نصيحتدر... بوندىن سوگرمە نصيحتلرڭ يازماغى شىروغ ايدىر كە جماعە سىنڭ بورايە گنجايىشى بوخدر.

بو مقدمەدن محترم اوخوجىلرمرز گورىلر كە مرحوم قدسى نە قدر عالم و فاضل بىر شىخ اىمىش سەنە - يازىسندە سادەلكى و كشادەلى غايىظ و دولاشىق عبارەلرە ترجىح وىرىرمش.

بيوك اديبلرڭ يازىسى هميشە بىلە آچىق و سادە اولور، ميرزا فتحعلى

آخوندوفڭ، قاسم بك ذاكرڭ، حسن بك ملك زادهڭڭ اثر قلمىەلرى بىزم بو قولمىزە شاهددر. روس شىرا و اديبلرىدىن اڭ مشهورلرى: پوشكين، نىقراسوف، تورگىنيوف، تالستوى، و چىخوف اوز اثرلرىنى بويە آچىق، سادە و روان دىلدە يازوبلر.

غليظ، چىتىن و دولاشىق دىلدە يازان اديبلرڭ فكىرلىرىدە دولاشىق اولور، اونلرڭ اثرلىرى چىتىن و آغىر اوخونولور و انسانە فرح عوضنە - غم و كدر گنوبىر....

كتاب «نصيحت» دن ر نچە نصيحتلر:

... اخلاق و آداب و خلاقىلە حسن معاملە و معاشرت اىتمك بابىندە يازىر:
- هر كسە كە يتىشدۇڭ سلام وىر، اگر سىڭا سوز دىسە اوڭا ادب و حرمت ايله جواب وىر تاهاى سىنى دوست و عزيز دوتسون.

21 - اويلە كىمىنلر ايله يولداشلىق ايله كە بيوكلر اونلارە ياخشى دىسونلر، اجلاف و هرزە گو آدملىرىدن اوزاق اول، تاسن دخى اونلار كىمى اولمىسەن.
22 - چون بىر آدمى محتاج گوردۇڭ هر نە قدر ممكن اولسە اوڭا كومك اىلمىكدە مضايقە اىلمە تا اىنكە اوز گەلر دخى احتياج وقتىدە سىڭا كومك اىلسونلر.

23 - هيچ كسك بىمانلىقى بىر شىخىڭ ياتىدە دانشمە، چونكە او آدم اگر دوستدر سىڭ حقكەدە بدگمان اولار، اگر دشمندر سىڭ دىدىكىكى او كسە يتورمىر.

24 - يالان دىمىگەن اوزىڭى ساخلا چون بىر كىمىسە بو خاصىتى سىندە بىلسە سىڭ دوتىرو سوزگە دخى باور ايتىمىز.

25 - بىر شىخىكە گلوب اوز گەڭ عىبنى سىڭ يانگىدە دىسە اوندىن اوزاق اول كە سىڭدە عىبىكى اوز گەلرە دىبر.

27 - غضب وقتى انسانك حالى پىشان اولور. اوزىڭى او حالده هامى شىدن قراغە دوت. بىر ايشىكە اىلمك اىستەڭڭ غضبىڭ ساكت اولاندىن سوگرمە ايله.

29 - بىكارلىقدىن قورخ كە هامى عىبلردىن پىسدر. بونى بىلمەلى سىنكە هيچ بىر شى عالمده بىكار دكل.

- 30 - ھامى شىبى اللہ تعالى اوز عالمىك نظامىدن اوترى سبيلر يارادوبدر كه بربسى اوبرىسن قائم اولماز. سنىده اونلاردن بربىسن، اگر بىكار اوتورارسن داش و بالىق سندن ياخشىراق اولار، چونكه اونلار تعميرات ايشارىنه گرگدر. 31 - علم و كمالىك تحصيلى ھامى ايشاردن عزيزراق ساي اوندن اوتريكه ھامى شيلر اونلارنى واسطه سيله ميسر اولار. 35 - شوخلى و ظرافتى اوزگه عادت ايلمه اوندن اوتريكه نظرلارده خفيف گورونرسن. ريشخند سيله اوزگه ارسندن اينجىرلر، حتى احتمال وار كه يمانلىغه دخى قصد ايله سينلر. 36 - مباحثه ده اگر بركيمسه به غالب اولدىك ايله ايتىمكه اونى نادانلىقى حاضرده اولانلار معلوم اولسون تا ايتىكه بو سبب سنىك عداوتىك اونىك بورگينده مقام دوستون و اوشخص دخى سندن انتقام آلاماقدن اوترى فرصت وقتى گوزله سين. 37 - دانشى وقتى كفتىكو فرصتى اوزگه ارب، احتمال واردر كه حيله كار شخص سه، ايدوب مدعىنى حقيقتى بيان ايلسون. اگر سن چوخ دانشلىك خطا و نقصان سنىك طرفىكده اولور. 40 - چون بر مصيبت گرتار اولدىك صبر ايله و اوز مصيبتى خلقىك يانيدا اظهار ايلمه كه اگر دشمندرلر سنىك مصيبتىك اونلارنىك طغنه سبب و قوتلرىنىك آرتق اولماقنه باعث اولاجقدر و اگر بىگانه درلر اونلارنىك نظرده حقير اولمش اولارسن و اگر دوستدرلر اونلارنىك غمگين اولماقنه و سنىك مصيبتىك تازى ايتىمكه باعث اولور. 41 - باك داملى، يعنى تميز خاصيتلى اوزگه عادت ايله هر كسىكه فساد ايشاره مرتكب اولار اونىك دىنى و حياىى گيدر و خلق ايجنده تيزى آبرو و رسوا اولار. 66 - نه قدر كه ياخشىق احتمالى وار اوزگه لرى يمانلىغه حمل ايلمه بلكه او ياخشى ايشدر آنجاق سن اونىك مصلحتى بيلمىرسن. 68 - او شىكه اوزگه گوره بمان سايرىسن اوزگه نىك حقتده روا گورمه تا ايتىكه اونىك جزاسى اوزگه دن سكا قايتمه سين. 71 - هيچ بركسنىك ضرر نه راضى اولمه، آلىش و بربىشه باك حساب اول امانته خيانت ايلمه تا كه الله تعالى نىك غضبه كلميه سنىك و خلاقىك مردودى اولمه سن.

- 73 - اوز قونشولارىك و همشهر آدملىرىنىك ياخشىلقنه چالش تا اونلارده سنىك ايله همين شيوه ده رفتار و مراعات ايله سينلر. سن بربىسن اونلار چوخدره بربىك احتياجى چوخه اولماق آشكارد. 80 - بركسنىك عداوتنه بور كنگده بربىرمه كه سنىك دىنىكلىك و بورگىكلىك راحتلىقى برهم ايدر. 84 - بمان ايتىكه ايلرسن اونىك فايده سى سندن اوترى قالماز اما اونىك گناھى و بدناملى سكا باقى قالار. 85 - ياخشى عملدن ايتىك دفعه لذت آبارارسن. بربىنى او ايش ايدن وقتده، بربىنىده او ايشنىك نمره سى سكا يتش زمانده. 87 - چون ھامى شى ايتىك عالومه زابل اولماق احتمالى واردر اوزگى هيچ زاده ايله باغلاما كه مباده بربىكون اوشى زوال تاپمه سنىك زندگانلىك مشكل اولسون. 89 - فقيرلىكدن و بدبختلىكدن شكيت ايلمه كه عالومه سندن فقير و بىچاره راق چوخ واردر، اونلار اگر سنىك حال كنگده اولسه ايدىلر چوخ شاداق ايدىرديلر. 96 - بدبخت او شخصدر كه بركسنىك حقتده ياخشىق ايتىك فرصتى اولدقده ايتيمور باوجود ايتىكه انسان ايتىكون شكر ايلمك واجيدر كه او اوزى كمى بر آدمه ولى النعمه اولوبدر. بوراده بو قدر يازىلانا ايتىك، جمله سى گوزل نصيحتلردر كه اونلارى در گوش ايدنلر بختيار گيمسهدر. موما ايتىك يازدىقى نصيحتلر بربى - بربىنه باغلى در و يك ديگرىنى شرح و بيان ايدىر و لكن بربى بوراده يازدىقىمى انسانىك مختلف حال و خاصيتلرىنه و خلاقه حسن معاشرتته شامل اولانلر بربى. بيلمك گر كدر مرحوم عباسقى آقانىك قزى طغرا خانم دخى شاعره ايمش آشاغده يازىلان شعر اونىك كلامنددر: طغرا خانم عالم آرا چونكه عزيزم عباسقى آقا قزى زهرايه كنيزم.

عاشق پری و عاشق ابن جانی که آشاغیده ترجمه حالرندن بحث اولونه جقدور
اونک شائنده گوزل شعرار یازمشلر. او جمله دن عاشق پرنک میرزایه خسته
اولدیغی حالده یازدیغی نامه در که بوراده ذکر اولونور.

نه یاتوبسن لحاف بستر ایچنده
بیمارسن نه در بس حالک سنک
عشقتک مریضینه منده طبیم
بیان ایله بگا احوالک سنک

اسم شریفکیز آده یتشسون
مطلب آلوب هر مراده یتشسون
شاهلر شاهی اویزی داده یتشسون
حفظنده ساخالسون زوالک سنک.

بارالها گلزارینه قیماسون
خسته دوشوب بیمارینه قیماسون
شیرین - شیرین گفتارینه قیماسون
باغشلاسون قاشی هالاک سنک

بر ملدر باغبان اولان بار چکر
عندلیک میای گلزار چکر
الهنه بنده آم و زار چکر
غم چکمه کاملدر کمالک سنک

من پریم عشقه زارم نیلیوم
درد دلدن خبردارم نیلیوم
بوردا اورا انتظارم نیلیوم
شفالنسون نور وصالک سنک

میرزا حسن «میرزه» تخلص

«قدسی» جنت مکانک معاصرارندن قزاق شاعرلری مصطفی آقا عارف
و کاظم آقا سالک دن باشقه قرا باغ خانلقنده دخی بر نیچه خوش طبع شعرا
وارایمش که اونارک اسملری آتیده ذکر اولونور.

میرزا حسن ابراهیم خانک مقربارندن علی محمد آقانت نوهدسی و میرزا
جعفرک اوغلیدر. میرزا حسن زیاده معرفتاو، خوش خلق و صاحب جمال
بر ذات ایمش، طبع شعریه سیده وارایمش.

اوایل سننده ترک وطن ایدوب شکلی خانلقنه مسافرت ایدیر و اوراده
نخو شهرنده ینگلی آچیلیمش روس دفتر خانه سنده منشیلک امرینه مشغول اولور،
ولی عمرنک هنوز جوان چقنده همان سرزمینده دار بقایه رجات ایدیر،
اوز وصیه تینه گوره جنازه سی اصل وطنی شوشی شهرنه نقل اولنور و شهرک
شمال شرقی سینده بر ویرست کنارده دفن اولونور و او مرحومک آدیله
مزارستان الان آدلانور که «میرزا حسن قبرستانلوقی» دیولور.

میرزا حسنک غربتده وفاتی اوز قوم و اقرباسنه و خصوصاً شعرا و عرفا
سلکنه آرتق درجه ده تأثیر ایلیور و هر بریسی بر نوعی نوحه ایله او مرحومک
اوصاف جمیله سنی ذکر ایلیور. اوجمله دن میرزا ابوالحسن شهید تخلص بو
فردی اونک ماده تاریخنده دیمشدر:

شهید کفت به سال وفاتش ابن مصرع
هزار آم از این قامت هزار افسوس

بو ماده تاریخدن معلوم اولونور که میرزا حسنک وفاتی هجرتک (1249) نجی
سنه سننده واقع اولوبدر.

میرزا مرحوم معاصرلری آراسنده صاحب کمال و معرفت بر شخص
سایلدیغندن خاطری آرتق درجه ده عزیز دوتولارمش.

میرزا حسن عاشق پرینک جوانده یازمشدرد :

بو غم بسترنده محنت ایچنده
دایم فکرمده در خیالک سنک
درمانسز دردیمه بولونماز چاره
مینسز اولماسا وصالک سنک
کوگل عادت آه و زاره ایلیور
عشق سری آشکاره ایلیور
قویمه روزکاریم فاره ایلیور
او زلفک، خطک او خالک سنک
غنچه لطافتلو لاله بوزلوسن
مستانه باخشلو خمار گوزلوسن
شرین حرکتلو شکر سوزلوسن
یوخدر بر یوزنده مثالک سنک
التفات ایلیوب آلوب جانمی
اودلاره سالوبسن دین و ایمانی
یقین تیره ایدر شبستمنی
منور ایتمه سه جمالک سنک
سن میرزانک قدرینی بیل ناز ایله
سک رقیلاردن احتراز ایله
نجف بکه التفاتی آزار ایله
هلاک ایلر منی بو حالک سنک

وینه میرزا حسن عاشق بری نک حسن و جمائی بویله وصف و تعریف قیلمشدرد :

لاله یگا غنکده باد صبادن
اوجی ترجیقهلی تیللر اویناشور
سوزکین باخشدن خمار گوزلارک
حیله لر، فتنه لر، فعللر اویناشور

جمع اولوبدر حسنک بو وجاهتک
یتمه سون زواله چشم آفینک
باینسه بر زمان سرو قامتک
گوزوم ایچر قالدو سیلرلر اویناشور
بویک یاراشقده قیامت ایلر
عشوہنی، غمزہنی بو بابت ایلر
آغ ممه کونیکه ظرافت ایلر
کمر ایله نازک بیلر اویناشور
موم تک انجیلشم انجه یلگدن
سودایه دوشمشم سه تیلگدن
تقره دیکجه زلفک سحر یاندن
سانه سن گلشنده گللر اویناشور
ایتدیکجه وصفگی میرزا مکرر
تزمانوب روحیم اولور معطر
گاستاندا زلفک کمی منبر
نه سوسنار نه سنبلر اویناشور

وطن مالوفندن دیار غربته هجرت ایتدیککی ائده بردلر شیرین مقاله
خطا بآ آشاغیده کی غزلی اشادایتمشدرد :

الا ای شوخ شیرین کاربی مروت خدا حافظ
غم عشقکده بسدر چکدیکیم ذات خدا حافظ!
نکارا دور رویکده رقیم شادکام اولدی
بیم آنجق اولان آواره غربت خدا حافظ!
کو کللر ازدحامی شانه جوری قویمادی کو کلم
ایده زلفکده بر آسایش راحت خدا حافظ:
در گده شاد بولسن پاسبا نک خاطری یتمز
بو گوندن بیله ناله مدن اوکا زحمت خدا حافظ.

حسن بو ماهرولردن وفا و مهر آزاڭسته
كه جور اتمك اولور مهرشاره عادت خدا حافظ؛

محمد بك «عاشق» تخلص ميرزاتك دوستي ايش و آرارلنده دوستلق
و مودت وارايش.

هر ايكي سي عاشق پري به بر نوعي عاشق اولوب اونك مدخنده شعرار
يازارلارمش محمد بكك بر غزلنه جواب اولدوق آتیده كي شعرلري
اشاد ايتمشدر:

يتشدي عاشقا اشعار موزونك بورسوا به
همانا بخت سالدی باشه گویا منم سایه
بونه ایام پیریدر گنه نه کشتی کیریدر؟
بوراخ بو شلمی ای پیران منم تك باری برنیه
دولاشما شانه تك سن چوخ او کیسوی پریشانه
ایلیشه پایگه برتوك گیدر باشك بوسودایه
بو کولمش قدیله اول سرو باش چکمن کنارندن
خدنك جانستان مشكل گیرر یله پوزوغ یایه
كرك درد اهل دزد بن اهل درده ایلسون حالی
كرفته رم سنك تك منده بر سرو دل آرایه
مكر موشونك عاشق قاشنی اوخشاتدی ای عاشق
یگی آیه و یایایه اگر گو گدن ینه آیه
بر آی بوزلی، قرا گوزلی، شکر سوزلی، سوزی دوزلو
بلی اینجه آغز غنچه لبی، شهد مصفا به

بوغزلك ايكنجی بیتدن ییله آنگلا شایور كه محمد بك منده میرزا
حسننن بیوك ایش - نجه كه میرزا اوگا ظریفانه دیور: سودای عشقی ایام
پیریده بوشلا و بو شغلی منم تك بر نایه - جوانه - حواله ایله. با این همه محمد
بك میرزا حسننن آرتق یاشایوبدر.

کربلای عبدالله ابن جانی

کربلای عبدالله شوشی شهرنده تولد ایدوبدر. صاحب معرفت و اهل حال
بر ذات اولدغی ایچون عموم اعیان و اشراف ولایت ایچره عزیز و محترم
دوتورلارمش.

اخلاقی خوش، خاصیتی گوزل، طبع شعریمسی روان و سلیس ابن جانی
مجلسلر زینتی و محفللر یاراشیتی عزیز بر وجود ایش.

جماهدهن آرتیق اونك خاطرینی مرحوم جعفر قلی خان «نوا» تخلص و
قاسم بك «ذاکر» مراعت ایدرلریش. بدیه گولقده مثل و ماتندی اوز عصرنده
بوخ ایش، گذرانی تجارت ایله کیچیریرمش اما مشغولیتی اکثر اوقات مشاقلده
(کیماگر) لکده کیچیورمش. وفاتی شوشی شهرنده هجرتك 1255 نده
- 59 سنه واقع اولوبدر.

کربلای صفی واله تخلص ایله دوست ایش. و آرارلیندا ظرافت
وار ایش بیرینه لطیفه و هزل یولیه بامزه شعرار بازارلاریش ییله كه
مرحوم واله کربلا زیارتندن مراجعت ایتدیکی اشاده اوگا یازمشدر:

ای صفی! شاه نجف کوی سکا مسکن ایکن
یه اول روضه نی ترك ایتك اگر آدم ایتك؟
گون کیمی اولمادی یارك سر کوینده يرك
سن مگر اهل وفا بزمه نامحرم ایتك؟

سست رایك سنی محروم وصال ایتمزایدی
ره عشق ایچره اگر ثات و مستحکم ایتك!

قرب اولاد علیدر سبب رحمت حق
سنكه معنیده مگر جاهل لایعلم ایتك!

و ظریفه برگوزلك خان كیشی بك كیمی علم و معرفتدن بی بهره بر وجوده
عقد نگاح اولونما سنیدن رنجیده و متغیر اولوب بو فردلری خان کیشی بکک
حقیقده دیمشدر:

خر مهریه لایق اولمیان خر
صد حیف جهانده تابدی گوهر!

تقدیر قضایه قیل تماشا
آخر سنی ویردی جهره باشه!

بو شعرلر گوهر آقانك سمعنه یتشد کده مرحوم کربلای عبداللہی چاغروب
اوندن غیظیلہ تفحص ایتمش که نه ایچون اونك شوهرنی بویله بدنام ایدوبدر.
شاعر آشاغیده یازیلان شعرلر ایله عذر و بهانه گتوروب اوزینی صافه چخارتمشدر.

آغا بخداوند تعالی و یگانه

اصلا خبرم نیست ازین نقل فسانه

دیرست که من هیچ نگویم سخن اما

گویند نامم سخن ابنای زمانه

شهباز نذروی که به چنکال درآرد

آواز بر آرد همه کنجشک سمانه!

مرحوم میرزا حسن اوگا یازدیفی بر مکتوبك جوابنده جانی زاده اونی
بویله توصیف ایتمشدر.

حسن! صاحب وجه الحسن سیم تن

در گلستان وفا تازه گل و یاسمن

راقم دفتر شاهی بدبستان کمال

مظهر در معانی بنظام سخنا

وقت تحریر رموزات، حروفات خطوط

غیر افشان قلمت بر سر مشک خطنا

آفتاب! قمر! دسته گل تازه ترا

طاقت تاب دلا، مونس روح البدنا!

مسکنت گشت شکى بی شک و بی شبهه و ریب

توی در شهر شکى ماه زمین و زمنا

نامه ات واصل ما حاصل ما کشت سرور

بمقالات لب طوطی شکر شکنا!

چه روا یوسف ما دور شود ازبر من!

همچو یعقوب شوم ساکن بیت الحزنا!؟

چه روا دل شود از آتش اندیشه کباب

من درین شیشه کنم کربیه شوم ناله زنا!

ای تار قدمت گوهر دردانه اشک

وی فدای تو شود جان جهان دربدنا

چون سر زلف تو سودای غمت درسر ماست

حال ما شام و سحر هست بریشان شدنا!

یا بکش یا بصرم سایه فکن برسر راه

یا بگو عاشق سر کشته عشقم به منا

یعنی مشتاق توام حب و ثنا می خواهم

که رسی سن بمنایا برسم من به سنا!

مرحوم جعفر قلی خانك محبوس وار قرا باغدن تفلیسه گوندریلمگی باینده
آشاغیده یازیلان مخمسی انشاد قیلمشدر:

آه کیم قالمادی جان جسمده جانان گیده لی

اولدی هر برده که جانان گیده لی جان گیده لی

دوتندی ظلمت گوز ایوبن شمع شبستان گیده لی

اولدی ویرانه کوکل گشوری سلطان گیده لی

یعنی سردار جهان سرور دوران گیده لی

گل یوزك گورمیه لی - اولمادی خندان گللر
شمع اودلاره یانوب باشه قویدی کوللر
زلفی سوداسی ایله درهم اولوب سنبلار
نجه فریاد و فغان ایلمه سون بلبلر
که اولوب خار ایله همدم گل خندان گیده لی

چرخ رحم ایلمه دی دیده گریانمزه
قویدی حسرت بزی اول شمع شبستانمزه
آتش هجر ایله اود سالدی بزم جانمزه
سانجلوب ناول غم سینۀ سوزانمزه
گوشۀ چشم من اول کبریگی پیکان گیده لی

چخدی چون شیشه دن اول ماه لقا مثل گلاب
شیشه اهلینه بو وجهیله حرام اولدی شراب
سندی باشلارده هوا شیشه سی ماتند حباب
اولدی عالمده فرح کاشنی بالمره خراب
یوزی گل، کاکلی سنبل، خطی ریحان گیده لی

چکه لی بزم من اول لیلری می گون اتکین
دولدوروب قانیله ساغر دل برخون اتکین
اشک سیلابی دوتار عاشق محزون اتکین
نوله فریاد و فغانم دوته گردون اتکین
که قرا اولدی گوینم اولمه تابان گیده لی

منم اول قمرئی مسکین که سالوب عالمه سس
سرو گو گو دیهرم حزینله تا قطع نفس
آب و دانم الم غصه بریم کنج قفس
بر زمان ایلمزم سیر گلسته نه هوس
صحن گلزاردن اول سرو خرامان گیده لی

مقصدم دوضۀ کویگده بودر شام و سحر
که بوله فیض وصالکله ضیا دیده تر
اوله خاک قدمک سرمۀ ارباب بصر
قیلن گلشن کویگده اولان مورد نظر
گوره من کیم نجه در حالی سلیمان گیده لی

ایضاً مخمس کربلای عبدالله ابن جانی

ای که ظلمت که زلف ایچره یوزك مثل چراغ
مست و سرخوش گوزیگه قارشو یمان گوزلره آغ
اولماسون خاک درك گوشۀ چشم من ابراق
لبرندن دهنم درده دوا ایتدی سوراق
سویلدی آغز مه عذاب لب و سیب بوخاق

باخدی مردم یوزیگه سالدی نظردن آبی
قیلدی خم شهرت ابروی لطیفک یابی
قدرو قیمتده دگل لعل لبک همتابی
هوس زلف سیاهکله اولوب سودایی
که چکوب ساسله کاکل طراره دراق

گورو نور چهره لرك لاله یه کانگون، گله آل
قویمادی آل ایله رویك دل آینه ده خال
سرمۀ شوخ گوزك فتنه یه سالدی فی الحال
قیلدی اظهار شرف کعبۀ رخسارده خال
ورق اوز سورتدی قدمگاهکله کلگونه یگاق!

کاکلک شانه نور زینت دوش ایتمک ایچون
خوش گلور خلقه لبک حرفی نبوش ایتمک ایچون
دل دیلهر شربت گفتارگی نوش ایتمک ایچون
خلقدن وصف بنا گوشگی گوش ایتمک ایچون
بجر آجیدردی صدفدن در غلطانه قولا ق

گل خطاب ایتسه سگا غنچه اوکا ايله عتاب
غنچه کیمدر که سگا قارشو دوروب ویره جواب،
باخسه هر دم یوز که شرمندن اولمازی گلاب؟
نهدر آینه گورن دمدنه سنی ایلله تاب
عکس رخسارک اوکا اولماسه معناده دایاق!

دورسه آینه مقابل یوز که قیلسه نظر
اوکا یوز ویرمه نظردن سال آنی شامو سحر
غازدن قویما اولا دوریکه قکده اثر
وسمه و سرمه گوزو قاشیکه میل ایتسه اگر
سرمه بی سحره سالوب وسمه یه قیل قاشو قباق

حسینکه عاشق صادق دیمه هر گمراهی
عاشق اولدر یاخه چرخنی دل آتشکاهی
امتحان ایلله شب هجرده عبداللہی
شعله آهنه گر یانماسه چرخک ماهی
تیغ چک باشنی کس شمع کبی آتسه یاق!

ایضاً کلام ابن جانی.

ای ایکی گوزوم قیل ییله شهبازه تماشا
موسمدی کشاد ایت ایکی دروازه تماشا
بو نازو تراکنده سرافرازه تماشا

گور نجه گوزلدر محبوب ازلدر
لیلایه بدلدرد مجموعه محلدر
خوشبویه تماشا آهویه تماشا
کیسویه تماشا ابرویه تماشا

حتیجر نه کرادر؟ هریاره سی کو کچک هرمویه تماشا
خوش صوت، خوش الحان، خوش آواز تماشا
کو کلم قوشی پرواز ایلله پروازه تماشا

ای بلبل جان چنچ ییله رفتارنه بر باخ
قیل سیر سیاحت گل و گلزارنه بر باخ
یوز جان آلیجی عشوه رخسارینه بر باخ

گور کم نجه جاندر جان ایچره نهاندو
منظور جهاندر هر غمزه سی قاندر
من اولدوم اماندر شیرین دیله بر باخ
نازک ییله بر باخ شمشاد اله بر باخ
مشکین تیلله بر باخ غنبر نه کرادر!
کوثر نه کرادر رخساره سی کو کچک
گیتمه هله بر باخ!

حیواسنه، شمامه سنه، نارنه بر باخ
قوینده - نه الوان بزه نوب تازه تماشا؟

بر گوزلری خمار زنخدانی عجایب
بر دیشلری مرواریدر رخشانی عجایب
بر تنک دهان غنچه خندانی عجایب

گور بو نه ادا در جانم نه فدادر
بر حور لقادر پر جور و جفادر
یا نور خدادر اخلاقی عجایب
دورماقی عجایب بوخاقی عجایب
دوداغی عجایب! مرمر نه کرادر
گوهر نه کرادر؟ نظاره سی کو کچک
اوطا قی عجایب!

ای دل ایده سن کسب بو میدان عجایب
تفصیل بهار اولدی بویور یازم تماشا!

بو سرو قدك قامت رغاسيده خوشدر
شهباز صفت زلف مطراسيده خوشدر
دورنا كيمي هم گردن ميناسيده خوشدر

يا نجم در در در يا شمس قمر در
اكسير نظر در ياندم نه خبر در
باخماسيده خوشدر سوداسيده خوشدر
زياسيده خوشدر اعناسيده خوشدر
اخگر نه كرادر مجمر نه كرادر؟

هم قاره سي كو كچك بيضاسيده خوشدر
گل ايمدي سن ابت بو يرشه نزه تماشا!

بوز پسته لب و لعل بدخشان بوگا پشكش
بوز لاله عذار آفت دوران بوگا پشكش
جمله نه قدر وار ايسه خوبان بوگا پشكش

بو حور ملك در غلمانه كومكدر
بو سيم بيلك در رضوان نه ديمكدر
رضوان بوگا پشكش بستان بوگا پشكش
ريحان بوگا پشكش جوهر نه كرادر
هم زر نه كرادر خونخواره سي كو كچك

بو جان بوگا پشكش

عبدالله كيمي نچه غزل خوان بوگا پشكش
دور صحبت ميخانه به گل سازه تماشا!

كربلاي عبدالله جاني اوغلونك بوراده تحرير اولونان اشعارندن باشقه بر
چوخ غزليات و رباعياتي و خصوصاً بد افعال معاصرلرينك زشت كردارلرله
دائر هجويتي و گوزل مخمساتي و اشعار مستزادي وارد كه اونلرك بورابه
كنجايشي بوخبر.

مرحومك هجو ديمكده مائدي بوخ ايميش اولسيبنددر كه ذا كر عليه الرحمه
علما ذمندم تنظيم قيلمدي كلام آبدارنده بابا بكي و جاني اوغلوني تأسفله
ياد ايدوب بو شعرلري حقلرنده يازمشددر:

«بخشي هجو ايلرايدي بو ديمك آدملرني
ساق گر اولسايدى ايمدى اول ابن جاني»
«رشته طبعمه بوخ تاب ويرن چرخ اف-وس
ايلوب خاكيله يكسان قد باباني
گيتدى هم دردارم بي سرو سامان قائم
بو ربات كهنك بوخدى سرو ساماني...! الخ»

مهربانلى بابابك

مهربانلى بابا بك ابن جانيك معاصرى اولوب جمله عرفادن و خوش طبع
شعرادن بريسي سايلورمش. هر ايكي شاعر ذا كرك حقيقي دوستارندن اولوب
بر نوعى اوگا فنون شعرده استادليق ايتميشار ولي اونلرك ميل و رغبتى
هجو گولنه اولديغى حالده ذا كرك هجو و هزل طريقيله سوز سويلمگه
آرتق رغبتى بوخ ايميش.

اگرچه ذا كركده بر چوق هجوه بگزه كلامى واردر اما اونلرك
اكثري اديانه يازيلمش كلامردر كه اوز موقعنده اونلردن بحث اولوناچتدر.
ابن جانيك و بابا بك و باشقه لرنيك ادياتك هجو نوعنه گوسترديكى ميل
و هوس البته بر عات و سييدن خالى دگل.

چوخ احتمال وار كه او زمانك شاعرلري غزته و ژورنالك عدمندن ناشى
اور معاصرلرينك اخلاقي هجو ديمك ايله اصلاح ايدرلر ميش هر حالده چوخ
تأسفلر اولسونكه بابا بك و ابن جاني كيمي مقتدر شاعرلر دنيادن بي خبر و
آروپا علومندن بي ثمر اولوب گوزل طبعلرني هجو گولنه و لاطايل سويلمگه
صرف ايدوبلر بابا بك وفاتى ذا كره زياده تأثير ايدوب اونى پريشان حال
ايتمشددر و ذا كر استادنك ماده تاريختي آشاعيده درج اولونان جگرسوز
شعرلرله اظهار قيلميشدر:

دربغا گيتدی بربر درد بیللر فرد من قالدیم
جهانده خاطری غمگین دلی پردرد من قالدیم
انیس مهربانم «مهربان» ده واصل رحمت
اولوب دار فناده زار صحرا گرد من قالدیم
متاع جان خرید ایتدی رفیقان گرم ایکن بازار
بوزولدی روتق آتجق قالدی آه سرد من قالدیم
خیالات اهلی خاک کیمیاتک ناپدید اولدی
دوتوب راه عدم اکسیر طبعان گرد من قالدیم
گوروب دهرک وفاسین چکدیلر ال عیش عالمندن
بو ویران مالکده صد حیف تن پرورد من قالدیم
حقیقت منزله یتدیلر مرد ره عالم
مگا بو عار یتزمی همین نامرد من قالدیم
ایدر سیر گلستان و بقا آغ گونلورلر هریان
قراگون ایچره کلبرک خزان تک زرد من قالدیم
وزیر شاه رخ دوتدی پیاده خانه فرزه
سمندو فیل لئک اولدی داغلدی فرد من قالدیم
مصیبت سالیئک تاریخی اما اولدی تاریخم
کوجوب استاد ذاکر بی هنر شاگرد من قالدیم.

بو تأسف آموز شمرلرده ذاکر مرحوم بابا بگی عرفا زمزمه سنه داخل
قیلوب اونئ خیالات اهانندن اولماسنی و اکسیر طبعلر کمی راه عدم اختیار
ایتمه سنی بیان ایدوب کمال تأسفله بو ویران ملکده اوزینک تن پرور اولماسنی
اظهار قیلور.

آغ گونلورلر دهرک وفاسزلغنی گوروب عیش دنیادن ال چکوب حقیقت
منزله واصل اولدیلار و بقا گلستانینده هریان سیر ایتدیگلری خالده شاعر
قراگون ایچره کلبرک خزان تک ساراله - ساراله قالمشدر.

ذاکر بابا بگی مرشد و استاد کامل مقامنده قویوب اوزینی بی هنر
شاگرداردن حساب ایدیر. حیفاکه بابا بکک کلامندن هجودن سوا باشقه بر
نوعی اله دوشمه دی که اوننی نمونه گوستره ک.
نمیرلو امیر اصلان بکیک شائنده که فاسق و مردم آزار بر شخص ایش
یازدینی هجوی بوسیاق باشلیور.

آغلیون قان جوانشیر امیر اصلان گلور
مردو مردانه اولوب عازم میدان گلور
تاخوبن شیشه سزی ایتمکه بریان گلور
معدن لاف و کزاف هرزه و هدیان گلور
ملک الموت کمی آلماق ایچون جان گلور الخ

(1180) نجی و یا اینکه (1190) نجی ایلمرده « واه » تولد ایتمشدر .
(60 - 70) ایله جن عمر ایتمشدر . بيله که (1250) نجی تاریخده حال حیاته
ایمش . اوخویوب یازماغی شوشی قلمه سنده کسب ایتمشدر . علوم و معارفه
و خصوصاً شعر دیمگه آرتق درجه ده میل و هوسی وار ایمش او جبهه
وقتینک چوخونی عرفا مجلسنده و شعرا دائره سنده کیچوررمش .

مرحوم واه دیندار ، مؤمن و متقی بر شخص اولدیغیله بيله خوش صحبت ،
دانشوب گوان و بامزه بر آدم ایمش . اونک ایله بابا بکک . ابن جانی نك و
عاشق قنبرک بینارنده ظرافت اولدیغی ایچون بری برینه هزل طریقيله سوزلر
دیرلرمش . بيله که مرحوم بابا بکک والک قوجالغی هجو ایدوب دیشلرینک
نو کولوب اوراق اولماقتی و آغزی کهنه خرابه نك اوچوق دامنه بگزه مکنی
و ساجی . سقالی آغاروب سومیک کیمی دوم آغ اولماقتی ظریفانه ذکر
ایدوب دیور که سنک باشگدن شور و هوس گیدوبدر ، ایمدی سنک میلک
آخرت دنیاسیله در اوگا گوره « خولخون سای » (*) نى چاغر گلسون عالم
بقادن وعظ ایلسون .

« هر کیمسه آختارار تاپار نایى
سنده چاغور گلسون خولخون ساینی
صحبت عقبا ایلسون گوش قیل
لذت دنیانی فراموش قیل » الخ...

کربلاى صفی اونک جوانده بابا بکه بر نچه دوزلو شعرار یازوب اونلرک
بعض بندلرنده بابا بکه برک توخونور . همان شعرلری بویه باشلیور :

ای بابا بک سن بر یاخشى بابا سن
حیف اولاکم بر آز آغزی یواسن
بوندن ازل سنکه شاعر دگلدک
فضای عشقه طایر دگلدک .

(*) « خولخون سای » احتمال وار که والک عصرنده قوجه بر ارمنی اولسون که بابا بک
والهی اوک تشبه ایلیور .

کربلاى صفی « واه » تخلص

نجه که فوقده ذکر اولوندی کربلاى صفی « واه » جانی اوغلی کربلاى
عبداللهک و بابا بکک معاصری ایمش . او زمانک عرفاسندن سایلان اهل ذوق
و صاحب طبع بر وجود ایمش ، محل تولدی « گلابو » قریه سیدر ، که آتا -
بابا سینک اصل وطنیدر .

گلابو کندی شوشی اویزدنده داغ اتکنده باصفا و خوش منظره لو بریرده
تعمیر اوتوبدر . اهالیسی سلامت ، اهل کیف و دماغ اولوب کونلرینی عیش
عشرنده کیچورمگه معتاد اولمشلر . قراباغک عاشقلىرى ، نیچی و بالابانچیلری ،
خواننده و نوازنده لری اکثریا گلابودن چخوب اونک آب هواسیله پرورش تاپمشلر .
بو برک انات اهلنه گلدیگده - اونلر دخی خیای گوزل . عصمتلو و جسماً
سلامت آرواتار اولوب دایهلق پیشه سیله اشتها بولمشلر . بيله که شوشی قلمه سینک
نجیا و خانزاده و شاهزاده لریک چوخى گلابو آرواتارینک دوشندن سود
اموب اونلرک آغوشنده نشو و نما تاپمشلر . کیم یاور بلکه اونلرک سودلرینک
تأثیرندن پناه خانک یاپدیغی شوشی قلمه سنده - که سابقده قرا قوشلر مکانی
ایمش ، بوقدر شعرا و ظرفا ، بوقدر خوش الحان خواننده و بی مثل سازنده لر
حاصله گلمشدر .

حیفاکه بویه گوزل باغلو میودلو و خوش صفا کند (1905) نجی سنه ده
وقوعه گلن ارمنی - مسلمان داعواسنده کم فرصت ارمنیلرک غفلتاً هجوم
ایتمگلری ایله تالان و ویران اولمشدی .

اهالیسیندن بر چوخى - خصوصاً آروات اوشاق تلف اولوب ساق و سلامت
قالانی یووالاری داغیلش قوشلار کبی اطراف و اکافه قاقوب پناه آپارمشلر .
ایمدی گلابو کندی یواش - یواش تعمیر اولونوب ینه سابقی حاله دوشمکده در .
همین بو گلابو قریه سنده هجرتک (12) نجی عصرنک آخزلرنده ، یعنی

من ن او گره نوبسن دوشوبسن طرزه
 منم ايله دانشمه هرزه - هرزه
 دیوانه! بی غم سن گزرسن ایشسن
 ايله هر یتمه دیبرسن دیشسن
 نه قاندریم سنک کیمی چوبانه
 آدم تشبیهاتدر - نورس - خزانه
 نورس اولان خزان اولور دیش دوش
 نه قسم کم بهار اوتر قیش دوش
 اودندان مبارک پیغمبر
 شهید اولدی فتح قلعه خیر
 خالقک، مخلوقه کوستره سیدر
 رحلت سفرینک رهنماسیدر. الخ
 بو شعرلردن سو گره واله بابا بکک شاتنده بر نچه بامزه هجولر سویلیور که
 اونلاری بوراده ذکر ایتک مناسب گوریلندی.
 نجه که یوقاریده ذکر اولوندی بو قسم هزل و لطیفه گولق وقتک تقاضاسنه
 گوره واقف ايله و دادینک آراسنده دخی وار ایش.
 مرحوم واله کربلا صفی به گوز آغریسی عارض اولدیغنی معاصری عاشق
 قنبر ایشیدوب هزل طریقیله بو باره ده بر مخمس ترتیب ایدوب اوکا گوندرمشدی
 و او مخمسده هانسی درمانلر ايله نه سیاق تداوی ایتمه سنی و هانسی خورا کدن
 پرهیز ساخلاماقنی و غذاسی نه اولدیغنی بویله شرح و بیان قیلوبدر:
 گوک داشیله دوز قوی آکا زک باغلا قوروم قات
 ای واله مشهور
 زرنیخی کو کوردی گتوروب آب ايله ايسدات
 حیوه ايله مقدور
 نوشادری تبا کویه قات آندزی قاینات
 هم سرکه انگور

شورابو شرابيله پياز قدردنه بات - بات
 بر آتدرده نیل اور
 باغلا گوزیکیک نورینه چکمه ددخی هیات
 قویمه که اوله کور.
 تریاک ایکی مثقال یارم سوددیکن *) ايله
 آیران قرا اوت
 چرتدا قوشی آز سو ايله اونلره تن ايله
 قطران ايله باروت
 مرک موشی از نارین الت هم کتان ايله
 ازوای ايله ايسدوت
 مالیک اودونی روغن قاره تیکن ايله
 ملحی ايله مضبوط
 مجموعنی یغ جمع ايله برکاسه ده قاینات
 قویمه داشه ساوور
 قوامه گلوب قایناسون اویدی مداوا
 دوشور بره اولدم
 چکمه دخی گوز غمنی خوف ایلله اصلا
 درست ايله مرهم
 خام بئزه یاخوب قدریده پنبه ايله پیدا
 باغلا اونی محکم
 گورمز گوزک آزار، قیامت اوله بریا
 هیچ گلمز اوکا نم
 گورسه گوزویک گورمگین عالم قالی هم مات
 اولماز بیله پرنور
 *) سوددیکن، قراوت، چرتداقوش، بات - بات، قراتیکن جمله سی تلخ شیرلو
 نبات نوعندن درلر که استعمالی گوز آغریسینه مضردر.

غذا گئی دیوم صبحہ نہار ایلہ چوخ ایران
 آرپا چور کیان
 نارک شرابین ایچکیلین اوستدن ایکی قنجان
 یاز نسخہ سین او گرن
 چاشته یگیلن جادو قاتق تورپله سوغان
 صحت تاپا بدن
 شامہ یگیلن بالق قجوین و داراغان
 ای عارف پرفن
 عمرک نہ قدر وارسہ ییلہ کیچور اوقات
 اولمہ دخی رنجور
 دنیادہ دخی سن یمہ ات بالیلہ یاغی
 پرهیز ایلہ پرهیز
 انار شیرین امرود ایلہ میوہ یاغی
 نہ یاز نہ پانز
 قاون یمہ گز یاندرہ گوز گدہ چراغی
 کیجہک اولہ گوندوز
 مجموع شیرین شئی قبلہ گر عمرکی باقی
 اولسہک یمہ هرگز
 گوندردی کوئل مرشدینہ بر ییلہ سوقات
 بر نسخہ مزبور
 سن تک طبییک گوزاری آزارہ دوشرمی
 یازدن بر آی اوتمش
 بر گوز کہ قارو *) اولمیه گوز قارہ دوشرمی
 آزاردی بو باتمش

* (قارو بر دورلو گوز آغریسیدر کہ صاحبی تور گوریر .

کوزلق سکا بو وقتندہ بیچارہ دوشرمی
 سنیک اولہ یتمش
 قنبر کیمی گوزک آیا پرکارہ دوشرمی
 شوز یرینی دوتمش
 اوز نسخہک اولوب ایندی سنک اوزگہ اثبات
 دوتسن منی معذور
 والہ هزل طریقیلہ یازیلمش بو کلامک مقابلندہ عاشق قنبرہ آشاغیدہ کی
 جوابی یازمشدر :
 بو طبع طبابتلغی بر کس بیاہ حاشا
 ای قنبر مچنون
 درمانلرکی گورسہ قالور محو مقوا
 لقمان و فلاطون
 گوزدن و نظردن سنی حفظ ایلہ مولا
 داناہی پر افسون
 بر سن کیمی کجبال دخی خلق ایتیموب اصلا
 اولقادر بیچون
 فرخ یدی رقم گوز دواسین ایلہ پیدا
 گوزدن اوزی مغبون
 اللہ شکر گوزلرمک بوخدر آزاری
 آخماز پیچالاغی
 بر گوزگی آلوب باخ گوزیکسا سن سنی تاری
 گور گورجہ بالاغی
 هجوبنہ گورہ گوزلری کور اولمیه باری
 هم کاردی قولاغی
 عادتدی کہ ساغلار کورہ کولمکدی ماری
 ویرمکدی قناغی

ساق گوزلینی هجو ایدوبن ایلدی رسوا
 دوشدی تازه قانون
 بر گون گوزیمز قاره دوشنده نه گولورسن
 کوکلاک نه اولور شاد
 ایلار اوزونی بوزنیگی بس نیه سیلورسن
 اولمش سکا معناد
 گوز آغریسنه برهیزو غذا بیلورسن
 ای کامل استاد
 بس نه قارومال *) کمی هر دم یخیلورسن
 گر اولماسه ارشاد
 اوز عیبکه کور اول دخی چوخ سویلمه بی جا
 دانشمه بو مضمون
 برجه دوا وار ساخلامشام آنی نهان من
 ایندی دیمرم قان
 شاگردسن اگر مندن ایشیت آئیده او گرن
 اولسون سکا درمان
 چوخ کورلاریده ساق ایله کورلق المندن
 قیل اوزگه احسان
 گزلیجه دیوم چرتدا قوجت سویین ازرسن
 دولدور ایکی قنجان
 توك گوزاریکه گوزلرک اولسون گنه بینا
 گزمه دخی محزون
 واله اوزماندن که اولوبدر سکا بولداش
 اول خوش قدمندن
 بوخمادن اولوب گوزلری مانده خفاش
 کرک قاچا گوندن

*) «قارومال» گوزلری تور گورن صغیر

بزده گنه ساق گوزدی گورر قدر گیدر یاش
 حتمک کرمندن
 سنک باشکه چونکه دوشوبدر ایله برداش
 دوران ستمندن
 کومک سکا اولماز دخی من بعد مهیا
 صدور ایدم گریان
 یوقاریده ترقیم اولونان هر ایکی مخمسی دوتوشدر دقده عاشق قنبرک لطیفه
 گولفده دهاده آرتق مہارتی اولدینی آگلاشیلور.
 فی الحقیقه مشارالیه آرتق مہارتله گوز آغریسنه مضر اولان اشیاء و اجزائی
 ترکیب و ترتیب قیلوب نظمه چکمیشدر و اوز مرشدی اولان کربلای
 صفی به مذکور دواجاتیله معالجه ایتمگی دوزلو و موزون شعراره توصیه
 ایدیر. غذا گوسترمکده دخی بر تصور قویمیور.
 والهیک جوابی دخی خوش آئند کلاملردر ولی عاشق قنبرک شعرارنده
 حس اولونان لطفت و خلوت والهیک کینده حس اولونمیور.
 مخمس واله.

شفابخش دمک اول حضرت عیسی دن او گرنمش
 حیات جاودانی لیلرک خضرادن او گرنمش
 کهبی خوش خنده ایار بزم آرا مینادن او گرنمش
 سواد کا کلیک طرحین شب یلدادن او گرنمش
 جیبیک پرتو افکنلک ید یضادن او گرنمش

قالوب ایام سابق غمزہ خونرزدن قنون
 مدام مجروح ایدر عشق اهلنک باغرین قیلار پر خون
 دل صد پاره نی اشکیله چشمیمن ایدر جبهون
 ایچوبدر جام مخموری ایدر عاشقلره افجون
 بو دعوی چشم مستک نرکس شیلادن او گرنمش

قاشك طاقين گوروب مهراب منبرلر چكر خجالت
بويكدن نافه چين مشك منبرلر چكر خجالت
سيه زلفك غمندن سنبل ترلر چكر خجالت
گورنده قدكي سرو صنوبرلر چكر خجالت
بورقاري نهال قامتك طوبادن او گر نمش

خيال جام و صليك جوخلاري مست ايلوب بي بك
غروب حسنگه شيلرسيه پوش اكشوب غمك
گورنده و صليكي هر صبح صادق سينه ايارچاك
رخكندن انفعال ايلر مه تابان و نه افلاك
يوزك رخشنده لك شمس جهان آرادن او گر نمش

گل اي زاهد سن ايمه واله ديوانه ني ملزم
دگل تغييره قئل كم طريق عشقه در محكم
هاچان اولمش جهانده عشق ددي قابل مرهم
سونده ايلي ني مجنون اولانده درده محرم
جنونلق رسمي بو غافل شيدادن او گر نمش.

ايضا خمس واله درمدح رسول خدا (ص. ع)

تا هوای عشقه معلوم كه قيل لام زاراق
قامتم چنكمدر ايلر ركارم هم تارق
جسميمي انجيتدي زله چشميمي بيدارلق
اي شه تخت عدالت بيله اولماز ياراق
رحم قيل معشوقسن قيل عاشقه غمخواراق

ماه نودر طاق ابروي اظيفك مظهری
باب علم دردر نطق ظريفك مظهری
اولموبدر دهرده اولماز حريفك مظهری
آيه لولاك اولوب شان شريفك مظهری
اولماسن اولمازدي بو عالمده يوخدن وارلق

واله ديوانه به مجشر گوني سندن پناه
سن سن اول دارالفنا دارالبقاده پادشاه
زلفيگه عنبر ديديم اولدي خطا ايتديم گناه
تايمدي نركس گوزك طرحن قاشك شكليني ماه
ماهه انجلمك قالوبدر نركسه بيمارلق

مرحوم واله كربلاي ملادن مراجعت ايتديكي اتاده عاشق قنبر او كا
بر مکتوب يازوب آشاغيده ذكر اونان سوالري ايتمشدر.

كلام عاشق قنبر

تايدونمي سعادت واله دوران
گوزل بري، خوش مكاني گوردگمي
زيارت ايتدگمي نجف اشرفي
كربلاي معلاني گوردگمي؟

موسی کاظم . محمد تقی

حسن العسكري علی النقی

صاحب زماندر عصرك روتقي

اول زينت آسماني گوردگمي؟

گنه وارمي اونده خيمه خرگاه

تشنه لب اهل بيت تمام بي پناه

قان آغليوب آخودرمي ذوالجناح

دولانورمي او ميداني گوردگمي؟

تشنه جگر، حال پریشان دل كباب

زينب هم سكيه چاغريرمي آب

ايدن طوي حناسين قان ايله خضاب

يادگار مجتبائي گوردگمي؟

وارمی اهل یتیم باورو غم خوار
بوخسه او چوللرده سو دیوب آغلار
بیمار پناهی عابد بیمار
اول خسته ناتوانی گوردیگمی؟

گوردیگمی حسینک مظلوم اصغرین
عباس علمدارین جوان اکبرین
هم گوکک ستونی برک لئکرین
اول زیور رضوانی گوردیگمی؟

آلودر الیمدن گردش دوران
پاش برینه گوزاریمدن آخر قان
شهادت صفنده خاکیل یکسان
او ابراهیم خلیل خانی گوردیگمی؟

باغلاندمی آل علی به اخلاص
اولان گناهیگه ایتدک اتعاس
تاریخ وفاده بیرون ازقیاس
بو قبر بی توانی گوردیگمی؟

والهک جوابی.

ای قبر غلام شاه ولایت
طواف شیر یزدانه یتشیدیم
جای همه یاران عزیزان خالی
کو گامده کی آرمانه (*) یتشیدیم.

ابتدا که وارد اولدق بغداد
تمام اهل ذنوب اولدی آزاده
موسی کاظمه قیدلق ااده
درکاهده لطف احسانه یتشیدیم

(*) آرمانه - آرزو دیگدر.

اوچ گون مسکنمز اولدی کاظمین
سورتدک خاک پایه ضیالندی عمین
واجب اولدی طرف حضرت حسین
آرزو الندن جانه یتشیدیم

ایل گونکه یتشیدک تل - لاله
خوش صوت ایله اوخوندی زیارت نامه
تمام زوار یتدی مطاب کامه
خصوصاً که من دیوانه یتشیدیم

یتشیدک حسینک بارگاهنه
صحرای کربلای پادشاهنه
حضرت رسولک بوسه گاهنه
خجیر وورولان من مکانه یتشیدیم.

گوردیک بریاتنده اصغر تالان
قزل قان ایچنده حلقینده پیکان
اکبر شاهزاده دوغرانوب شانی شانه
ظلم اولونان او میدانه یتشیدیم

اوندوگره کیتدیک علی عباسه
تمام صحن روضه باتوبدر یاسه
گنه شیون دوشدی ذکور و اناته
گنه شمه من پروانه یتشیدیم

اوصاف کربلا یتدی پایانه
اوندن بوز چووردیک شه مردانه
ایریشدیک صحرای عربستانه
طواف آل عمران یتشیدیم

کنید طالادن آچیلدی بر نور
شعله سی عالمه اولوندی مشهور
ماتد احقر محقر مور
بارگاه سلیمان یتشدیم

دوشدیم خاک پاه ایلدیم سجود
آخر سودام ایدی اونده تاپدیم سود
گاهم عفو ایدی قادر معبود
سناسن عدمدن جانه یتشدیم

آنده کلب علی قویدیم نامی
شریت عشقدهن ایچدم جامی
نجف اشرفدن آلدیم کامی
حضرت صاحب زمانه یتشدیم

آنده نقل ایلدی بزه بر مرید
دین مهدی خانه کسمه سین امید
یتمش اوچدر تاریخده شهید
یله اسرار نهانه یتشدیم

محمد تقی در دیایم ازبری
علی النقی در حسن عسکری
کربلا واله اولدوڭ حیدری
قطره ایدک بر عمانه یتشدیم

واله مرحومک بو کلامنده بعض شعرارک وزنی یا ثقیل و یا خفیف گلور
مثلاً: «حضرت صاحب زمانه یتشدیم» «طواف آل عمران یتشدیم» و هایلله.
بو کلامک آخرینجی بر بندندن معنا چیخارمقده دخی مشکله دوشدیک
و شاعرک اشاره و ایهامی نه اولدوغنی آکلیه یلمه دیک، همان بند بودر:

آنده نقل ایلدی بزه بر مرید
دین مهدی خانه کسمه سین امید
یتمش اوچدر تاریخده شهید
یله اسرار نهانه یتشدیم

بو شعرارک معناسی دولاشیق و ممالی اولدیغندان ماعدا وزن و بحرنده
دخی تصور چوخدر، یله که بونار تمامی کلامه خالی تیوروب اونلاری اهمیتسین
و ضیاض ایلور.

آتیده یازیلان بدیعیه بی که اوندن آجیق بر ایکی بند نمونه ایچون بوراده
ذکر اولونور بعض روایتیه گوره واله جوانلقی وقتنده ملا پناه واقفک بیورماقیله
تازه سبکده اوزیندن اختراع ایدهرک انشاء قیلمشدر.

لبنه نازلو یارک بادک گلغام دیدیم
تدو تلخ اولدی که ای مست جنون اولمه دیدی
لذت شهید شکرتک لب خنراندر بو
قیمتی گنج گهر لعل بدخشادر بو
اونه در؟ قیمتی کم اصلی حرام، تلخ مزاج
بر فاشق آجی سو قندابه قوتوب چالمه دیدی.

قدینه نازلو یارک عرعر شمشاد دیدیم
گنه تند اولدی بگا داخی بزه گلمه دیدی
گوزلرک وار یله شیوه ده رفتارمه باخ
گییمشم آل - یاشل زینت پالتاریمه باخ
مختصر بر قد عریان اوله اوندن نه ثمر
ال ایاغسزلاره همتا بنی سن قیمه دیدی! الخ

والهک بو گوزل بدیعیه لینه نظیره اولاراق قاسم بک ذاکر دخیله ظریفانه
و ادبیانه بر کلام یازمشدر که اوندن دخی بر نیجه بندلر مقابله و نمونه
ایچون بوراده درج قیلدق:

گوزاوين كيمسه گوزوم حقي دهنر آي سگا
نه چيدر آي وجاهنده اوله تاي سگا؟
سن كيمي گوزوم اونك چهره تابانمي وار
خال هندوسمي وار زلف پريشانمي وار؟
بر ساري رنك اوچهدر اولي اگري نونك
ايله كه كيچيدي ايكي - اوچ گون اولو بر بارچه چورهك!

بعض مجلسده قدك سرو - صنوبر ازخونور
تاگري دياسون كه بو صاف قمتكه شر اوخونور
قامت كيمي اونك سير خراپانمي وار
عزم جولانمي وار، آفت دورانمي وار؟
باغ بوستانده اكر باغبان اونى تك - تك
بوندن اوتريكه كومه مصرف اولور تيروديرهك.

مدعيلر گوزكه نر كس قتان ديسلر
كيم اينانور بو سوزه گوزگوره بهتان ديسلر
نر كسك چشم خمارك كيمي مستانمي وار
تيغ برانمي وار، نوك مژگانمي وار؟
ياز اولور حقدى بتر بر شيه اولماز اوگرك
عقاي زادكسمنر اوشاقلار يغا آنى گورجك

آغزكي دوش برى غنچه به نسبت سوله مش
حيف من اولمه مشم بو سوزى خلوت سوله مش
غنچه نك آغزى نه در، لفظ در افشانمي وار
لعل ميگونمي وار گوهر غاطانمي وار؟
همدمي خار، اوزى بي بهره و هم عمرى گودك
داغيلور هر ورقى بر طرفه باد اسجك!

و سوگرمه شاعر محبوب دلکشاسينك اب لعلدن و زلف ترندن و زينت
كويندن بر - بر صحبت آچوب اوناره اوخشانان شيلرك جمله سينك بي چيز.

ياراماز، قدر و قيمتسنر اولديغنى شاعرانه تشبيهات اياه ثبوته بتويرير و بعد
محبوبه سنى معطر بر گله بگزه دوب اوگ تشبيه و توصيه ايدير كه سر كويكدره
عاشق صادقك يرنى قويماكلن بلبل شيدا دوستون چونكه اوسنك ذاكر كه
برابر اوله بيلمز، - شاعرك اوز ديليله سوباسهك دهاده ياخشى اولار.

قويما اغارى سر كويده ماوا دوستون
عاشق صادقكي بلبل شيدا دوستون
ذاكرك كيمي اونك صوت غزلخوانمي وار
طبيع موزونمي وار شعر نمايانمي وار؟
ايشيدن انجور اونك طرز نواسين بي شك
شيوه سى جنك و جدل، ناله افغانى كللك

كربلاي صفى مرحومك اشعار مختلفه لرنندن برسيده انسانك معبودى آنا
بطننده بر قطره اويوشمش قانندن مايه باغلابوب مرور اياميه دنيايه كلمه سنى
و بر يوزنده نشوو نما تاپوب كوربه لك، اوشاقلق، جوانلق، كشيلاك و قوجاللق
حدلرينه يشمه سنى و هر سن و سالك اوز حال و طبيعته مخصوص مختلف
اوضاع و احوالى، شل و كارنى و احوال روحيه سنى و سوگرمه دن روحك
جسدن پرواز ايدوب مقام اصلى سنى ايتمه سنى و قبر ايچنده نكيير و منكر
سورقى - سوالي و قيامت احوالى تفصिला رشته نظمه چكديكي كلامدر كه
نجه كه وار بوراده طبع اولونور.

چهار عاصردن شش جهاندن
بر قطره منبدن اولموشز پيدا
عدم درياسنده قالديم آلتى آي
قدرت قدر خلق الاشيا.

رحم ايچنده اول بنياد اولدى دل
ايكي نقطه گوزوم اولدى مقابل
بر دماغ، بر جگر اولوندى حاصل
دوققوز گونده تمام اولدى بو اعضا.

دوققوزدن قرخه دك جسم اولدى قان
ايكى قرخده روحيم دوتدى آشان
اوج قرخده ديريلوب تربديم هريان
لرزه وبردى جسم هر طرف — هر جا!
بر ملكه قادر ايلدى تقدير
اوج يوز آلتش دمار اولوندى تظهير
دورت يوز قرخ دورت سوموك ايلدى تعمير
ماواي تاريكده معمار قضا!

دوققوز آي بطنده من دوتديم قرار
دوققوز گون نه ساعت چكديم انتظار
دوققوز دقيقه ده گلديم آشكار
ييلديمكه قادردر واحد يكتا!

دوشديم دين اوسته ايمانده محكم
نجه اهل اناث اولدى اونده جم (جمع)
جسم نمكلى من اولدوم آدم
آدمي قويديلار — صفى هويدا

بر ياشنده اولدوم بشكده سوار
آنا سوتين امك ايلديم شعار
ايكى ياشده سوتدن كسيلدى مدار
اوج ياشنده اكل قيلديم ابتدا

دورت ياشه يتنه گزديم بي اصول
بش ياشده چالدى سنت رسول
آلتى ياشده باشه عقل اولدى دخول
ينديده اوخوماق ايلديم بنا!

سگزده هيجه مي اوخودوم سواد
دوققوزده روانه ايلديم معتاد
اون ياشه يتنه شامو بامداد
ذكر اولدى ديلمده اوصاف مولا!

اون برده درسمي ايلديم تمام
ديلمده ازير اولدى يغمير امام
اون ايكنى ياشنده اولديم خوش كلام
سويلديم هر طرف اولديم دلگشا!

اون اوج ياشده اولديم لانه حمرا
اون دورت ياشده مثل ماه پرضيا
اون بش ياشده اولديم بنده خدا
فرض ستمى ايلديم ادا!

اون آلتنده اولديم خوش قامت و قد
صفحه رخسارده مهمان اولدى خد
اون بدى ياشنده بولدوم نام زد
القصة اختيار ايتديم كد خدا

اون سگزده عشرت ايلديم تمام
اون دوققوزده گوردېم هر مطلب كام
ايگرميده بگا خوش كيچدى ايام
نچه اولاد بگا حق گوزدى روا

اوتوز ياشده اولدوم بر سيل بهار
باشده عشق اثرى هم ليل و نهار
قرخ ياشنده اولديم عاشق ديدار
داغلى باشمدن او عشق سودا

بر اوزگه خیاله دوشدیم اولزمان
گوردیم که سوداده قیلمش زبان
بی وفا دنیایه صرف ایتمش جان
بر مناعم بوخدر از بهر عقبا!

اوندن سوگره ذکر ایلدیم روزوشب
شیرین جانه ویردیم چوخ رنج و تعب
مؤمنلر آراسنده اولدیم منتخب
عاقوق دهردن پاك و معرا

اللی یاشده سان بر گدیگدن *) آشدیم
آتمش یاشده اهل عیالدن قاچدیم
یتیمش یاشه یتیم طاقتدن دوشدیم
اولدیم بر سوی سولمش آسیا

سکسن یاشه یتیم قالمادی امداد
دوقسان یاشده دوتدی المدن ارشاد
یوز یاشه یتیمه گلدی بر جلاد
دیدى هذا يوم الاخر الدنيا!

چکدی چنککلی ساندی اعضایه
تماماً جسدیم دوشدی لرزایه
آلدی مرغ روحیم چکدی سمایه
جسمم قفس کیمی قالدی مقوا!

ایل یغیلوب آغلادیلر بر زمان
منی بر تخت اوسیه قویدلار همان
مردده شولر مگا ویرمزلر امان
رخت وجودیمی قیلدیلر یغما!

(* گدیك - داغ بئلی، یال - معنایه در.

ویردیلر غسلمی پاك اولدی بدن
تن عریانمه دوتدیلر کفن
قیلدیلر نمازم تورس - کهن
منی قبر ایچنده قویدیلر تنها!

منی که قبر ایچره قویدیلار افراد
هرکس اوز مقامن ایلدیلر باد
دنیا حیفه سندن المده بر زاد
اعمالمدن غیری قالمادی اصلا

منکیر - نکیر مندن آلدیلر خبر
چکدیلر اوستمه هم تیغ و تیر
نطقیم باندی دیلیم دوتمادی ازیر
مگا قبر ایچنده ویردیلر جزا

چاغردیم یعلی! حلال مشکل
اورك قوت تاپدی کشاد اولدی دل
جوابم سواله اولدی مقابل
مراجعت ایتدی مرسل خدا

نجه مین ایل دوتدیم قبر ایچره قرار
قیامت قویماقه چکدیم انتظار
بر گون امر ایلدی واحد القهار
روز قیامتدر یوم الاثنا!

امر اولدی اسرافیه چالدی صور
خبردار ایلدی ای اهل قبور:
«قم باذن الله رعدہ نشور»
تماماً امواتی ایلدی احیا

مغربدن مشرقه يوز دوتدق شاه
هر كسك اعمالى الله نامه
عادل ديوان اورده يدى تمامه
اونن فرق اولمادى سلطانندن گدا

بر حشر - نشر قوپرى اونده اي خدا
گون تپدن ياقدى ير دوندى اودا
اوغول آتادن - قز آتادن جدا
تمام محشر اهلى ديدى: «واغسا!»

تمام محشر اهلى صنف - صف دورديلر
حق بيوردى اونده ميزان قورديلر
جهنمك آتشنى گورديلر
دوشدى بو عالمه شورش و غوغا!

«وااقعا!» ديدى حضرت رسول
اونك اتماسين حق ايتدى قبول
چونكه كيچديك صراطى اولمادق ملول
جمله خطالردن بز اولدق رها

حقدر - اعمالمز دگلدى صالح
اسلام باره سنده ايشلدى طالع
بر نچه همدم ايله شكسته واله
مسكتمز اولدى جنت الماوا!

كربلاي صفى نك بو وجود نامه سى بزم زنده كالمقمزك جمله اوضاع و
كيفيتى و نه نوع اجرا ايمه سنى و آداب آيتنى بيان ايدير .
بو كلامدن معلوم اولوركه اوشاق آنا بطنندن يره دوشن كيمي اونى
دوزلبورلر و ايكي ياشنه كيمي او آنا سوتيله مدارا ايلبور، آنجق اوچنجى
سنه واصل اولدقده غيرى شيلرك اكلنه مباشرت ايدير. بش ياشنده اوگا ختنه
اولتور. يدى ياشه يتد كده اوشاغى مكتبه قوبورلار و بر ايلك مدتده آنجق

اوخوديتنى حروف مصوته و حر كهار واسطه سيله هجاء ايدمه ييلور. دوققوز -
اون ياشنده هيجادن روانه كيچور و اون ياشنه داخل اولدقده كيچه و گوندوز
اينيا و اوليلرك ذكريمه مشغول اولور. اون برنده درسنى و تعليمنى تمام ايلبور.
اون بش ستنده حد كماله يتوب فرض و سنتى باشليور ادا ايتمگه، اون
يدى و اون سكزده نام زد اولوب آرواد آلور و ايكرمى ياشنده اولاد
صاحبى اولور.

نچه كه اوغلان اوشاغى بويله جوان ستنده ايلوب اهل - عيال صاحبي
اولور، هاييله ده قيز اوشاغى دخيمه صبي ايكن وقتسز و موسمسز اره ويرلوب
جواناق موسمنه داخل و حد كماله واصل اولماش آالق حائه دوشور. و
ساپلاقدن وقتسز اوزولمش چيچك كيمي - هنوز آچيلمه مش سولوخور و ترچه
قوجالوب قوت و تراوتدن دوشور. مدت تعليم دخى چوخ چكيمور. يدى
ستدن اوخوماقه اقدام ايلوب اون برنده علمنى تمام ايدير. بو مدتك عرضنده
اوشاق آنجاق باجارور كه قرآنى اوخوسون، پيغمبرلرك و اماملرك آدلارنى
ازبرلوب تكليف شرعيه سنى قىلجمه او گرسون. بونكله اونك علمى قورتارير.
بو سياق بزم مكتملرده تعليم اولونوردى. آتشمش - يتمش و يوز ايل بوندن
مقدم همچنين بو قرار اوزره اولرده درس و آداب او گره تيلوردى. بو
ياووق وقتلره كيمي آنجق بو آخر وقتلرده تازه اصول ايله يكي قاعده اوزره
تأسيس اولونمش مكتملرده بزم بالالاره تعليم ويريلور.

بوخارنده يازيلان اشاردن باشقه واله مرحومك دهاده چوخ اثرلرى
وارد، بونلردن آرتق اهميتلوسى كيچمش سلاطينك احواله و قراباغ خانلقنك
تاريخه دائر يازديغى منظوماتدر كه، مع التاسف اله گتوره بيلمه ديك. اونك
اولادندن عاشق عباسقى بزم سوز ويرمى كى كه كربلاي صفى نك تمامى اشعار -
و آثارنى بزم گوندرسون، ولى عهدنه وفا ايمه دى.

مشتري و زهره دن سوز آچوب و بونك دالسنجه برجلري بر - بر ذكر
ايليوب عرشدن، شمسدن، قوس قزحدن و تير شهابك لعمه سندن سويليوب
هر مخلوقده قدرت خالقك علامتاريني و نشانه لاريني گوسترير. شاعرك كلامنده
معرفت انري و ذوق - شوق حساري مشاهده اولونورسهده كلامك اوزنده
لطافت و چندان روانلق و موزونلق گورونميور.
آقا باقرك دخي اصل و نسبي و محل و مكاني معلوم دگل.

آقا باقر

يوسف قراباغى نك مجموعه سنده آقا باقر اسمنده بر شاعرك اثرلرندن نمونه
اولارق بر معشر مستزاد درج اولونه شدر. بو كلامده بهار فصاحت علامتاريني
شاعر تدريجي له ذكر ايدوب گلدن، بلبلدن و ياسمن، سنبلدن سوز آچوب
آخرده تاسفله فرياد ايدوب دييور كه حيف دگلمى كه ييله گوزل چاقده
«باش قاله توپراقده»

بر ييله موسمده، گوزل چاقده
حيف دگل باش قاله توپراقده؟

يعنى انسانك عمرى غفلتده و ذلتده كيچر.

شاعر آدم اولادنه خطاباً دييور:

كيچور گونك عيش عشرتده سن
ذوق و صفا ييله بو وحدتده سن
نه قدر كه عمر بو دولتده سن
چرخه وفا باغلامه البته سن
سيران ايله باغ تراكنده سن
بازور اول نخل شرافتده سن
تلخ ايمه اوقاتكي مچننده سن
ايله مقام اوج سعادته سن
اوبمه گوگل بو خواب غفلتده سن
آج گوزكي بر نظر آفاقده!

بوندن سوكره شاعر ايدوزلردن، ثابت سياره لردن، مريخ عطارددن،

موجوددر، اما میرزه جانك سيوديكی اشعارك مربعات نوعیدر که اکثرنی واقف یازدینی سبکده یازمشدر. بو مربعاتك بریسندن یله گورونور که شاعر بر وقتی زندانه دوشوب همان شعرلری زندانه اولان زمانی یازوبدر.

بر یله اامده یله زمانده
غمگین کو گلیم نجه مونده شاد اولسون

مونجه ظلم و ستم مونجه سیاست
بس دکلمی یارده مندن یاد اولسون

نه بر غمخوار نه بر دوست یگانه
تمامی آشنا اولدی ییگانه!

سالك آخر فلک منی زندانه

قویماك غصه دن جان آزاد اولسون

اولماسین او غمگین من چکوم جفا

اونوتماق عاشقی گومه سون روا

گلمه سه دیرلر اوکا بیوفا

ایسترم اوزینه یاخشی آد اولسون

کل عالم دشمن اولوب جانمه

تاوب فرصت دشمن تاوب قانمه

دیوگ دوستلر یارم گلسون یانمه

بلکه گورمگیله بر امداد اولسون

فلکك عدلی یوخ - دنیا ده دیوان

دخی گلمز حیاتمه بیر گمان

بنده دوشوب ناحق بره میرزاجان

سبب کارك ایوی قوی آباد اولسون:

بو شعرلردن متوقی میرزاجانك عالی طبع اولماغی و بردانه لکی ظاهر اولونور که

اونی ناحق بره متهم ایندوب زندانه سالان آدمه «سبب کاره» میرزا نالایق سوزلر

دیمور و تقرین اوخومبور بلکه اونك حقیقه گوزل دیالک ایلپور:

«سبب کارك ایوی قوی آباد اولسون!»

میرزه جان بك مدد اوف .

ملا پناه واقف دورينك شاعرلريندن بریسیده میرزه جان بك مدد اوفدر که اصلا قراباغ محالنده و چناقچی قریه سندنر و اوزیده مشهور جنرال والیریان غریغوریویچ مدد اوفك یا اقرباسندنر و یا خود اونك اوزیدر (*) که اون دوقوزنجی عصرك ابتدالرنده روس ایله دشمنلو آراسنده وقوعه گلن بر چوخ محاربه لرده زیاده رشادت گوستروبدر و قافقازیه نك بر چوخ برارینی تسخیر ایلوبدر .

میرزه جان بك اگرچه ملیت جهتیجه ارمنی ایدی ولی اخلاق و آدابجه مسلمانلردن سه چیلمزدی . مسلمانلره چوخ یاق اولدینی ایچون اونك افکار و حسیاتی - مسلمان افکار و حسیاتی ایدی، نشست بر خواستی اونلر ایله ایدی . اوز قومندن آرتق مسلمانلری دوست دوتاردی .

یلمك كركدر که قنایز وایریان غریغوریویچ دخی مسلمان پرست بر وجود اولوب ترك دیننی یاخشی یلوردی و چوخ اتفاق و مقاملرده مسلمانلری شیرین دیله و حسن سلو کیله اوزینه رام و راغب ایدیدری . میرزه جان بك ترك دیندن علاوه فارس دیلیده کمالنجه یلوردی و شعر و ادبیاته میل و هوسی آرتق ایدی .

میرزه یوسف قراباغی، نجه که اونك باره سنده ذکر اولوندی، میرزه جان بكك تکلیف و التماسیله ملا پناهك و اونك معاصرینك اشعارندن بر مجموعه ترتیب قیلوب تمیرخان شوراده چاپه ویردیرمشدر . میرزه جان بك اهل ذوق اولدینی ایچون واقفك کلامنی زیاده دوست دوتارمش و اوزینك طبع شعریه سی وار ایمیش . معاصرلرندن قزاق شاعری کاظم آقا سالک ایله و مارالبانو عاشق پری ایله ارسال - مرسللری وار ایمیش . هر قسم اشعاری

(*) میرزه جان مدد اوف همان جنرال والیریان غریغوریویچ مدد اوف اولدینه عاشق پری نك ونك وفاتی زمانده یازدینی . افس آمز شعرلرده دلالت ایدر که آشناده ذکر اولونه جقدر .

و هابله شاعر يارنك اونى زيارت ايتمگنه آرتق شو قمنددرد، اونك ايچونكه اوڭا
بى وفا ديمه سونلر:

«كلمه سه ديرار اوڭا بى وفا
ايسته رم اوزينه ياخشى آداولسون!»

مربعاندن مشهورى بونلاردرد:

بنفشه يه خطاب

بوينو بوروق واروب يارك كوينه
درد دلم سويله ياره بنفشه
يوزيمه باخ رنك رويم هر نه وار
عرض ايتسكاهن اوخونخواره بنفشه
آپارسه لر سنى يار او طاقه
غافل اولمه باخ سولنه ساغه
يوز سورتوب زلفنه دى قولاقه
سالما سين عاشقين ناره بنفشه
سير ايله يوزنده باخكلن هر سو
مسكن سال تيلينده سويله موبو
گورسن كه جانم اولمبوب بدخو
بر خالقت او اغياره بنفشه

نياسون بن كيمي فقير عندليب
سن بنفشه اولسهك اوگله حبيب
اگر سنده بگا اوله سن رقيب
گوروم گونك كيچسون قاره بنفشه
بوندن آرتق بوخدر سگا بر جواب
لايق ده گل ايتمك عاشقه عذاب
ايستر سن ايده سن دنياده ثواب
ايله ميرزاجانه چاره بنفشه

ايضا كلام ميرزاجان

چيكدى كيم جفادهن جو رو بلادهن
خبر وبرهن او دلداره تايلمياز
پريشان حالى آه و زاريمى
بر سويله ين او غمخواره تايلمياز
نه جاندا طاقت وار نه تنده راحت
قويميور بو فلک اولوم فراغت
درد اولدورير منى ساعت بساعت
بو دردلره مگر چاره تايلمياز
يار اوردا آه چكر من بوردا فرياد
كيم وار كه ايله بزلره امداد
يارب بو مملكت اوليدى برباد
گان اوندن بو دياره تايلمياز
يارك دردى چوخدر ميرزا جانده
بر كيمسه بوخ اونك بندوانده
هر كسك سو كيسى يارى ياتنده
منيم كيمي هيچ آواره تايلمياز

ايضا كلام ميرزاجان

گرداب محتمده غرق اولان جانم
يارب اوله بر كناره يترمى
بو سيل بلادن، طوفان غمدن
خلاص اولوب او دلداره يترمى!
غم لشكرى بگا اولوب حواله
ايستور غريته جانمى آله
چكديكم افغانلر ايتديكم ناله
بو دياردن او دياره يترمى؟

چونکه بيله هجران دوشمش آرابه
کم وار که بتشون بونده هرابه
اميد بوخ قاصده، باد صبايه
بر آه چکسه اونده ياره بترمی؟

نجه دوزسون جانم بو ستملره
مونجه مختلره مونجه غملره
يارمک کوينده سز همدملره
برده گوروم بو بيچاره بترمی؟

فلک منی بيله سالمش آواره
کوکل مشتاق گوز منتظر ديداره
ميرزه جانی! مگر او گل عذاره
سنک کیمی بخت قاره بترمی؟

ایضاً کلام میرزه جان

داغیدور هوشمی آلور جانمی
هر باخانده او مستانه گوزلرک
چکوبدر اوستمه خنجر خونریز
باتاجقدر مگر قانه گوزلرک

یلورم بلوبدر غمک غزین
قوی چکمه سین هیچ شادانک منتین
چونکه بيلمیش آغلاماک لذتین
قوی آغلاسون یانه - یانه گوزلرک
بولونمز منم چون بر یاخشی همدم
عرضمی يتوره یاره دمام
برجه باخه بگا گوزدن باش تو کم
بلکه اوله دزدم قانه گوزلرک

ایلرسن آخرده سن منی صنعان
دونه رم دینمدن ویره سن فرمان
بيلمیرسن ایدمک جاتی قربان
باخسه اگر میرزه جانه گوزلرک

بوراده یازیلاندن باشقه میرزه جانک گنده
چوخ یاخشی مرعاتلری وارد که
هاموسنی بورایه سالماقه احتیاج بوخدر.

بر نچه مخمساری ده وارد که اولردن بری بویله باشلانور:

ای بیوفا یار سنی نجه سالوم یاده من
قویماک بر شاد اولام یوقنا دنیاده من
عیب دگلدر سکا گلشم فراده من
سندن غیری کیمسه بوخ کیمه گیدیم داده من
داد رسم بوخ منم قالمشم اراده من. الخ.

بر مخمسنده میرزه جان کوکلنه خطاب ایدوب دیور:

انجتمه کوکل کم سکا امداد اوله یيلمز
یاردن پوزولان دل دخی آباد اوله یيلمز
اول زافه گرفتار اولان آزاد اوله یيلمز
رحم اولماسه اوندن بو کوکل شاد اوله یيلمز
گیزلین غمیمی آچماغه سردار تابه یيلم ... الخ.

عاشق پری ایله بر برینک مقابانده مناظره طریقیله یازدیقلاری
مسدس و مربع:

عاشق پری:

شاعر سنسن زمانه مردی میداندن دانش
ازبر ایله دیلده دقتر جوهر جانندان دانش
یدی یردر یدی کوکدر یدی ازبردن سوال
یدی معنا یدی غسل یدی گوهر هم کمال
یدی برجده یدی یلدوز هشت جنت بی مثال
یدی رکعت، یدی امام، یدی ارکاندن دانش

میرزا جان:

سیومه سن افسانه‌نی گل ای پری یاردان دانش
نیلرم عقبا ایشین سن کمی دلداردن دانش
یدی یردن یدی گوگردن نیلرم ایتک سوال
تاپشم بیر مرشدی کسب ایتشم اوندان کمال
چکمن رضوان غمین بو دنیاده ویرسن مجال
عاشقه جور ایلین یار ستمکاردن دانش

عاشق پری:

یتکلن قدس خلیله میقدبسیله ماهراسا*
عقائینی تغییر ایتدی آلدی سردن کلیسا
ازبر ایله هر ساعتده ذکر مریم هم عیسی
گاه انجیل گاه جم جم گاه ارکاندن دانش

میرزا جان:

تاپشم قدس خلیلی ماهرسانی نیلرم
الده تسبیحله زنار و عصانی نیلرم
بو پری شیدا قیلوب حضرت موسی نیلرم
سیومرم تورات زبوری سن چالان تاردان دانش

عاشق پری:

تاپدوقک ترسا یولیدر ایلمه ذوق و هوس
باده گلگونه تحسین ایتمه سون نطق نفس
قاعده قنون بودر قالوا بلادن خاچ برس**
چاغورار عیسی ، کلیسا گفتگو جانندان دانش

(*) ماهراسا - یا خود مهرسار - بیوک کشیش، رئیس روحانی-دیمکدر:

(**) قافیهدده موافقت ایچون پرست عوضنه برس یازیلشد:

میرزا جان:

منده جان یوخ ایلمه سعی عبث بیجا هوس
مرغ جان پرواز ایدوب جسمم قالب خالی قفس
گل مگا ظلم ایلمه نالم سالور دنیایه سس
عالمی غرقه ویرن بو چشم خونباردن دانش

عاشق پری:

ای پری اولدی دل شیدا ردیف ال ال
سن طریقتدن اوتوب عرفان بولنه قوی محل
بمده ماهی گوگده گنبد وار مریخ وزحل
آب حیوان شاخ طوبی باغ رضواندن دانش

میرزا جان:

تاپلی عشقک یولین بر بیا ایشی نیلرز
عقلیمز حیران اولوبدر دین و کیشی نیلرز
گل ایدک ذوق صفا ملا و کشیشی نیلرز
میرزا جانی اولدورن بو آهیله زاردان دانش

عاشق پری:

عاشق پری اوز معاصراری بیننده الک ایستکلوه، عزیزه و محترمه بر عورت
ایمش. اونک وطن اصلی سی قرا باغ خانلقنه متعاق جبرائیل اویزدنده «دزاق»
مخالده (مارلیان) قریه سیدر. زمان تولدی و تاریخ وفاتی معلوم دگل. میرزا
حسنک، کربلای عبدالله جانی زاده نک میرزا جان بکک، محمد بک (عاشق)
تخلصک جعفر قلی خان (نوا) تخلصک معاصری ایمش.

ابتدا تعلیمی اوز قریه سنده آلودر و ایام طفولیتندن شعر و غزل سوبلمگه
میلی اولدقدن هنوز آرتق علم کسب ایتمه میش سینه دن شعرلردیرمیش.

زمانیکه اونک نام و شهرتی آرتوب هر یانه داغیلور طالب دیداری چوخ
اولور. عاشق پری مارلیانندن کوچوب شوشی شهرینه کلور و بوراده اونک

حرمتی و عزتی شعرا و اعیان ولایت آرا سنده دهاده چو خالور، هر بر اهل طبع اونك شائنده. گوزل شعرلر یازوب اظهار محبت ایدرلر میش. بیر حالدا که شاعره اوزیده اهل حال، صاحب جمال و خوش مقال عشوه لو بر نازنین ایمیش. اونك حسن جمالتی تعریف ایدن شاعرلردن بریسیده اسدبك وزیروف ایش که حقنده بو شعرلری یامشدر:

او گوندنکه دبدار گئی گورمیشم
حسرتگدن یانار جسم و جان پری!
دولانوب باشکده سر زلفشده
کوکل مرغی دوتوب آشیان پری!

اشتیاقك چکر نیچه کیمنه
اما یا هیچ بریسی بگزده مزینه
جان دلدن مبتلایم بن سنه
اینانمیرسن ایله امتحان پری

عارضکدر گونش جمالکدر آی
هیچ نازنین اولایلمز سکا تی
غمزهك قاتل، کپرکك اوخ، قشك یای
قامتکدر سرو و خرامان پری!

نقدر وار ایدی جانده اختیار
بیر خاطره سندن دولاندم کنار
آخر گیزلین دردییم سالدیم آشکار
قوی بیلسنده بیلسون میرزا جان پری!

گل گور فراقتکده بن ناتوانم
افسرده خاطرهم شکسته جانم
اسددیهر سکا بنده فرمانم
سنین سکا سلطان پری، خان پری!

میرزا حسن - میرزا تخلص - نتیجه که سابقده ذکر اولوندی عاشق برینك گوزللیکنی بو گونه تعریف ایتدشدر:

غنیچه لطافتلو لاله یوزلوسن
مستانه باخشلو خممار گوزلوسن
شیرین حر کتاو شکر سوزلوسن
بوخدر بر یوزنده مثالك سلك!
وینه اونك وصفنده میرزا یازمشدر:

ایتدیكجه و صفکی میرزامکرر
تازدله نوب روحیم اولور معطر
گاستانده زلفك کیمی معبر
نه سوسنار نه سنبللر اویناشور!

بو شاعرلردن غیری عاشق برینك حسن جمالتی و عقل کمالتی وصف قیلانلار چوخدر اولوردن مشهوری محمد بك «عاشق» تخلصدر. آتیده اونك شرح حالی ذکر اولونه جتدر.

عاشق برینك متعدد شعرلری پریشان اوراقدا یازیلمش و بزم المزه دوشلارنده چوخ سهو و غلطلار وارد که اونلری تصحیح ایتمك دخی بر نوعی مشکلدرد. خصوصاً اونك باغلامالری و بعضی مربعاتی که ملا پناه واقفه نظیره اولارق یازلموبدر - و بر بی سواد ملانك واسطه سیله بزم گونده ریلوبدر اولیه املاسن و دولاشق خطیه تحریر اولونوبدر اونلری مذکور ملانك اوزندن باشقا بر کس دوز اوخوبوب معنا چیخاردا بیلمز.

اوگا بناء بوراده آنجق اونك معاصرلریندن بعضارنه یازدیغی مکتوباتی ذکر ایتمکله اکتفا ایله دیک.

میرزا حسن «میرزا» تخلصه جواب نامه اولاراق یازمشدر:

کاتبلك شاهی دفتر ایچنده
قلم ایله نازك اللر اویناشور
فتهالی، فعللی سن، نازوغمزهالی
دهاننده شیرین دیلر اویناشور

عشقيك الندن كيدرم داده
 دردم اولور گون گوندىن زياده
 شيوه رفتارك دوشنده ياده
 باغرمك باشنده ميللر اوينا شور
 داد ايلرم هاراي ناشى الندن
 ياندى جگر عشق آتشى الندن
 من نه ديوم گوزوم ياشى الندن
 اوزوشير صونالر گوللر اوينا شور

آدم وار دولانير مكرتك ايچنده
 آدم وار دولانير ذكرك ايچنده
 سنك كمالكده فكرتك ايچنده
 عجايب غرايب حاللر اوينا شور

برىم خلق ارا اولميشم باجى
 كيمسه نك كيمسه يه نه احتياجى
 بلخ بخارانك هندك خراجى
 زرخدانده سيه خاللر اوينا شور

جينرال ميرزه جان بك مدد اوفك وفاتى عاشق برى يه زياده سيله تاثير ايليور
 و بو شعرلرى دنيايه خطاباً ميرزه جانك وفاتى بابنده انشاء قىلور:

دنيا! سنك اعتبارك بوخ ايميش،
 بر خبر وير ميرزه جانى نيله دك؟
 نچه بىكار ايله، نچه خان ايله
 گفتارى خوش اهل جانى نيله دك؟

نچه شهر اوسته جنك ايدوب سواش
 جارى اولوب سيل يرينه قانلو ياش
 فللك ايتدك تاج و تختنى تاراج
 نوكر، نايب خانمانى نيله دك؟

بوچ دنيا! سنده بر يارانان هانى؟
 گون بگون آرتوردك شوكت و شانى
 تفليسك ساق الى سردارك جانى
 ويران قويوب داغستانى نيله دك؟
 اوفلك در دوگون برى داغيان
 ازل شاد ايدوب سوگره آغليان
 سينه سندن شعر كتاب باغليان
 صاحب هوش گوهركانى نيله دك؟

بر اوزره دورمادی گیتدی سماواتی مقام ایتدی
لبی اعجاز رمزین گوسترن دمهده مسیحایه
گوتورسه گون جمالندن بولوت کمی قرا زلفین
سراسیمه زلیخا تک چخار یوسف تماشا به

دوداغندن سوروشدیم آغزینک من وار یوخ سرین
بونازک نقطه نی سورمه دوشر قان دیدی اورتایه
آلور فیض نظر بهرینی عاشق دوتسه دامانین
تاپار سر رشته سین یتسه الی زلف چلبایه.

بوغزات جوانی میرزا حسن یازمشدی که اونک ترجمه حالی تحتنده درج
اولونوبدر.

عاشق پری به آشنالق طرحنده یازدیغی بر مخمس.

ای پری دهرده یوخ سن کیمی برجانانه
طعن ایدر مهر رخک گوگده مه تابانه
کرچه بیحد گورورم لطفگی هر انسانه
پیر بیقاعده در اویمه ملک اصلانه *

اولکلن یار کنه من تکی بر اوغلانه

هم سنک قدربگی فرهاد ایله شیرین بیلمز
میرزه جان بیلسمده یوزدن اوده برین بیلمز
میرزه محمد دخی او فتحه وزیرین بیلمز
کیم که معشوق اوله او زلف اسیرین بیلمز
رنگیله سالمه گان سن بولاری بهتانه

من سنه هر نه دیسمه مهر و محبت سوزیدر
سن مگا یازدیغک افسانه و محنت سوزیدر
گر دیسمه همدم اولاق بیل که مودت سوزیدر
بر زمان عرضیم ایشیت گور نهجه الفت سوزیدر
توسن عقلگی فکر ایله گتور جولانه

(*) ملک اصلان - مشهور طوغلو ملک اصلان بکدن عبارتدر که اهل حال بر وجود ایش.

محمد بک جوانشیر (عاشق) تخلص

محمد بک ولد بهبود بک زنکلائی «عاشق» تخلص عاشق برینک عاشق لریندن
برسیبدر. زیاده غیرتلو وفادار و صاحب کمال بر وجود ایش. دیندار و
حق طرفداری اولدوقی ایچون معاصرلری آراسندا حرمت و عزتی چوخ
ایمش: بونگله بیله دشمنلر بده آزد کل ایش. بیله که روس دولتی قرا باغ
خانلقینک برچوخ نقطه لرینی تحت تصرفه گتورد کدن سوکرا، زنکه زور
محاللی دخی ضبط ایتدی.

بوآننده بعضی شورشار اوهم حالده وقوعه گلدی. محمد بکک دشمناری بو
حادثه دن نفع بردار اولوب اونی دولت نظر نده متهم قیلدیلر و رجال دولت دخی
اونک حقه ده سوبله یاهن اقرا و بهتانلری تحقیق ایش اوئی وطنندن چخاروب
اوردوبان شهرینه گوندربله سینه امر ویردی و او مکنده میلادک (۱۸۶۱)
سنه سنده وفات ایشمدر.

هر قسم اشعاری واریسمده مرتب دیوانی یوخدر. اشعارندن نمونه ایچون
بعضلری بوراده ذکر اولونور.

میرزا حسن «میرزایه» بحر طویل سبکده یازدیغی بر غزل:

کنه آ-وددایکن اوغرادیم بر شوخ زیبایه
یوزی گل، عارضی مل، زلفی سنبل چشم شهبایه
یوزی ساحر اوزی ظاهر گوزی جان آلمقه ماهر
گورن بر باخشین ویرمز اونک دنیا و عقبایه،
دهانک واریوخ سرینی بیلیمک خیلی مشکدر
عجب ماهر در اول عیار هر علم معمایه
باخانلار قامتندن رمز لر آگلار قیامتدن
کودنار شکل ابروسین دخی باخماز یگی آیه

سن تکی شوخ مناسبدی که مستانه گله
 اده سازو مزه و ساغرو پیمانه گله
 عاشق مست گوروب دینیه ایمانه گله
 کیم گرک دوققوز اوله باشی بو میدانه گله
 اوزگه غرله نوب گیرمه بزم میدانه

سگا شایسته اودر کیم تاباسن اهل وفا
 جان دلدن ایدسن عشق طریقینی وفا
 اوله سن یار اوکا ایتیمه سن جوورو جفا
 دور فانیده سوروب بر نچه گون ذوق و صفا
 اهل خالدن اوزینگی دوتیمه سن بیگانه!

گزه عاشق پری یه یازم شدرد:

تخلص نه لازم ای عاشق پری
 بر کس که مهردن خبردار اوله
 کوکلدن کوگاهه یوللر گورینور
 علاوه نه حاجت آشکار اوله

خوش یارادوب سنی استاد ازل
 حسن و جاهتده یکتا بی بدل
 دیزاق محالنده سنک تک گوزل
 حقندن ایستمشم برقرار اوله

اهل حالی گورمک ایستر اهل حال
 مضایقه ایتمه گر اولسه مجال
 سنک تک درد مند اولمیان محال
 گوروم که داغیلوب تار مار اوله

بیاه ایشک نه لذتی نه دادی
 خوابار بیه گرک آشنائی یادی
 چکه سن آغوشه بالا فرهادی
 شبرین دیدار که انتظار اوله

عقلگی جمع ایله اولمه سرسری
 سنده بوخدر عشق بازاق اثری
 فهم و فراستده یوز سن تک پری
 گر کدر محمده خدمتکار اوله

عاشق پری نک محمد بکه جوابی:

شایسته در ای مرشد کلام
 دوستلر آراسنده اعتبار اوله
 شاعر اودر استادندن درس آله
 ضدو جنسی ردیف پرکار اوله

جواب خطکدن اولشم خوشحال
 عرض ایدرم قوللوقیگه وصف حال
 شان ایله شوکتک اولسون بی زوال
 گرک خدمتگده خدمتکار اوله

مایلم حسنیك خوشجه رنگینه
 یقه بیامن تجنیسیك دنگنه
 سنی سال لام معشرک چنکینه
 عارف بو یرلردن خبردار اوله

بری ایدیم عشق انجنده آشکار
 آراقده یخشی اولور سبیکار
 بو جنک میداتده ایلم شکار
 اکر محمد تک صد هزار اوله

محمد بکک عاشق پری یه جوابی:

استاد ازلدن درسم آلمشم
 مایلم هر یرده غوغایه پری
 ضد و جنس ردیف سوزین دانشمه
 من دیسم دوشرسن آه وایه پری

الکده کی باده اولسون ساز اولسون
حرکاتیک عشوه اولسون ناز اولسون
یکه یردهن دانشماقک آز اولسون
دوشرسن بر درین دریاه پری

معشریک هر بندنده ناچارسن
من آچم'رام گنه اوزوک آچارسان
بواشیندن یقمدر قاچارسن
آخرده ملکه میرزایه (*) پری

قافیه گر کدر اوله داپسند
نه که بیاه مغشوش اوله دردمند
بیامیرم که سکا ایلوم ریشخند
یوخسه اونى یازان ملایه پری

لبریک مصفاى عاشقى
دهانیک معماسى عاشقى
سیه زلفک تمناسى عاشقى
سالوبدر بر اوزون سودایه پری!

وصف دلبر باینده ملا پناه واقف سبککنده یازدینغی مرعاتدر:

سنی تارى مندن اولمه مکدر
انجمه بو دلک ویرانی سنسن
نیلهرم دنیانی عزیزم سنسن
بیلورم دردمنک درمنی سنسن

گوزلدر جمالک حسنکدر جمیل
اولمه دیم هجر گده قالمشام خجیل
باشک ایچون ای گل دولانیم یوز ایل
کوگلمک ملکینیک ساطانی سنسن

(*) ملک و میرزا- تپاک اصلان بکدهن و میرزه جان بکدهن عبارتدر.

وامقک عذرايه وار ابدی میلی
آنک ایچون آخاردی گوزندن سیلی
بوسقک زلیخایه، مجنونک لیلی
منمده جانمک جانانی سنسن

هر نه که عرض ایتدم اوکا یتمه دک
شاد ایلوب بزی گلوب گیتمه دک
کوگلم آلوب بربول قبول ایتمه دک
بو قدر که چکدیم امانی سنسن

پنهانی باخشک آلوبدر جانی
جادوغمزه لریک ویرمز امانی
تاری حفظ ایلون نوک مژکانی
عاشقک قاتل پنهانی سنسن

کنه عاشقک وصف دلبر باره سننده یازدینغی کلام:

سندن آیری ایشیم منیم ای دلبر
گیجه گوندوز آه و فغان اولوبدر
تغافل رحمکدن ظلم ستمک
بزم باره مزده احسان اولوبدر

لحظه - لحظه حالین سوردقک کوگلم
گوننده مین تسلی ویردک کوگلم
دایم شادوخرم گوردک کوگلم
ایندی درد الندا ویران اولوبدر

هاچان آلمه مشدک عظمی سردن
اوخوردوم مصحف حسنک از بردن
او گوندنکه سالدک گوزدن نظردن
منیم حال چوخ چوخ یمان اولوبدر

هیچ یاده سالمازسان من دلفکاری
سنی بی مروت یارادوب تاری
دهانک شوقندهن عاشق زاری
اولدورن بر داغ پنهان اولوبدر.

جعفر قلی خان «نوا» تخلصک محمد بکه انعام ایتدیکی قزل قوش باردسنده
ترتیب ایتدیکی قویهار:

باشک ایچون سزک بازانعامی
اون بش گونه آلوب ایکی شکاری
بررسی یوز اوله اوچ قنات اوچمش
بررسی بر یلیک کپک بساری
اولماز بيله شفقت بيله مرحمت
جان دلدن کرک ها چکک منت
سرکار عالیده تاپوب تربیت
اونک چون بو قدر چوخدی وفاری

سحر کمیشرم آخشام دوتارام
وقت اولور که میشه لرده باتارام
بور کومی کوتوروب اوتک (*) آتارام
یاد ایلهرم ترتر پروردکاری

بيله خانه ترول اولماز بيله غم
چاره اولماز بو گانیله سه عالم
اوچمادیغی آلمادیغی جهنم
چاغرانده اله گله ایدی باری!

(*) اونک - طرلان و قزل قوشی اله چاغرماق ایچون ساخلانیلان ات پارچه-ی و
اؤلش تاوق و یا شکار.

گر کدر کوتوروب دره به دره
کمیشهیدی بونی تاتوس - مر کره (*)
نه روادر منم کیمی چا کره
بخش ایده سن بيله تبیل مرداری؟

بوراده یازیلان قافیه لردن باشقه محمد بک عاشقک بر چوق غزلیاتی و مرحوم
قاسم بک ذاکر ايله دیوشمه لری واردر که اونلری بعض سبیلره گوره ذکر
ایتمه گی مناسب گورمه دیک. آنجاق عمرنک آخر چاقنده ترجیع بند طریقتده
یازدیغی توبه نامه بی یازمقله اکثفا ایتدیک:

توبه نامه.

ای خدا سکا عیاندیر که وفادارم من
دوتدیغم ایشلری یاد ایلیوب آغلارم من
لیک بو نفسک الندن همه وقت زارم من
الی بوش، یوزی قاره بنده بی عارم من
هرنه تنبه ایده سن آکا سزاوارم من
بگلمشم در گه گه لابد ناچارم من
رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خوارم من

گرچه دنیا به گلوب گزدیم و گیتدیم بی چیز
ویرمه دیم خبر و شره ذره جه تشخیص و تمیز
آرتدی حرصیم مرضی ایشمه دیم اصلا پرهیز
دخی بوندن سوره بوخدر بگا بر راه گیر
نه عمل رشته سی وار الدنه بر دستاویز
ایلدیم خلق ايله ناحق بره پرخاش و ستیز
رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خوارم من

(*) تاتوس و مر کره - ارمنی آدلایدر.

هر نه ایش دوتدم ایسه جمله بدو بد حرکات
ایتمه دیم شکر حیات ایلمه دیم فکر ممات
بودنی دهرده بیهوده کیچوردیم اوقات
شمیدی رحلت دمیدر قالمشم آوا و مات
شرمسار گنهم آه! الیم بی سوقات
یتیمکیم مقصده بو وجهه هیهات - هیهات!
رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خوارم من

یارب ایمدی من اوز احوالنه حیرانم چوق
غضب و قهرک ابدوب فکر هراسانم چوق
بیلوب ایتدیکارم افعاله یشیمانم چوق
بیلمه یوب سهوو غلط ایشاره گریانم چوق
کرم لطفیکگی چوق عزایله جویانم چوق
غصه دن شام سحر زار و پریشانم چوق
رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خوارم من!

توبه یارب! بو قدر بد عملمدن توبه!
معصیت راهنه هم گیت و گلمدن توبه!
هر خلاف اولمش ایسه سینمش المدن توبه
دخی بوندن سوره مکر و دغلمدن توبه
ایارم صدقله من پیش از اولومدن توبه!
هر خطا چخمش ایسه برده دیلمدن توبه!
رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خوارم من

بیلمزایدیم که بو عالمده اولور زار اولمق
نه اولوم وار نه قوجالق نه ده بیمار اولمق
عادتیم هر خیم کیسویه نگون سار اولمق
مایل لعل لب، عاشق رخسار اولمق
واله خال و خط، حیرت دیدار اولمق
یار اغیار اولوب اغیارم ایله یار اولمق
رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خوارم من

بلی مسدود اولوب شیمیدی بگا راه خلاص
چونکه لازم دوشوب عصیان شریعتده قصاص
قدرت حکمت حقدن گورینور بویله خواص
کیم گوره روز جزا هر گیشی فعلنه خلاص
سن اوزک داده یت اول گونده که نه عالم نه خاص
نه کرم اهلی یتیر داده نه اهل اخلاص
رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خوارم من

نفس اماره سرکش گتوروب عقلمه زور
جسم ایله جانی دوتوب مرتبه کبر و غرور
املم لغو، ایشم مظلومه، شغلم شرر شور
گلمشم در کهه بابین همه عیب و قصور
دخی یارب! در گدن منی سن ایلمه دور
قویمادی حرص - طمع گردی، دخی دیده ده نور
رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خوارم من

مختصر هر نه عمل ايله ديم اولديم نادم
حرص قیلدی منی هرناکس دونه خادم
نفس اوچندن نه بلا چکدی دل پر بادم
شیمدی نه بر علم الدن نه وار بر بادم
تا بادم بر کرم اهلی که ایده امدادم
سن اوزک دادمه يت باری ایشیت فریادم
رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خارم من

نه ديلم وار که سنی جرئت ایدوب یاد قیلوم
نه یوزوم وار سکا ساری دوتوبان داد قیلوم
نه سوزوم وار اوزیمی اول سوز ايله شاد قیلوم
دل بر بادی نه امید ايله آباد قیلوم
نه ایدیم جانمی بو ورطه دن آزاد قیلوم
چاره اولدر که ینه بو سوزی اوراد قیلوم
رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خوارم من

بر نچه ییل اوزیمی عشقه مقید قیلدیم
گاهی عاشق آدیمی کاه محمد قیلدیم
مشق ابروی خط و خال ايله مرتد قیلدیم
شیوه مهر و مجتهد بیوک سد قیلدیم
روشن عشقه مجنونه دخی رد قیلدیم
هر نه ایش دوتدیم ایه جمله سنی بد قیلدیم
رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خوارم من

مرحوم محمد بکک بو توبه نامه سی اونک بر گزیده اثرلرندن برسید.
شاعر عمرنک تو که نه چکنده، رحلت دمنده درگاه الهی به یوز چوندروب کمال

عجز و انکسار ايله توبه و استغفار ایلور و ایتدیکی گناه عملری بر بر
تعداد قیلوب زار و پریشان حالده رحمی چوخ اولان حقندن مغفرت دیله بور.
بلی! ایام جوانلقده آز آدم تاپولور که، حیاتک قدرنی بیلوب اونی بیوده
صرف ایلمه سون و شاعرک زبون و پریشان حالی پرلک موسمنده اوز
وجودنده حس ایلمه سون. حرص، طمع، حب، جاه و مرتبه، حب مال و
مکت، اهو و لعب، بغض و عداوت، منیت، سرکشک، یخل و حسد و ظلم ستمه
عادت و سائر اوصاف ذمیمه و اخلاق رذیله که جمله سی عواملق و جهالت
تیجه لریدر، جسم و روحمزی بر نوعی ضبط و تصرف ایدوبدر که حق
و حقانیتدن، انصاف و مروتدن و اصل بشریت و انسانیت نه اولدیغندن
بالکلیه غفل و بی خبریک.

آنچاق آخر نفسمزده غفلتدن گوزیمزی آچوب اولومی اوکمزده
گوروب خوف و اندیشه یه دوشوروک و شاعرک دیایله بو گونه توبه و
استغفار ایلوریک اگرچه آخرکی پشیماللق فایده و برمز ولی توبه و انابه دن
باشقه بر چاره مز یوخدر:

«توبه یارب! بو قدر بد علمدن توبه
معصیت راحنه هم گیت و گامدن توبه!
«هر خلاف اولمش ایه سینمش المدن توبه
دخی بوندن سوره مکرو دغلمدن توبه!
«ایلرم صدقله من پیش از اولومدن توبه
هر خطا چیخمش ایه برده دیلمدن توبه
«رحم قیل بار خدایا که گنه کارم من
عاصی و بد عمل روسیه و خوارم من!»

جعفر قلی خان باباسی ابراهیم خان کیمی دلیر، رشید، قوی هیکل و برهنر بر ذات ایش. اهل ذوق و شوق اولدیغی ایچون وقتتی عشرتده کیچوررمش تار طنپوری، چنک چغانی، مطرب و مغنی بی دوست دوتارمش. قاپوسنده ایران پادشاهاری کیمی پهلوان و نر گولشدیرمک، قوچ دو گوشدیرمک کندر باز اویناتماق، حقه باز ساخلاماق عادتی و خوشه گان ایشلردن حماب اولونارمش. ولی او صفتلریکه و ریاض العاشقین، صاحبی محترم محمد آقا مجتهد زاده خان مرحومک حقدده یازوبار درست دگل. بیلکه که مجتهد زاده جنابلی یازیر: «بو منبع جود و سخا و معدن فیض و عطا که خوان نوالی و سفره احسانی غدو عشا، صبح و مسا مجمع فقرا و موقع مساکین و ضعفادر تل خاکستری مطبخ جودیندن آتلان خاکستر و انجم و احترامک آد قازانان اولان قدور داسیاتک زیرندن چیقان شراره و اخکدر نام نامی واسم کرامی سی جنت مکان و خلد آشیان جعفر قلی خان مرحوم که محمد حسن آقای جوائشیرک شبلی در الخ»

بو مقدمه خلاف حق و صواب و بر نوعی بی مضمون عبارلردر که بونلری یازماقدان دؤلفک اصل مرادی نه اولدیغینی آکایه بیلمه دیک. بو قدر تعریف و توصیفه نه حاجت؟ بو قدر مبالغه و افراط نه لازم. بو بوش عبارلر آجق کلامی اعتباردان سالور، هر شخصی اوز صفتیله یازماق. بیلدیرمک یخشی دگلمی؟ خان مذکور گوروب ایشیدنلرک روایتیه گوره اونک سفره احسانی مجمع فقرا و موقع مساکین و ضعفا اولمیوب بلکه لوطی - بوطی یغناجاقی، اویونباز، قوشباز و شعبده ساز محای اولوبدر. اونک - «منبع جود و سخا و معدن فیض و عطا» اولدیغنه دخی شبهه چوخدر، نجه که اونک شاندده مرحوم قاسم بک ذاکر میرزا فتحلی آخوندوفه یازمشدی، اونک وجودی یوخاریده یزیلان صفتلردن عاری و بری ایش:

بودر ذا کرک یازدیغی شعرلر:

چوخلاری قیابوسن چور که محتاج
آختارور تاپلاماز دردینه علاج
فرعون حامان - ضحاک، حجاج
اولا بیلمز اولاستمکار سندن

جعفر قلی خان «نوا» تخلص .

مرحوم جعفر قلی خان ابراهیم خانک بیوک فرزندى محمد حسن آقاک اوغایدر. محمد حسن آقا ایسه زیاده نجیب فراسلو و لیاقتلو بر شخص ایش. ابراهیم خان اونک خاطرینی عزیز دوتارمش و اوزینه اونى ولی عهد تعیین ایدوبمش. ولی ابراهیم خان هنوز ساق ایکن اوغای محمد حسن آقا دار عقبایه رحمت یوردی و ابراهیم خان جنرال تسویدایوفک واسطه سیله روس ایمپراطورینه یازوب کوچک اوغای مهدیقلی خانى اوندن سوگره وارث تصدیق ایشمک فرمانتی خواهشمنده اولمشدی و تاریخ اسلامیه نک (۱۲۲۱) نجی سنه سنده که تاریخ مسیحیه نک (۱۸۰۷) نجی سنه سنه مطابقدر مهدیقلی خان ایمپراطور فرمان لا کل قراباغ خانلقنه ابراهیم خاندن سوگره حاکم تعیین اولوندی.

معلوم اولسون جعفر قلی خان باباسی ابراهیم خانک حال حیاتندن آشکارا وارثلق ادعاسی ایتیموردیسه ده، اما قلمنده بو آرزو و باشنده قراباغه حاکم اولمق فکری وار ایدی.

زمانیکه ایمپراطورک فوئده ذکر اولونان فرمانی بشدی - جعفر قلی خان مایوس و مکدر اولدی و او وقتدن سوگره اونکله عموسی مهدیقلی خانک آراسنده همیشه لک برکسورت و عداوت وقوعه گلدی و جعفر قلی خان چوخ حيله و دیسیه لر و پر فساد تدبیرلر ایشاندیسه ده نتیجه بخش اولمادی و بلکه اوزی متهم اولوب «گوز دوستاقی» حالنده پترغراده آباریلدی و اوراده بر مدت قالاندن سوگره - حینرالاق چینی آلوب قراباغه مراجعت ایلده دی.

بدعتك ياندېروب قوم، اصحابى
مشكلدر گتورك بو ظلمه تايى
دوشوب جبرائيلو، مارليان، بايى
هوراديز، قيوچاق*) درېدر سندن

ظلم و ستمه عالم دولوبدر
اهل بيتك رنك روبي سولوبدر
نچه روشن خانملار اولوبدر
شب يلدا كيمي تيره ترسندن الخ»

چوخ احتمال وار كه ذكر دخى خان مرحومى تدميم ايتمگده مبالغه
ايتميش اولسون و بر نوعى غرض شخصى اوجوندن حد اعتدالدين چيخسون،
اما بالمره بو سوزلرك دوغرى طرفى ده انكار ايتمك اولماز، بر حالدا كه
اول وقتلرده ذاكر جعفرقلى خانه ياق ايمش و اونك اخلاق و اطوارنه
درست بلد ايمش.

جعفرقلى خان هشتاد ايلدن آرتق ياشابوبدر و هجرتك مين ايكي يوز
هشتادنجى ايللرنده وفات ايدوبدر. طبع شعيه سى دخى وارايميش. فارس
و ترك لسانده بر نچه اثرلرى وارد.

طمع كار و حلوا خور بر ملانك باره سنده بو شعرلارى يازمشد:

اي اشتر كچ گردنا، دانم چه خواهى كردنا!
گردن درازى ميكنى، از بهر حلوا خوردنا!
چون صبح خيزى گوش كن - چون مرده بينى جوش كن
خور حينرا بردوش كن از بهر حلوا خوردنا

*) «مارليان» «هوراديز» «قيوچاق» قراغدا جبرائيلو مجانده خان مذكوره متعلق
كسارك آدلارېدر.

برخوان رب الناس را از سر مبر وسواس را
پر كن چناق طاس را از بهر حلوا خوردنا!

بعضلرى بو شعرلارى جعفر قلى خانه اسناد و بربرارسده بز يقيناً تصديق
ايدنه بيلمهريك. خانك عاشق پرى ايله دخى بر نچه مكالمه لرى و مكتوبات
منظومه لرى وارد و لكن اونلرك چندان اهميتى يوخدر كه بوراده يازياسون.
كلامندن مشهورى شوشى قاضى سى ميرزه ابوالقاسمك حقهنده يازديغى
فصيده در كه عييله بوراده درج اولونور:

ماتمى بيله دوتارهش مگر آدم قاضى
ايدنه لعنت اوگا بس صاحب ماتم قاضى

سن نچه ضامن اولوردك كيشى دعوا اولماز
بو سوزى روس ياتنده دبديگىز هم قاضى
سز مگر حالتى اوز اهليگرك بيلمز سز
ذره جه بد عملندن ايلمز غم قاضى

اوز كه دعواده اولن كسلر آلور سيم و زرى
قيردرور شيشه لى نى مفت و مسلم قاضى
زاهرا قلعه لى نك قتله گيدردى نصفى
اولمه سيدى آراقده گنه رستم قاضى

دايما وعظ ايلبور خلقه كه احسان ايلوڭ
اوزى هيچ ديشقارى و برمزا وله گرنم قاضى
داش - داش اوسته بيله شيشه ده دورماز هر گز
بعض ايشلرده اگر اولماسه اعلم قاضى
آدينى ملاقويان خلقه ديمه ز راست يولى
اونلرك دردى ايدوبدر قدهنى خم قاضى

اونودورلر هاموسى تارى بيمبر امرين
گر آراقده اوله صحبت درهم قاضى

بر پاره وقت دانشماق بزه لازم در - ليك

بر پاره وقتده بگدر اولايكم قاضي

ديميشم من سگا هيچ وقت انانمه خلقه

بعض اوقات اشيت پنديمي كم - كم قاضي

بوندن آرتق نه يازم درد دلي مولانا

ديهرم باقي سوزيمي سني گورسهم قاضي

جعفر قلى خانك قاضي به خطابا يازديني بو كلامنه سبب ماه محرمده قلعهلوارك
آراسنده دست باشي اولماقاق وبا اينكه جزئي بر شييك اوستنده وقوعه گن
دعوا و چرپشما اولوبدر كه نچه آدملى ناحق بره قتله يتوشوبدر.

يقينكه قاضي شهر ديوان عمله جاتنه سوز و يروب ضامن اولوبدر كه دعوا
و شوا دوشمز ولي اوز اهليتك عهده سندن گاه يلمه يوب رفع مجادله و مباحثه ده
عاجز قالوبدر وبا اينكه كثر طمعدن طرف گيرلك ايدوب مجادله به برنوعى
اوزى سبب اولوبدر.

نچه كه خانك كلامى بو كا شهادت ويرور :

سن نچه ضامن اولوردك كيشي دعوا اولماز

بو سوزى روس ياتنده ديدىگز هم قاضي

سز مگر حالى اوز اهليگكز بيامزنز

ذره جه بدعماندن ايلمز غم قاضي

اوز كه دعوا ده اولان كسلر آلور سيموزرى

قيرديرير شيشه لى ني مفت و مسلم قاضي

جعفر قلى خانك بو كلامى معاصرى اولان قاسم بك ذاكره كه، قراياغك
اك مقتدر شاعرى حساب اولونور و اونك حقنده آتیده ذكر اولونه جقدر
تأثير ايلبور و اوصاف قاضي بي اول مرحوم دخیده مكمل وجهده و استهزا
سبكنده نظمه چكور:

كلام ذاكره :

ايلوبدر گنه هيچ نه بيلم قاضي

خالق آراسنده اولوبدر بيله ملزم قاضي

يارادوبدر اونى اول خالق اشيا بي عيب

دار دنيا ده بوضورت تابولور كم قاضي

قاضي هر برده اولور بي مزه و بد حركت

شكر الله كه بوهم بامزه در هم قاضي

قلمى تيسغ دوسر در اوزى مرد ره بن

دايما شيشي ايله چنكه مسم قاضي

سر اعداده فريلدار چوماقلى برق آسا

نچه كه معر كه ده شش بر رستم قاضي

نار تپرى اريدرموم كيمي فولادى

كورده نفس درونه وبره گر دم قاضي

كيمدى ياتنده اولك علقلى، عبدالرحيم

كوه البرزى يخر چون توخونان دم قضى

دهرده شيشه اولور سنك جفادن ايميش

اوله بر شهرده بو طرزله محكم قاضي

معدن جودو كرم جابكه امن و امان

عدله نوشيروان بذله خاتم قاضي

فقرا دور سراينده بسان هاله *

نقد احسانى قراياغه چوشبنم قاضي

غلط اينديم بو سوزك بوخدى وقوعى هر كز

قورخورام جمده گيمه تف! ديه عالم قضى

شيشه نك سيموزرين دواسوره سن خانه نه

شيشه رش ديشريه ويرمز گنه بر نم قاضي

* (هاله - بعض وقتى آى اطرافنده ظهور اولان نورانى دايره ده ديتلور.

قاضي اولدر كه قاله اهل ولايت غمه
نه كه عالم همه غمگين اوله خرم قاضي
اونده من گوردېكمي گورمش ايندن بيله
ايتنزم طاعت اوگا گر اوله قبله قاضي
هارادان گلدی بولار ايله ديار خلتي خراب
بری دير مجتهدم بیری مسلم قاضي
آلانوب بیری چار تكله يه دای دانا ايجون
بریده شام و سحر طالب درهم قاضي
بای گيدر «فنگه» به ذوق ايتمگه قيش «قاباغه» (*)
برديمز هيچ گلور ماه محرم قاضي
قاضي لازمدر ديه محكمه ده شرع نبی
نه كه گشت ايده جهاني مينوب ادهم قاضي
تبريزك آغی اوجوز مير ولايت غفل
هر اليق-بی ديه نی قیلدی معمم قاضي
دخی دیوان رعیت بيله گيتسه قالمز
بو قرا باغی ايدر جمله مکرم قاضي
خیش اقوامنه مو قدری ترحم قيلمز
دهبدم خلته اوخورد صله ارحم قاضي
سابقا بيله دکلدی اولوب ايندی بير حم
حضرت خانه اولاندن بری محرم قاضي
چوخ آدام واریدی نظميله ادا ايلمالي
خواهش خانه گوره دوشدی مقدم قاضي
چونكه ديوانيه بوخدر قام اميدم وار
عفو ايده جرممی گر يوزيه سوکسه قاضي
داستان امير اصلانی بوگوندن بويله
باشلارام فکرم اگر اولسه فراهم قاضي

(*) فنگه و قاباغه ير آدلایدر.

هر ايكی كلامدن معلوم اولونور كه روحانيارمرك قصور و نقصانی هر بر نصير و
زمانده اهل معرفتارمرك نفرت و تنقيدلرینه باعث اولوب اونلری تذميم و
تضييب قياولر: خصوصاً مسند قضاوتده اگاهشن عاليجنابارك حرص و طمعي،
دنيا گير و بی عمل اولماقلى جمله دن آرتق ادبا و شعرا زمره سینه تاثیر
ايدوبدر.

نجه كه جعفر قلی خان بويورور:

دايما وعظ و برور خلته كه احسان ايلون
ارزی هيچ ديشقاری ويرمز اوله گرم قاضي

ذا كركش بو مطايه دابر يازديغي شعر بوندنده گوزل و پر مضوندر:

شيشه نك سيم زرین دولدوراسن خانه سینه
شيشه وش ديشريه ويرمز كنه برنم قاضي

بو كلامده جناس وارددر: اولكی مصرعده يازيلان شيشه-شوشی قلعه سندن
عبارتدر كه سابقده قراباغ خانلرينك پای تختی حساب اولونوردی، ايکيجی
مصرعده يازيلان شيشه - محض شيشه نك اوزيندن - صراحيدين عبارتدر كه،
اونك ايچنه هر نه توکهن ينه ديشقاری به نم ويرمز.

جناب قاضي دخی نه قدر اوز خانه سینه شيشه خلتنك سيم و زرینی و ساير
اموالی دولدوريرايسه، ينه ده دويدم ديمه يوب خارجه و اطرافنده اولان فقرا
و مساكينه ذره جه رحم ايلمیور و بر محتاجك احتياج و ضرورتی روا
قيلمیور، نجه كه بوباره ده مرحوم فاسم بك باشقه بر كلامنده بويورمش:

« ملا نه ملا؟ اسير شكم اندر پيچ-قاضي نه قاضي؟ كه سير اولماز ايچه عمانی! »
بلی ديارار كانه چكوب سير اولميان و هيچ برشیدن گوزاری دويميان
روحانياردن ملتی سويماقدين غیری دها بر تمنا و چشم داشتلق اوله بيلمز! ..
نجه كه بوخارده ذكر اولوندى، سابقده ذا كركش خاطری جعفر قلی خانك
ياتنده عزيز ايمش و آراالرنده ظرافت وار ايمش.

بر دفعه ذا كرك خانك حضورينه گيدير و نه طور اولورسه اونك باشماناری
خانك سراينده اوغورلانور.

شاعر مایوسانه ايونه قايدوب بو هجولاری خدمتكارار بيوکی بکلر بکه يازير:

بگلر نه لایقندی خان قوللوقنه
بر کس آتلو کیده پیاده گله
ایلمده بر یول دوشر منم گذارم
وای اونک حالته زیاده گله

بیو کک درنده لازم دی دربان
آخشامه دک اوله نده فرمان
تغاسنر کان اولور پشیمان
گله گور بر آدم مراده گله!

اوغورلعه عجب اولوبسنر معتاد
همراه بیراهیک داد آلدن داد
گیده نه شاد گیدر گنده ناشاد
هر کیمسه که سزک بریاده گله

گلمه بن آدمه دیورسنر گلیک
مشکلمدر قایتماق آیاغی یالین
من کنه قیوراغام آدیگوزلک
کریک دالسنجه عراده گله.

منل مشهوردر قوش دنه گیدر
سزده بر نفع یوخ سوی ضرر
کامنر او قابوبه هیچ کیمسه مکر
هورادینر قیوجاق فریاده گله.

موندن سوگره کیرن خانک ایوبنه
کریک باشماقلمرین سوخا جینه
باکیچوره صاف اوتاقک دینه
نه ایسه مهیا آماده گله

لازمدر تردد خیره شرده
عدالت یوزنه چکوبسنر پرده
بر تعزیه اولسه خدانکرده
کمانم یوخدر ملاده گله

بر آدم تعیین ایت آسمانه
یاخشینی بمانی گورجک انیه
نه ایشیکه نه ده قهوه خانه به
قویما هر یته ن گله

بولک حواینده جعفر قالی خان ذا کره یازم شدرد:

قاسم بک عادتدر خان قوللوقنه
بر کس آتلو گلسه پیاده گیدر
من د گلم - عالمده وار ایلمده وار
بیله جزئی ایشلر آراده گیدر

بوراده بر باشماق اولوب ضررک
قلم آلوب یازدک زمین بو درک
ظالم یوخدر مکر سنک خبرک
اودردن کم عالم فساده گیدر*
اندی بیله گورمه آدیگوزلی
سندن قیوراقدی اونک ازلی
هرزمان که دوروب بوله دوزدلی
کنه بیدو آندن زیده گیدر

گده صاف آزوبدر عملک سنک
معدنسن تقابلک، فتنه نک
سن نیچون بیلیمزنر باغلو گله نک
آیاغی آچیلوب پیاده گیدر

(*) عالم فساده گیدر در - یقینکه مهدیقلی خانک دردینه اشاره در.

اوغلان لاپ چو بوسن سن اندازدن
نیلر هله گیده جکسن یازمدن.
کهنه اوغورلاندی تیکر تازمدن
بر آدام بوللارام استده گیدر

نیجه که سابقده بو بارمده معلومات ویریلدی، مهدیتلی خان ایله — جعفرقلی خانک
مابنده بغض و عداوت وار ایمیش.

جعفرقلی خانک میرزا فتحلی آخوندوفله دخی الفت و آشنالغی واریامش
و آرا لرنده ظرفانه ارسال و مرسللری اولوبدر بولردن بر نامه که آخوندوف
خان مشارالیه یازوب (آدولف برژه) نک (لیسیغ) مجموعه سته داخل اولوبدر.
همان نامه بویله باشلانور:

حاجی قلی سندن ای تاج سرم
زیاده زیاده خرم اولوبدر
سوز و یرویدر سزه غرور نیشترک
بوچوتیکلیک ایشی محکم اولوبدر.

بو مکتوبی عینله میرزه فتحلی آخوندوفک ترجمه حالی بابنده درج اینمگی
مناسب گوردیک.

فارس دیلنده، بایلمش ائرلردن بر مکتوب میرزا حق ویردی صفا تخلصه
و ماه محرمک یشمه سی مناسبیه انشاد ایندیگی ترجیع بنددن بر بند
«ریاض عاشقیندن» اقتباساً بوراده درج اولونور:

جواب میرزا حق ویردی «صفا»

سوی یاران وفا بیشه سلامی دارم
قل و دل عجب طرفه کلامی دارم
رخ نمی پوشم از این عرض کنم غمض العین
چونکه در پیش شما شهرت تامی دارم
گرچه، ماتیم و پیاده زچنین گردش چرخ
اسب دزد برده و دردست لجامی دارم

نیست در شیشه ما فرق حلالی زحرام
گر قبولش بکنی رخس خرامی دارم
غرض من همه شوخیست و نه صدق صفا
بر مترسید که از کلمه لامیدارم

ای نوا گر نکنی راضی دان قاضی را
با تو تاروز جزا بحث مدامی دارم
ماه محرم، آمد و بر شد دلم زآه
دود دلم گرفت رخ چرخ و مهر ماه
چون ابر نو بهار فلک را احاطه کرد
چندانکه در فلک بملک می نداد راه

جبریل از تردد افلاک بازماند
گفتا بحیرتی که خدارا ترا پناه
آیا چه شد که چاک گریبان نمود صبح
پوشیده شب لباس عزارا به بر سیاه
آمد ندا زهاتف غیبی که یا امین
بنگر به دشت کربلا سوی قتلگاه

امروز روز قتل حسین ابن مرتضی ست
امروز روز ماتم مجموعه انبیاست!

مرحوم خانک یوخاریدا درج اولونان نمونه آثارنده خواه ترکی اولسون و خوا-
فارسی — اونک خوش طبع بر شاعر اولدیفی گورو نور.

عادتى حالانده زباده خوش خاق حليم . رحماي و مروتلى بر آدم ايميش
صاحب عقل و تدبير .

بوڭا شاهد شاعرڭ اوز كلاميده اولاييله :

تاتور منى مجموع اوتوز ايكي جواشبر
بر مرد خوش اخلاقم و هم صاحب تدبير

روشندي قمو عالمه - ذاتمه خداوند

حاق ايلمىوب موقدرى حيله و تدوير

ايمندلر از بسكه اولوب رام رم ايتمز

گورد كده منى باديه ده آهوو سختجبر

ال اورمزم اصلا سپر دفع باليه

باغدير سه كماندار فلك قصديمه صديبر ...!

ولكن شاعرڭ بويه گوزل خلقى و خوش رفتارى و طبيئته اولان ملامت
و تواضع و همچنين اونڭ عقلى سليمى و حسن تدبيرى اونى خطا و بلادن
ايمىن ساهليه بلمه دى .

شاعر بر ايشده متهم اولوب كه تفصيلى آشاغده ذكر اولونا جقدر ، چوخ
يوك بلاره و جفالره گرفتار اولدى و اگر بعض عالى نسب و عالى همت
و قدر شماس محترم شخصلر ذاكره لازمه كومك گوسنرمسه ايديلر - يقينكه
شاعر دخيده زباده فنا حاله دوجار اولوب قزاق شاعرى مصطفى آقا عارف
كيمى جان عزيزنى روسيه نڭ سوبوق و قارلى چولارنده بوچ و ضايع
ايده جك ايدى .

احوالات بو اوزر در كه قاسم بكڭ قرداشى اوغلانلارندن بر نفرى بهود بك
اسمنده قاچاقلغه و قولدورلغه قورشانوب قراياغ ولايتنده بر چوخ شولر خاق
و بى نظاملق و فساد توره دير .

بر نچه حسود و بدخوهارڭ تحريك و اغوايله اولونڭ ديوان بگى سى
قاسم بكدن مشتبه اولوب اوندىن شاكى و مطالبه جى اولور و بهود بكڭ قتل
و غارتنده ذاكرڭ اوشاقلارنده متهم اولونور .

قاسم بك ذاكر تخلص .

قاسم بك ذاكر قراياغڭ ممتاز نجبارلارندندير . اونڭ آتاسى على بك ، على بكڭ
آتاسى شاه و برن بك و اونڭ آتاسى كاظم آقادر كه شوشى شهرنڭ باني سى
مشهور پناه خانك دوغما قرداشى حسين على آقنڭ اوغليدير .

قاسم بك تولد ايدوبدر هجرنڭ (1205) نجى تاريخنده كه تريخ مسيحيه نڭ
(1784) سنه نه مطابقدر . شوشى شهرنده تعليم و تربيه سى همان شهرده اولوبدر .
اوز عصر وزمانڭ اوضاع و احواله گوره چندان علم و كمال اخذ اتمكه
موفق اولمىوبسه ده ترك و فارس ديالرينى لايقنيجه تحصيل ايدوبدر .

محل سكنا سى باي فصانده (تانيق) ويا شوشى قلعه سى اولارمش . ايلك
سائر فصللرنى اوزينه متعلق (خضرستان) قريه سنده كيچوررمش .

قاسم بگى گورنلرڭ او جمله دن من حقيرڭ آتاسى مرحوم احمد بك كوچرلى نڭ
روايته گوره او ذات شريف خوش صورت و خوش سيما آغ بدناي . اوجه
قامتى ، ضعيف البنيه بر وجود ايميش .

كو كچك ، عقللى و گوك رنگه مايلى گوزلارى وار ايميش . سيما سندن
حركت و سكتاسندن آثار نجات و رشادت گورنرمش .

دانشقى فضيح و صوتى دلگش اولمقه گوره چوخلارى اوزينه مايلى ايدرمش
و او دانشانده اوڭا قولاق آسمات اولمازمش .

بر آرتند مزاج اولديغى ايچون تربيشنده دخى چپكلك گورنرمش .
انصاف و مروتدن خارج سوزلر و ايشلر شاعرى طبيعى حالندن چخاروب
اونڭ غيظ وحدته سبب اولارمش . اما آجيغى تيز سونوب توبه و استغفار
ايدرمش .

اولوقتک دیوان بکیسی قنبار ترخانوف خلی کوشش و تدبیردن سوگرا
بهبودی هلاک ایتدیر، اونوی و مالی داغیدوب تارمار ایله دیر و مصطفی بکی که
بهبود بکک قرداشی ایدی، برنجه آدمار ایله اسیر ایدوب شوشی قلعه سینه
گونده ریر. (سوگرده دن همان مصطفی بکی ترخانوف ایشقوله قریوب اوگا
تعلیم و تربیه ویردیر ویدر).

اونجه آدمار بکه منم اولمشیلر - اونلارک ایچنده مرحوم قاسم بک دخی وارایمش.
اوپیشنهاد ایتدیکسی ثبوت و دلایله امنای دولت ملکت اولمیبوب و اونک حقنده
بدگمان اولوب اوزینی و اوغلی نجف قلی بکی و قرداشی اوغلی اسکندر
بکی سیربایه گوندرمکه قطعی صورتده حکم ویریر، عیال و اطفالی
شه شی محبس خانه سنده دوستق، مال و اموالی تاراج ایتدیر. خضرستان
کندنای داغیدوب زیر - زیر قیلورلر.

بوظلم و شرارت و خلاف قانون ایشلر ذا کره حددن زیاده تأثیر ایدوب
اونوی پریشان و دیگر کون ایلور. بر طرفدن ایللر ایله جمع قیلدینی مال
ودولتک تار - مار اولماغی - دیگر طرفدن عبت بره حرمت و آبرونک گیتمه سو،
دشمنک طعن و شماطتی یازق کیشی نک بوز ایلمگنی گری سالور.

بو بیوک مصیبت ذا کره یوز ویردیر محرم آینه هجرتک (1272) نجی
تاریخنده اولوقت شاعر من - آینه ایش؛ عمرندن آلتمش بدی ایل کیچمیش
ایمش). جناب نواب اوز تذکره سنده و جناب محمد آقامچتیر زاده «رباض العاشقینده»
سن و سالی تعیینده برنوعی سهو ایتمشلر. هر حالده ذا کر آلتمش بش سنده
وفات ایتمیبودر و تاریخ فاتی (1271) نجی سنده اولمیبودر اوندن چوخ
سوگره واقع اولوبدر، بگا شاهد ذا کرک اوز کلامیدر. باشنه گلن مصیبتی
کوزل بر ترکیب بندنده بو منوال نظم چکوب ظالماردن شکایت ایلور:

بو ماه مجرمده دوسی هفت مگا سال

مدتی که پرقو کیمی ایضدی پروبال

شاهددی خداوند تعالی و تبارک

ترتیمم من سخن ناحه سقال

حاشایتورم بر کسه آسیب مضرت

گر ایلمدن بوسوزمه باور او ژورال...

تا گوردیم او بدبخت * اولوب همره گمراه

حالاتی مفصل یازوبن ایلمدم ارسال

لا بد قالب اوندن سوره دونه دونه ایندم

ترغیب اونک دفعه بوظالمی فی الحال

گوش ایلمیبوب بند خرد مندی او ناکس

آخر قوشولوب بر برینه برنجه جهال

هر کیمه دوچار اولدی دوتوب بادی و کسادی

ویردی اوزینی کنجه تمام موروف محال

بش آلتی کم آلات جوان ایله اولورمی

حفظ ایله ولایاتی من پیر بد اقبال؟

دشمن سپهی تک بر او بانک یوخ و وارین

بر هفته قالب ایلدی مجموعنی بامال

عراده به بغدردی قمو اهل و عیالی

ستف فلکه چخدی او کون ناله اطفال

حجاج - عمر سعد دکلدی بیله بی رحم

اول بیج لکنه هیچ یوخ اشکال

بدکار حرام توشه دن اصلا ایراق اولماز

بیج اولمیانک ظلمی اولور بوسیاق اولماز!

شاعرک سوزلرندن بیله آکلاشیلور که بیچاره اوز «بدبخت» برادر

زاده سنی - یعنی بهبود بکی دوزلکه ارشاد ایدوب نه قدر اوگا اوگود و

نصیحت ویروبسده که بیس بولدن داشینسون، مردم آزاراق ایتسون و خلقه

ظلمی و ستمی روا گورمه سین - اما مرحومک نصیحتی خودسر و بی شرم بهبود

اثر ایتدیر و آخرده (ذا کر) علاج قالب احوالاتی مفصلا یازوب لازم

اولان یره گوندوریدر:

(*) بدبخت بهبود بکه اشاره در.

و لکن دیوان عمله سی بهبودن قورخوسیندن موروف محال ایله قاجوب اوزلرینی
کنجه ویریرمشار.

بو طمعى چوخ، هنر و جرئتى یوخ اولان دیوان قوللوقچیلرینک باره سنده
همان (ترکیب بند) نده یله یازوبدر.

گون کیمی دوتوب عالمی بو شهرت بیجا:

دیوان عمله جاننه یوخ عدله همتا

واللهی بالاندر دهخی بالله بالاندر

شول سویله نن احوال قوری اسمدر اما

کیفیت معلومدن اوتری من اوزومده

بر نیچه بلادی ایادیم سیر - تماش.

یوز تشنه لب قهر اوله سن خادم دولت

ویرمز بر ایچم سو سگ تا آلمیه دریا

سیم و زرایه دولدوراسن تا گرك آوجون

اوندن سوره ظاهر قیلا شاید ییضا

سوز طبش نار سغر کرچه یماندر

اهل آلمک گل - کیدنه بگزیه حاشا!

یکسر همه طماع، بد اطوار، دل آزار

بونلار کیمی ماخلوق جهان ایچره یوخ اصلا.

هر کیمسه که دوشدی توره مشکلدی خلاصی

چکمز ال اوندن شیره سین سورمه لرتا!

هر نفسه نزول ملک الموت نه حاجت

بس عارض ایچون وعده فردا پس فردا....

دوشمز بولاریک سمتنه تاروز قیامت

تکله حاجی قربانی گورن کس دخی قطعاً:

دوتمشدی قراباغی زرو سیم دوابی

تاہماز مینه بر یابی گیده قونشویه حالا

دیوان دیمه هرگز بوکا کم، آفت جاندر،

من سویلمه دیم نوله که مشهور جهاندر!

ترکیب بندک بونمندنه ذا کر دیوان عمله جاتینک قصورنی شاعرانه زکر
ایدوب اونلارک عوام اناسه ایتدیکی ظلم و ستمی گوستیرر.

بوراده جای تأسف و حیرت بودر که آلمش - یتش سنه بوندن ایرملو

دیوان خدمتچیلری خلاق ایله نه نوعی رفتار ایدیرمشارسه ایمیدیه او گوته

رفتار ایتمکده درلر، بو مدت متعاده ده که آزالوبدر تمام بر عصر ایتسون.

اونلارک اخلاق و آدابنده بر تبدیلات بر ترقی اثری معاینه اولونمیر.

ظاهرده عدالت و صداقت مأمورلری و زاقون طرفدارلری آدلانورلارسه ده

اصل حقیقتده اهل ظلمه درلر: شغل و صنعتلری شرارت و فساد تورتمکده

خلاف قنون و عدالت ایشلر ایتمکدر.

هر قسم فن و فرجهلری خالق مالکی یمک و اوزینی عواملقده

ساخلاماق دایره سنده ایشلنور. دریالرجه ویرمه سه بر ایچم سو آلماق سگامیسر

اولماز. قزل و گومش ایله جییلرینی دولدورماسه ک ایشک یریمز و مرادگا

چاتمازسن. اونلارک طمعى حضرت علی ذوالفقارندن کسکینراقدر،

بدبخت او کیمسنه در که اونلارک تورینه دوشه: اونک تمام شیردسینی

چکمه مش - اونى خلاص ایتمز لر. تکله لی حاجی قربانک گوته سالمینجه

بخاشندن آل چکمز لر. نجه که بر وقت اونک مال و دولتی بتون قراباغی

دوتمشدی، اما ایمدی دیوان تورونه دوشندن بری - بر یابوده تپمیر که مینوب

قونشویه گیتسون.

هر شیدن بدتری واورک سیخیتسی ویرنی اهل قلمک « گیت - گلی »

فردا - پس فردا سیدر. عریضه چی ایچون بو « گیت - گل » نزول ملک الموتدن

بدتردر. اودر که شاعر درون قابدن اونلارک حقنده دئیوبدر:

دیوان دیمه هرگز بوکا کم، آفت جاندر

من سویلمه دیم نوله کی مشهور جهاندر:

دیوان عمله جاتك هجرومندن سوگره ذاكر كيجيور او شخصلر ك ذمه كه
اونك بوللاره دوچار اولماسنه اوز سلطنتلری ایله فی الجملة باعث اولولار و اونلاردن
خصوصا بریسنی كه فسادچیلارك باباسیدرو شاعر ایله اونك شخصی عداوتی وار
ایمش بویه ظمه چكورا!

بر کس یوز اوله عارف دانا و خردمند
هر لحظه ده تصنیف قیاه قویه چند
چون دورقاریشدیردی دخی یادنا دوشمز
اطفال عیالک آدی فکر ایله هر چند
بر نیچه زماندر كه منی دام بلاسی
اول ظالم بی رحمك ایدوب باکوده بابند
سیر ایلمد المته لله نیچه شهری
قالوبدی همین طابیران آغ قوشه، دربند (*)

هیات عداوتاه دیهم بر کسه بهتان
یوخ منده کلام باز سخن تازی به سو گند
بو خلق جهان ایچره تابولماز
جهل و حسد و بخلمه نه مثل نه مانند
بنی شبهه و شك تخم دد و دیودر ربو
حاشا كه دوغه نوع بشردن بیاه فرزند . . .
گوندرمك ایله ایکی اوشاقی سنی تازی
قطاع طریقه بونه عبرتدی بو نه پند!
ختم اولدی بزه دزد ولایت کینه باقسون
ایمیراو؛ دیراغرده صافی کرد شیخاوند (**)

(*) طابیران و آغ قوشه شمالی قافازده بر آدلاریدر.

(**) ایمیراو دیراغارد (دیلاغرد)، صافی کرده، شیخاوند و دوبران باسان قرااغده دوشی
ایزدینده کید آدلاریدر. بوللارك اهالیسی سافده اوغورقله اشتها بولمش نادینج بر مخلوق
ایمیشلر ایمدی بر نوهی احلال کسبه مشغول اولمته گنداران ایدیرلر. اما کهنده اچارینك
اغروسى واکریسی توکمه بوبر.

حقا عوض چقاله بقالی بوغازلار
دوبران باسانك برینه داغلدی بزم کند
مشهور ملدر كه دوشر قاره گزمن کس
ایو یخانك ایوین البته خنداوند!

چوخ زار تضرع ایلمه عیبدی ذا کر!
تقدیر قضایه کرک آدم اولاشا کر!

هر شیدن آرتق شاعرک حالنی متغیر ایدن. اوننی غیض و جوشه گتورن
اونك نازك طبعنه تحرك ویرن دشمنلرک بشاشنی واغنیانك شماتتی اولور.
جمله نك گداهی، قطاع طریقهك تورتدیکی فساد و شرارت شاعرک اولادینه
اسناد اقرباسنه ختم اولونور. بوندن سوگره داها اهل ظلمه کیفه باخسون، بول
کسنلر شاد اولسونلار:

«حقا عوض چقاله بقالی بوغازلار - «دوبران» باسانك برینه داغلدی بزم کند!»
اوغورلار صافه چخدی دوغورلار فلاکته دوچار اولدی. آنالار سوزنك مقصدانجه:
«اوغرو ایله باغردی - دوغرو بوجاغه گبردی»

بو حزن کنورجی حال و کیفیت ایمدیده بزم بو نظامسز و سلسیز زمانمزده
کثرت ایله اتفاق دوشمکده.

ذاکر متقی و متدین بر شخص اولدیغی ایچون اوزینه خطا آدیور:

چوخ زارو تضرع ایلمه عیبدی ذا کر!
تقدیر قضایه کرک آدم اولاشا کر!

اولوقنك حاکمی طرخان موروفك حقنده كه اونك حکم و بنا گذارلقیاه
شاعرک کد و کسکی و مال دولتی تاراج و اوزی و اهل عیالی ایله اسیر و مجبوس
اولونشدی.

ذاکر فارس دیلینده سوزشای و خیلی موزون بر ترکیب بند انشاد قیامشدی.
بو ترکیب بندق بر برنده شاعر قرااغ اهانه دخی فی الجملة بر نیش
اوروبدر و اهل وطنك بی وفا و بی اعتبار اولمقلرنی گوستروبدر. اوز اهل

ولایتندن شاعر همیشه شاکلی اولوب دوستی میرزه مهدی به گوندردیگی بر
نامه ده بو سیاق یازیر:

بزم کیمی بر برینک بدخواهی

تا بولماز گزه سن عالمی داهی

اونک ایچون غضب ایدوب الهی

خاینیق آشنابه - یاده عزیزم

طرخانوفک شاتده یزدیغی کلامک بر بندنده ذا کر اولجه اوکا و ذاته
امن اوخوبوب سوکره قرا بگلولاره کیچور:

بدین زشت اخلاق و اطوار تف!

بدین رسم آیین و رفتار تف!

بزرکی که باشد ستم پیشه - لعن

امیری که باشد جفاکار تف!

اگر همچنان است طرخانیان

بر آن قوم ناجنس و مردار تف!

زهی پور ارشد که بر والدین

کند کسب خروار - خروار تف!

به ذات به اولاد آن خلف

کنند عاذلان لعن - هوشیار تف!

اگر راست گویم بر او عیب نیست

به اهل قرا باغ بی عار تف!

به ظاهر اینس و به طن خبیث

همه بددل آشنا بار تف!

زغماز این راز باید نفیث

بترسم رساتند اخبار تف!

کسمیکه نه دست خود بر زمین

زوی سرزند فتنه های چنین!

اگرچه موروف طرخانوفک حکمی و قطع نامه سی موجبینجه قاسم بک
ذا کر و اونک اوغلی نجفقلی بک و قرداشی اوغلی اسکندربک کرک سبیربیه
گیده ایدیلر، ولی بعض صاحب منصبلرک و گرجستان نجبالربنک واسطه سیله،
خصوصاً سردارک مترجعی مرحوم میرزه فتحعلی آخوندوفک کومک لگیله
ذا کر سبیربیه گوندربلمدی.

آنچاق او باد کوبه ده اوچ - دورت آی گوز دوستاقی حالنده قالوب
سوکره دن وطننه مراجعت ایلدی.

نجفقلی بک و اسکندربک دخی سبیربیه چوخ مدت قالما دیلار اونلارده
بر آز وقتدن سوکرا وطنلرنه قایتیلر.

اشخاصیکه قاسم بکک وطندن سورگین اولماغنه سبب اولمش دیلار اونک
هجوینه لایق اولوب قیامته کیمی تهمت آلتنده قالدیلار.

«چو شاعر برنج د بگوید هجا

بماند هجا تا قیامت هجا:»

او هجواریک بعضلری حق ایدیه بوراده ذکر اولونه بیلمز ازسکه اونلارده
نامرغوب سوزلر دخی استعمال اولونوبدر.

اما بر انجاسی کیفیت حالی بیان ایتمک ایچون اوز مقامنده ذکر اولونا جقدر،
ذا کرک هر قسم اشعار و کلامی موجوددر: غزلیات، مریعات، مخمسات، شعر
مستزاد، ترکیب بند، ترجیع بند و سائره.

فارس دیلینی دخی مکمل سورتده بیلورمش و بو دیلده بر چوخ آبدار
شعر و غزللری وارددر.

ترک غزللری وار که فضولینک غزللرینه برابردر. مخمس و قافیه لری
واقفگیکنندن اکسیک دکل. اما آثار و اشعارنک جمله سیندن آرتق اهمیتلوسی
و معیشتن مناسبتلوسی میرزه فتحعلی آخوندوفه، قوتقاشونلی جنرال اسماعیل بکه،
غورناطور میخائیل پتروویچ غولابا کینه، رحیم بک اوغورلی بگوفه، جعفرقلی
خانه، بهارای میرزه اسماعیله، زنکانلی محمد بک شاعره، میرزه مهدیه و غیره
معاصر اولان دوست آشنالرینه یازدیغی مکتوباتدر که جمله سی نظمیه
آجیق و ساده دیلده یازلمشدر.

بو مکتوباتده درلی مثلار، مزه‌لی و شیرین ایل سوزلری نازیک اشاره‌لر،
ظریف کنایه‌لر و معمالی کلمه‌لر وارد که آزدن - چوخ و نازیکدن بوغون
معنار آگلامق گر کدر.

شاعر با کوده اسیروار زنده‌کالتق ایدن وقتی اوز حال دیلنی و باشنه‌کلن
قضاوقدری غولیا کینه یازوب بی‌جرم و گناه ایکی نفر ظالم بی‌مرتک حبله
و شرارتیه وطندن دربدر دوشمه‌سنی بیان ایدیر.
بیلمک گر کدر که اولوقناری غولیا کینک باکویه غوبرناتور اولماق صداسی
دخی سویله‌نیردی. و بو خبر شاعری بر نوع خاطر جمع و تسکین‌القلب ایتمشدی.

بودر غولیا کینه یازدیغی نامه:

سندن سوگره ای تاج سر باشمه
گردش زمانه لهر گتوردی
ایکی بی‌مروت اتفاق ایدوب
ولایته یوز شورشر گتوردی
قاجاقلق بناسی ایدن تک بیبود
پیشنهاد ایلدم اوز عرضه‌می زود
طرف گیرلک اولدی آخرده نه‌سود
منم طوغرولغم ضرر گتوردی

یوز ایلک اوجاغین بی‌جرم و گناه
ایلدیلر ویران والله باله
بو طالع زبون، بو بخت سیاه
دایم بگا خوف و خطر گتوردی!

هشتاده بتمشدی سن و سالمز
بودلنده آغارمشدی یالمز
گیتندی دوستمز، ملک و مالمز
نخل تمنامز کدر گتوردی.

نجبا حرمین گوزلر نجبا
ناسزا یاراشماز بیوکه اصلا
پدرندن دگل یقین ییل اما
هر کیمسه که نام پدر گتوردی.

عدالت وار ایدی موندن ازله
بمان یره یتوب ایش گله - گاه
درخت بختمز افسوس که ییله
واره - واره آجی ثمر گتوردی.

او کسلر که ایلمشدی خیانت
اگلشوب ایونده راحت فراغت
منم اوشالارم بی‌وجه وجهت
گوزلرندن خون جگر گتوردی.

بوندن اقدام کماک اولسه نصیانی
دیرلردی وابتنی سود کسسوک آنی
بیلمیرم نجه اولدی او زافون هانی
نچالنیک زافون دیگر گتوردی.

مضرتی افزون عدالتی یوخ
گورونمیوب اصلا ییله (؟)
اوز گلمککه ممنون ایدک چوخ
دالوسنجه کیچل نظر گتوردی

دوتوبدر عالمی ظالم بی حساب
مشکلدر گتورمک بومخنته تاب
کونیک ییله‌جگی * ایتمشدی خراب
بزم کنده اوندن بدتر گتوردی.

(*) «کونیک ییله‌جک» یر آیدیر.

عاشورا گونی تڭ بر سحر چاغی
یغدی عرابه یه عورت اوشاغی
شامه روان ایتدی بیمر و تباغی
گورن پاخا یرتوب حذر گتوردی.

عجب ایام ایتمش ایام ساف
گرک او گولارده اولایدق تلف
چکرتکه برطرف، دولی برطرف
شوم قدمی گلدی شرر گتوردی.

ایکی نامرد او یوب بری برینه
یشک اولماز هیچ برینک سرینه
لغت کلسون برینه
بد بنانی گتوردی.

آدمده اضاف مروت گرک
قوبروقین کسمگله تولا اولماز کوپک
ایلان اتی ییوب بریکده بی شک
اومادر که ییله پسر گتوردی.

نچه گون سویلندی بو برده احوال
غوبرناتور اولور اول نیکو خصال
مالمز ملکمز مژده در الحال
هرکیم گلوب ذوغری خبر گتوردی.

ای صاحب شوکت، ای معدن شان!
داد خواهم سزه امان الامان!
بو ظامی انسانه ایلمز انسان
مکر که قضاو قدر گتوردی.

همین بو مضمونده مرحوم ذاکر چوخ کچرقتاردن شکوه و ناله قیلوب
پیرانه سرلکده وطندن دربدر دوشمنه سینی، شان و رتبه سینک بوچ اولماسنی،

مال و دولتینک باد فنا به گیتمه سنی، اوغرو لاره و قولدورلاره تایی - توش
اولماسنی اورک باندیرجی دیلمه دوستی میرزا فتحعلی آخوندوفه یازیر.

بو مکتوب قارئلره دخیله زیاده تأثیر ایدیر:
پیرانه سرلکده چرخ کچرقتار
المدی وطندن دربدر منی!

نیاه مشم بیلم دور ظالمه
انجیدر دوشنده (*) بو قدر منی!

قرا باغ ملکنده من بخت سیاه
بر آغ گون کورمه دم اله پناه
سالدی بلالره بی جرم و گناه

بر نچه مفسد تخم خرم منی!
من بر پیرتها - ظلم بی حساب
مشکلدر گنورمک بو محنته تاب

یمان دیه - دیه ایلمدی خراب
هامیدن زیاده اوج نفر منی (**)

بری قاسق وفاجر حدسز باکار
بری اگری اوگری خیلی ناهموار
بری دانشانده باش آباغ آتار

بر نچه ایت دوتدی بی خبر منی!
آدم ایلم عبث بره ضای اولدم

ولایت ایچنده من رسوای اولدم
اوغرو لاره قولدورلاره تایی اولدم

سانوردی خلاق پیهر منی!

(*) بو سوزی ایکی حوره اوخوماق اولور بر «دوشنده» یعنی گاهمه بر، گاه - گاه
و برده «دوشنده» یعنی سینهنده - منی بو قدر انجیدیر.

(**) بو اوج نفرک بری میرزا آدیگوزل اوغلی حسین بکدن و دیگر (نیرلی امیراصلان
بکدن عبارتدر. اوچینجی سی جوخ احتمال وار که جعفر قلی خانه اشاره اولسون - شاعر خانک
آدینی آجیق یازمیبوب «یکه پر» اسمیله بر نچه مقامارده اوننی متصف قیلمشدر، ازبسکه
جعفر قلی خان ببولک جتلی و قوی هیکل بر وجود ایتمش.

دولتلی دن دولت کوردن مضرت
هاردی بیجا وار ذاته لغت
سخن چین سوزیله ایندی عاقبت
بسرمدن جدا بی پدر منی!

دولت عالیده آغاروب سقال
بر خلافم یوخدر بو من او ژورنال
بر زمان گوردیم که یازوبدر فی الحال
قطاع طریقه بر ابر منی!

یتمشده زورنا چالماق او گره ن
گرک آخرتده جالا (؟)
آز قالوب هشتادی تما ایدم من
سن ایندی یازارسن اهل شر منی!

یتمک اولماز هرجابی نث سربنه
یالانی بریدر دوغرو برینه
لغت اوخور شیرلرک پیرینه
دیار غربتده کم گورر منی!

هرکیمک ولایتده سیم و زری وار
بوز آدم اولدوره حبسدن چیخار
«یکن *» سز دانشماق نه یانه چاتار
بیحرمت ایله دی سیم وزر منی!

درد بیلیمزه دردلی آچینجه
روزگارک جفا سندن قاچینجه
نامرد کورپی سندن راحت کیچینجه
راضیم آواره او سیلر منی!

(*) یکن - پول معناده در.

کیشی یوخدی، باخمه چوله چوخیه
آدم گرک داغه - داشه توخیه
گیتمه، گیتمه دئیوب قویدی یوخیه
آخرده اینوردی «یکه پر» منی!

دالنجه دگلم بر شغل و کارک
بیلیمه نم دورنی لیل و نهارک
هوس و صالک، ذوق دیدارک
قویماز یوخو یانام تا سجر منی!

ره مصیبتده کیچشم جانندن
مختدر قورخان برقاشق قنندن
احتباطیم یوخدر پاشادن، خاندن
آلار دوغوبدر شیر نر منی!

اولمشم با کوده سا کن فراغت
ذوق تماشا سی مثال جنت
زیاده دردسر دخی نه حاجت
فراموش ایله مختصر منی!

بو مکتوبده شاعر اوز طبیعی استقامت و دیانتدن سوز آچوب هر قسم درد
و بلالره تب گتورمکنی بیان ایدیر.
اگرچه شاعرک سیم و زری یوخدر که اولارک کومکله اوزینی صافه چیخارتسون،
ولی او طبعاً غنیدر و هیچ بر وجهله اوزینه قبول ایتمز که اکسیلوب درد
بیلیمزله درد دلنی سوبله سون.
شاعر سینه سنی روزکار جفاکارک اوخلارنه سپر ایدوب نامردلردن یتن کومکه
اصلاً اعتنا ایتمز:

«نامرد کورپی سندن راحت کیچینجه
راضیم آواره اوسیلر منی»

چول و چوخایه بزه نوب ظاهرلرینه زینت و صیقل و بره ناره کیشی دیماک

شایسته دگل. حقیقتده مرد ابگیت او کسدر که اوزینی داغه داشه توخویوب
حق یولنده مردانه دعوا ابسون.

شاعره عارض اولان بلا اونی مغموم و بریشان ایتمیور. شاعر - راه مصیبتده
جانندن و باشدن کیچوبدر. بر قاشق قانندن قورخان، شاعرک عقیده سنجه آدم
دگل. و پاشادن - خاندن دخی اونک باکی و احتیاطی یوخدر.

او آدم لریکه دشمن چیلیک یوزندن اونی بلالره و اذیتلره کرفتار ایدوبلار
یله گمان ایتمه سونار که اونی مغلوب قیلوبلار. خیر! بو بیوک سهودر.

شاعر نجه که اولمیوبدر اوز عالی مقامنده دوروب بخل و حسدله اشتها
بولان دنی طبعاره که عقرب مثال بر یوزنده غیرلره نیش اورماق ایچون
سورونورلر یوخاریدن آشاغه حقارت نظریله داخور. او دنی طبعلر شاعرک مقابنده
قورخاق تولکی و چقال مثالنده بر مخلوقدرلر، شاعر ایسه خوف و هراسدن
اوزاق و کنار «شیر-نر» کمی بر وجوددر.

«احتیاطم یوخدر پاشادن - خاندن
آنالار دوغوبدر شیر - نر منی!»

آنجا ق شاعری محزون و ملول ایدن دوست حقیقی سینک - یعنی مرحوم
میرزا فتعلی نک فراقیدر که اوگا دائر یازمشدر:

«هوس و صالک - ذوق دیدارک
قویماز یوخو یاتام تا سحر منی!...»

دوست جانی و رفیق مهربانی اولان میرزایه گوندردیگی نامه لره بر
مدت جواب آلمیوب و اوشاقلارینک سبیرایه کیتمکندن دلگیر و مأیوس
اولوب آتیده ذکر اولونان نامه یی اوگا گوندردیر:

گوزوم یولده قلدی کوکل انتظار
کلمه دی جواب نامه لر سندن
بر آیدان آرتقدر گیدوب اوشاقلار
یتشمه دی بزه بر خیر سندن.

آشنا مصاحب، یار و همسایه
لازمدر یتشه غوره هرایه
کتابتک دگر مال دنیایه
نه حاجت ایستمک سیم وزر سندن!

تک یارادوب سنی واحد یکتا
اخلاقکه اطوارکه مرحبا!
نیلمش سن ملا صفی - بک بابا
ممونندی عزیزم بو قدر سندن؟

اولانک یوخدر بویر تک پیسی
تقلبی هرزه کاری خبیثی
یاخشی گوردم تمام اهل تفلیسی
راضی یم نهایت بیشتر سندن

اولان دمه مگا منزل «شادنو»
هر طرفه ایلر ایدم تک و دو
ایوانابک، غلوبکین، ابلی قو (*)
چالشوردی الحق برابر سندن!

حسن بکه (**) سویله امر معلوم
«قضیه معلومدر دیه نده رومی.»
سرافراز ایلر سن یوز بخت شومی
ظاهر اولسه اگر بو هنر سندن!

(*) ایوانابک، غلوبکین، ابلی قو - قاسم بکک تانشاری گورجی نجیاسی ایش که اونک
اوزینک و اولادینک تمیزه چخماشی و خلاصی یواننده سعی و تلاش ایدرارمش.
(**) حسن بک - مشهور جنرال حسن بک آغالار اوئدر که اوده ذاکرک قورتارمقی ایچون
چوخ چالشمشدر.

دوتوب دامنى سن تىك ايمىڭ
توقىڭ ايلىر ايكى اسبرىڭ (*)
قرا باغ ملكىدە بىر مردىرىڭ
تەنئاسى بودىر تاجىر سىندى!

قوبما كە غەربىدە كىدەر ضايە
سايە سالماق تەقصادىر ھەمە
لاچىن بالاسىدى كەمىش سوتايە
سەيد ايتىمك اولارنى بال - پىرسىندى!

سالوبىر بلايە دىنىكن ەالى (**)
داغىلوب املاكى دولت و مالى
ساكت ايلەنگە بو قىل و قالى
اىستىر او خوش طبع سىخىور سىندى!

دوتوشوب بىنەلە چىرخ بىدافىل
بىرە كىرسون كورىم ھايىلە اقبال
بىزم اوستىمىزدە اى نىكوخىصال
اىشتىدىم انجىنوب «يەكە پىر ***» سىندى!

باش وىردىن زىماندە بو امر عىث
گرىك اوڭا سىن دىيەيدىڭ اى ترىس
سىن بىر آغاچ سىنگە ەمرگىدە ھىچ كىس
نە سايە كورۇپىدەر نە ئىمر سىندى!

(*) بو ايكى اسىردىن بىرىسى ذاكىڭ اوغلى نىجەقلىك و او بىرىسى رادىر زادەسى
اسكىندىرىكىدەر.

(**) «دىنىكانەالى» كەلمە-نىيە لازىم دەر بىدەكان ەالى مەضەونىدە آڭلامق بو سىناق جەغفرىلى
خان اوز نوكرلىرىنى و مقربلىرىنى او كرىتمىشى كە سوزلىرى ترىسە سويلەسونار تا ايتىكى لازىم اولان
مقامدە حضار اولارنىڭ دانىشماقلىرىنى آڭلاما-سونار.

(***) يەكە پىر - نەجە كە سابىقدە ذىكر اولۇندى - جەغفر قلى خانە اشارەدەر.

چوخلارى قىلۇپىن چۆرە كە محتاج
آختارىر تاپولماز دىردىنە ەلاج
قۇرعون، ھامان، خىجاك - حىجاج
او يىلمىز اولار سىتمىكر سىندى!

بىدەتلىك ياندۇروب قوم اصحابى
مشكىلىرى كىتورىمك بو ظلمە تاپى
دوشوب جىبرىللو، مارايان بابى
جورادىز، رىقوى جاق درىدەر سىندى!

ظلم و سىتمىكلە ەالم دولۇپىدەر
اھل بىتىڭ رىك روىى سولۇپىدەر
نەچچە روش خىنمانلار اولۇپىدەر
شەب يىلدا كىمى تىرە تر سىندى!

بىوك اوغلوڭ گىزر پاي پىادە
شول بىرىدە تانف اولدى ارادە
خواد كەدخدا، خواە بىزىك زادە
او كىمىدى چىكىمىە يوز حىذر سىندى!

سكە اولماز اولادىك جىبىندە
رىزقارى ىرتق جوال دىبىندە
جان وىردى مادىڭ اوزگە اىوندە
نە دخىتر بار بىوب نە پىسر سىندى!

ەمر طويلىكە بودىر كە دىلىل
اىستىمىز يوزىكى گورە غىزرائىل
بوندىن سو كىرە ھلە باشارسىن يوزاىل
وجەى بودىر اجل يان گىزر سىندى!

تەلمابە دىرسىن فىحش لاطويل
طرىق اسلامە دىكل سىن قاىل
بو خالىاھ كىنە چوخ ەقلى زايىل
گلوب ايشىكىكە زاد اىستىر سىندى...

تسلطك یتسه شیخ الاسلامه
آنی بزدن بتر سالورسن دامه .
عبث یره دوشمه خیال خامه
نقوت ایلدر بالله کیم گورر سندن !
من سنی تازیردم ایشلرک قاندر
یوز دیه لر ایله همان هماندر
ایله یلسون پادشاه زماندر
هر کیم ابراق اولور مختصر سندن !
تقلیده ، تقنیده استاد سن
دوغرو سوزک یوخدی کذب معتاد سن
قاتل امامسن ابن زیاد سن
لازمدر ایلمک الحذر سندن !
وصف صفاتکدن دانشم خیلی
ایشیتسون هر کیمک وارایسه میای
ایله بالقوز ذا کر دکل گلایلی
آزده در عالم سراسر سندن !

اگرچه سابقده شاعرک جعفر قلی خانیه الفت و مراقبتی وار ایمیش و یلک،
دیگر نه بر نیجه ظریفانه مکتوبات یازوبلار که اونارک باره سنده آشاغده
فی الجمله معلومات ویریه جکدر .

ولی سوکره دن سبب نه اولوبسه بونلارک مایینده سونوقاق همه گلوبدر
و یوخاریده ذکر اولونان کلامدن معلوم اولونور که جعفر قلی خان ذا کرک
حقنیده بیوک ییسلک و بدگولق ایدوبدر و حتی میرزه فتحعلی آخوندوف
(ذا کر) ک خلاصنه و صافه چیخماقنه دیوان حضورنده چالشیدی زمانده خان
مذکور اوکا ممانعت گوستروب و بر نوعی میرزای مرحوم دن رنجیده اولوبدر .

بجه که بو حانه شاعرک اوز سوزاری شهادت ویریر :
«دوتوشوب بنمله چرخ بد افعال
یره گیرسون گوروم هایله اقبال
«بزم اوستمزده ای نیکو خصال
ایشیتدم انجنوب «یکه پر» سندن ...»

قاسم بکه یوز و برن قضاده و پر خطا امردده کومکچی اولانلارک بریسیده
قوتقاشینلی نصرالله سلطانک خلق ارجمندی جنرال اسماعیل بک ایمیش .
شاعرک اوکا یازدیغی بر نیجه مکتوبات منظومه سندن معلوم اولونور که اوکا
آرتق بنده چالکی و اخلاصی وار ایمیش .
ذاکر اوز اهل ولایتدن شکایت ایدوب ، اونلارک بی همت و بی رحم و
بری برینه یاغی اولماقارنی ذکر قیلوب اسماعیل بکی «قوتقاشین طرلانی» و
«شکی شپازی» القایله صفتلندیرر و اوندن بوسیاق کومک و مدد دیله یور .

بو اهلدن مهربانلق گورمدم
مگر بزه اولا اویانندن مدد !
قوتقاشین طرلانی ، شکی شپازی
ساکن بلاد شیرواندن مدد
قاراباغ اشخاصی یکسر یاغیدر
اولدن آخره ظلم اورتاغیدر
بر گیجه ده جانوارلر داغیدر
اولماسه گله یه چوبانندن مدد !

نجبالر قدرین بیلور نجبا
اخلاقکمه ، اطوارکمه مرحبا !
داش داش اوسته دورماز عالمده اصلا
دکمه سه انسانه انساندن مدد !

قضای مهتده قالمشم محتاج
اوشاقلارم اولوب وطندن اخراج
طیب حاذقسن ایله بر علاج
یوخدر مکا اوزگه درماندن مدد !

یغاسمه بر یره یوز عالی نسب
دانشیقیک مناط سوزک متخپ
عالم بیلور بی واسطه بی سبب
مشکلدن عارضه دیواندن مدد!
حضرت اسماعیل اولسون دلیلیک
یتش امدادینه پیر علیک
نجه فرزندنه اولدم خلیک
جبرائیل گوردی قرباندن مدد!
اساس قیامت اولانده برپا
کیمدن غوره یتن اوندن ماسوا
سر دفتر رسل ختم انبیا
تنزیل آیه قرآندن مدد!..
چرخ فلک سالمش منی بو حاله
مال و ملکم تمام گیتدی زواله
قاعده در شرمندۀ عیاله
یتشور صاحب احساندن مدد!
گلمیوبدر مطاق روی زمینه
تاب ایدن منم تک قضا غمینه
زورق الطانک دل حزینه
کمانم وار ویره طوفاندن مدد!
نامرد اتکیندن دوتاسن یوز ایل
اعتبارم یوخدر حل اوله مشکل
اولسه اولاجقدر درد گه ایدل
خلف نصرالله سلطاندن مدد!

ذا کرم همیشه سن تک سروره
خوش گوسترسین سنی خالق نظره
عیب ایتمز عالیشان امرالره
ایستمک دعای پیراندن مدد!

باشقه بر مکتوبنده قاسم بک گنه قوتقشینلی اسماعیل بکی تعریف و
توصیف قیلوب باشنه گن قضا و قدری تحریر ایدیر ولی اوز حالندن
شکایت ایتمیه.

شاعر اوزینی عاشقار صنفه داخل قیلوب قیل -- قاله دوشمه منی طبیعی و
عادی ایشار جمله سینه نسبت ایدیر، زیرا که انسانک باشنه قسم-قسم بالار
گلمسه و او جوربه جور بالاره و مصیبتلره مبتلا اولمسه، انواع تجربه و
امتحانلار سیناق اولومسه، روز غدارک کوره سنده اربوب دست قضا ایله
اورولان چاکوچلر آلتنده دو گولمه غل و غشیدن هر کز پاک اولا بیلمز
و درجه کماله یریشمز.

شاعرک کوکلی پرواز ایدوب بلاد مصری و نیل چایک کنارلرنی سیر
و تماشا ایتمک ایستیور تاکه چوخ سفرلردن و تجربه لردن سوکره لازمه
اطلاعات و کمالات اخذ ایده بیلسون:

کماله یتمک اولماز بی سیاحت حالیا کوکلم
تماشای بلاد مصر و سیر رود نیل ایستره...

شاعر اوزینی انبیا زمره سینه داخل ایدوب روزکارک جفا سندن آزرده دل
اولماقی عین سقاقت و حماقت حساب ایدیر، چونکه روزکاردن بشتن
جفالر پیس اولسه ایدی اونلاری اندوه پرور و بلاکش ادریس ابراهیم
خلیل و ایوب سمور اوزلری ایچون عین صلاح و راحتق بیلمزدیلر.
شاکی اولاردیلار.

شاعر اوزینی حضرت یعقوبه وارث بیلوب او دخی فرزند عزیزینک
غربتدن گن بوی فرح افزاسیله خاطرنی شاد و کوکلتنی غمدن آزاد
ایلیور.

جفای دهردن آزرده‌لق عین حماقتدر

بلانی خوش دوتار ادریس، ایوب خلیل ایستر

منم وارث بو گون یعقوبه فرزند عزیزمدن
گلور بوی فرح گه - گه اگر رب جلیل ایستر!

بو سوزلردن سوگره شاعر کنه قرا باغک شیر بی غرضلر نه رجوع
ابدوب. تقاضای طبیعتلرندن ناشی ظلم و فسادى ذکر قیاب و شیطنلرنک
اوجندن وطن مآلوفندن خارج اولماقنى سوزشلی سوزلر ایله بیان ایدیر.
گه شاعرک کوکلی عزیز وطنک گلستانده سیرالیمکی آرزو ایدیر.
ولی اولک آل - اباغی غربت ولایتده، دار قفس ایچنده باغلیدر و قفس
فیدنن آزاد اولماغه دلیل ایستیور:

ایدر یاد گلستان وطن غربتده دل مرغی
قفس قیدنن آزاد اولماغه. دایم دلیل ایستر...

ولی شاعر توکل اهلیدر. هر یتن نامرده شرح حال ایتمکی اوزینه
عار یلور. اوزن ایللربویی کرداب بلا و مصیبتده زار و زبون قالسه‌ده النی
خاک و خاشاکه اوزاده‌سی دگل و دنی طبعاره هر کز بنه آپارماز.
هنکام ضرورته‌ده اولسه شاعر نانجیب و نامرد کیمسه‌ره ال اوزادوب
کومک دیلمکی اوزیچون بیوک قباحهت ییابوب بر کره‌لک اولوب قورتارماغی
اوکا ترجیح و بریر. نهجه بو باره‌ده اوزگه بر کلامنده دیمشدر:

«نامرد اتکیندن کیشی هنکام ضرورت
دوتماقندن ایسه یاخشیدر اولمک آفلاتی!

نامه‌نک آخرنده ذا کر ظرافت یانه اسماعیل بکدن توقع ایدیر که میرزا
فتحعلی به یازسون که اوکا - یعنی ذا کره بر دوپی پرورده زنجبیل و
اوزیده بر ساری کورک اردبیل گوندرسون چونکه باکونک سازاقلی
کولکی‌نک علاجی ایستی اردبیل کور کیدر.

مذکور نامه‌یی عینیه آشاغده یازیرق:

سنی عالمده ای آرام جان هر کیم ذلیل ایستر.
آنی ذلته بو غمدار کوکام آی و ایل ایستر.

شراب جام بزم‌الفاتک نوش ایدن برگز
نه کوثر آرزو ایلر، نه آب ساسبیل ایستر!

منی غوغای شهر بحربا کو تلخ کام ایتمز
نه‌دن کم عاشق شیدا اولانلار قال-قیل ایستر!

که‌اله یتمک اولماز بی سیاحت حالیا کوکام
تماشای بلاد مصر و سیرودنیل ایستر!

بکا دیرلر که سن پیغمبرم دیردک نه ایشدر بو؟
دیمزلر مرد مؤمن محنته اجر جزیل ایستر

جفای دهردن آزرده‌لق عین حماقتدر؛
بلانی خوش دوتار ادریس ایوب خلیل ایستر!

منم وارث بو گون یعقوبه فرزند عزیزمدن
گلور بوی فرح گه - گه اگر رب جلیل ایستر!

من پیر - یخندانک نه‌در جرمی خداوندا!
عقوبتده اوبی شرم - جفاکار مجیل (*) ایستر!

تاپیماز بیله بر بدخال ظالم هیچ ملتده
یغلسه بریره «آندی»، «قموق»، «آختی» «روطیل» ایستر (**)

مئلدر که خطا بر بیله آدمدن ایراغ اولماز
بو بر امر مشخصدر نه‌وحی جبرئیل ایستر.

قرا باغ ایچره آغ گون گوردمم من تیره بخت اولدیم
آنکیچون خاطر اول قوم بی‌رحمی قتل ایستر.

(*) طرخان مرروفه اشاره‌در .

(**) آندی، قموق، آختی، روطیل - داغستانده اولان محاللرک و کندارک آدلایدر.

شرير بى غرض اولماق تقاضاي طبيعتدر
اينانمه بر كسى خوشنود عالمده بخیل ايستر.

بزم مردماری زنهار بند افساری بند ایتمز
اولارڭ ناقة قالموق کیمی بورنی قهزیل (*) ایستر...

ایدر یاد گاستان وطن غربتده دل مرغی،
قفس قیدندن آزاد اولماغه دایم دلیل ایستر!

نهایت شرح حال ایتک بتن نامرده مشکدر
سنگ تک بر امیر باک زاد بی عدیل، ایستر.

توکل اهلیم مطابق باپوشمام خار خاشاکه
فسرده جسم اولسون سالها غرق آبسیل ایستر!

سختاوت یا وساطت ذات ایلندر مرد بی اصله
مرادی حاصل اولماز یوز دوشه بر کس دخیل ایستر.

نهال مقصدی سرسبز اولوب افلاکه یتزیمی
او کسلر که رضای خاطر پیر علیل ایستر؟

سخن میدانی قبله تنک ایدی سوز مختصر کیچیدی
سنگ اوصافکی نظم ایتمگه بحر طویل ایستر.

یتن تک شهره حاجی بندهیه بر تخت بخش ایدی
بیلور که باز دستی اولسه هر یرده طفیل ** ایستر

اوبردن عازم تفلیس چوخدر یاز که میرزایه
فلانی بر دوپی پرورده سیزدن زنجبیل ایستر!

اگرچه وار داغستانی کورکی ذاکرڭ اما
جنابگدن دخی بر ساری کورک اردیل ایستر.

(*) - قهزیل - قیلدن اورولمش اییه دیورار.

(**) - طفیل - طرلان و قزیل قوش اوستانده اوتورماق ایچون قایریلا کورسیدر.

دگلدی سابقا اهل توقع شمدی باکوده
علاج کثرت سرما ایچون چیز قلیل ایستر.

داغلمش خانمانی ایزجک اخذ و سوانندن
تیکنده قوش یووا چورچوب یغوبن زیرزیل ایستر!...

قاسمڭ ذاکر حقیقی برملی شاعر ایمش. اوز عصرنڭ آینهسی اولوبدر
و معیشت ملیهسنی نجه که وار ایمش عینله یازوب بزم ایچون بیوک بر بادکار
فویوبدر. اوز عصرنده شایان دقت اولمش اولان برشتی قوبمیوبدر که اوکا
آل آپارهامش اولسون.

او وقتڭ آدمارنڭ آداب و اخلاقی و دولاناچاقارنڭ اوضاع و
اساسی ماهر نقش کیمی اوزلرینه مختص رنگارله چکوب بزه گوستربر.
معیشتنڭ هر بر صنف و طبقاته اطرافلی نظر یتوروب، سائرلرڭ گوزلرینه
گورسنمیین شیلری گوروب تفتیش و تنقید ایدوبدر.

دوست حقیقیسی میرزا فتحعلی آخوندوفه ولایتڭ شولوخلندن اوغرولارڭ
دفورندن. یول کسنلرڭ اندازدن چتخوب طغیان ایتمگلرندن، حاکم
ولایتڭ و دیوان قوللوقچارنڭ اونلار ایله بکدل و یکجهت اولماقلرندن،
حاجی و مشیدیلرڭ بدعملارندن، عائلهلرده حیا و حجابڭ گوتورلمگندن و
فی الجمله معاصرینڭ اخلاق ذمیمه لرندن و چرکین ایشارندن و بونگله
باهم آتا - بابادن قالان گوزل عادت و آیینلرڭ محو و نابود اولماقدن
شکایت ایدوب دئیور:

چکیلوب گو کسمه داغلار دوگونلر
کافره اولماسین نصیب بوگونلر
قیناماسین منی کوکلی بتونلر
فکریم داغنیقدر خاطریم اوراق...

دیمک اولار که ذاکرڭ عصرندن بز یاشادیغمز زمانه کیمی مسلمانلرڭ
معیشتنده چندان تفاوت وقوعه گلمیوبدر. ایمیدیه سابقی عادت اوزره عمر
کیچورمکددرلر ظاهرده گویا بر آز ترقی اثری گورونبر، اما حقیقت
حاله دقت یتورد کده یقینلک حاصل اولور که مسلمانلر معنوی و حقیقی

ترقیدن گنده چوخ اوزا قدرلر، حتی تقابده، خیانت کارلقده، بخل و حسدده
و بری برینک جاتمه و مائه دشمن اولماقده ایره لو کیندن بر آزده آرتیجق
قباقه گیدوبلر.

شاعرک یتیمیش سنه بوندن اقدام یازدیغی فنا حال ایمدیده مشاهده اولماقده در:

حددن آشوب یخل، حسد شرارت
یولداش یولداشنه ایلر خیانت
عالمه عمل یوخ بگده عدالت
ایشلرمز اولوب صاف گودن بوجاق...

اوکه قالدی انسانه زینت و برن گوزل صفاتره که عبارت اولسون صداقت
و استقامتن، دیانت و غیرتدن، اتحاد و اتفاقدن، عدل و مروندن، جرئت
و حمیتدن - بوقسم صفتلردن دین قرداشلرمز داهاده زیاده کنار دوشوبلر و
نه وقتی ملتیز نجات و سعادت یولنی آرایوب تاپاجاقلار - آله ییلور!

بو ترقی عصرنده بزم بوبله گریده قالماقمز و غفلتده یاشاماقمز - تزلکله
محو و نابود اولماقمزده شهادت و یربر:

آخوندوفه یازدیغی نامه بی ذا کر بوسیاق باشلیور:

خبر آلساک بولانک احوالین
بر اوزگه در کیفیت قرا باغ!
حقدی بوندن اقدام گوروسن سنده
هانی او قاعده، او قانون، سیاق؟

قطاع طریقک وفوری وارد
یا یلاقده آراند قطار قطاردر
گه وورها وورد آبار آباردر
بزم باشمزده چاندادی چناق!

بو شعرلردن سوکره شاعر قرا باغده اوغرولقه و قولدورلقه مشغول ایل -
اوبانک آدلارینی بر بر سادیلوب «زرگر دراغرد» آدلرینک حقنده دیور:

زرگر دراغرده عالم آشکار
بر اوجدن اوغورلار بر اوجدن ساتار
وای اودر صاحبی آت باشی دوتار
یوز یردن تو کولور اوسته چوماق!

سوکره «قرا بالدر» و «عربلر» خلقه و ارس قراغنده اولان کندلرک
اهالیسنه و بالعموم ولایتده مشاهده اولونان قاعده سزلیکه کیچوب یازبر:

قرا بالدر خلقی، خصوص عربلر
قارنجه دمکه نیجه دن چکر
ایشده در صبحه دک تاکه گیجه لار
دو گه لار کیم گلوب ایله سه سوراغ.

بیله ولایتی داغسون تاری
زیاده مغشوشدر ارس کناری،
خورده پاره بابی قارعه بازاری
مارلیان، حورادیز تریار قویوجاغ.

هر اوبادن چخار اوتوز یا اللی
اوزی جاه کسن آدلاری باللی
ینه شورتا شورتدی آدیگوزللی
مین ابودن آرتقدر یغینتی قزاق!

اگر خبر آلساک ملا صفی نی
اوغرو درست قارشیدروب کیفی
او قلعهدر پچر اولی کفنی
چولده اوچ آتنی سویوبلار چپلاق!

قرا باغده نه دای قالدی نه دانه
بوگون صباح قاچار هره بر یانه
تیه ایتمگله خنزورستانه
خوب سالدی نظامه اولکهنی قوچاق!

عدالتده بوخدر بر کسر کمی
 بوندن سوگره ولایتک نه غمی؟
 البت داغیدارمش کل عالمی
 آغزندن سود ایگیسی گلن ایکی اوشاق!
 برندن شکات ایدسن اگر
 دانشنامه قویماز سوزگی کسهر
 قرداش مالی کمی اورتادن بولهر
 مورولار *) اولولار اوغروبه اورتق!
 گورسن تانیمازسن یاریم سقالی **)
 چخوب اندازمدن دولت و مالی
 خاندیمروف چالیدی محالی
 اوکه دوتوب اوزین کیچل قورموساق؟
 گده گوده اولوب صاحب مصلحت
 گوندوز آخشامه دن دانشور خلوت
 ایشاریمز بیله کیچسه بر مدت
 قدیمیلر اولور تمام شیل آخساق
 گونده بر گتوریر زاقون تازه
 فکری بودر خلقی ویره گدازه
 بزدنده محرمدر بری قینیازه
 نه محرم فضول هیوده یانشاق
 حددن آشوب بخل، حسد، شرارت
 بولداش بولداشنه ایلر خیانت
 عالمده عمل یوخ بکده عدالت
 ایشارمز اولوب صاف گودن بوجاق!

*) مورو - ذاکرک عسرنده دولت طرفندن تعیین اولومش محال بیوکلرنه دیرلریش
 که روسجه участковый заседатель آدلانارمش.
 **) یاریم سقال شوشی شهرینک بولسا رئیس امیرجانوفدن عبارتدر که سقالینک
 اورتاسینی قرخدیرارمیش.

علمالر یوز دوندروب خدادن
 اوصانمز بر لحظه جور و جفادن
 باشی عامه لی سید ملادن
 طاعتده اولی در اوقوتمه قورشاق!
 حق بیلور که بیللی شاللی حاجیلار
 زهرمار تک خالقک آغزین آجیلار
 دوشنده گوزلمز
 بو اهلدن سینه داغم سینه داغ!
 آدین قویوب کربلایی مشهدی
 نیلیم پیشه لری یمان پیشه دی
 چوخین گوردیم
 بیله مات اولماز قریوک اوتوراق!
 کرک بو عالمدن ایلمک حذر
 اوزیرنده دگل چونکه خیر و شر
 بی حرمت اولوبدر پدره پسر
 وزده بری باخشی اولور اتفاق!

کمال جرئت ایله دیمک اولار که ملتیزک اخلاق و اطوارنده دهخی
 بو مدت متمدی عرضنده آرتق بر ترقی و اصلاحات وقوعه گامیوبدر.
 خواه نجبیلارمز، خواه روحانی صنفی و خواه معتبر حاجیلارمز و مشهدیلارمز
 همان ذاکر دورینک آدمیلریدر. ظاهرده گیملری و لباسلری موددیه موافق
 دگشیراویسه ده کمال و معرفنده آزاچقده اولسه ترقی ایتیموبلر. نجه که
 بو باره ده شاعر دئیوبدر:

« گلدیم که گوروم بونجه خاندن
 گوردیم که ایله همان هماندر . . . »

نامه نك آخرنده ذکر شمه اوز خاندن یازوب میرزای مرحومدن توقع
 ایلور که اونک اوشاقلارینک خلاصی باره سینده بعض محترم شخصاری واسطه چی

ایله سون و اونى اونوتماسون و سوگره میرزانك فراقده چكيدىكى محنتى
اظهار قيلماقله اوخوجيلارى دخیده آرتیق متأثر محزون قیلور:

جشمید بکه یور سلام افزون
کنیاز بهودوفه عرض ایسون اکون
نه روادری بی سیلیست بی زاقون
ویران اوله ناحق یره بر اوجاق؟

ایکی نفر ساده جوان نورس
هیچ برندن یوخدر رنجیده بر کس
بر یانی کول باسان بر یانی ارس
کیم گوروب اونلاری هم کار قاجاق؟

بیوکلك امیره خوش سعادتدر
ولیکن روشی عدل وعدالتدر
بیخیلانه قاعددر عادتدر

دایاق اولان کسه حق اولور دایاق!

فراغت اوتوب هر کس برایشده
نه یازده یاریدق نه ده که قیشده
یارب نیامشك بو داغلمشده
حرام اولدی بزه بر قاریش توپراق.

چکیلوب کوکسمه داغلار دوگونلر
کافره اولماسین نصیب بو گونلر
قیناماسین منی کوکلی بتونلر
فکرم داغلقدر خاطریم اوراق...

مقصودمز حاصل اولمادی بزم
یکساندر هجرگده گبیجه گوندوزم
بو بدبختك حالتدن عزبزم
بازی اوولاده اول گل گوز قولاق!

گرچه ولایتده چوخ ابدی احوال
میسر اولمادی شرح ایدم الحال
بر پاره سین یازدم ایدم ارسال
بو شرطله نه دیش بیسون نه دوداق.

زیارت ایلیوب شیخ الاسلامی
ذاکره حزیندن یور سلامی
حاجی یوسف ملا احمد تمامی
هاچان اولور برده دئیك دانشاق...

بویله آجیق و ساده دیلده هیچ بر شاعر اوز ولایتك اوضاع و احوالی
و معاصرارنك دولاناچاغنی بوسیاق دوغرولقله آیدین و آشکار یازمیویدر.
بو کلام نظم نامش شردر. بوندن اولان ردیف و قافیهار علم زوریله و
سواد گویله ایجاد اولونمیویدر. بولار جماعتنك آغزنده مدام ایشله نن
سوزلردر. شاعر اوزیده ایئل ایچنده نشو - نما تپمش ایئل اوغلی اولدیغی
ایچون آسانلقله او سوزلری اوز مخصوصی مالی کیمی صرف ایدیر. هاتسی
بر شعرده بویله ساده مصرع و قافیهاره زاست گلمك اولار:
«نم باشم زده چاتدادی چاناق»، «قویوك اوتوراق»، «قوردی بادالاق»،
«هامیدن قیوراق»، «بر قارش توپراق»، «دایاق اولان کسه حق اولور دایاق»
«بر قدیم اوجاق»، «اولگل گوز قولاق»، «نه دیش بیسون نه دوراق»، «نیشك
دانشاق» و هایله.

بو سوزلرک تمامی ضروب المثال مقامنده متصل دیلم زده جاری اولان سوزلردر.
نجه که ملتزم دیریدر، بو ساده سوزلر اونك دیلنده ایشله جکدر و
نه قدر که بو سوزلر استعمالدن دوشمه جکدر، یعنی اجنبی لسانلاردن اخذ
اولونمش غلیظ عبارلرک هجومی آلتنده بوغولوب ترك اولمیاچقدر، ملتزم
دخی اولمیوب دیری و سلامت قالاچقدر، نجه که بر ملتک دانشدیغی دیل
ایتوب باتمیویدر، او ملت اوزی دخی ایتوب باتمیاچقدر و حیات اوزره باقی
قالاچقدر. ایله که دیل اونودولوب استعمالدن دوشدی - دیلک صاحبی دخی
چوخ یاشامیاچقدر و اونك فوت اولماسنه شك قالمیاچقدر.

بو باره ده روسارك مربى سى و ادبى (اوشىنسكى) «آنا دىلى» سرلوحه سيله يازدىغى بر مقاله سنده دئور: «مادامكه بر مائى اوزينه مخصوص آنا دىلى سى خارجى دىالرك تغلب و تسلطندن سلامت قالميدر - او ملت اوزيده سلامتدر. اگر اونك جميع مادی و معنوی دولتى اندن آلاساك، ولى آنا ديلنه توخونميه ساك او ملت فوت اولماز و آزمىك طرفنده گنه اوزينه مال و دوات جمع ايدر. و بالعكس هيچ بر مال و دولتيه بر ملتى احيا ايتمك اولماز، زمانيكه اونك آنا دىلى سى و مى لسانى اولميه»

مرحوم ذاكرك اوز مى ديلنىك شيوه سى و روخى نه درجده سيلمكى اونك نظميه ترتيب قىلدىغى بر چوخ نقل و حكايه اردن گورينر. اونلاردن بر نچى سنى «بالالاره هديه» نام كتابچه مزده درج ايتدیره شيك، تاش اولماق ايتينار او كتابه رجوع ايتسونار.

ميرزا فتحعلى آخوندوفه يازدىغى باشقه بر نامه سنده ذاكرك گنه قراياغى احوالندن فى الجماله معلومات ويروب هر بر صنفك شغل و كارينى و اعمال شنيه سنى ميرزايه كشف قىلور.

بو نامه داهاده زباده شاعرانه يازيلمشدر. نامه نك ايتداسنده شاعر اوز كوكله يوز دوتوب اونى بر نوعى غفلتدن بيدار ايتمك قصديله بهارك يتشمكى خبر ويرير و اوگا خطاباً دئور:

اي كوكل دنيا نك غمى سكا ها قلمبويدر، بش گونك عمر ك وار، بى، ايچ، عيش عشرتله وقتكى كيچروب ذوق - صفايه مشغول اول.

گردش دورانك محنت و جفا سنى آنجاك كردش شراب آبارا ييدر. اكر اوزك صرفلىق بروز ايدوب شرابه ميل ايتمه سنده، برى غيرلك عيش - نوشنه تماشا قىل، و بهار فصلنك روح پرور هواسى ايله قلبكى تازه لندر. باخ گور قدر رحمان سنك كوكلگى آچماقدن اوترى نه طرفه شير يارادوبدر نه گوزل نعمتار عطا بيوروبدر. سوگره شاعر كيچمش عصرلرده اولان بيوك پادشاهلارى، بى مراد عاشقلىرى و نامدار پهلوالارى بر ياد ايدوب دئور كه، اونلاره قالميان دنيا سكامى قالاچقدر، بس وقتى فوت ايدوب ميچومك ياراماز:

بو تبه و توصيه دن سوگره شاعر ميرزا فتحلى نك اوزينه رجوع ايدوب ظرفانه دئور كه سن منم كيمى دگلسن، تفليسك ايچنده اولورسن مسكنگده يول

اوستنده در، گاوب گيدنه تماشا ايدوب كيف و لذت آباريرسن، خصوصاً بازار كونلرى هاللاوارك گوزلارى بزم نوب دسته - دسته كايسايه جمع اولورلاره اونلاره باخدقچه سنك روحك تازه لير. شاعر اوگا مصلحت گورير كه آخوندن (*) خلوت ممكن اولسه دوشنده بر بلا احمد يده ياته آلوب گيدوب ملك سيمايه باخسون. بويله ظرفندن سوگره شاعر كيچور اوز ولايتك اوضاع احوالى شرح فيلماغه اونك اوز كلامنه رجوع ايدك:

نه خواب غفلتدر ديوانه كوكل!
آج گوزكى صنع خدايه بر باخ!
سكا كه قالموب غمى عالمك؟
سير باخ ذوق و صفايه بر باخ!
قيل تماشا نو عروس بهاره
غيمتدر بش گون عمر دوباره
صحن چمنلرده قمرى - هزاره
نه خوش ويروب صدا - صدايه بر باخ!
گردش دورانك اى خانه خراب
آبارير محنتين گردش شراب
ايچمه سنده ايچمه اوزوك مى ناب
عيش نوش باي گدايه بر باخ
ياسمنك عطرى چو كوب ژاله يه
گلور گلستاندن بوى غاليه
گاه بنفشه يه گاهى لاله يه.
گاهيده نر كس شهلايه بر باخ!
سر و صنوبرك آفت خزان
سويوب لباسنى قويمشدى عربان
گلوب ترحمه سرور رحمان
ويرديكى خلعت زيبايه بر باخ!

(*) آخوند يفتيكه بوراده شيخ الاسلامه اشاره

اگر چه خسته سن دور بر آباء
آهسته آهسته گذر قبل باغه
قهقهه مینایه رقص عشاقه
چه چه بلبل شیدایه بر باخ!
سیره چپخوب دسته - دسته گوزلار
چیچک دروب تر بوخاقه دوزلر
قافلداسه - قافلداسه گوللار
جانلار آلان صوت و صدایه بر باخ!
شقایق قرنفل، سوسن نسترن
زبان حال ایله اوخور مستحسن
هوای کوهسار، صفای چمن
طمن ایدر جنت انماوایه بر باخ! ...
نجه اولدی جهشید، فریدون، کاوس
سهراب نامور فرامرز و طوس
اساس اسکندر گنج دقیانوس
تعام گیتدی بادفایه بر باخ!
بو داردنیانک یوخ ایتعادی
سنگ ده رحلتک بوگون فردادی
سال یادیگا نقل شیرین فرهادی
سرگذشت میجنون لیلیله بر باخ
منم کیمی دگلن عزیزم سنک
گر کبازی یول اوسته در مسکنک
لذتی آپار گلوب گیده نك
نازنین فرد اعلایه بر باخ!
هاللاوارک بو سمتک گوزلی
بازار کونی کلبسایه چوخ گای
لاچین طوماقوله طرلان جلوه ای
سری ترجغالی صونایه بر باخ!

دویوق دوشسه اگر ویرمزلر رخصت
اونوتمه گاه - گاه دوشنده فرصت
ملا احمدیده آخوندن خلوت
آل یانگه ملک سیمایه بر باخ!
فسق فجور حددن آشوب شیشه ده
ارکگی دیشی سی یمان پیشه ده
منم قالان همین بو اندیشه ده
زمانه دو فویدر غوغایه بر باخ!
صراحی سولنده باده سقنده
منه تابنده می دوداقنده
چشمه کنارنده چای قراغنده
عمامة سید ملایه بر باخ!
واعظ بزه اوخور شرح مصطفی
حرام مرتکب اولمییوڭ اصلا
اوزی اوم - لوم اودار باطنده - اما
ظاهرده دیدیگی معنایه بر باخ! ...
کیمدر باخان پیغمبره، امامه
بوداغلمیش دوشن دگل نظامه
اوروجلقده شرب می دل فامه
ماه مجرمده زنایه بر باخ! ...
صحرا مردمنی شهر اهلی گورجک
یلواوب یابوشوب اوتوردار چوملک
بش آرشنده سوروشریر اوچ چرک
تاجر سیرایله سودایه بر باخ!
بقال قویار ترازویه ایمانین
عسل قیمته ساتار آیرانین
قودورمش ایت کیمی دولار دورت یانین
دین بوخدر آل عبایه بر باخ!

پینه چیلر بافته تاخار بویننه
ایمپریال توکر ورق اوینونه
قاوورماچی ساعت قویوب قویته
ادعای اعلا، ادنایه بر باخ!

حرامیلر کیمی بول اوسته یاتار
تاموژنایه چاکر اولوب مال دوتار
دوبیک چالار شراب ایچریش آتار
قول بگزادهیه ترسایه بر باخ!

دولانیر بازاری دارغا قیوارتال
دوگولور صفتلر بولونور ساققال
کیجه گیت جیمیه بش اون منات سال
گوندوز گلوب ترخه بهایه بر باخ!...

حددن آشرب بو ولاده شرارت
هرکیم بر ایش گوره بولنه منت
مو قدری بوخدر عدل و عدالت
و لکن شهرت بی جایه بر باخ!

بیوکلرک ایشی دگل دیمهلی
دیندن بدتردر فعل و عملی
یله گورمه مشدک بوندن ازلی
ایندی کارو بار رسوایه بر باخ!

خانزادهلر شیشه تاخار رعیتی
اوزلرینک دگل مال و دولتی
اورده تپر هاردا دوشسه فرصتی
موژیکه سیر ایله آغایه بر باخ!

بالاژنیانقلی تا اولوب محکم
گرک بک آزالده ظلمین دمام
دخیده آرتیرر بو اهل بی غم
یاتنده چالان زورنایه بر باخ!...

پیرانه سرلکده من اولدیم رسوا
دوزلمدی ایشلر جانیه یتمیم تا
گورنه اوبون دوتدی عزیزم میرزا
ذاکره تقدیر قضایه بر باخ!...

(1848) هجی سنهده چخانزاقوانک حکمنجه خانزاده و بگزادهلرک اختیاری
آزالور و رعیت طایفه سنه بعض اختیارات و امنیت وعده اولونور. ولی قانون و
قاعدیه عادت ایتیش خانزادهلر چندان تازه زاقونه ملتفت اولمیوب ایرهلو-
کیندننده زیاده باجاردقلاری ظلمی رعیتلرک حقننده اسیر که زارمیش.
بوراده ذاکر خانزادهلرک عواملقنی و وحشیانه حرکتلرنی تعیب و
تذمیم ایدوب دئیور:

بو اهل بی غمک حائنه هیچ برشی تفاوت ایتمز، یاتلارنده چالان زورنایه
باخ که اونلاری بیدار و هوشیار قیلماز.
اگرچه بوراده شاعر خانلارک و بکلرک عواملقنی، ظلم و استبداد
طرفداری اولماقلرینی ذم ایلیور، ولی بو بالاژنیانک (قراردادک) حکمی که
خانزاده و بگزادهلر ایله رعیت طایفه سینک آراسنده کرکدر بر نوعی
مساوات اولسون اونک اوزنیده مضطرب و پریشان حال ایلیور و بوکا سبب
شاعرک اوزینک نجبا و خانزاده سلکنه داخل و منسوب اولماسیدر.
همین بو مضمونده ایکنجی دفعه اولهرق تازه بر زاقونک اعلام اولونماسی
ذاکری دهاده آرتق مغموم و دیگرگون ایدوب آشاغنده تحریر اولون
تاله و شکوهلرک انشادیه سبب اولور:

چخمدادی قورتولاق دردو بلادن
گوننده بر زاقونی گورده جانمز!
هر آیتک باشنده بر بول دگشیلن
عادت و قانونی گورن جانمز!

تفاوت قالعادی گدایه بگه
بار کشار ایندی کیچوبیده گه*
قناعت ایلسون بزه قده گه
جامه گلگون گورن جانمز!

بوندن ایسه یگدر دیار غربت
آل باشکی دور گیت البت صد البت
یلاوج عیالدن چکسون خجالت
بزه کای خاتونی گورن جانمز!

باز وقیش همیشه سیو گای جانان،
گئیردی اگنه لباس الوان
اولماسوننی ایندی سروتک عریان
قامت موزونی گورن جانمز!

فتوله - فتوله صفحه روده
که طرف زرخده گاهی ابروده
پریشان اولمازمی غبار آلوده
مطر کیسونی گورن جانمز!*

مبار کدر بو دونیک نظامی
نهایت مشکدر او گرتمک خبی
یاد ایدوب آغلا بولک کیچن ایامی
محنت افزونی گورن جانمز!

آج قالدقچه رخت خوابی ستاجق
گلله - گله قوری یرده یانا جاق!
اوزاقدان سکه به گله آنا جاق
مین تومان آلتونی گورن جانمز!

(* بار کشار - یعنی یوک حیوانلاری ایلمدی یدیه گه کیچوبدر رعیت طایفه سینک لایق حرمت و اعتنا اولماسنه اشاره در)

سالدق باشمزه نه نوعی داشی
هاردا نر گورمشدک بیله برخاشی
رعیتله بویوندرووق یولداشی
چاکر دلخونی گورن جانمز!

نه گونده یارادوب خداوند بزی؟
بر یانه آپارا ییلمدیک ابزی
گاهی آوانسی گاهی سر کزی
گاهی سیماعونی گورن جانمز!

بک ایکن آدمز اولدی ملکدار
دخی موندن بیله بزم چون نه وار؟
مکدر اولمازمی صاحب اختیار
اوگی ارتونی گورن جانمز!

ساناروق ساوورق اولوب قالانی
حق بیلور سوزمک یوخدر بالانی
سالمون آله ایلمدی او کوز بالانی
بالش پرقونی گورن جانمز!

سرخیل ایکن بکسر قالدق آباغده
ایشلرمز کیچر یامان سیاقده
نه تیره بخت اولدی بو قرا باغده
طالع میموننی گورن جانمز!

تاغار - تاغار آریا بوغدا اکیلن
بیچیاوب دو گولوب دامه توکیلن
قان آخیت گوزگدن اپک چکیلن
خالی ترازونی گورن جانمز!...

بو طور ايله كيتك مشكلدر بوله
نه ساقه ممكندز قاجماق نه سوله
كرك ايندن بيله ديگر گون اوله
كاردېگر گونى گورن جانمز!
آپارورلار قراوله كشيگه
قحظ اولوب برديشيك گيرك ديشيگه
بوريا دوشه سين ايوه ايشيگه
قاليني باهونى گورن جانمز!

بو ظلمى انسانه ايلمز انسان
صاف جانە تشدك امان الامان!
بر نچه لامذهب آدى مسلمان
مرتد ماعونى گورن جانمز!

گلدى گيتدى حيف امير نجيب
فيض نظرندن اولدوق بى نصيب
نچه قبول ايلر نا اهل طيب
حاذق ارسطونى گورن جانمز!

لازمدر كه ايدهك بيله قوناقه
ئيلك ايله مال و ملكى صداقه
اوزگه امير ايله دوتماز علاقه
تا دولونجه مونى گورن جانمز!

عدالتلى، مروتلى جانشين
تكيه مز اوگادر كلهم همين
ئنا خواندر اوگدا تروزيهين
خلقه رهنمونى گورن جانمز!

ماجآ فقرا مأمن ذليل
حامى ضعفا، مرشد و دليل
كرمى آب كؤر - عطاسى عديل
سخاسى جيحونى گورن جانمز! ...

قاسم بكك بر گزيده اثرلريندن برسیده ملارك شاتده و اصولى - شېخى
مذهبلك عقايدنه دائر يازديقى هجوا آسا كلاميدر كه اونك مثلنى بو وقته كيمى
آذربايجان شعراسينك آثارواشعارنده گورمه مشيك. بو كلامده ذاكر كاك مقتدر
و روان طبع بر شاعر اولماسى يقين اولونور.

اوندن سوگره گلن شاعرلردن بر چوخى بو كلامه نظيرملر يازوبلارسده
هيچ بريسى بويه فصاحت و بلاغته مطلبى يتوره بيلميدر. اونكله اوخوجيلرى
آشنا ايتمكى اوزيميزه بورج بيلوب بوراده اونى درج ايديريك.

شوشى قلمه سينك روحايلرى و خصوصاً شېخى و اصولى مذهب ملارنك عقايد
و اطواري بابنده يازيلميش هجوا آسا كلامدر كه، قاسم بك ذاكر ك طبع سليمندن
نشأت ايتمشدر:

نيچهلر سلسله طبعمه تحريك ويرير
رشته نظممه چكهم يعنى در غلطانى
بودو خواهشلىرى كيم باخميوب آغ و بوزه
ايليوم هجو تمام باى و گدا و خانى
نيليوم اولكه بولاشوب نجسه بر گونه
باك قيلماز آنى گر باغاياسن عمانى
ويرمسه وسعت اگر نظممه اولور نا مرغوب
ايلسه م جمله نى شرح دوشر طولانى.
چاره اولدر كه گنه هر بردن بر شمه
سويليوب تا كه قيلم هجو امير اصلانى

چونكه اول فاسق و فاجر كيمى هجوه لايق
تابماق اولماز گزده سن گنجه، شكى شىروانى
قالسون آخرده اونكله اولونور ختم كلام
فصل اول دانشاق مظلمه ملانى

آه مفتخه خورك داد الندن صد داد!
كه سالوبلار نچه گور مملكته غوغانى!

هرج - مرج ایلدیلر مذهب اتی عشری
ایتدیلر زیر - زیر بار که ایمانی!
هر الف بی اوخویان آدینی روحانی قویوب
ییلمز اوز ابجدنی روحه چکر سوهانی
عالم و فاضل و استاد مرید و مرشد
نه قدر که گوره سن دورده سرگردانی!
همه غوغالری بهر درم و آقمشه در
همه تقویلری شال عمل کرمانی!
ویرمنم من اولارک طاعت بی بهره سنه
تاری شاهددر اوزی معصیت دزدانی!
گنه فی الجمله اصول ایله اصولی دانشر
او که شیخی لاپ ایله دیدن اورور بالتانی!
ایتمیوب شرم و حیا گوز گوره عبداللهه
ایلر اثبات سراسر صفت یزدانی!
بیش و کیم خالق و مخلوقده بر فرق گرک
ایلمهک نیک نظر بونده تفاوت هانی?
بر قوری اسمدن اوز که دخی حقه نه قالور?
لعنت اولسون سکا ای منکر حق روحانی!
بس دگلمی اولالار واسطه کل و وجود
بس دگل مظهر فیض و کرم ربانی?
بس دگلمی اولالار شافع روز عرصات
بس دگلمی سبب فتح در رضوانی?
نه رواد که دخی برده ایدک حقه شریک
بز امامی نجه که ارمیلر عیسی نی?
ایکی تاری گنه ممکندی سلوک ایلیه لر
گرک اون دورت بره بونلار بوله لر دنیانی!

قاسم رزق دیمک گر بو ایسه شام و محجر
شیر یزدان کوتوروب دسته پایلار نانی?
بو دنی رتبه نه لایق او شه کونینه
حاشا لله کوتوره منصب و فراشانی?
یوخسه قصدک بودیکه روزی رسان اونلاردر
صنعت صناعی مشکلدی تاپا انسانی!
یوخدی بر روزی رسان بارخدادن غیری
اودی موروملخه رزق ویرن آسانی!
ماهی بجره قیلور قطره بارانی غذا
صید ایدر بی پروباله مکسی برانی!
مشرك و مرتد و مردود نصارا و یهود
وقفدر جمله یه خوان کرم و احسانی!
دوغرودر رازق محبی و ممیتدن غیری
هر صفت که دیه لر وار صفت امکانی!
بر دیشن یوخد که ای عاصی درگاه اله
بر خیال ایله که کیمدر دیدیکک بهتانی?
گیده جک دوزخه بی شبهه او مولا حق
خالق موت و حیات کیم بیله او مولانی!
هم دخی برده دئیهرلر که رسولک جبریل
باطنندن کوتوروب ظاهرینه قرآنی ،
بیله گر اولسه جمیع شعرا مرسلدر
که یازوب هر بری بر جلدایکی جلدانشانی
اولار گده گنه واردر نیچه اولوالعزمی
حافظو سعدی و جامی دخی هم خاقانی!
منده پیغمبر نامرسلیم کول باسانک
امتم طایباق و کول قشلاق خیز رستانی

دوتوبان راه دگر خارجي اولماق يگيدر
 بوايسه طورو طريقه مسلمانى؟!
 بيلمزم هيچ نه وجيله بولامذهبلر
 بحث ايدرار كه مكافدى قمو اشياني؟
 عتقدر رهبرينك و بد-حق و باطل!
 شيه كه ويرميوپ آنى نيجه تاپسون آنى؟
 طفل تا بالغ اولونجه اوگا بوخدر تكليف
 نه دليل ايله مكاف بيله سكه حيواني؟
 تانيماز آنا باجى بر بريته جنت اولور
 نه نكاحى، نه طلاقى نه ده صيغه خوانى؟
 گله دن گر خبر آلساك كه دى ربك كيمنر
 گوستريرجد يقين ايله سكا چوبانى
 بنده سندن نه توقع ايله ربك كه اوزى

 كفر در قابل تسبيح تعالى بيلمك
 فضله خلق يمين ساقساقانو قارغانى!
 عاشقك طاعتى معشوقه سزاوار گرك
 بينمردار نه ييلور رسم ره فرمانى؟
 ذى حياه دوتالم جهل ايله اثبات ايتدك
 وار اولار كده ديدك حسو شعورو جاني!
 ايله انصاف نباتات جمادات گوزيم
 كم ايتاير كه تابا معرفت يزدانى؟
 بو نه غوغا! بو نه كاوش مگر گورمه ميسن؟
 اوخونان وقته سن سورة الرحمانى؟
 جمله سين بار خدا نوع بشردن اوتورى
 خلق ايدوب هر برى بر دردك اوله درمانى؛

انس ايله جنه دى تكليف خداوند جليل
 علما بيله كه تفسير ايدر قرآنى!
 شيخي شيايد ايدى هر چند اصوليده دخی
 يوخدى بر مو قدرى معرفت انسانى؛
 جمله بدكار، دل آزار مجبل و كذاب
 جمله بى دين و سخن چين شرارت كانى!
 اللرنده همه نك سبحة صد دانه لرى
 ديللرنده همه نك شامو سحر يالانى!...
 بر بى بى همه چيز برى ايله باشلار جنك
 حاكم شرعه چكر شهد اولور قالانى!
 بيله - يا بيلميه بر ياخشى ضيافت ائيله
 سال سماواره اودى دوره گتور قنجانى!
 بر ايتيم چاي ايله بوز شاهد بى دين تايلور
 نجه كم على بكك چيخدى گو كه افغانى!... (*)
 جعفر كار كه ايشتمز چالالار زورنا سسين
 ديرمش من هاميدن ياخشى ايشيتديم آنى.
 يدى گوندن سو گره بر شخص ديراقدن يتوشوب
 قاضى شهر يازوبدر بريده فلانى!
 اشيديو بلر كه اولور شاهد شياع مقبول
 باغليوب اوزون حسين على دردكانى
 حضرت قاضى و ياتنده كه آغا نوروز
 ابايوب هر برى بر طرز مناسب خوانى:

(*) بر شعرار على بك ايله مشهور حيله ساز كربلاى آله و بردينك آراسنده وقوعه گلن
 مراسميه دائر در. على بك كربلاى آله و بردى به 22 تومانك وجهنده و برديكى سندی كربلاى
 آله و بردى حاك اصلاح ايدوب 22 صفر ايدى چونندوب 1200 ايدوبدر و بر پاره بى دين
 شاهدارك كوهكى و حاكم شرعك طرفدار ايله 22 تومانك عوضنده على بكدن (1200)
 تومانى آلودر.

بری بقال بدافعال کلام باز فضول
بری اهل ظلمه زاده شکر بانی *

بيله شاهدلار ايله برکسه دين اولسه ثبوت
کشی نيلر دخی رنج و تعب کیمیانی؟

هر کیمک واریسه حمامی ایدر بورجین ادا
باری بزلر کیمی به آتمیلر بهتانی!

تومن اوغلی نوری ** نیتسون اوگا یا اوزگه وکیل
اهل تبریز تقنده اوتوب شیطانی!

یوخ مذمت بری بوبابده هرگز علیده
رند شهر اوامه اوزی اصلی اوله ممقانی! ...

هرنه اولدیه اوگا قاضی دن اولدی الحق
وار ایدی چونکه اونیکله کدر بنهانی.

نبه عیشنی ویردی یله اول بدبختک
سالدی بر درده که هیچ نسخده یوخ درمانی!

یازدی بی مکث و توقف ایکی ساعتده همین
صورت شرعی هزارو دوصد تومانی!

شرطدر شرع حضورنده ره رسم ادب
نه که سرکوب اولونه بر طرفت اقرانی؟

ملا نه ملا؟ اسیر شکم اندر پیچ!
قاضی نه قاضی؟ که سیر اولماز ایچه عمانی؟ ...

فی الحقیقه من اونک مخاص دیرینه سی یم
لیک دوغری دیمکک شرعه یوخ عصیان؟ ...

* (شکر بانی - شاعرک عصرنده پس بوله قورشانان بر آروادک آدیدر.
**) نوری تومن اوغلی علی بگه و کیل ایمش. ولی کر بلای الله ویردی اونیده آلدادوبدر و اوایشی
اودوزوبدر.
*** (کر بلای الله ویردی تبریزده آنادان اوامش سده اصلا ممقانی ایمش.

دوغرواق قالمیوب اصلا بو فنا عالمده
سرنگون اوله گوروم بيله یمان دورانی!

ایستر ایدیم دخیده نظمینه ویرم طول ولی
دل دیدی عمر کیچوب قطع ايله بو هدیانی!

امیر اصلانه کرک دفتر دیگر یازيله
چونکه اول بد عملک غیری کرک دستانی!

یاخششی هجو ایدر ایدی بودمک آداملرینی
ساغ کر اولسه ایدی ایدی اول این جانی *

رشته طبعمه یوخ ناب وارن چرخ افسوس!
ایلیوب خاکيله یکسان قد بابانی **

گیتدی هم دردلرم ی سرو سامان قالدیم
بو رباط کهنک یوخدی سرو سامانی! ...

دم رحلتدی کوگول بار اقامت آچما
میزبان خوار دوتار دیر کوچن مهمانی!

کیچدی هدیان ايله اوقات باغشله یارب!
بحق آل علی جرم من پیرانی!

نه چیدر مالک رضوان یوزینه آچمیه در؟
اوله هر کیمسه نه نک الله اونک فرمانی؟

ذاکر روسیمم گرچه گناهم چوخدر
وار دستمه بلی آل نبی دامانی؟ ...

کلامک آخرنده قاسم یک حق و دوغروامک بو پوچ دنیاده محوونا بود
اولماسنی کمال تأسقله اظهار ایدوب بویه یمان دورانک سرنگون اولماسنی
آرزو ایدیر و ایتمه مکده اولماز:

* (ابن جانی - کر بلای عبدالله جانی اوغلی در که اونک باردسته یوخاریده یازیمشدر.
**) (قد بابانی - یعنی مرحوم مهربانی بابا یک که اونک حقندهده فی الجملة معلومات
ویریمشدر.

بر یرده گه «برایچیم چای ایله یوز شاهد بی دین» تاپلسون و سبحة صد دانه الدہ اولہ - اولہ دیلدرده بالان سوبلسون و حاکم شرع دریالرجہ کامنه چکوب کنه سیر اولماسون - داهاییلہ ولایتده دوغرولق قالا یلرمی و ییلہ دورانک آباد اولونماسنی آرزو ایتمک روادرمی؟

شاعر اوزی دخی دنیا زندکانهندن بیزار اولوب اونده آرتق یاشامای ایتیمیر. رحلت زمانی یاخونلاشماقتی درک ایدوب آخرت منزله کوچمکه حاضرلاشیر.

بر طرفدن دخی شاعری دنیادن سوبودان مهربانی رفیقترینک تماماً گیتیمسی اولوبدر. «رشته طبعنه تحریک ورن» یوخدر: روزکار قدار ابن جانی نی فوت ایدوبدور و چرخده «قدبابانی» خاکیه یکسان قیلوبدر. «بو رباط کهنک یوخدی سرو سامانی» دیگر طرفدنده صاحب خانه دیر کوچن قوناغی دوست دوتماز اوگا بناء لازمدر دنیادن بر آز یوزی سولی کیتمک.

بو حال اوگا شهادت و بربرکه ذا کر دنیاده خیلی وقت عمر سوروبدر نجه که اوزی ایکی - اوچ یرده اوز سن و سالنه اشاره ایدوبدر. شاعر هشتاد سنه کیمی یاشایوبدر.

قولیوبا کینه (۱) یازدیغی کاغذده دیور:

هشتاده یتیمشدی سن و سالمز

بو دولته آغارمشدی یالمز

گیتدی دوستمز ملک و مالمز

نخل تمنامز کدر گوردی ... الخ

مرحوم میرزه فنجعلی به یازدیغی کاغذده که اوز سنندن سوز آچوب دیور:

آز قالوب هشتادی تمام ایدم من

سن ایندی یازار سن اهل شرمی ... الخ

(۱) قولیوبا کین سابقده باکوده غوبرتاور اولمیش - «آذرشر».

و بونلاردن علاوه شاعرک بر نجه مقاملرده قوجالقدن شکایت ایتیمسی اونک خیلی غلیل و دوشگین اولماسنه دلالت ایدیر.

مثلا بر یرده یازیر:

آغزمدہ اوچوق قبره دونوب اوتوز ایکی دیش

اوچ دوردی قلوبدر

بر برینی دوتماز دخی اونلار گوره بر ایش

کو کدن بوشالوبدر ...

و کنه بو شکایت نامه سینک آخرنده یازیر:

سقال دونوب آغ سوموکه سولمه ذا کر

غفلتدن آیل سن

سودای قیامتده کرک ار اوله ماهر

دور دوش یوله تیرن

کوچمک دمیدر یاتما کیشی چاپک شا کر

طاعت بولین او گرن

باحرمت ایکن چاره اودر مرکی آرایم

شاید اوله قسمت!

کنه قوجالقدن شکایت ایدوب بر شعرینک آخرنده یازیر:

التماسم بودی کم اولدی خلاص ایله منی

اوغول اوشاق الینه ویرمه سقالم قوجالق! ...

هر حالده آلمش ستنده اولان شخصدن بوقسم شکایت صادر اولماسی

طبیعی دگل ...

شاعر سیاحت قصیدله «ترتر باسانه» که جوانشیر محالندن عبارتدر، عازم

اولور که اویرلری سیر ایدوب کوکلی آچیلسون و شاید (برده) شهرینک

کیچمشدہ کی شینک و آبادانلقدن بر اثر بولسون و بر مدت شورش

زمانه‌دن فارغ و آسوده اولسون، «ترتر باسانه» نه تمنایله عازم اولدیغنی
ذاکر بو سیاق نظمینه چکیور:

او ولاده مهربانلق گورمه‌دیم
گلمیشم ایندیده «مهربان» * گزیم
سیر ایلیم تمام تر تر باسانی
واری عاشقنه جان قیان گزیم
توله‌ک طرلان آولاقیدی بو برار
بردعه توپراقته ایلیم گذر
گوروم قالوبدرمی شیریندن اثر
باخام هر طرف نگران گزیم!
خسرو پرویزک شان شوکتین
فرهادک الم و غم و محنتین
شاپورک چکدیککی نقش صورتین
آریوب آختاروب بر زمان گزیم
دولانوب سراسر چارسو بازاری
گنورم نظره سمت میناری
گورسم خبر آلام بلبل زاری
نجه اولدی اول گل - گلستان گزیم
دیم هانی مونده گزن گوزلار
طیپولی میشلر، صونالی گوللر
چایک کنارنده تیکیان ایللر
بوخدی هیچ بریندن بر نشان گزیم!
اول باش باشه و برن سرو رعنار
هر گوشه‌دن گلن صوت و صدالر
زربن پیاله‌لر، می صہالر
گردش باده ارغوان گزیم!..

* «اوولاده» دیمکله یقینکه شاعر شوشی اویزدنه اشاره ایدیر. «مهربان» گزیم
شاعرک دوستی با بابکک وطنی و وفات ایندیگی «مهربان» کندنه اشاره‌درکه جوانشیر محالنده‌در.

بو منوال ایله شکسته ذاکر بلبل زاردن احوال جمع ایدوب دئیور: بو
دیارک عادت و قانونینی من تواریخده اوخومشام، اونلاری خیلی مستحسن
صورتده تحریر قیلوبلار:

بایرام گیجه‌لرنی صبحه کیمی بو شهرک اهلایسی چراغان ایدوب عیش و
عشرتده کیچورلر ایش. بگزاده و امیرزاده‌لر بونی قلاده‌لی سک شکار ایله
اوقاتنی صید گاه‌لرده سوررلریش. بیوکلر آستانه‌سده پهلوانلار و قزمش
نرلر کشتی دوتارلارمش. بریاندن جواهر فروشلر، بر طرفدن زرگرلر
گوزل نازینلره بزه‌ک و زینت اسبابی مهیا ایدرلریش.
کاروانسرا‌لرده قلندرلر قصیده اوخویوب، تاجرلر و سیاحلر و هر قسم
غریب و غربا صبحه کیمی شرین نقل و حکایتلر سویار ایش. ایمدی اونلاردن
بر اثر و بر نشانه واری؟ شاعرک اوز کلامنه رجوع ایده‌ک:

عاشقه سویلرمی قاصد عنقریب
غم یمه دلربا سگادر نصیب
زمستان قیدنندن چیخان عندلایب
آختاریرمی تازه آشیان گزیم؟
جواهر فروشلر ساتارمی گوهر
خوبلر یاراشیغی گوررمی زرگر
کاروانسرا‌لرده تاجر و قلندر
نیجه کیچهر شام غریبان گزیم؟
گیجه گوندوز دایم بانک جرسدن
قولاق دوتولورمی صدای سسندن؟
باکودن، دربنددن قریم، چرکسندن
گلورمی مستاع بی پایان گزیم؟
سایه سروده مجمع خوبان
گنه اگله‌شیمی خوش دل و خندان؟
بوخسه که اونلاره ساقیء دوران
ایچرویدرمی برینه قان گزیم؟

نازنینلر تاطاوع آفتاب
اوتوروب گيجهلر چكرمى گلاب؟
چشم عاشق كيمى فواره دن آب
توكولورمى حوضه نمايان گزدهم؟

سوگرا شاعر گنه بلبل دن سوروشير كه مزين محلهلر و منقش اوطاقلار
گنه ايره او كى حالده دورورمى و گنه اوتلارلڭ ايچنده خواتنده ونوازندهلر
گوزل نغمهلر اوخويورلارمى؛ طويله لرده كهلان آتلار كشنه شيرمى؛ حماملر
گنه ازلكى گيمى رونقلى درمى و اوتلارلر كلى آقچهلر صرف اولونورمى.
باغلارده و باغچه لرده سير ايدهنلر و نازين جانانلار گنه قاقلداسه — قاقلداسه
گزيرلرمى؟

اما چوخ افسوس كه شاعر بوراده ذكر قىلدىغى شينلىكدن ترقى و تردددن
بر اثر گورمىوب مآيوس و پشيمان اولور و بلبل بيچاره اوگا بيله خبر يتورير:

بلبل بيچاره وىردى خبرى
ديديكه قالمىوب شينلىك اثرى
من ذا كرم اونى گورندن برى
گرگ مجنون اولوب بيابان گزدهم! . . .

شاعر اوزى گويا بلبل افسرده دلك بيله حزن آور خبرنى پيش از وقت
درك ايدوب دئيور: بو بوچ دنياده اعتبار يوخدر. بونك بر صفاسى مقابنده
يوز جفاسى وار.

اوگا بناء يقيندر كه كيچمش شوكت و جلالدن، ثروت و مالدن و
نامدار شخصلردن برائر يوخدر. تمامنى «قراير» اوزكامنه چكوبدر. ايمدى
علاج اوگا قالوبدر كه منده اوزيمى قبله حاجات اولان امام زاده يه بخوب
اونك مبارك صحنده دوشه نن تلره هوش و دقتله نظر ايدوب اوز ساغلقمدين
پشيمان اولام:

قبله حاجته بخوب اوزيمى
امام زاده يه سورتوب يوزيمى
خاك اولان تلره تيكوب گوزيمى
اولام ساغلقمه پشيمان گزدهم!

هر گز بو جهان يوخدر اعتبار
صفاسى برايسه يوز جفاسى وار
باش گوتوروب گيدهم ديار بديار
ايليم عالمى امتحان گزدهم! . . .

هر گز ذاكرلڭ بو كلامنى باشدن ياغه دقت تماميله اوخويوب اونده شاعر
ياد ايتديكى مقاملرى سيرو و تفرج قياسه و ازلكى حاليله اينديكى اوضاع
و احوالى تطبيق ايتسه بلاشبهه اونگده اوركى قانيله دوتولوب گوزلريندن
بلاختيار ياش توكولر. اودر كه بيچاره بلبلك وىردىغى خبر شاعرلڭ كيفنى
بوزوب حالنى پریشان ايدير و مجنون صفت اونى كوه بيابانه سالور.

من ذا كرم اونى گورندن برى
گرگ مجنون اولوب بيابان گزدهم! . .

نجه كه يوخاريده ذكر اولوندى سابقده جعفر قلى خان ايله ذاكرلڭ
مايننده الفت و ظرافت وار ايمش. اونك خانه يازديغى نامه لردن بر نجهسى
باشدن ياغه لطيفه لى و ظريفانه يازيلمش شعرلردر. خانك جبرائيله گيتمكى
باره سنده شاعر استهزا طريقيله يازوب اظهار ايدير كه ايكى كوندن زياده
اوراده قالماسون:

اولا اوزينه خان دئين كس گرگدر خلقى انجتمه سون وئانياً او يرڭ
آدملرنده نه معرفت وار كه خان اونلارلڭ صحبتدن و الفتدن بر فيض كسب
ايدم يلسون.

اوبابيلى ولى محمد دگل مطلق سنك بابك
نه لايق شاهبازلڭ هم نشنى بر غراب اولسون؟
قوبوجق، داش كسنلودن گذر قيل بادصر صرتك
على اللهبن دائم گرگدر اجتناب اولسون!

شاعرلڭ عقيدده سنجه آدمك مالى و دولتى اولماسه ده يوله گيدر، تا كه هم نشينى
و بولداشى اصل ذوق و كمال اولسون، شيشه شهرينده شاعر هر قسم اذيت و جفانى
آنجاق مصاحب دردندن قبول ايدير:

او بوشهر شیشه ده گر بزی شیشه تاخسار خوشدر
که هم صحبت بزه اول نوع قوم بی حساب اولسون!
نه حاصل اهل صحرا صحبتیندن آب انگورک
گر کدر نیچه مدت شیشه ده قالسون شراب اولسون!

کنه ذا کر باشقه بر نامه سنده مصلحت یوزله جعفر قلی خانه یازیر:

اوزوڭ ییل خان والا شأن سوزوم بودر سڭ، اول
سنگ هم صحبتک دایم گر کدر خوش دماغ اولسون
عبوسی قمطریر، کار و کور و لال یولداشیدن
گرک آدم حذر ایتسون کرک چوخ چوخ ابراق اولسون!

خانک طبع شعریه سنه ریشخند ایدوب دئیور:

ایکرمی گرنده بر شعرى دیونجه یا علی دیرسن
کرک شاعر بزم ذا کر کیمی حاضر جواب اولسون!

گنه هزل طریقینجه شاعر جعفر قلی خانه یازدیغی بر کاغذنده، خانک اخلاق
و اطواری و اهل عیالیه و قوم اقباسیله نه نوعی رفتار ایتمه سنی فی الجمله بیان
ایتمشدر. همان کاغذی خان شوشی قلعه سنده قاچاق اولدیغی ایتاده یازمشدر که
یيله باشلانور:

وجود لطیفک ای تاج سرم

ایشیتدم قلعه ده برهم اولوبدر

اضطرابه دوشوب بو ماجرادن

تمام اهل شیشه پرغم اولوبدر!

بو نامه نك آخرندهن یيله آکلاشیاور که خان مرحوم نیچه وقت ایش که اوز اهل
عیالنی و قوم اقباسنی نظردن سالوب اونلاره التفات ایتمز ایش. اما ایمدی مرضک
شدتدنی و یا باشقا بر غلثک وقوغدنی ترحمه گلوب اونلاری باشینه جمع
ایدوب حقلرنده دهر باق گوسته ریر.

قیش گونی (دویرانده) قالان اهل یت
بای (اگیسه) مسکن سالان اهل یت
دیدار که مشتق اولان اهل یت
بوزک گوروب شاد خرم اولوبدر!

تعجب ایلم الله اکبر

بواقچی نك کوپی آروبدر مکر

یوز ایلدی نظردن سالدیغک یت

تازدن سز گله همدم اولوبدر:

قوم قرداش دوزولوبدر یانگه

دعا گودر دولنگه شانگه

نیلمه سن قاریشوب قانی قانگه

فقرار صله ارحم اولوبدر!

اوتاقده قاتوبن قورینی یاشه

یرلر ایچرار ووروب باش یاشه

بز گورن نك دگل عبدالله یاشه

جرئت بهم ایدوب اوتکم اولوبدر!

دوشمشدی نظردن مدت بینوا

چیخمالی دگلدی یوزه مطلقا!

نیچه گوندی ساجی - سقالی گویا

کلاه بخارا نك پف نم اولوبدر!

اوز خالفین گرک گوزلیه کیشی

ساغلغنده اوله آتش ویریشی

هدایت آغانک دوزه لوب ایشی

ولیمد لکن محکم اولوبدر!

خان وارئي لازمه در اوله خان
ایشله براتی هر طرف هر یان
گر که دونه شدی بیچاره اوغلان
ظاهراً که ایندی رستم اولوبدر!

مهر و محبتک کیچسه بو منوال
چخار آراقده اولان قیل و قال
باشقون قوشون کیمی داغیلان اطفال
یغیلوب اوستگه سرجم اولوبدور!..

بو منوال گنه بیر نجه بامزه قافیه لر یازوب آخر کلامده دئیور:

یاریمیوب بر کس عمرینده سندن
مکدر قایدور قاپیگه گلن
اسر کمه فیضک ای قبله من!
دوشنده ذا کره کم - کم اولوبدر!..

بوخاریده اسماری ذکر اولونان محترم شخصاردن علاوه مرحوم ذا کرک
سائر دوست و آشنالارنه بر چوخ اهمیتلو مکتوبات منظومه سی واردر که
جمله سینک بورایه کنجایشی بوخدر.

او مکتوبلردن مشهوری بهارلی میرزه اسماعیل، زنکالانی محمد بک بهود
بک اوغلی نه، سوربجلی میرزه مهدی به، قوبولار علی بگه، بیوک بکه یازدیغی
نامه لردر. و بونلاردن ماعدا مرحوم بابا بکه یازدیغی (جار) مقدمه سیدرو
طیبیلرک هجوی در. بوا یکی آخر کی اثرلرک باره سنده مختصراً معلومات
ویرمگی فایده دن خالی گورمه دیک.

بابا بگه یازدیغی جار مقدمه سیندن بیله آکلاشیلور که داغستانده شورش
اولان زمانه که غازی محمد افندی ایله حمزه بکک تحریک و اغواسیله باشلانمیشدی
جار محالنده لزگیلری آراسنده دونو کلک و عصیان بروز ایتیمشدی.

اونلارک مقابله روپ قوشونندن ماعدا شکلی، گنجه و قراباغ خانلقلارندن،
دخی آنلی قوشون مهیا اولونوب گوندریلمشدی. قراباغدن گیدن نجبا صفقاه
قاسم بک دخی وار ایش. بونلارک سرکرده سی (میقلاچیوسکی) ایش که

او دعواده چوخ هنر گوستروبدر، شاعر اوزیده بر گونی دعوايه چخوب
بر لز گنی دوتوب نجه که یازبر:

من اوزومده بر گون چخدم جولانه
گورمیوبسن یولم دوشدی بویانه
بر تفنکلی لز گنی مرد - مردانه
دوتولوب الیمده گرفتار اولدی!

او یرک میوه جات و محصولاتنی شاعر تعریف ایدوب دئیور:

یر - یمیش باننده مثال جنت
ایشیدوبسن گیندن اوزو گنده البت
آلما، شاه بالوطی ینه منت
هر چادره گیرسن بر تاغار اولدی
دهخ قویون اتی مانند شکر
باسدیرما، قاوورما هر شامو سحر
بالا بارماق باتیرمیور گیده لر
اینک آیراتدن بی مقدار اولدی!
سراسر احوالی شرح ایتدم سزه
غنیمت و یغما چخوبدر دیزه
تارینک بر لطفی بودر که بزه
نه بر یاغش یاغدی نه ده قار اولدی!

بو مقدمه ده لطیفه لی شعر قراباغ آتلولرینک بر پاره سینک حقیقه یازدیغی
سوزلردر که، قوچاقلار دو گوش و دعوايه چندان حریص اولمبوب و آد - سان
قازانماق فکرینه دوشمبوب اثنای جنگده آنجاق اوز جانلارینک قیدنه قالوبلار:

او که بزم آتولاردن بر پاره
ویرمیشیدی اوزین پشت دیواره
نه دغدغه چکدی، نه دوشدی داده
بر آز یولداشندن انتظار اولدی!..

بو مکتوب و بوندن باشقە بر چوخلاری (آدولف برتره) نك مجملوۋە سنە
داخل اولمىوبدر.

قاسم بكتك عصر نده «اوپوبست» دە تحصيل ايدن و دارالفنونك طب
شعبه سنده معلومات كسب ايدن طبييلار اولمادىغىدن - ايراندن گلگى و اوز
وطنمزدە نشو نما تاپان عزرائيل اورتاقلاری چوخ ايمش. شاعر بونلارك هجر نده
دوستلرندن بريسینه يازر:

مكا بيورمشدك قلعەيه گاسون
گنه جوشه گلوب بحرا تفات
سنگ مرچمتك منم اخلاصم
مهر منورتك عالمه اثبات!

قالمشام آراندە مدت مرور
طبيعتە صفرا ايلوبدر زور
ايستر ايدم اولام عازم حضور
ناخوشم حرکت ايلوب احلاط!

باقر اوغلى محمد مشهدى حاجى
عاليقى مقيم سريمك تاجى
هر مريضه ايلسەلر علاجى
احتياطين گوروڭ تيز اولور مامت! . .

ترباك يئدورور هر كيم اولسە ديق
هيضەدن آلدورور خون باسليق،
گنه بو حال ايله او قوم زنديق
اوزلرين سانورلار ارسطو، بقرات!

فالجه ويريرلر قرص تباشير
مستسقيه آب كاسنى ماشعير
مريضك مرضى، يعنى چكەدبر
صاحبين چاپارلار اوچ قات دورت قات!

نسخه طبعده شيش اوخور ششى
ملامتدن بوخدى غم و تشويشى
تشخيص مرضده همين دانشى
بودر كه جاني وار ترله سه مرآت!

طبيعت حاره خالص انگين
قابضه صفوف يهودا دارچين
بلغمى مزاجه تخم خياري
مناسب بيلورار دايم الاوقات!

مريضك اوسته يتيشن محل
درويش كليلى حاضر اولورال به ال
قدمارك گويا كاتب اجل
يازوبدر باعث موت مناجات!

فسقارى ظاهر ماتد گونش
حق بيلور سوز مده بوخدى غل و غش
يوللارى هريره دوشسه سايه وش
يانلار نجه گيدر اليهما الصلوات!

گاه گوردرسن بربريله تابشور
گاه آتلاوب هر طرفه چاپشور
نعن طعن بونلار ايله ياشور
نجه آل محمد صلوات

قلعه نك آدمى يتدى يارى به
نجه كه قويونه آج قورت دارى به
آز چيكر كه مزار دكر يارى به
بو نوعيله ايله سه لر حر كات!

ولایتہ سالوبدیلاز شورو شین
شربت تڭ ایچرار دم لاختوبن
بونلارڭ یاتمه قاتل حسین
زমে دن بریدر روز عرصات!

بر کیمسه به عارض اولاد صدمه
باخمازلار فقیرمه یوخسوله کمه
قدم گوتورمزار حق القدمه
یا اون تومان پول گر گدریا بر آت!

ایمالده بد بیضالری وار
حق ایچون اوندن باشلاری چخار
مرض دیگرده ایلامه یز نهار
وقوفلری اوله هیات - هیات!

اوتوز ایل لاقفل گیدوب قویونه
بالفعل چوبازی باخساڭ بوینه
داغلامده خوب دوشمشیک او بونه
یتن اولمادیمی اهل کرامات؟

سن گورنجه خراب اولوب زمانه
چمنلی جعفرده مرد مردانه
اوده طیب اولوب گیروب میدانه
چولڭ جنگلدن یغوبدر قات-قات!

او که اسماعیلڭ صاف آزوب وازی
گاهی برده قیلار اولی نمازی
گاه تاپوب اوزی تڭ بر آنامازی
ایشه قوبار خواه ترک خواه تات!

کړک بو جهاندن ایلمک حذر
اوز یرنده دگل چونکه خیر و شر
نه طیب، نه عالم ذا کر مختصر
آختاراساڭ یوخدی برینڭ صفات!

تسلطی یوخدر تحفه به اصلا
یلمز نه در قرابادین مطلقا
آغزیدن - آغزه او گره نوب اما
طب یوسفیدن بر نیچه ایات!

ذا کرڭ عصرندن بو حاله دڭ آز قالوبدر یوز سنه تمام اولسون اما
مع التأسف گنمه بزم بیچاره «قرا جماعت» و «عوام خاق» بو قسم طمعکار
و عوام طبییلارڭ چنگلندن خلاص اولمیولور.

بونلر! کتر اوقات مرضی یلمکده یاتالاغی ذات الجنیدن تمیز ایتمکده
عاجز قالوب بر مرضڭ علاج و درمانتی باشقه سینڭ حقننه استعمال ایدیرلر
و یاتالاغی مسری مرضلردن حساب ایتیموب مرضڭ قاب قاچاغنی، رخت
خوابنی و یاتاجاق منزلی آیرمیورلار؛ اولسبیدن مرض ساغلاراده سرایت ایدیر.
بو قسم عوام و ظلمکار طبییلارڭ حقننه حقیر سابقده باکوده نشر اولونان
«ارشاد» روزنامه سینڭ (1906) نجی سنه سنده چخان (108) نجی نمره سنده
«احسان اولناریمز» سرلوحه سیله اوزون بر مقاله یازمشدق. همان مقاله ده مرحوم
ذا کرڭ بوراده درج اولونان ایاتیدن بر نیچه سنی یازوب شرحی بابنده
بونیه علاوه ایتمشدیک که بزم مایه حیاتمز اولان دهات اهلی ایمدیده صاحبز
وقید کش سز جهات عالمنده متحیر و سرگردان قالماقده درلر. ساده لک لری و
عوام لقلری اوجوندن هر قسم بالاره دوچار اولمقده درلر.

جمله علم و معرفت کسب ایتمشلریمزه بورجدر که اونلارڭ قیدینه قالوب جهل
قرانلقندن اونلاری خلاص ایتسونلر، نجات و سعاده چخماقلارینه یول گوسترسونلر،
ولی چوق افسوسکه دارالفنونارده طبابت علمنی کسب ایتمش اولان مسلمان
طبییلرندن چوخ آزی تاپولار که کنده گیتیمگی اوزینه قبول ایله سین. اکثری
شهرارده قوللوق ایدیرلر او یرلرده که اونلار سزده تجربه لی و حاذق
طبییلر آزد گل.

«قرا جماعتمز» گنه ابره لوکی کیمی بالکلیه علمسز و تجربه سز «تات» ایله «ترك» لندن که الحق اجل ساقیایدرلر باده نوش ایتمگده درلر، جماعت بویله عالی مکتبلرده علم و بیلوک تحصیل ایدهلر مرکز مقدس بورجلاریدر که عوام خلقک امدادینه یتشسوار و اجلسز فوت اولماق لرنه مانع اولسونلار.

بوندن علاوه گرگدر اهل قلممز طبایه دائر کتابچه لار روسدن ترجمه ایدوب و رساله لار ترتیب قیلوب توانالی شخصلارک همتیله چاپ ایتدیرسونلار و مجاناً خلق ایچنده اتشار ایله سونلار.

بزم نظمزه گوره بی مضمون قومیدیلار و معیشتمزه اصلاً مناسبی اولمیان کتابلار یازمقدن بویله رساله لار آرتق فائده لی در.

بویله کندارده و مسلمان مرکز لرنده اجزا خانه لار و خسته خانه لار آچمقده همت و معرفت صاحبانیک بش وظیفه لرنه ندر...

ذا کرک شغلی و صنعتی ملک داراق و مالداراق اولدیغنه گوره اوقاتی اوزینه متعلق خضرستان کندنده اکچی لار و کوچری لار ایله بر یرده کیچوررمش. اولار ایله یاز و قیش معاشرت و معاملت ایدوب بر هواده، بر اوضاع محیط ایچره دولانوب اوزی دخی بر نوعی تر کمه لشمش ایش.

اولارک احتیاجی نی اوز احتیاجی و اولارک شاداغنی اوز شاداغنی، اولارک قرا گوتی اوز قرا گونی حساب ایدرمیش. بو آخر وقته کمی بزم چول بکارنیک اکثری بو نوعی گذران ایدرلردی. ایددی بکار و ملکدارلر باشقه سیاقده باشلیوبلار دولانماغی، اوز حلال کسبارنی و گوزل شغل لرنی داروغه لره و نوکرلره واگذار ایدوب و کندارنی بوراخوب شهره کوچوبار، گونارنی بازارده، میدانده، قهوه خانه لرده و فلوبده بوش و بیکار کیچورمکده درلر...

بس ذا کر چوخ مدت ملتی آراسندا یاشادیغی ایچون اونک دبلنی دخی مکمل صورتده بیلورمش و هر نه که حسیات و خیالاتدن وجوده گلوبدر — تمامیشنی اوز جماعتینک معیشتدن گوتوروبدر.

مثلاً شاعر عمرنک سننه دولمش چاقده قوجالقمندن شکایت ایدوب گوزل گونلرک بیهوده صرف اولماسندن و دائم شر و شور ایله کیچمه سندن تاسف و ناله ایدوب دیور.

افسوس گونیم کیچدی شر و شور ایله دایم
گادی دم رحمت!

دوتمش هله دنیانی گوکل حرصه قابم
تدیرنه لعنت!

گیتدی همه هم درد، خوش اخلاق، ملایم
قالدم من حسرت!

چولده علی بک تهدلی در قلمه ده تابم
اونلرده کیم الفت!

چوخدی عددی فزت اولانک هانسنی سابم
مجموعه رحمت!...

شاعرک خوش اخلاق و ملایم دوستاری بقا کلشنده سیر ایتدی کلری خالدا اوزی دنیای دونی حرص و طمعه برك دو توبدر، اوندن اصلاً ال گوتورمک ایستمیر. دنیا به بو قدر آلوده اولماغی و اونک بیخاسندن ایکی ایله یاشماغی شاعر بیوک بر قصور و نفسک دغدغه سندن ظهوره گلن آلیچاق بر صفت بیلوب اونک تدیرنه لعنت اوخوبور.

شاعر چوخ قوجالوبدر. آغزنده اوتوز ایکی دیشدن آنجاق اوچ دوردی قالوبدر، اوللارده لاخلیور و بر برینی دوتماز که بر شئی چینیوب اوده بلسون، حتی اوز آروادیده اوکا محل گذار اولمیر.

مدتدی دوشوب دیک درونم صاف عملدن.

افسوسده چراغم

بر لقمندن افزون یزم خوف خللدن

بو بارده داغم

بی رغبت اولوب خواهشم اطعام گوزلدن
گویا که ناچاغم

فرق ایتمز ایدم بر زمان آیرانی عسلدن

ایندی بو سیاغم

وای اولدیکه بر گون تو که قند ایله چاپم

آور منی خفت!

چون قوجالرك خصوصاً ذا كرك عصر نده زندكانق ایدن لاقيد و تن پرور آغالارك
و ملكدارلرك عمدۀ فكر و خيال لري يمك و ايجمك اولوب اولسيه شاعر مناسب حال
دنيور!

باتمش شكمك آلدی بزی هیوده فكری

دوبمالی دگل بو!

قیش آش پلاو دغدغه سی یاز کره فكری

باغریمز ایدر سو!

کوچ وقتی اولاغ کم لکی داغ و دره فكری

اولماز بیله قیغو

تاچند اوطاق دردسری پنجره فكری

اندشه و بامو

یگدر که احد کنجی اوله کوشك سرايم

سره تزل خلوت!

چول بکلرینك و عموما کند اهلئك ایشلری آرتجاق چتینه دوشور، قیش فصلی
برك گانده، چوغونلو و قارلو روزکار اسنده، بر یاندن آذوقه آزالیر، بر باندن
اوت - علف تو که نوب چاربا آریق دوشیر، بر یاندانده اودون ناپیلیر، هر آدم
اورکن و چاتی کوتوروب اودون دالسنجه کوا - کوسه طرف بو کوریرلر،
بر نوعی شورش و اولوله دوشیر که گویا قیامت برپا اولوبدر.

چول خلقنك بویله پریشان حالنی شاعر زیاده مهارت ایله نظمینه چکوره، سانکه اونلار
گوز او گونده دوروبلار. شاعرک اوز کلامنه رجوع ایدک:

چول خلقنه بر ایل گله گور قیش گله قاتی

لاغر دوشه چاربا

یکسر قاریشیر بر برینه ترك ایله تاتی

عاشوره دی گویا!

هر کس کوتوریر دسته بر اورکن و چاتی

عیزم قیلا پیدا

گوزلر که یتوب اوت کو که له جاموشی آتی
آرخاین اولوب تا

که گه دئیۀ ای ایلخی چی قیرخیلیدیمن دایم

نه عیش، نه راحت؟!

قاسم بکک باشقه قسم اشعار و آثارینه گلنده کمال جرئت ایله دیمک اولار که
بونلارک دخی تمامیمی عیب و نقصدن خالی زیاده موزون و حقیقی حسیاتدن نشئت
ایتمیش کلاملردر، اونلاردن نمونه اولارق بر نیچه سی بوراده درج اولونور.

مخمس ذا کر:

گورک بو چرخ دون پرور نه بابت روزکار ایلر

چکوب آغوشنه هر نا کسی «کامل عبار» ایلر

خلاف اهلین سر افراز، اهل صدقی خاکسار ایلر

منم کو گلم رقیبک طعنه سندن چوخ غبار ایلر

آچوب درد دل پنهانی خلته آشکار ایلر!

آچوب عبرت گوزیله بر نظر قیلساک بو دورانه

هجوم معصیت رخنه سالوبدر ملک و ایمانه

اولوب عفریته پروانک دخی یاغی سلیمانه

پریر طاعت ایلر صدقله غول بیابانه!

گورن فرزانه عاقل نیجه صبر و قرار ایلر؟!

اولوبدر خلق ظالم قلب خائین غفلت ایامی

ایدلر فسق ظاهر کیمسه چکمز خوف بدنامی

دئیرلر قاضی به بهتان بزدرلر شیخ السلامی!

سوران یوخدر منجمدن ندر بو امرک انجامی؟

که هر ماه مجرمده بولار برسنگ سارایلر!

اوتورمش ما کیان ایمدی خروسک خانه داننده!

شکوه سلطنت ایشدخانی خان خانمانده!

غرض بر خار و خسیجه سایه یوخدر آستانده

قضا بو نوعیله شهبازی آخر آشیانده

سالوب دام بلایه آشیانین تارومار ایلر!

الهی گور مسون گوزار بو احوالی که من گوردم
 سلیمان بار گاهین پایمال اهر من گوردم
 موالی ار مصلی سین کونشت اهرین گوردم
 نشیمنگاه طرلانده خداوندا دونن گوردم
 یغلمیش بر نچه زاغ و زغن هر یان شکار ایلر!

دونوب وضع زمانه فرق ایدن یوخ زشت و زیبائی
 سه جن یوخدر مسلماندن بهود، گبر، ترسانی
 ظهور ایت ای شریعت تختک شایسته سلطانی!
 گوتور برقع جمالکدن موز ایله دنیائی!
 قالوب ظلمتمده عالم گوز یولنده انتظار ایلر!

سموم صر-صر دوران یوزوبدر باغ نوراقین!
 چمنده داغیدوب برق حوادث سبزه یغناقین!
 ایدوب ویرانه تا کک باغ ایچنده زرنشان طاقین
 گاک فرش ایلوبوب باد خزان وصحرایه اوراقین
 گوروب بیچاره بابل آرزوی نوبهار ایلر!

ترحم گورمدیم مونده من اول بی مهر جاناندن
 دگنده سینه مه یوز مین خدنک تیر مژگاندن
 بریوشلر مگر سورماز خبر حال پریشانندن؟
 گورونمز خیمه لیلی کوچوب گیتیش بیاباندن!
 قالوب مجنون سر کشته، قان آغلار آمو زار ایلر.

طریق عشقده من اولمشام فرهاده هم یولو
 دگل واقف منم حالمدن اول شیرین ره بدخو!
 رقیب بی مروتدن بیلور حق چکمز قیقو!
 دئیرلر اهل عشقه جور اولور، اغیاردنر بو
 یالاندر عاشقه هر ظلم اولورسه بلکه یار ایلر!

تغافل یلمزم من خوبرولرده نه عادتدر؟
 که چکمز لر غم عشاقی بر دم بونه صحبتدر؟
 غرض بر گوشه چشمیله باخماق عین دولتدر
 بلالی باشلار اوزره سایه سالماق چوق سعادتدر
 محبت گورسه عاشق یار یولنده جان تار ایلر!

حذر قیاسون گورن کسلر بونه مغشوش دوراندنر!
 بو دوراندن آنک چون کم گداو شاه یکساندر
 اگر کنج فراغت ایسته سک بر گنج پنهاندر
 شکسته ذا کرم کو کلم مریض درد هجراندر
 علاج دردمی آخر بنم اول هشت چار ایلر!..

قسم بکک بو کلامی ملا پناه واقفک «من جهان ملکده مطاق دوغرو
 حالت گورمدیم» شعريله باشلانان مخمسنه معناً چوخ اوخشوبور. هر ایکی
 شاعر روزگار گنج رفتارک و دوران دون پرورک غدارانه گردشندن آه و ناله
 ایدوب اوز عصرارینک کیفیت حائنی بیان قیلورلار. هر ایکی شاعر باطلک
 حقه، اگرینک دوغرویه معصیت و شرارتک زهد و تقوایه، ظلمات جهالتک- نور
 هدایت، بخل و حسدک مروت و عدالت- چرکین لگیث- حس و لطیفه غالب
 گله سینی مشاهده و معاینه ایدوب عالی طبعلری دیلر و شیدلر پنجه سنده
 دستگیر و مغلوب و پریشان حال گورورلر. صاحب شریعت و هادی هدایت
 یوز چوندروب اوندن کومک دیله یورلر.

واقف دئیور:

یا امام الانس والجن شهشاه امور!
 گیتدی دین الدن بو گوندن بیله سن ایله ظهور
 قویمه کم شیطان ملعون ایلسون ایمانه زور!
 شعله حسنکله بخش ایت تازه دن دنیایه زور!
 کیم شریعت مشعلنده استقامت گورمدیم!..

ذاکر دیور:

دونوب وضع زمانه فرق ایدن بوخ زشت زیانی
سه چن بوخدر مسلماندن یهود، گبرو ترسانی
ظهور ایت ای شریعت تختک شایسته سلطانی!
گوتور برقع جمالکدن منور ایله دنیانی!
قالوب ظلمتده عالم گوز یولکده انتظار ایار!..

واقفک شکایتی محض آدم آتاتک چی سودیله پروریش تپمش اولادیندندر،
زمانه اونلاری بی اعتبار و بی مروت ایدوبدر، خیر عوضنه شر، یاخشایق
عوضنه پسلک، دوزلیک یرینه اگر بلیک ایتمگی اوزارینه شعار ایدوبدر، واقف
دنای دوندن رائر مخلوقه یتشن آفت و بلادن برنوعی امعان نظر قیابدر.
اما ذاکر اوز فنا حالیه معاً گاستانک سولمش باغ و باغچه سنه و صحرای
چمنک بوزقون حاله و پریشان اوضاعنه دقت پتوروب اوز حزن و المنه اونلاریده
شریک ایدیر. نجه که شاعر حال دلنی خبرو سروره تبدیل ایتک ایچون
«شریعت تختک شایسته سلطانی» آرزو ایدیر. هایلده گلستان و چمن
غزلوانی بلیک دیندن بهار عالم آراتک تیز یتشمه سنی الحاح و تمنا ایلیور،
ازبسکه سموم صرصر دوران باغ و صحرائک نظام و نوراقنی پوزوبدر!..

سموم صرصر دوران پوزوبدر باغ نوراقین
چمنده داغیدوب برق حوادث سبزه یتاقین
ایدوب ویرانه تک باغ ایچنده زرنشان طاقین
گلک فرش ایلوب باد خزان صحرايه اوراقین
گوروب بیچاره بلب آرزوی نوهار ایار!

گنه ذاکرک مخمسی:

نه خوشدر دور رویکده مساسل اولقرا زلفک!
سراسر هربری عشاقه بردام بلا زلفک!
ایکی شهراره بگزدر گنج حسنکده دوتا زلفک
بولانیر هرطرف قوولار منی افی نما زلفک!
نه دندر یلمزم افسونه گلزم مطابقا زلفک؟

دوتوبدر صحن دوشکده آراسین هم سول و ساغین
اینوب پایکده اوصافین ایدر تقریر ییلاغک
پریشان ایشمین جمعیتین دوزمک بو یتاغین
عجبدرمی؟ چکنده روشن ایار چشمین عشاقک
دمادم خاک پایکدن گوتوردی توتیا زلفک!

صراحی گردنک... اما میانک اوزگه باتدر
قیامتدر قدک.. اما بسی بی استقامتدر
حذر قیل بد نظر دن گزمه بی پروا امانتدر
سوروشدم شانه دن زلفه پریشانق نه عادتدر؟
دیدیکه خوش ییلور مندن ایشین باد صبا زلفک!

اوجه شانلورله ای دل یاراشیر کمترین اولماق
سعادتدر همیشه صاحب جاده قرین اولماق
دگل سوباشمگیله ممکن اصلا نازنین اولماق
ییلوب افتاده لکدندر جهانده سرنشین اولماق
بودر وجهی دوشر پابوسگه مثل گدا زلفک!

نسیم صبحدن رخسار آل اوزره سیه تیلر
سناسن پر آچوب زاغ و زغن گششده سیر ایار
اوزی پرپیچ اوجلاری دم عقرب کیمی چذیر
اوزاندقجه اوزانیر عمری - بوخسه ای پری پیکر
ایچوب لعل لبگان خضروش مآلبقا زلفک؟

دولانام باشنه شام و سحر مانتد پروانه
دیمزسن بر گورن نیجه کیچر احوال زمانه
بوقدر جور و ظلم، انسان ایدرمی ظالم، انسانه؟
نه مدتدر دوشوبدر دلودل چاه زنجدانه
نولا چنکالیله بر دم چکه مشکل گشا زلفک؟

کمال حسندر گیسوی مشکین صفحه روده
خیاسی انجمن افزون اولور شام قرانقوده
صو ایچره بر سه گون ماره بگزهر عکس گوز گوده
جفا سندن دگل هندو حبش بر لحظه آسوده
خطا سندن دگل این دخی چین و خطا زلفک؟

جهان ایچره سنک نک دلبر خوش خط و خال اولماز
سمن بو مادرو شکر شکن شیرین مقال اولماز
سخن چین اولمیان عالمده مطلق پایمال اولماز
آراسنده ییلوک موجه کمرله قیل و قال اولماز
میان زلفک طریقین اورتایه تا سالمیا زلفک!

شکسته ذا کرم شری یلورم جماعه افرون
دوشنده رشته نظمه چکرم بس در مکنون
کنون سودای عشقی بر مهک ایتمش بی مجنون
دخی مندن توقع ایتسون اشعار خوش مضمون
ایدر احوالیمی درهم غم صبح و مسا زلفک!..

معشرات نوعی کلامندن بر سینک ایکی اولنجی و بر آخرینجی بندلری
بوراده یازمقله اکثفا ایدیریک، اورتادا کی ایکی بندلری بعض سبیلره گوره
بوراخیرق. شاعر اوزیده اندازدن چخماق مقرر اولوب دیور:

دلبرلک سیره چخماق باینده:

کوستاخاق اولدی مگا دوشمزدی بو اصلا
اندیم چوخ آشاغه!..

ذا کرک معشر کلامی:

عزم ایتدی سحر ناز این اول سرودل آرا
سیر ایتمکه باغه

تایتدی خبر اهل چمن اولدی مهیا
یکسر بو سراغا

شبنم پرله یوز گز آچوب هر چیچک عمدا
کیچدی سول و ساغه

رخسارینه اولجه ایدیم دئیوتماشا!

گل چخدی بو داغه

پاینه تار ایتمک ایچون لاله حمرا

در تو کدی طباغه

سرمست گوزین گور گچ اوزین نر کس شلا
بگزمتدی ناچاغه

بیشوا زنه شمشاد صنوبر دخی طوبا

دیک دوردی آباغه

درتدیار او شاه شرفک جباله سراپا

یوانی چراغه

هر بریسی برنجه ایله یکسر یکجا

داشاندی قباغه

کمدر که تار ایلیمه وارینی آیا؟

هایله قوناغه؟!

خواجه یله سودا یله بازار اله دوشمز

فرش ایله دکانی

بو ساقی عبادت می گنار اله دوشمز

نوروز زمانی

هم مظرب و نی، چنک و دوف و تاراله دوشمز

سور عیش جوانی

چون «دور مخالقدی» دیکر یار اله دوشمز

چالدور «عاشورانی»

ویرشعلگی «شهنار» که زنهار اله دوشمز

چک اوجا صدانی

«دو گاه» و «سه گاه» اینج می تکرار اله دوشمز

گرم ایله هوانی!

«آهنك صفا» بخش خوش اطوار اله دوشمز
چون اهل ایرانی!

آختارمقیله موسم گلزار اله دوشمز
«آذربایجانی»

«هیجازه» «نشابوره» اونی ایلمه همتا
هم ملک «عراقه»! ..

ذاکر طلب رفعتیله اولمه جگر خون
ویر حالگه تغییر
هر وقت غم دهرسنی ایسه دیگر گون
آشفته و دلگیر

ایچ ساقی گلچهره التندن می گلگون
هیچ ایلمه تقصیر

بر واسطه در دفع غم دهره بو معجون
لازمدمی تقریر؟

اول وجهدن ایلرار اوکا رغبت افزون
هم نورس و هم پیر

کم بردر اونک بزمی آرا مفاس قارون
نه فرق نه توفیر

گوردم یازیلوبدر قدح اوستنده بو مضمون
کم باده در اکسیر

فیضندن اولور زارگدا صاحب ملیون
هم شاه جهانگیر

گر جمع اولوبن ایلمه لقمان وفلاطون
یوز فکر ایلمه تدبیر

بیر چاره می نابدن اوزگه دخی قطعاً
بوخ درد فراقه!

بو معشر مستزادیده ذاکر مغاماتارک بر چوختی جناس سیکنده ذکر

قیلوبدر. بو قسم شعر دیمکده اونک آرتق مهارتی وار ایمش. اونک
تجنیسلرندن بر نیچهسی آشاغده یازیلحقدر.

غزلیاته گلد کده دیمک اولارکه «قوسی» دن سوگره زاقفقاریه شعراسی
آراسنده ذاکردن گوزل و خوش مضمون غزل یازانی اولمیوبدر. غزل
یازمقده مرحومه بدیعنسی وار ایمش.

اونلاردن بر نیچهسنی اوخوخیلارک نظر مرحمتلرینه تقدیم ایدیریک که
اوزاری مطالعه بیوروب و غیریارک بو نوعی کلاملری ایلمه دوتوشدیروب
تشخیص و تمیز ایتسونار.

غزل ذاکر:

حسن نکار - اهل نظر آفتابی در
قویماز نه سود گورمهگه کیسو سی بی در

طبخ غذا ایچون مژه می یاندرک دیدم
طباخ یار تولادی کم چوب آبی در

باد سحرله نکت رفق اوسته شانه ننگ
عمر درازدر آراده انقلابی در

پامال اولورساک ایتمه سرازیر چوخ دیدم
دوتمادی زلف بندمی چکسون عذابی در

غمزدک خدنگه چکوب عشاق باغرنی
گویا حلال مرغ شکاری کبابی در

لب شهد انکبین خط نودر سپاه مور
قد - سروباغ، کاکل مشکین غرابی در

پستان نارددر گورینن چاک سینه ده
یا جنت ایچره چشمه کوثر حبابی در؟

دون صبح شانه سخت دگوب تار زلفنه
دلده هنوز اول اثرک پیچ تابی در

بوی وفا و بریر نجه بن اوندن آل چکیم
 گلگون سرشک برك محبت کلابی در
 گر قتل عام ایسته سه وزگان چشم مست
 قوس قزح قاشک آکا تیر شهای در
 گل دفترین تو کوبیدی صبا ظاهرآ بوگون
 بیچاره بلبلک گنه باقی حسابی در
 اوراق لعین آچماغه ایتدم هوس دیدی
 بیلمزسن آنی عام معما کتابی در
 ساقی شراب نابگی گیت غیره عرض قیل
 ذاکر او شوخ تر کس مستک خرابی در!
 غزل ذاکر:

دون حکم قیلدی قلمه اول شه عتایله
 شاد ایلدی گدا سنی بو خوش جوابیله
 اولسون قارا گونی گورمه لیم قانلی غمزه نك
 اولدورمدی منی گنه قویدی عذاییله
 زلف سیاهار غمنی شام تا سحر
 عمر درازدر چکرم پیچ تاییله
 گوندوز یوزك غمی گیجه زلفک کشاکشی
 آسایشم نه خوردله حاصل نه خوابیله
 اولدورمه نك نه سودبگا برق تیغدن
 ممکن دگل که سیر اوله تشنه سیراییله
 اول گل عذارد عرقك خوش صفاسی وار
 طرفه بودر که سازش ایدر آتش آبیله
 ذاکر او شوخ تر کس مستک خرابی در
 هایله سرخوش اولماق اولورمی شراییه؟

جهان ایچره منم برسنگدل بی مهرماه وار
 بت پیمان شکن بر شوخ چشم گنج نکاهم وار
 بولونده درلر صرف ایلیوبدر مردم چشمم!
 اولورمی گوز گوزه داگماق ایکی عادل کوماهم وار؟
 نکارم - زلف تك قوبماز دوشم بابوسنه بر دم
 پریشان حالم اوندندر عجب بخت سیاهم وار
 مگا محراب و منبر وصفنی تکرار ایدن واعظ
 اوتانمازمی باخوب گورسه بو صورت قبله کاهیم وار
 کوکل شهرین چاپوب یغمالدی غم لشکری ذاکر!
 نیچون امداد قیله از پس دیردك پادشاهم وار؟
 دون ایلدم نظاره بسی لاله دوداغنه
 گلمز او داغ - داغ در ونم ایاغنه!

گلمشدی بخته طی مراحل ایدوب گوش
 قویدی رخین یقن کمی عییک بوجاغنه
 بریاك زاده نادره سن آلمیوب هنوز
 سن کیمی طغای مادر گیتی قوجاغنه!
 ویر گوشمال مهره که چوخ خود نمالور
 ازبسکه بیر پول آدی دگوبدر قولاغنه
 عزم چمن قیلوب بو گون اول سرو قرر خرام
 برك حنا و گل دولاشه آل - ایاغنه!
 عمر درازدر چکرم زلف رنجه سین
 بر تر موی کیچمه دی کوکلم دراغنه!
 عکس لبك سعادت بی بولما سیدی می
 میل ایشمز ایدی هیچ کس اول قان چناغنه
 ویر سین نه نوعی حادثه یوز ویرسه ذاکره!
 مشکلدی صبر یار عزیزك فراقنه!

جان جلوه نور قامت موزونی گورنده
دل تازه نور عارض دل جونی گورنده

زنجیر جنونه بره یوز رغبتم آرتار
رخساری اوزه زلف پر افسونی گورنده

پر پیچ اولورم هر دم اوده دوشمش ایلان تک
اول عارض کلنارده کیسونی گورنده!

داغیلدی خربدار غم عشقک اولانلار
بو مردم چشم تو کن آتونی گورنده

گلمشدم ایتم مردم چشمکله مدارا
بیلدیمکه دوزخه لعل بو ایش ابرونی گورنده!

خونخوارغی غیب دگل نرکس مستک
هم کم اوله قاینار قانی گلگوننی گورنده!

ای اهل هنر جمع دگل ذا کر حواسی
غیب ایلمه شعرنده کی مضمونی گورنده!

فصل بهار گلدی گوگل کنج باغ دوت
محنت بزی ایاغلادی بر دم اباغ دوت!

تسمیح تارینی نچه گون آله دستکه
دست لطیف ساقی سیمین ساق دوت!

توک جام زرنگاره شفق گون باده نی
یعنی فراق شامنه روشن چراغ دوت.

زار ایلمشدی خلقی فغان و نوالرک
برگز اوزنده نای - نواه قولاغ دوت!

اوز عادتجه هر کسه ویرسهک شراب ناب
نوبت بکا یتده عزیزم چناغ دوت!

چک یانگه تمامنی تقوا و طاعتی
شعبانک آخرینجه بزدن قراغ دوت!

ذاکر! کوچ ایله منزل مقصوده واصل اول
دنیا نی بر رباط اوزگی بر قوناق دوت!

ذاکرک وصف دلبر و مدح گوزل بابنده یازدیغی مربعات و قافیه لر ملا پناه
واقفک اشعاری کیمی آجیق و ساده دیلده یازیلش طبیعی حسیاتدن و درونی
ذوقدن وجوده گلش کللمردر. اونلاردن بر نجه سی نمونه ایچون آشاغده
یازیلور:

قرا باغ حاکمی مهدیقلی خانک کریمه عالیه سی خورشید بانو
بگیمک ناخوشلغی حالنده یازدیغی کلام:

ای برج سلطنت، ماه انوری
دوشمیه سک گوروم ضیادن سنی!

گیجه گوندوز حقدن بودر دیلکم
حفظ ایله سین یمان بلادن سنی!

سهر برینک هلالی سنسن
شراقده ملک مثالی سنسن!

گلشن خلیاک نهالی سنسن
بارور ایسترم خدادن سنی!

مسیحی چخاردان اوج اعلایه
سالان افتاده لر باشنه سایه

تمشده اسحق ویرن سارایه
قورتار سین بو رنج عنادن سنی!

بستر محشده بی خوردو بی خواب
کیمدر ایاراضی چکه سن عذاب

اول ساقی کوثر ایله سین سیراب
عزیزم داروی شفادن سنی!

چوب چینی نەدر قېلەسن نە سن؟
 تەجەب ایلرم بو احواله من
 دستگیرك اولسون حسین و حسن
 فراغت اولاسن جفادن سنی؟
 سقف سرایگی ای گل نورس
 خدی نەدر ایده نشیمن مەكس؟
 ترجیح ویرە گەردە عاقل اولان کس
 غەمگینە یوز حوری لقادن سنی!
 نیکیان ایولرە آتاگدر سبب
 پای اندازك اولسە جانلارنە عیج
 جام بزم عیشك دایم لایب
 قالمەسن ذوقو صفادن سنی!
 بو نە کیفیندر، بو نە ماجرا،
 رابگجە دولانماز تقدیر قضا؟
 بذر مرحومك هر صبح و مسا
 گوئیلردی باد صبادن سنی!
 شکستە ذاکرە ویروبسز امك
 امك بیامبەنی کور ایتسولك نمك
 نچە کە باقیدر حیاتی گرک
 اونوتمیە خیر دعادن سنی!

بو کلامدن آگلاشیلور کە شەرك خورشید بانوبە آرتق اخلاص و ارادت
 وار ایمش کە بویە خوش مضمون و گوزل شعرلار ایله اول سلطنت برجنك
 ماه منورنی تعریف و توصیف قېلویدر.

خورشید بانوبگیم ایسە حقیقتە نجات و حسن ملاحظدن ماعدا علم و
 کمالیله دخی اوز زمانتك برگزیده سی اولوب هر قسم تعریف و تحسینە
 لایق بر وجودایدی و اوزینکده طبع شعریه سی وارایدی.
 بر چوخ گوزل غزللری وارد کە اوز موقعندە اونلاردن بحث اولوناجقدیر.

زمانه ذاکرک یارینی پریشان و دگر گرن ایتەمگی بارە سەندە:

دون دوشدی گذارم یارک کوینە
 درد غم چورەسین آلوبدی گوردەم،
 سوروشدم احوالین جواب ویرەدی
 گوزلری یاشیلە دولوبدی گوردەم!
 آه زار چەکمەگدن بوخ اولوب واری
 آیینەسین دونمیش مەخت غباری
 ایام خزانە دونوب بهاری
 سارالوب گل رنگی سولوبدی گوردەم!
 کمانە دونوبدی قامت موزون
 احوالی فلک ایدوب دگر گرن
 گنجە گوندوز آغلامقدن اشک خون
 الماس کپر بکلری یولوبدی گوردەم!
 هنی اول من گورن احمر یگانلار
 مسلسل گیسولر، نرمین بوخقلار
 طراوت ن دوشوب غنچە دوداغلار
 دایوب دانشماقدن قالوبدی گوردەم!
 ذاکر! خراب اولون بیلە زمانە
 همیشه یخشایق ویریر یمانە!
 یار ایلن قول - بویون گزدیگم خانە
 داغایوبدر بر باد اولوبدی گوردەم!

یارک فراق و حسرتە یازدیغی قافیەلر:

قادرالله برده سبب سالایدی
 بیاض جینندە طاقی گوردەم،
 سورتەیدم یوزمی گنگز یگانە
 سیە زلفی تر بوخاقی گوردەم،

سس - سسە وېرەيدى هزاره بېل
دوشەيدى پاينگە بېقىشە سېل
خرامان - خرامان اللر گدە گل
گزهيدك هر طرف باغى گورەيدم.

بو دوران دولانوب زمانه دونه
تارينك كرمى اولايدي منه
اوتوروب سنگله ديز به ديز گه
دثيوب گولوب دانشماغى گورەيدم،
درد غم چكەمكەن قان اولوب جگر
گتورن بوخ نازلى ياردن بر خبر،
او قدره اولمەيدم مختصر
گنه او گوردېگم چاغى گورەيدم،

ذا كرم چكەرم جورو جفانى
يادلار ايله سورر ذوق و صفانى
نه گرك سوهيدم اول بى وفانى
نەدە بيله هجران داغى گورەيدم!

وصف دابر بابنده يازيلمش قافيه لره:

آلبلى باده آغزى پياله
بر سوز ديسەم اولمە بېدە ماغ سگا!
دولانيم باشگا! داهى ياراشماز
يادلار ايله دثيوب دانشماق سگا! ..

عجب بى حيادر چرخ كچ رفتار
هر آيدە بر هلال ايله آشكار
شكسز سنك ايله عداوتى وار
اونك ايچون كوسترير قاش قباق سگا

مەدەنى سن فەلك نازو غمزدەك
برابر ك بوخدر عالمده سنك
تحريرك ايلەمە صبا - غنچهك
آغزى نەدر آچه ديل دوداق سگا!

جواهر قولبالار - بياض بيلكى
گەھى قوجار، گەھى ايلرەنگى
بەشتك حوربىسى - گوگك ملكى
يتشمز يوز چالا ال آياق سگا!

ذا كرم ايلەك علقى زایل
اولماز بيله صورت بيله شمايل
ايله من دگلم حسنكه مايل
گوزتيسكويدر تمام قراناغ سگا!

تجنيس ذا كره:

عمرلر صرف ايدوب جانلار اوزمەمش
همدم اولماز اى دل اوتوران سگا
منزل مقصوده يتمك ايستين
حضرت موسى تك اوتوران سگا

جگر ياندى حرارتدن يخ آراج
شرين جانين غم اودينه يخار آج
زلفك آلور هندو چيندن يخراج
بندە فرماندر اوتوران سگا!

سن آغاسن منم سنك اوز گدەك
دل مرغنه وېرە بيلەمز اوز گەدن
دلى كوكل اوموب كوسمە اوز گەدن
عالم بيلور اودر - اوتوران سگا!

نوحه ذاكر.

بو نه ماهدر كه حددن كيچوب اضطراب زينب؟
فلك اوزره ماه و مهري ايلدى كياب زينب!

بوخ اميد صبح هر گز اسراي قيد شامه
نه يمان قران نهجسه دوشوب آفتاب زينب؟

ديدم غنديلپ زاره كه نه آه زاردر بو؟
ديدى بو فغانه باعث الم جناب زينب!

دخى لاله دن سوروشدوم نيه داغدر اولوبسن؟
دبدى باندروبدى باغرم او ايوى خراب زينب!

كلى سنبلى چمنده بوگون اشكبار گوردنم
اولارى ايدوب بریشان يقين انقلاب زينب

بو بلالى چولده غنچه نجه برقع وار اولسون؟
كيم اسير شام شومه گيدر بى نقاب زينب؟

اوزن ايتسه غرقه خون نه عجب اوقتلكهده؟
بدن حسيني گوز-گوزگوره چون جناب زينب؟

دگل اوزگه غازه حاجت بونك اللربن هماندم
دم قاسم ايله ابلر نجه گور خضاب زينب

گوتور زيورى آرادان كه فغان شانه قويماز
سرزلف بو عروسه ويره بيچ تاب زينب!

يتشوبدى بر مقامه ايشى - سر برهنه شامه
گيدر اوز دوتوب مكسدن ايلين حجاب زينب!

نهروادى كوچه - كوچه آزه روکشاده اى چرخ!
او اوز عكس قامتدن ايدن اجتناب زينب؟

نه حياى سنده اى گوك نه وفادى سنده اى بر!
نچه كوندى كربلاده نه خور و نه خواب زينب

قموشيه نك كناهين سن اوزوك باغشلا يارب!

بدل غمين گلنوم برخ برآب زينب!

دخى ذاكرى حساب ايت سك كوى كربلادن

بحق فغان زهرا بحق عذاب زينب!

بو وقته كمى نه قدر كه دشت نينواده وقوعه گان فاجع باره سنده و خصوصاً
اهل بيت سيدالشهدا حقنده نوحه لر دئولوبسه هيچ بر شاعره بو ظرفلك ده بو
درجه ده نازبك استعاره و شيرين عباره لر ايله نوحه ديمك ميسر اولميو بدر:
غنديلپ زارك آه و ناله سنى، لاله نك داغدار اولماسنى گل و سنبلك چمنده بریشان
حال و اشكبار اولماسنى، غنچه نك بويى بو كولى و آغزى يومولى قالماسنى شاعر
بر بر سوال ايدوب علت و باعثى خبر آلدقده هر بريسى زبان حاليله جواب
وبربرار كه، اونلارى بو فغانه كتورن، بيله داغدار قیلان، بریشان حاله سالان
شام شومه اسيروار بى نقاب گيدن جناب زينبك غمى و آلمى اولمشدر.
سوگره دن شاعر چرخ جفايشه به خطاب ايدوب دئور: نه روادر سنده
اى چرخ اوزقامتنك عكسندن حجاب ايدن زينب رو كشاده كوچه لرده گزسون.
زمين و آسمانه يوز دوتوب دئور:

نه حياى سنده اى گوك نه وفادى سنده اى بر

نچه كوندى كربلاده نه خور و نه خواب زينب؟...

مرحوم قاسم بك ذاكر ك انرلرندن و سر كذشتندن بوقدر يازديغمزه بوراده اكتفا
ايديريك. بونكله بيله چوخ آرزو ايدرديك اومرحومك دوستى آخوندوف ميرزا-
فتحعلی به يازديغى ديوان اشعارى چاپ اولونه ايدى همان سبك و قاعده اوزره
كه شاعر اونى ترتيب قيلميدر.

مذكور ديوانده چوخ طرفه غزللر و گوزل انرلر واردر كه جمله سنى
بوراده درج ايتمكه امكان بوخدر. ذاكر ك ديوان اشعارى ادبيات خزينه مزك
ذى قيمت برداشى منزله سنده اوله بيلر

اوجا داغلار دردم ايله يار اولماز
بر سينه يه اوخ دگمه سه يار اولماز
عيت يره جفا چكمه يار اولماز
رقيب ايله دوروب اوتوران سگا

گورمه شم زلفك كي مي ترلاني
خسته جسم شفا تاپار ترلاني
ذاكر قصدك دوتماق ايسه ترلاني
چكيلوب بر كنجه اوتوران سگا!

ذاكرك بو قسم تجنيسلاري آزدگل، بز انجاق بريني يازمغه اکتفا ايتدك
تجنيسارده معنا لفظاً گوزل مدخده ترتيب اولونمش قافيه درلر و لکن بعض
لفظلارک تلفظده بري برينه شابهتي و اوخشايشي چوخ ايسه ده معناري آيريدر
و بر باره سي چوخ چتلك ايله فهم اولونور.

بوجور كالاملر شاعرک وطن ديلني ياخشى بيلمگنه شهادت ويرير. فارسيلارک
نظامي و سعديسي و روسلارک پوشكينني اوز آنا ديللرينک استادى و خالقى
منزله سنده اولديغي كي مي، ذاكرده آذربايجان ترکلرينک استاد لسانى اولماغه
حقلي در. ديامزک هرقيم اسلوب و شيو سنده و طرز مکالمه سنده بلد و آشن
اولديغي متعدد اثرلرندن گورو نور.

اگرچه ذاكرک نثر ايله يازديغي بر اثرده اولسه بز تصادف ايتمه دك، ولى
بعض شخصلارک روايته گوره ميرزا فتحعلي آخوندوف ترتيب قيلديغي
(حاجي قره) قوميدياسى قاسم بگك نتیجه خيال ايدير كه نثر ايله يازوب ميرزاى
مرحومه تقديم ايدوبدر. او دخى مذکور واقعه ني «سرگذشت مرد خميس»
عنوانله ايمپيكي دونه سالوبدر. بو قولك حق و باطل اولماسنى راويك
عهده سنده حواله ايديرك.

اما شاعر اوزيده اثرده ماهر اولماسنى بر كالامنده ياد ايدير:

شكسته ذاكرم شري بيلوردم جمله دن افزون
دوشنده رشته نظمه چكه ردم بس در مكنون
كنون سوداي عشقى بر سياق ايتمش منى مغمون
دخى مندن توقع ايتميك اشعار خوش مضمون
ايدر احوالىمى درهم غم صبح و مسا زلفك! ..

باشقه بر شعر ندم ذاكر اوز طبيعت شعر به سينك وصف ددم عشوقه سنده
خطاباً ديور:

قوبغا اغيارى سرگوده ماوا دوتسوك
عاشق صادقى بابل شيدا دوتسوك

ذاكرک كي مي اونك صوت غزال خوانى مى وار
طبع موزونى وار، شعر نمايانى وار؟
ايشيدن انجير اونك طرز نواسين گورجك
شيودسى جنش و جدل ناله افغانى كلک!

بونگه بيله ذاكر سائر شعرا كي مي اوزينى چوخ اوگوب تعريف ايدن
و طبيعت شعر به سياه افتخار ايدن شاءلردن دگل و بالعكس اوزينک افتاده
و شكسته نفس و اهل تواضع اولديغي بر چوخ آثارنده ذكر قيلور.
و اکثريتاً غزالرينک آخرنى «شكسته ذاكر» ديمكه ختم ايدير:

غم و محنت بو كين عالده بوخدر چكمين اما:
شكسته ذاكرک چرخ فلک بارين گران دوتمش!

ماتم سيدالشهدا و احوالات جانشوز كر بلا ذاكره - متقى و اولاد
رسول دوستنى اولديغي ايچون زياده تاثير ايدرمش. بو جته اول مرحوم
بر نچه نوحه لر بو قصه يه داير انشاد قيلوبدر. اونلاردن بريسي كه امام
حسين عليه السلامك همشير محترمه سي زينب الم پروك حال بريشاته شاملدر
بوراده يازماغى لازم كوردك:

گورجستان ایله گورخانك علاقەسى آنجاق تجارت ایشارندە ایمش. ظاهرده اوزنى گورجستانه دوست گوستورمش ایسهده. باطنده اونك دوستلقنه و داننه اعتبار ایشمز ایمش و گورجستان پادشاهلرنی سیومز ایمش. محمد حسن خاك حرملىرىك ایچنده تفلیس قنایزلىرىك برىسینك قزى وارايمش. او قزك آناسى بعض وقتلر قزنى گوردك نیتيله نخویه گلوب اوراده واقع اولان سیاسى ایشاره دائر بعض معلومات جمع ایدوب آپارارمش.

سابقده شكى هلى اوز خانلارینه تابع و چوخ زيرك طایفه ایمش. بویله جلد و قوچاق جماعتك واسطه و كومكيله شكى خانى چوخ ایشار گوره یلرمش. چەفائده محمد حسن خان گوزسز اولدقنه گوره آنجاق اوز باشنى هر طرفدن هجوم ایدن دشمنلردن قورورمش، خان مرحوم وفات ایدودر میلادك 1804 نجى ایلده.

شرك ایچنده شابان دقت تىكییلردن نخو خانلارینك سراپی دركه (1765) نجى سنهده ایران پادشاهلریك قصرى سېكندە تعمیر اولونوبدر. و بوندن علاوه شهرک، بوخارى سمتنده چىكىلمش حماددر كه بونك ایچنده آلان روس قوشنى ساکن اولماق ایچون قازارمالار تىكیلوبدر. حصار بر شکله تعمیر اولونوبدر كه اوگا دقت اولونسه «محمد» کاسهسى اوخونار.

شرك آب و هواسى معتدل و سلامتدر. چهار فصلی چوخ دوز هر و فصل اوزاقضاسنه موافق کلوب کیچور. شهرک ایچنده هر طرف سولار و چشمه‌لر آخور، هر ابوک اوزینه مخصوصى محلهسى و باغچهسى اولدقندن شهر یاشیل بايرقلارایله احاطه اولونوبدر.

اطرافده اولان داغ اتکندن نخویه تماشا ایتدکده گوزك قباقده گوزل بر منظره آچیلور. روح تازه لنور. اوجه و بیوک آغلچلارک آراسندن منارلر دخى گوک طرفنه سر کشلک ایدوب گویا زبان حاليله اونلاره دئیور: «نه قدر سز اوجا اولسه گزده بزم رتبه‌مز و حرمتمز سزک کیندن اعلادر، بزم باشمزدن اله اکبر جداسى سزک اوستگزدن قارغا و دولاشلار قاغلتیسی ایشیدیلور!» شكى محلده قدیمدن باراما قوردی ساخلاماق عادتی اولماقه گوره بوراده زاقفقازیه‌نك سایر برلرندن آرتق باراما بیجه‌ریلور و نخو تاجرلریك عمده آیش ویریشی باراما واپک ایلهدر. بو حاله نخوده ایشلن اپک زاوودلاریك

میرزه فتحعلی آخوندوف

مرحوم میرزا فتحعلی نك ترجمه حاله و متعدد اثرلرینه شروع ایتمکدن مقدم اونك مسقط الرأس اولان نخوشهرینك و شكى خانلقینك کیچمش احوالاته و اهالیسینك دولاناچاغنه دائر فی الجمله معلومات ویرمگی بوراده لازم گوردیک.

نخوشهری قافقاز داغلارینك جنوب شرقده داغ اتکینده تعمیر اولونمش گوزل بر شهردر كه سابقده شكى خانلارینك پای تختی حساب اولونورمش. اوز سکزیینجی عصر میلادك واسطه کیمی ایمدیکی نخو بر قریه حالده ایمش. شكى خانلقی بنا دوتقدن سوگرا نخو قریهسى شهره مبدل اولوب سرعت ایله معموره و آبادانله یوزقوبور.

شكى خانلقى باش دوتوبدر نادرشاهك زاقفقازیه اشکر کشلیکی زمانده: میلادك (1734 - 1740) نجى سنه‌لرندە شكى خانلارینك زمان حکومتى یوز سنه کیمی چکوبدر. تاریخ مسیحیه‌نك (1819) نجى سنه‌سندە فتحعلی خانك ایام حکومتنده شكى خانك بالکلیه روس دولتی نك تحت اداره‌سنة کیچمشدر. خانلارک عوضه اوندە روس جینوونیقلری باشلور حکمرانلق ایتمکه.

(1846) نجى سنهده نخوشهری و شكى محالی اولجه شماخی غوبریاسینك، سوگرادن باکو و آخزده گنجه غوبریاسینك اویزدلریندن بریسی حساب اولونور. بر حاله شكى محالی گنجه غوبریاسی نك اویزدیدر.

«آرخینوغرافیکسکی قومسیانك ترتیب قیلدیغی آقلاردن ییله معلوم اولونور كه (قووالینسکی) نك گورجستانه نظر تعین اولوندیغی وقتده شكى حاکمی محمد حسن خان ایمش. اگرچه (قووالینسکی) اونى مقن، حيله کار و غضبک خانلاردن بریسی حساب ایدیر، ولی «آثار داغستانده» تحریر اولوندیغنه بنا خانك ایش یان و عاقبتی گوزلین - مدبر بروجود اولدیغی گوزنور آغامحمدخان اونك املاکى غصب ایدوب گوزلرینده چخارتدیرمش ایدی. آقامحمد شاهك قتلندن سوگره کته اوز املاکنه صاحبانهش ایدی.

عددی ایلدن-ایله آرتماآنددر. زاوودلارک آرتماقی بر طرفدن شهرک فقیر-
قراسنه معاش ویربرسهده دیکر طرفدن خوانی پوزغون و خراب ایدیر و
فعله لارک بدلارینه بیوک ضرر توخویور. بیچاره لر دار و رطوبتی زاوودلارده
سجردن آخشامه دک ایشامکدن و متعفن هوا ایله نفس آلماقدن وقتسز، وعده سز
سولوب قسم قسم مرضاره مبتلا اولورلار.

نخو اهلی سابقده نه قدر علم و معرفت و کسب کمال و ثروت چهنجه
گیریده ایشارلار سده بو آخر وقتلرده غفلتدن آیلوب کمال جدیت و
سرعتیله ایردی گیتیمکه درار، علوم و معارف تحصیلنه جان دلدن قورشانوبلار.

نخو شهرنده هجرتک 1227 نجی سنه سنده که میلادک 1812 نجی ایله
مطابقدر بزم بولک و محترم ادیمز و اولنجی دراما یازانمز و مقتدر متفکرمز
میرزا فتحعلی آخوندوف تولد ایدوبدر.

میرزا فتحعلی ک اوزی فارس دیلنده یازدیغی ترجمه حالی (1887) نجی
سنهده «کشکول» عزته سنک (43، 44 و 45) نجی نمره لرینده درج اولوبدر.
اشبو تفصیلاتی ک محکم و دوغرو بر منبع حساب ایدوب بوراده اونی
عینیه ترکه ترجمه ایدیریک.

ترجمه حالی میرزا فتحعلی بو سیاق باشیور: «منم آتام میرزه محمدتقی
حاجی احمدک اوغلیدر. اونک بابالاری فارس طایفه سندن در. آتام جوانلقنده
تبریز. حوالی سنده (خامنه) قصبه سینک کخداسی اولوبدر. بو منصبین معزول
اولاندن سوگرا (1811) نجی سنهده تجارت عزمیه شکلی ولایتیه گلوب نخو
شهرنده ساکن اولوبدر. و بوراده مشهور آخوند حاجی علی اصغرک قرداشی
قزینی نکاح ایدوبدر. بو منکوحه دن من تاریخک مسیحیه نک (1812) نجی
سنه سنده وجوده گلمشم.

بو تاریخدن ایکی ایل کیچمش شکلی ولایتینک حاکمی جعفرقلی خان
وفات ایدیر. بو سببه گوره ایران غریب لری که جعفرقلی خانک حمایتی آلتنده
زندکانلق ایدیرلرشم. اونک وفاتدن سوگر اوز وطنلرنه قایتماق قصدینه
دوشورلر منم آتامده اونک سلکنده آوادی و اوغلی ایله (خامنه) قصبه سنه
مراجعت ایدیر. دورت سنه بوراده قالاندن سوگرا منم آتام آتامک اویری

آروادیه که (خامنه) اهلندن ایدی یوله گیتیمیر و اریندن خواهش ایدیر که
اونی منعه بر یرده عموسی آخوند حاجی علی اصغرک یاته گوندرسون.
او ائنده آخوند حاجی علی اصغرده اردیبلده شکلی نک سابق حاکمی
سلیم خانک مصاحبتنده زندکانلق ایدیرمش. آتام آتامک خواهشینی قبول
ایدوب اونی منعه عموسی نک یاته گوندردی.

بو تاریخدن من آتامن آیریلوب برده اونی گورمهدیم آتامک عموسی نک
یاته اولدم (هوراند) قریه سنده که قرداداغ کندلرندن بریسیدر.

بر ایلدن سوگره آخوند حاجی علی اصغر تعلیم و تربیه مه شروع ایدوب
اول قرآنی مگا اوخوتدی. قرآنی تمام ایدندن سوگرا یواش-یواش فارس
و عرب کتابلاریندن باشلادی مگا درس ویرمکی.

آخوند حاجی علی اصغر ممتاز بر فاضل ایدی و جمیع علوم اسلامیهدن
خواه فارس اولسون، خواه عربی کامل اطلاعی وار ایدی. مرحوم منی اوغوللقه
قبول ایلدی و خاق آراشنده (حاجی علی اصغر اوغلی) آدیله مشهور اولدم.
ایکی ایلدن سوگرا (هوراند) قریه سندن (انکوت) قشلاقه کوچوب
(ولی بکلو) اوباسینک ایچنده ساکن اولدق. بو وقتلرده مصطفی خن شیروانی
ایل انکوت قشلاقک یاخونلقنده (شکراو) آدلان بر محله ساکن اولوردی.
بو گوزل خاصیتی و نجیب خاندن منم ایکنجی آتام (*) یعنی آخوند حاجی علی اصغر
خیلی حمایتلر و وصفدن زیاده باخشلقلار گوردی.

بو ائنده که تاریخ مسیحیه نک 1825 نجی ایلی ایدی آخوند حاجی علی
اصغرک بیوک قرداشی محمد حسین شکلی ولایتیندن (انکوت) محالنه گاوب
قرداشینی، منی و آتامی وطن مالوفه آپاردی.

آخوند حاجی علی اصغر اول ایلی کنجه شهرنده مسکنت ایلدی.
بر ایلدن سوگره ایران دولتی ایله روسلرک دعواسی باشلاندی. او
مستعینلریکه بو محاربه دن آخوند حاجی علی اصغر و اونک عیالنه بوز
ویردی و او بلاریکه اوکا دوچار اولدیلار، و جمیع اموال و اجناسدن
الری بوش قالدی. کنجه قاهه سنده تاراج اولدی و اوزلری مفلس حالنه
دوشدیلر اولارک جمله سنی یازماغه بر یوخدر کتاب و دفترده سیغینماز.

(*) مرحوم میرزا هر برده آخوند حاجی علی اصغری «ایکینجی آتا» لقبیه ذکر ایدیر.

القصة ایران قوشونی شکست تاپاندن سوگرا آخوند حاجی علی اصغر اوز غایله نخو شهرینه گلوب بوراده آرام اولدی. و بوراده منم تعلیم و تربیه مه کمال اهتمامیه امک صرف ایلدی. فارس و عرب دیلارنی اوزی مگا اوگرتدی. حتی منی داغستان لریکیلرینک طلبه لری کیمی فارس و عرب دیلارینده مکالمه ایتمگه معتاد قیلدی.

1833 نجی ایلک اولارنده آخوند حاجی علی اصغرک حج سفری لازم اولدی. اوزیه منی گنجیه گنوروب آخوند ملا حسین آدلای عالم بر شخصک باتنده قویدی و اوگا ناپشوردیکه مگا منطق و فقه کتابلارندن درس ویرسون. اوزی عازم مکه اولدی.

بو وقته کیمی من فارس و عرب دیلارنی اوخوماقدن باشقه بیر شئی بیلمزدیم و دنیادن بی خبر ایدیم و ایکنینجی آتامک مرادی بو ایدیکه من علوم عربیه بی تحصیل ایدوب روحانیلر سلکده داخل اولام و ملاق ایله باشمی دولاندرام. اما... باشقه بر قضیه بوز ویردی و بو نیمیک فسخنه باعث اولدی.

القصة ایکنجی آتام آخوند حاجی علی اصغر حجدن قایداندن سوگرا منده نخویه گلدیم و بو اده بر بیچه وقت عرب دیلنده یازلمیش کتابلارک اوچمله دن شیخ بهائی الیه الرحمه نیک «خلاصة الحساب» آدنده یازلمیش کتابک مطالعه سنه مشغول اولدم. بو ائاده نخو شهرنده روس مکتبی آچیلدی. ایکنجی آتامک اجازه سیله روس دانسی اوگرنمک ایچون بو مکتبه گوروب بر ایل بوراده تعلیم آلوب چیخم. چونکه باشیم آرتق ایدی و بر ایلدن زیاده بوراده اوخوماقه قادر دگل ایدم.

بر ایلدن سوگره (1834) نجی تاریخده ایکنجی آتام اوزیه باهم منی گنوروب تفلیسه آباردی و بوراده سردار (بارون روزین Барон Розин) عریضه ووروب توقع ایلدیکه منی اوز دفتر خانه سنده شرق دیلارنیک مترجمی منصبنه قبول ایله-ین و روس یازیجیلارینده بر نفری منم ایچون کوممکچی تعیین ایتسون تاکه روس دیلنده بیلوگیم آرتسون، قوت تاپسون.

بیلرم هانسی بر دیلیله بو سردارک، یعنی (بارون روزین)ک یاخشیلقلارنی ذکر ایدوب شکر گذرنی برینه بتورم. ملک خضاللی بو امیر ایکنجی

آتامک التماسنی فوراً قبول ایدوب التفات و مرحمتارنی منم حمده ظاهر قیلدی که تمامیننی وصف ایتمکده عاجزم.

اولوقندن بو گونه کیمی من قفقازییه سردارلرینک تزدنده السنه شرقیه مترجمی اولوب هر بریندن انواع التفات و مرحمتلر گوردمشم....

خصوصاً متوفی جنرال فلدنارشال قینیاز (وارانسوف) بن راضی و شاکرم که (بارون روزین) دن سوگرا منم ایکنجی ولی النعمه اولوبدر و بو امیرکاردن و روشن ضمیرک التفاتک واسطه سیله منده مصنفک قابلیت برور ایدوبدر.

آلتی قومیدیا یعنی تمیل - ترک آذربایجان دیلنده تالیف ایدوب حضور عالیله منده تقدیم ایتشم. جمله سی مقبول و تحسین اولوب عوضنده بر چوخ انعاملره نایل اولامشام.

تمیلاتمی تفلیس تیارنده که اونگده بانسی قنیاز (وارانسوف) اولوبدر، صحنه تماشاچه قویدیلار. حضار مجلسدن چوخ تعریفلر و آفرینلر ایشیتدیم. اوندن سوگرا «یوسف شاهک حکایتی» گنه ترک دیلنده یازدم. بو یدی تصنیفلرم روس دیلنه ترجمه اولوب چاپه ویریلدی و اونلارک حقنده برلین و بتربورخ ژورناللرمنه خیلی تعریفنامه ل یازیلوبدر.

1857 نجی تاریخ مسیحیه ده اسلام الفبا سنک تغییری بابنده بر کتابچه فارس دیلنده یازمشم. مذکور الفبا سنک تغییری واجب و مهم امراردن اولماقنی خیلی متین دلیللر واسطه سیله ثبوته بتوردمشم.

1863 نجی تاریخده قفقاز جانشینی امپراطور زاده افخم (وئایکی قنیاز میخایل نیکولایوویچ) (Великий Князь Михаил Николаевич) ک اجازه سیله بو خبالعی اعلان ایتمک ایچون استانبوله عازم اولدم.

جمیع سفر خرجمی وئایکی قنیاز اوز خزنه سندن مرحمت ایلدی. و وزیر (غروزین شترن) (Грузенштерн) استانبوله اولان روس سفیره

(*) یوسف شاهک حکایتی که «آلدانش کواکب» آدیه مشهوردر، ایکنجی دفعه اولارق ترک دیلندن روسه بر ترجمه ایدوب «ویستنیق قفقاز» آداو ژورنالک 5 نجی نمره سنده 1901 نجی سنه، چاپ ایتدیرمشیک بو حکایه نیک اولک ترجمه سنندن بزم خبرمز یوخدر و مترجمی کم اولوبسه اوده بزه معلوم دگل.

ف. کوچرلی.

بر کاغذ یزدیکه منم مطلبك انجامه یتمگی ایچون عثمانلی دولتی نك اولیا و ارکاتندن توقع ایله سین تا که لازمه تقویت و معاونتی مضایقه ایتمه سونار.
الفبانك تغییرى باینده ترتیب قیلدیغیم کتابچه بی روس ایچی سینك دراغومانلی معرفتگیله صدر اعظم فواد باشانك حضورنه پیشنهاد ایتدم. و یازدیغیم تمثیلاتی و یوسف شاهك حکایه سنی ده نشان ویردم. کتابچه می صدر اعظم حضرتلرینك امری ایله عثمانیه ك جمعیت علمیه سنده ملاحظه ایدوب هر بر خصوصاً مقبول و مستحسن گوردیلر ولکن اجراسنه اجازه ویرمه دیار؛ بو سییه که کتابچه ده قرار سابقی اوزره حروفلر بر برینه جولاشیر و کلمه لارك ترتیبده چتین لك مشاهده اولور.

بو ایراده جوابم بو اولدیکه بیله اولان صورتده لازمدر اسلام الفباسنی بالکلیه ترك ایدوب آوروپالی لرك اصول خطنی گوتورمك و یازنی سولدن ساغه یازوب اوخوماق و نقطه لری بالمره ساقط ایتمك و حروفلر ك شكلی لاتین حروفلریندن اتخاب ایدوب تازه بر الفبا ترتیب ایلمك و حروف مصوتنه نی حروف صامتنه نك یانجه بازماق؛ خلاصه (سیلابی) الفبائی (آلفابتی) الفبایه مبدل ایتمك.

حقیرك بو رأیی ده استانبول علما و وزراسی اوز فهم و قاناجاقلارینه موافق گورمه دیار و قبول ایتمه دیار. و اوراده اولان ایران وزیر مختاری میرزه حسین خانك منم باره ده اولان قدیمی عداوتی بروز ایدوب استانبول وزیرلرینك عدم موافقت سبب اولدی. خلاصه مرام و آرزومه چاتمیبوب استانبولدن گیری قایتدم.

اگرچه عثمانیه دولتمده مسلمان الفباسنی نك تغییرى باینده ایتدکیم فکر و خیال نتیجه ویرمه دی و قبوله کیچمه دی، اما بو زحمتك عوضنده بنده یه مجیدیه نشانی فرمان تحسین ایله انعام اولوندی. میرزه حسین خاندن استانبولده خیلی مرات و کدورتلر چکدیم که اونلارك هاموسنی ذکر ایتسم باش آغریسی اولار. مشارالیه سابقده تفایس شهرنده اوز دولتی نك قونسولی ایدی و معلوم اولدیکه باطنده منمله بیوک عداوتی وار ایش، ولی اونك عداوتیندن من غافل ایشم و اوننی اوزیمه دوست حساب ایدوب ایوندن منزل ایتدم. آخرده عداوتی بروز ایدوب منی جمیع عثمانیه وزیرلرینك نظرنده اسلام دینك و مسلمان دولترینك بدخواهی نشان ویردی.

نجه که معلوم اولدی اونك عداوتی نك سییی بو ایش که گویا من اوز تمثیلاتمه ایرانلورلر ك اخلاق ذمیمه لرنی هجو قیلیمشام و حال آنکه «دراما» به دایر اثرلر ك شرطی و خصوصاً قومیدیانك تقاضاسی خلیقك عیبارنی و اخلاق ذمیمه لرنی عینیه گوسترمکدر.

چون مشارالیه «دراما» فتنی، اونك شرطلرنی، آگاهلور و علوم دنیویه دن بالکلیه بی بهره در و حیل و تدبیردن، و بخل - حسددن و حرص - طمعدن باشقه بر شبنه قابیتی یوخدر، اوگا بنا بیله قیاس ایلور که منم بو حرکت ایرانلورده نسبت بغض و عداوتندن ناشیدر. اونك بوبله عداوتی ظاهر اولاندن سوکره ایوندن چخوب اوز که بر برده منزل ایتدم.

تفایسه قایداندن سوکرا الفبا نك قصوری و تغییرى باره سنده تازه دن گنه بر کتابچه یازوب طهرانه گوندردم. بو کتابچه ده حروف مقطعه بی حروف متصلیه ترجیح ایتدیمسده گنه علمانك قورخوسیندن رسم خطی سابقی قرار اوزره ساغدن سوله یازماغی نشان ویردم. طهرانده همچنین منم بو فکر تصویره ملنفت اولمادیلار و بو مسئله ألان ترقی پرورلر ایله محافظه کارلر آراسنده استانبولده مایه مباحثه اولوب بر مقامده قرار دونمیوبدر.

دیگر اوز دولتمك ارکان و بیوکلری اجازه سیله عثمانلی دولتی نك صدر اعظمی اولان علی باشایه الفبا مسئله سنه دائر بر کتابچه یازوب تفایسدن گوندردم. بو کتابچه یه علاوه اولازاق عثمانلی دانشمندلرندن (سعاوی افندی) نك الفبامز باره سنده یازدیغی تنقیدی (قریقه) بی دخی قوشدم. ولی بو کتابچه ده بی ثمر قلدی.

الفبانك تبدیلی خصوصنده بوقدر سعی و تلاشم نتیجه سز قلدیغنی و بو احوالك گذارشنی فارس دیلنده یازیمش بر منظومه ده بیان ایتیمش. (*) بو ماجرادن سوکرا رضاقلی خان «هدایت» تخلصك «روضه الصفایه» ملحات طرزنده یازدیغی تاریخچه مختصر بر (قریقه) تنقید یازوب طهرانه گوندردم. و بوندن بر سنه کیچیمش «سروش» تخلصو طهران شاعرینك، که ملک الشعرا لقبیه شهرتلمش ایدی، یازدیغی بر قصیده یه تنقید یازوب اوز آشنالریمه طهرانه گوندردم.

الان که تاریخ میلادیه نك 1878 نجی ایلدر، عمرم آتمش دن کیچوبدر. روس

(*) بو منظومه آشاغده یازیلماقدیر.

دولتي نك مرحمتندن ايردايكي خدمتمده قالوب اونك لطف و حمايتينده
بهره مندم .

مرحوم ميرزا فتحعلي نك اوز يازديغي سيرسلو كندن ماعدابراره معاومات اونك اوغاي
مرحوم رشيد بك جمع ادوب بزه گوندره شدي كه مقامى گلد گجه اونلاردان
بحث اولونا جقد .

نجه كه اوز يازديغي ترجمه حائدن گورونور، ميرزا اوشاقلقدن يتيم قالور،
بو يتيم لكده بيوك علامت وار. تاريخدن خبردارلغى اولانلره معلومدر نجه - نجه
بيوك شخصلر كه عبارت اولسون حكما و علمادن، مشهور ريفارماتورلاردن،
دين و شريعت صاحبلرندن - اوشاقلقدن يتيم قالوبلار. ولى هيچ بر يتيمى
الله تعالى صاحبسيز و حاميسيز قويويوبدر. ميرزا فتحعلي ده كورپه وقتندن يتيم
قالوبسه ده آرتق عسرت و زحمت چكميوبدر.

آخوند حاجي ميرزا علي اصغر آتالق و آتالق وظيفه سنى عهد سنده گوتوروب
نودسى منزله سنده اولان بالاجه فتحعلي به لطف و نوازشلارنى اسيرگه ميوبدر
و اوز ايستگلو اولادى كيمي اونك تعليم و تربيه سنده مشغول اولوبدر.
بالاجه فتحعلي دخى اونى آتاسى، كيمي ايسترمش و عمر نك آخرنه كيمي ذكر
خيرايه ياد ايدرمش.

ميرزاي مرحوم گنجده آخوند ملا حسين كنجه ويدين تعليم آلمانغى فى الجملة
ياد ايدير سنده و ملاقه حاضرلاشديغى ائاده اونك فكرلار نك دكشبريامه سنى و باشقه
بر قضيه نك بوز و بره سنى، اونه رى اشاره ايدير سنده اما حقيقت حالى بيان ايتير،
مرحوم رشيد بك نك بزه ويرديكى معلوماتدن بيله ظاهر اولنور كه محترم
آتاسى كنجده اولان زمانى مشهور ميرزا شفيح ايله گوروشوب تانش اولور.
صحيح روايه گوره ميرزا شفيح ايراندن گلوب گنجده موقتي اولارمش، اوزيده
عالم و فلسفه مسلك بر وجود ايمش كه هر بر شيدن خبردارلغى وار ايمش.

افغاناي شبيخ جمالدينك ميرزا ملكم خانك و ايرانك بر نجه تازه
فكرلو آدملىله الفت و علاقه سى وار ايمش. بونكله بيله گوزل و موزون
طبعى وار ايمش.

ميرزا شفيحك بر چوخ اشعار نفيسه سى و آثار فلسفيه سى آوروپاده
و خصوصاً آلمان ياده اشتهار بولم شدي. آلمان ياده ميرزا شفيحك مجموعه سى

(بودنشتند) (*) Боденштеид آدو عالم بر شخصك احتمالله نمسه
ديله ترجمه اولونوبدر.

بلى! ميرزا شفيح جوان فتحعلي نك عقلنى، فطرى ذكاوت و فراستى
مشاهده ايدوب و كوزلاردن باغان آكلاق و معرفت نورنى درك ايدوب
كله چكده اوندن بيوك خدمتار وقوعه كلمه سنى، بيزايه بشارت ويرير و
اونكله بر نجه مدت كوروشوب دانشاندان سوگرا فيلسف ميرزا شفيح
جوان فتحعلي نك فكر و خيالاتى باشقه بر سمته چوويرير. وندن سوگرا
جوان فتحعلي روحانى اولماق فكرندن بالمره داشينوب آوروپا مدنيتيله آشنا
اولماق نيتنه دوشير و دولتى خدمتلاردن بريسيه داخل اولماقه ميل ايدير.
بو ائاده مرحوم آخوند حاجي ميرزا علي اصغر حيدن مراجعت ايدير
و نجه كه سابقه ذكر اولوندى اوز نومه سى نك اولاجه روس ديلى او گر نيمكنه
و سوگره قوللوقه كييرمكنه سبب اولور. بو قوللوقده (فاقاز جانشينلر نك
مترجملكى منصبينده) ميرزا فتحعلي عمر نك آخرنه كيمي قالوب صداقت و
و اخلاصه اوز وظيفه سنى ادا ايلور و حسن خدمتارى عوضنده نجه - نجه
نشانلار و بالقوونيق چينى آلور.

(*) بيلمك كر كدر كه (بودنشتند) Боденштеид نمسه ادب و شاعرلر نك مشهورلاردن
ريسى حساب اولنور. بو آخر وقتلره كيمي ساق ايمش. (بودنشتند) 1840 نجى سنه يلايديه
(ماسكو) شهرنه گلوب اوراده قينياز (غليتسينلر Талицыи) دن بريسيك مري سى اولور.
1844 نجى سنه ده فاقاز جانشينى گينرال (نيقاردت) Нитгардт) تكليفيله تفليس
گلوب ايمديكى شهر معاملرى حاضرلاشديران مكتبه (اله كساندروفسكى انستوت) مدير اولور.
(بودنشتند) بو منصبينده بر ابادن زباده قالوب استعفا ويرير و سوگرا فاقاز نك چوخ يرلرني
و قريم ولايتنى سير و سياحت ايدوب بر چوخ معلومات و تجربه اركسب قيور. كنجه شهرينده
اولان وقتى ميرزا شفيحك فارس ديلنى او گر نير. سوگردن (بودنشتند) وطنه مراجعت ايدوب
برلين شهرينده «غزليات ميرزا شفيح» عنواننده اوز اشعارنى چاپه ويرير. «غزليات ميرزا شفيحه»
اولان مجسمات و لطافت بر درجده نمسه لره خوش كلورك 123 دفعه بى درپى چاپ اولور.
بعض روايه گوره «غزليات ميرزا شفيح» مرحوم ميرزا شفيحك اوز كلاميدر كه اونى
(بودنشتند) فارسداق نمسه به آرتق مهارتله روان ديله ترجمه ايدوبدر، بعضيلرى دخى بوقوله
شريكدرلر كه ميزا شفيح خود (بودنشتند) اوزيدر كه «ميرزا شفيح» آقبينى اوزى ايچون انتخاب
ايتميشدر. اما بو قول صحيح دگل. صحيحى بودر كه ميرزا شفيح اصلا ايران اهل يد. كنجده
ساكن اولديغى ائاده (بودنشتند) نك اورايه سفرى دوشوبدر. و اونكله تانش اولوب بر مدت
مجلسنده اقامت ايدوب فارس ديلنى اوندن تحصيل ايتميشدر. (بودنشتند) اوز اثرينده ميرزا شفيح
(استاد) لقبيله ياد ايدير.

قولۇق اېشلارنىڭ فارغ اولدۇمە آسودە وقتارنى مىرزا روس كىتابلارنىڭ مطالعە سەھنە سۈپەت قىلوب بىر چوڭ مەلۇمات كىسب ايدىر. اونىڭ آرتق سىيودىكى فلسفە دائىرىسى و اقتصادى عاجلارنى مەخسۇسى كىتابلار ايمش.

میرزا فتحعلی وفات ایدو بدر تفلیس شهر بنده تاریخ *) مسیح بنه ۱۸۷۸ نجی
بنده مای آبنک ۲۸ بنده که هجرتک ۱۲۹۴ نجی سنه سنه و جمادی الاولک
۲۷ نجی گوته تصادف ایدر. **) دفن اولونو بدر تفلیس قبرستانلقنده.
آخوندوفک ترجمه حاله دائر یازدیغمز بو قدر معلوماته اکتفا ایدوب اونک
اثرارندن و ملته گوستردیگی حسن خدمتارندن فی الجمله دانشماغی بوراده
لازم کوریرک.

میرزا فتحعلی آخوندوف دیمک اولور که مسلمانلرک اولنجی «ریفورماتوری» اولوبدر. مسلمان معیشتنک کهنه و چورومش اساسلرنی بوزان و اسلام ترقی سنه مانع اولان اصول و قواعدک تغییر و تبدیلی بولنده اڤول صرف همت ایدن بو ذات عالی اولوبدر :

ایگرمی سندهن زیاده میرزا مسلمان کتابلارینک مطالعه سیاه مشغول اولوب
گنه اونلاری روان اوخوماقدہ اوزینی عاجز گوریر. اما روس الفباسینک
واسطه سیله بر آز وقتده چوخ شیئر او گره نیر و روس حرفلریله یازیلماش
کتابلارک کافه سینی آسانلق ایله اوخوبور. بو حال میرزانی متحیر ایدیر و
اونک دقتی جلب ایدیر. بوقدر مکتبلر کنجندہ عمرلر صرف ایدوب آخردہ
گنه بی سواد و علمدن بی بهره قالماق می میرزا الفبامزک قصورندن گوریر
بو قصوری رفع و دفع ایتمک ایچون اوخوماق و یازماق مسئله سنی
آسانلاندیرماق ایچون اوزی تازه بز الفبا ترتیب ایدیر.

بو الفباده میرزا نقطه‌لری گوتوروب یازیده نشانی و آناری اولمیان
حروف مصوته ایچون وحرکه‌لر عوضنه معین نشانلار ایجاء ایدیر. بونگله
اوخوماق و یازماق مسئله‌سنی بر نوعی یونگل‌لشدیریر، ولی عوام خاقق

(*) مۇۋاپىق 1911 نجى يىلىدە «مېرزا فتحىملى آخوندوف» نام رسالەسىدە مەسىھىيەتنىڭ ۋەتەنى (فېدورال آينىڭ 28) نەدە كۆستەرىلەيدىشىدىر (آذرشەر)

(**) كەشكۈل غەزەپىنىڭ بىر تۈركىي خېرە كۈرە مەرھۇم مىرزا قەھرىماننىڭ ۋەتەن ئىشلىرىدا
دۈشۈپ قالىدىغان ھالەتتە 28 ئىيۇن كۈنى بولغان.

قورخوسىدىن و مەتەب و «فائىق» روحانىلىرى اۋر كۈتمە مەكىن اوتىرى مېرزا
فتحەلى مەسلمان خەلەرنى بەلە دىگىشەرىمىۋ اوتلار ك ابتەداسە و يا آخىرە
بەئى نىشانلار قوشور و بو و جەلە يازىلەش كەلەلەرىك دوزگىن اوخونماقنى
فەدەدە سالىر .»

فی الحقیقه عربدن گوتوردیگمز «سیلابی» خطده او قدر تصور و نقصانات
را در که تحریر سیغاسی و تقریر گاهسی دگل. عموم مسلمان طایفه لارینک
ترقی و تعالی بولنده آوروپا اهالیستندن بو قدر دالیده قالماقلارینک بیوک
سببارندن برسیده همین مایه سعادتمز و مبدأ ترقی میز اولان اوخوماق و
بازمق آلات و اسبابنک تصور ایله دولو اولماقیدر. برالفبانک که اعراب
و حرکهسی و قدر کفافنجه حروف مصوتسی و معین بر شکلده حروفاتی
اولماسون و قدیم مصری لارک «ثیوروغلیقه» بگزه بوب بر کلمه نک نیچه طرزده
اوخوماقه یول ویرسون. اونک بو ترقی عصرنده بقاسی دگل و نه قدر تبدیل
و تصحیحنه تر چارماز بولونسه بر او قدرده ایرلی دوشهریت و سرعتیله قباقه
گیده ریک. دنیا و آخرت ایشاریمز قاعدهیه دوشوب اوز بولایه راست
و راحت گیدر.

علوم و فنونند که بوقدر بحث ایدوب مجلسارده و محفلارده دانشیرق، غزته و ژورنالارده یازیریق هیچ بری بزم ایچون میسر اولمیر. حروفقز تبدیل اولدقده قیل و قالسز آسان و جبهله جمله سندن بهره مند و منفعت بردار اولارق. خط «نقابتی» (۲۲) که آوروپا ملتتری آراسنده اجرا و استعمال اولنور دیلارده ایشیدیلن جمیع صوتتری - اکسیگی اوتوز، آرتیقی اوتوزش - عدد حرفلارک واسطه سیله ادا ایدیلنور.

(*) الف باء از قصوری بابتده اوز فکر و رأییمزی ۱۸۹۸ نجی ایاده «فاوقار» غرتسینک
۲۳۰، ۲۳۱، ۲۶۱۵، نجی نمرانده مفصلا یازمشیق.
ف. کوجرلی.

**) فراك ديئندە خط «الفابى» اوخطە دىئالور كە كامەار حروف مەلۇمە واسطە سىيە ترتيب اولونور. اما خط «سېلابى» دە كامەار حروف مەلۇمە واسطە سىيە دونىلور. خط الفابىدە هر بر حرف اوينە مخصوص شىكلە ھەميشە لك قالور، خط سېلابى دە بر حرف اوز مقامنە گورە نچە جورە شىكلە دوشير.

بزم حرف ر کرمی کلمه ثلث باشند بر شکله بازالدقده اورا سنده باشقه و آخرده اوز که شکله یازیار.

آز - چوخ تربیه‌لی و عقلی سلامت آدم اجنبی ملتک خط الفابتی سیله ترتیب اولونمش الفبائی اوج دورت ساعتک عرضنده او گره‌نوب اوخوماقه باشلار. بی سواد اوشاق ایکی آبتک مدتده اوخویوب یازماقه قادر اولور. بر آدم خط الفابتی ایله یازلمش بر صحیفه‌نی اوخویه بیسه همان خطیله طبع اولونمش کتابلارک هاموسنی دوز و آسان اوخویه بیله، اما بزم چوخ درین اوخومش ملالارمز آشنا اولمادیقی کتابی اوخوماقده عاجز قالورلار. ایکی سطر گوجیه اوخویوب دورخورلار، ایشیمدیگری برسوزی دوز اوخویه بیلمیرلر. بونده قصیر البته ملالارمزده دگل، قصیر بو سیلابی خطیله ترکیب اولونمش الفبامز دادر. بوراده حقیقت گون کیچی آیدین و روشندر.

عقل سلیم صاحبی هرگز بو دوغرونی انکار ایده بیلمز. اما عواملقک روزی، عادات و آیینک گوجی بزم جانمزه بر درجه‌ده سرشت ایدوبدر که حقیقتی گوردوب تصدیق و قبول ایتمه عاجز اولمشوق، چینی ترک ایدوب آسانی گونورمکه جراتمز یوخدر.

هر حالده پیاده آتلویه و آتلو دهر بول (واپور) ایله گیده‌نه و هواده اوچانه بولداش اولمیان کیچی بز مسلمان قوم و ملتاری دخی قدیمی «نیورو غلیف» شکننده دوزولمش الفبامز ایله مدنیت عالمنده بو قدر سبت ایدن و هنرلر گوسترن آوروپا ملتارینه بولداش دگلک و اولاده بیلمه‌رک.

مرحوم میرزه فتحعلی بو بارده یازیر:

«اگر الفبا مات اسلام «الفاتی» بودی نه «سیلابی» و نوشتن هم ازطرف دشت جیب بطرف دست راست بودی، چنانکه رسم خط الفابتی است، مات اسلام درعالم «سیویلیزه» (Цивилизация) یعنی ترقی و مدنیت بر ملت آوروپا بی‌شبهه سبت جستندی، بعات اینکه درابتدا تخم «سیویلیزه» درک اسلامیان آغاز روییدن کرد اما بواسطه صوبت خط سیلابی اسلامیان علوم و معارف فی مابین عموم اضاف این مات تعمیم پذیرفت و تخم «سیویلیزه» درخاک اسلامیان بوسیده ضایع گردیده و درخاک آوروپا بواسطه سهولت خط «الفابتی» اهلس روینده شد.

هزار افسوس که اولیای مات اسلام و جوب تغییر الفباء خودشنرا درک نمیکند و این مطلب روشنتر از آفتابرا نمی‌فهمید و سائر اموراترا ازقبیل

تظلمات جدیده و تعمیر طرق جدیدیه و سفاین بخاریه و کشیدن جداول تیغرافیه و تجدید اسلحه‌حریه و امثال ذالک که نسبت بتغییر الفباء فروعاتند براین اهل هرکار و براین پای بست هر دیوار مرجح می‌انگارند. زهی بدبختی است که آدم درین ملت از عالم عدم بعرضه وجود قدم گذارد و حقرا بنهد و نتواند که بهم ملتان نادان خود بفهماند و باندوه حسرت از دنیا برود. امضا: «میرزه فتحعلی آخوندزاده».

میرزای مرحوم بیوک تمنی‌ارله ترتیب قیلدیغی الفبانک روم و ایرانده قبول اولونمادیغی، عوام و کوتاه نظر ایران وزیرلرینک خصوصاً استانبولده مقیم ایران سفیری میرزه حسین خانک بغض و عداوتی وفی‌الجماعه اوز حال دانی فارس دیلنده یازلمش موزون بر منظومه‌ده بیان ایتمشدر که عینا و تبرکاً آشاعده درج اولونور. بو منظومه فردوسی طوسی علیه‌الرحمه‌نک انشاد قیلدیغی شاهنامه‌سی طرزنده یازلمشدر. بو کلامدن میرزه فتحعلی‌نک فنون شعرده ماهر و خوش طبع بر شاعر اولدیغی ظاهر اولور.

منظومه‌نک عنوانی بو سیاق یازیلوبدر:

«منظومه ایست که گویانل میرزه فتحعلی آخوندزاده مترجم جانشین قافقاز دروصف حال خود گفته است در سنه 1284.»

باندوه حسرت مرا روزگار

سرآمد درین دیر ناپایدار:

به بسیار تدبیرها چنک زن

همی بودم از فرط حب وطن

نه بخشید سعیم ولی حاصلی

ندیدم درین عصر صاحب‌دلی

مزرگان ترکان ایران زمین

همه خفته بودند - چون خلق چین *

* (بو حالده چین خلقیده غفلتن آیلوبدر، ولی ایران زمینک بیوکلری یوخودان دیومیرلار و حرص - طمعدن بیزار اولمیرلار. ف. ک.)

جوانیم رفت، زبون گشت زور
جوانی ندیدم ابا ذوق و شور.
سفر کردم از راه دریا بروم
الف با نورا در آن مرز بوم*
نمودم بارکان دولت تمام
خیالم بسی پخته بود و نه خام!
یکایک بگفتند سد آفرین
چنان شد به چشمم چو خلد برین!
مرا با یکه پیشتر ساختند
بانعام شاهانه بنواختند!
که ناگه یک مردك زردچهره*
بجام مرادم بر آمیخت زهر!
به پیش وزیران و رازاه بود
مرا دشمن دین و دولت نمود!
بدین تهمت آن مرد تاباك زاد
مرا پیش هر کس همیگرد یاد.
بوحشت درافکند ترکا ترا
بزرگان شورای و ارکانرا.
«ازو هیچ شد رنج ده ساله ام
شنید آسمان از زمین ناله ام!
«رسد باك یزدان بفریاد من
بمخشرستاندا زوداد من!»***

(*) میرزایک رومه سفری هجرتك 1680 نجی سنه شده اولوبدر که میلادك 1863 نجی ایلییه مطابقه ف. ك.

(**) میرزا حسین خانه اشارده در. ف. ك.

(***) این دوازده فردوسی طوسی است که به نسبت عاریه شده است میرزا فتعلی.

شنیدم که باباش در کودکی
بقروین بد ازساده رویان یکی...
بناچار بر گشتم ازخاك روم
که ماندن در آنجا مرا بود شوم...
فرستادم آنکه بطهران خبر
ازین رفتن و آمدن بی نمر
نوشتم یکی نامه دل پذیر
بنام وزیر علوم از عبیر.
الف با نورانشان دادمش
در نو فردوس بکشاده ش...
ندانم مگر همش پست بود
ندانم مگر روز و شب مست بود
که ناداد بر من جواب این وزیر
نشد بر مرادم مرادست گیر.
وزیر دیگر در آب سفته بود
درین مسئله رأی خود گفته بود
که ما خاق ایران زخوردو بزرگ
زگبرو زترسازو فرسی و ترك
همه بزرگ معرفت پیشه ایم
زفرط ذکاوت پراندیشه ایم
زدشواری خط نداریم باك
بسکوران سزد - رهنما از مغاك*
نگیرم نوخط از هیچ کس
که مارا خط و ذهن ماهست بس!

(*) مغاك - چو خورد و ناهموار بر.

پس آنگه ازین رأی بالیده بود
کف دست بر ریش مالیده بود!

همه صف نشینان در آن انجمن
بد و گفت احسنت ای رأی زن!

بحرق درست هزار آفرین
بحکمت نگردد ترا کس قرین!

دلت روشن است و کلامت صواب
ندارد ارسطو بردش جواب!..

در یغاشه شاه با فرد هوش
ز کردار کوران نشیند خموش!

دریغا که فرمان ده دادگر
ندید این الف بادعرا سر بسر!

دریغا که در عهد فیروز او
وزیری ندیدم با آب رو!

همه بر طمع، بی هنر بی خرد
خوبی کسی نامشان کی برد؟

اگرچه در آغاز عهدش بشرق
وزیری درخشید مانند برق

ولی او وزیری چو (باریس*) بود
که در ملک روسان وزارت نمود

(*) باریس غادونوف Борис Годунов روس اعیانن (بایارلاردن) بریسنک آدینر که
اوج یوز الی ایل بوندان مقدم روسیه ده الشاش زمانی بر مدت وزیرلیک ایدوب سوگرا
مسند سلطنتی دخی غصب ایشدی. زاده عقلو و پرتدیر بر ذات ایمیش ولی خیانتی
اوجندن آخردم بدبخت و بدفرجام اولدی. حیفا که میرزا انجملی (باریس) ه فعل و عبادنده
اوخشریان ایران وزیرینک آدینی ذکر ایتمه یوب مطالبی پردمالی سوبلیور.

چوهر کار میگرد بی دخل شاه
چو (باریس) گردید عمرش تباہ

همین رمز را فهمد این پادشاه
که او را بقا باد چون مهر و ماه!

که دولت پرستار مات بود
نه مات پرستار دوات بود.

ایا جالس مسند کی قباد:

بر آن شهر ناریت جاوید باد!

شنیدستی آخر که در ملک روس

چه خوبی به مات الکساندر روس

بهمت بغیرت، بناموس کرد

بنام آوری در جهاز کشت فرد

شنیدستی آخر کی (بالمرستون) (*)

چه کرده برای (بریتانیان) ؟

شنیدستی آخر تو (ویاهلم) را (**)

قرال خردمند زی علم را!

نیاساید ازرنج و کوشش دمی

بهشت است ملکش بدورش همی!

(*) پالمستر (пальмestрон) انگلیس دولتی نک وزیر ایلویدر که اولنک پوائتقاسی
سایه سنده انگلیس دولتی بر چوخ براره مالک اولویدر و نفوذنی شرق و غربده آرترویدر.
تولد ایلویدر میلادک 1784 نجی سنه سنده و وفات ایلدوب 1875 نجی تاریخده.

(**) ایدیککی نمسه ایبراطوری (ویاهلم) ک بابایدر. زاده مدبر و مات پرست بر
پادشاه ایمیش.

شنيديستېم، آخر تو (بسمارق) را *
 كه افراشت بر فرق دان فرقا
 چه تدبیرها سرزد از زای او
 برای وطن گشته خود چك جو!
 شنيديستی آخر كه در پارسال
 (غریبایلی) ** بازن مه جمال
 چه سان جنگهای دلیرانه كرد
 وطن را صفا زیكناه كرد!
 هر جا كه مشغول بكار بود
 زش در قافیش ورا بار بود!
 شنيديستی آخر تولىن قه این را ***
 چه سان كرد جانرا به ملت فدا!
 شنيديستی آخر (تیر) **** را كه حال
 ز عمرش گذشتست هشتاد سال
 برای وطن دایما در غم است
 نه در بند آسایش و درهم است!

(*) بسمارق (Бисмарк) آلمانیا دولتی وزیر اعظمی اولوبدر. تولد ایدوب میلادك 1815 نجی ایلده و هات ایدوب 1898 نجی سنهده قبتیز بسمارق اوز و تئنگك كك مقتدر و دق بولیتقا شاسلرئین حساب اولدور. اونك وزارتى زمانهدهن آلمانیا دولتی كك شان و حرمتی اوجا مقامه یئتیشی.

(**) غریبایلی (Гарибильди) ایطالیالی بر بهادر كك آیدور كه وطنی بیكانه لركك لندن خلاص ایدوبدر. تولدی میلادك 1807 نجی وفاتی 1882 نجی سنهده واقع اولوبدر.
 (***) لینكولن (Линкольн) یكی دنیاكك (آمرقا) كك جمهوریت رئیس اولوبدر. آمرقا ده حشیلركك (قراقولركك) حریتی یولنده بهادرانه كك ایدوب اولاری اسیر ككدن آزاد ایدوبدر. تولدی میلادك 1809 نجی وفاتی 1895 نجی سنهده اولوبدر.

(****) تیر (Тьер) فرنگستانكك مشهور مورخی و سوكرادن بر چوخ بیوك خدمتلى ایفا ایدن ملت حامیسی و حریت طرفدارى اولان بیوك بیر ذات ایمیش. تولدی میلادك 1797 نجی و وفاتی 1877 نجی ایملرئده واقع اولوبدر.

چه كرده وزیرانت ای پادشاه
 به كردار ایشان تو خود شو كواه؟
 وزیران نكرددهست بی ریب هیچ
 كه از در دروده كه از درد هیچ
 بس ایشان نیرزند يك جو - بران
 ز درگاهت ای خسرو خسروان!
 وزیران با علم و حكمت بخواه
 نجات رها كن فضیلت بخواه!
 كه تاملك آرایش نزه
 بگيرد فراخور اندازه
 الف باء نورا بكار آورند
 نهال سعادت بیار آورند!

خطاب بر دوست خود كه عبارت از روح القدس است

بسی شكوه خوردم سخن شد دراز
 گذشتم نخواهم ترا دید باز
 سپردم بعهده تو این كار را
 سرانجام این رنج و بیمار را...

میرزه فتحعلی كك بو منظوم شكوه و ناله سی فردوسی علیه الرحمه كك سلطان محمود غزنوی حقنده یازدیغی هجوه بگزه بور.

هر ایكی كلامك منبعی بیدادلق و عدالت سزل ككدن نشئت ایدن ناله لر دره.
 آخوندوف استاد كاملی مقامنده اولان فردوسی شیرین كلامه بیرويك ایتمكده آرتیق درجهده مهارت بروز ایتمشدر.

ایران زمین وزیرلرینه اولیه بر قبال كه و هجو سكه سی اوروبدر كه، قیامت كك باقی قلاچقدرد و یوماق و قازیمق ایله كیتیمیه جگدر.

میرزای مرحوم مسلمان الف باسینكك تغییرى و تسهلی اوغورنده چوخ زحمتلر

چکوب تهمت و مذمتلر ایشیتدی. عمرلر صرف قیلدی ولی ایشک آخرنی بیر یانه چیخارده بیلیمده و اورگی حسرتلی بو دنیادن گیتدی.

الف بانک تغییرری باینده فارس و تورک دیلارنده برنجه دوتارلی مقالهلر یازوب محکم دلیللر ایه اونک قصورینی و اسلام عالمینک تنزله باعث اولماسنی ثبوت اتمشدر. فراسه ادیب و متفکرلرندن (شارل میستر) عثمانلی دولتی نك صدر اعظمی علمی پاشایه مسلمان الف باسی نك قصوری باینده یازدیغی مقاله بی فرنک دیاندن فراسه ترجمه ایدوب طهرانه وزیر اعظمه گوندردی. و بوندان علاوه «فقره عجیبه» * عنوانده الف بانک قصورینه دائر فارس دیلنده طرفه بر حکایه تحریر قیلوبدر که او خوبانلاری ایران تجارنک ساده دل لکی و طرف گبرلکی حیرته سالور. میرزه فتحعلی آخوندوفک بو یولده اکدیگی تخملر ایمدی جه نمر ویرمیوسده چورویوب تلفده اولمیوبدر، او تخملر یواش - یواش گوگروب بیتمگده در.

الف بانک بر قصور اولماقی هر یرده آکلاتیلوب رفعمه علاج و چاره آختارلماقده در. تازه الف بایه ترتیب ایتمک فیکرنه دوشنلرکده عددی چوخالماقدادر. آلان بو مسئله عثمانلی مملکتنده و ایراندن علما، وزرا و ادیانک فکر و خیالی اشغال ایتمگده در.

تازه کتاب یازانلار، اصول املا ترتیب قیلانلار، غزته و ژورنال ویرنلر هر بریسی بر نوعی املا و اصول تحریر اتخاذ اتمکله چالشور که قرئی اولک یازدیغنی دوز اوخویوب فیکرنی و مطالبنی آنلاسون.

سابقده مسلمان الف باسی نك قصور و تبدیله اعتنا ایتمن مرحوم اسماعیل نك غاصبرنسکی آخر وقتلرده اصولی، املا بی بلمره یوزوب و کلمه لری خواه ترکی اولسون، خواه عرب و عجمی اوز ایستدیگی طرزده پارچایوب تازه بر سبکده مسلمان حرفلریله «ترجمان» نده مقالهلر و سائر احوالات یازیر ایدی. اصول املاده وقوعه گن و یازیمزده مشاهده اولانان بو انقلابک، بوریفورمانک باغشی مرحوم میرزه فتحعلی اولوبدر.

البته، چوخ مدت چکمز که بو مهم مسئله حل اولونار و مسلمانلارک الف باسی

* «فقره عجیبه» سراوجه سیله میرزای مرحومک یازدیغی حکایه نی حقیر فارسدن ترکی ترجمه ایدوب «ملانصرالدین» ژورنالک

ده کشیریلوب و آسانلاشوب سائر مدتیلهو • ملتارک الف باسی کیمی علوم و معارفک انتشارینه مکمل و میرهن بر آلات اولار اشالله تعالی.

میرزه فتحعلی نك قومیدیلارینه گلد کده قطعی صورتده دیه بیلهریک که روس «دراما» یازانلارک (باباسی (غوغول) (Гоголь) و فرنک «دراما» یازانلارک (باباسی و استادی (مولیر) (Мольер) اولان کیمی ترک آذربایجان ادیبلرک و قومیدیا نویسارک آتاسی و یول گوسترنی مرحوم میرزه فتحعلی آخوندوف اولوبدر.

او یازدیغی قومیدیلارک مثلنی تازه یازبیجارمز هله یزوب یتوره بیلمیوبلر، ولی اونک سایه سندن برنجه مقتدر ادیبلر وجوده گلوبدر، او جمله دن نجف بک وزیروف، و عبدالرحیم بک حقویردیف، نریمان بک نریمانوف و میرزه جلیل محمد قلی زاده جنابلرک هر بریک برنجه قومیدیلاری و «دراما» یه مخصوص اثرلری واردر که ایمدیکی معیشتلرک بعض اوضاع و احوالی و اهل زمانه نك فکر خیالاتی و نه یولده چالیشاقلرینی عینیله یزوب اوز اثرلرکده گوستریلر. بو ادیبلرک و میرزه فتحعلی یه پیرویلک ایدن سائر «دراما» نویسارک وجوده گتیردیکی اثرلر باره سنده اوز مقامنده مفصل معلومات ویرله جکدیر.

قومیدیا یازمق هر بر ادیبک ایشی دگل. ادیبانک بو نوعنده اثرلر وجوده گتورمک ایچون علم و سواددان باشقه تجربه، بیلوک و ملت معیشتی اطرافلی باریات دخی لازمدر.

بونلاردن علاوه فطری بر استعداد و یارادیجی بر قوه، بر طبع فسون ساز باصطلاح ترک «آلهویر کیسی» لازمدر که بریاندن گوروب ایشیتدیگنی گوتوروب یتوره بیاسون و برطرفدن اوز فکر و خیالاتیله بوخدان وار ایتسون.

بو «آلهویر کیسی»، بوخدن وجوده گتورمک قودسی مرحوم میرزه فتحعلی ده کمالنجه وار ایش. بو سوزلرک دوغرو اولماقنه اونک قومیدیلاری محکم دلیل و عادل شاهدر. نجه که (غوغول) ک «غارادنیچی» سی. «خایسته قوف» ی «دوپچینسقی»، «بوچچینسقی» سی حال حاضرده روسیه نك بعض برلرکده مشاهده اولونماقده درلر: هابیلده میرزه فتحعلی نك «حاتم خان آقا» سی «حاجی قرا» سی «ملا ابراهیم خلیلی»، «نماز» ی، «زالخا» سی، «آقا کریم میانچی» سی و غیرلری

بو حالده ساق و سلامت بزم ايچمزده دولانوب هر برى اوز فعل و عمللارنى ايشتمگنده در.

ميرزه فتحعلى نك قوميدبالارى يازيلان زماندن بزم وقته نك آتمش- يتمش سنه گلوب كيچوبدر.

بو اوزون مدت نك عرضنده كه ياريم عصر دن زياده در. معيشتمزده - درست دقت اولونسه - آرتيق بر ترفى اثرى گورونمز: آنا - بابادن قالمه كپنه - عادتلر و آيينلر اوزره گذران ايدوب ياشاماقده وارق. خير و شر اتفاقارده ايشلن بيهوده مصارف و مخارجه دقت اولونسه سوزيمز تصديق اولونار.

آنا - بابالارمز نك باطل عقيدملرينه، كسالت و بظاللمرينه وارث اولمشوق. بو آخر وقتلرده شهرارده آذ - چوخ ترقى و تمدن اثرلرى گورونير سده اهل دهات ايردلى كى قرار اوزره عواماق حالنده ياشايورلار. اوللار نك امدادنه يئن وخدر. اما اوللارى سريان و غارت ايدن چوخدر:

بر طرفدن طمع كار روحانلار، بر ياندن ظالمكار بوليسه مامورلرى و اوچنجى طرفدن يالانچى مات دوستلرى كه عبارت اولسون يارمچيق علم كسب ايدنارمزدن و قورى اسميله مدنى اولان نجبامزدن. بو خصوصده قاسم بك ذا كرك ترجمه حالندن و اثرارندن معلومات وبرد كده فى الجملة سويله مشيك. دوباره تكرار كلام ايدوب مطاه طول تفصيل و يرمگى آرتيق ييلدك.

هر حالده مرحوم ميرزه فتحعلى نك قوميدبالارى معيشتمز نك تعجلى بر آيينه سيدر كه ظاهر مزنده و باطن مزنده عينيله گوسترير.

مرور اياميله بو آيينه نك يوزينه توز قونوبدر. بو توزى سناوب آيينه نك يوزينه صيقل ويروب دقت ايله اوگا باخساق. اوز صورتمزى اونده گوردر يك و برى بريمزى تانوياروق. باطنى عالم مزه، اعمال نامشروع مزه و افعال شنيعه مزه دقت بتورسه نك، خجبات چكوب يقين ايدهر نك كه بو ياريم عصر نك مدتده جوخده اوزاق گيشمه مشيك جزئى دكشبر يايكمز و تفاوتمز اولونسه - اوده ظاهر ييدر. باطنى طرفمز - معناً و اخلاقاً ايرملو كى قرار اوزره باقيدر....

اودر كه آخوندوف نك قوميدبالارنى اوخويان بصيرت اهلى بر طرفدن گولورسه بر طرفنده آغلايوب گون ياشى تو كور. گولمك گورونير اما آغلاماق گورونير اولنك آغير دامجيلارى اوركك اوسته دوشوب اونى يازاليور. دهليز....

ميرزه فتحعلى قوميدبالارينه مقدمه اولاراق افاده مرام ايجون «قوميدبا» نه ديمك در و نه قسم تصنيفندن عبارتدر، «نياتر» نهدر و اوندن تهذيب اخلاق و آداب دانه دانه بيوك منفعتلر يشمگنى مختصراً بيان ايدير. و ترك ديلينك املاسى باره سنده اوز تصوراتنى ييلديروب قوميدبا اوخويانلارده و اونويانلارده (آرتستاره) بر ياره لازم اولان بيانات و دستورالعمللر ويرير.

نجه كه مرحوم يازير:

«انسانك طبيعتنده ايكنى عمده خاصيت قوبولوندر: برى غم و اوبرى قرح. آغلاماق - علامت غم اولديغى كيمنى گولمكده علامت قرحدر.

انسانه بر مصيبت بوز و برنده غم نك ولور. اگر مصيبت آغرايسه آغلايور و بالعكس اوگا بر شاداق و قرح بوز و برنده گولور و گولمك آغلايور. انسانك گولمگنه و آغلاماقه قرح و مصيبتلر نك تقريرى و تحريرى دخى سبب اولاييلر. تقرير و تحرير صورتنده گريه و خنده به عمده مائر وضع حكاييدر.

اكثر اوقات نامرغوب وضعله ذكر اولونان مصيبتدن آدم متأثر اولماز و لكن همان مصيبت اوزر كه پسنديد وضعله نقل اولدوقده كمانينغى تاثير باغشلار، نجه كه ناقص و كامل مرثيه خوانلار نك مجلسلارنده بو ايكنى كيمنى بز مكرر مشاهده ايديرك. اگر نقل مصيبت ويا بهجت طبابع و اخلاق بشريه نى كمال فى الواقع بيان ايتمگيله طبيعت مستعنه مقبول و مائر دوشدى همان نقك واضعه و مصنفه حكيم

روشن روان و عارف طبابع انسانى دئيرلر و ناقل كاملنه سخن گوى قابل....»

بوراده ناقل سخن گوى و راوئى شيرين مقال ايله بزم ايشيمز اولميو بده مصنفى حقه نده. يعنى مرحوم ميرزه فتحعلى بزمه سنده كمال جرئت ايله دئيه ييله نك كه اولنك قوميدبالارنى اوخودوقده بزمه يقين لك حاصل اولور. كه بوللار نك مصنفى الحق «حكيم روشن روان و عارف طبابع انسانى در».

چونكه بزم قوميدبا يازانلار نك هيچ برى ميرزه فتحعلى كيمنى نه اور كدن گولدرير و نه ده دوغريدان آغلايير.

بو باجارق و قابليت و طبابع انسانيه به بلديت بو روح شناساق آنجاق او مرحومك تمايلاتده گورونور مرحومك «دراما» نوبسلكده اظهار قيلمدين قابليت و كمالات دوغرو داند و صيفه گلعه نى دكل.

او تمايلاتدن اله آلوب اوخودوقده اولديغمز او ضاع و زمانى

بلا اختیار اونودوب اوزیمیزی میرزای مرحوم یازدیغی زمانده، وصف قیلدیغی اوضاع و محیطده و الوان دستکاه ایچنده گوریبریک. افراد مجلس گویا بر بر گوزیمزك اوگندن نوع بنوغ لباسارنده گلوب کیچورار. بئ اولارک حرکات و سکننتی نجه که وار مشاهده ایدیریک، دانشدقلاری صحبتی ایشیدیریک گوللر ایله گونوب آغلانلر ایله آغلایروق... بوراده آخوندوفک، یازدیغی قومیدیلار ایله اوخوخیلارمیزی آشنا ایتمکی آرتق بیلورک.

ظن عاجزانه مزجه اهل سواددن آز آدم تاپوبلار که مذکور قومیدیلاری اوخومامش اولسون. و بوندن علاوه اولاردن هر بریسی دفعات ایله صحیفه تماشیه، قویلوبدر: زاقاقازیهک اویله بر شهری و قصبه سی بوخدر که مرحوم آخوندوفک قومیدیلارندن بری، ایکسیسی اویا نللمامش اولسون. شایان دقت آخوندوفک قومیدیلارنده صحیفه تماشیه گان اثاث طایفه سیدر.

معلوم اولسونکه آخوندوفک عصرنده آروات مسئله سی محل مذاکره قویولمامشدی او وقتلرده مسلمان عالمنده آرواتلارک حقوقی، حریت و مساواتی باره سنده بر سوزده دانشلمازدی و دانشماقده اولمازدی. اول کسیکه آرواتلاریده انسان درجه سنه قویوب اولارک حق و حقوقی باره سنده سوز آچوبدر، و اولاری صحیفه تماشیه گوتوروبدر او مرحوم میرزا فتعلی اولوبدر.

آرواتلارک دولاناچاغی، فکر و خیاللارینی، کشیلر ایله رفتار و علاقه لارینی و اولارک احوال روحیه ارینی و سائر مختلف صفاتینی مرحوم میرزا آرتق مهارتله تحریر قیلوبدر.

دیمک اولار که میرزا فتحعلی بو وقته جن گیزلینده قرا پردلر آلتنده و ظلمات ایچینده یاشایان آنا باجیلارمیزک اوزرینه بر ایشیق قابوسی آچیلوبدر، اولارک نجات و سعادت ایچون یول گوستروبدر. مسلمانلار ایچون تازه بر عالم کشف ایدوبدر - که اونسر دیرلکمیز، ترقی و سعادت غیر ممکندر.

میرزاک مسلمان آرواتلارینی صحیفه تماشیه گتورمه سی البته معاصرانیه خوش گلمزدی - او جهته اوکا گیزلینده و آشکارده لغت اوخوبوب اولمازین سوزلری حقیقه دیردیبار.

محترم عبدالرحیم بک حق ویردوف «خیالات» آدله یازدیغی اثرلرنده حاتم خان آغا ایله میرزا فتحعلی ک آراسنده وقوعه گان نزاع و دعوانی تحریر قیلوب حاتم خان آغانک دیلندن دیشور:

«هله بونلار هموسی دورسون کنارده. سن منم اوزیدی مسخره یه قویوبسن. بو هیچ بو عورت اوشاقیه نه ایشک وار؟ سن اوزک هر چند مسلمانلقدن کنارسن، اما کنه نه قدر اولسه سنک فانک مسلمان قنیدر. هیچ سکا مسلمان عصمتنه توخونماق یاراشارمی؟ قرداش نیه منم عورتک، قزک آدنی جماعت بیلسون؟ عیب اولسون سنک ایچون. چوخ عیب اولسون! حاتم خان آغا نه ایشکه اوز آروات اوشاغینک صحیفه چخماقده، حتی غیرلری اولارک آدلارینی بیلمکده راضی دگل، بیله شیلر اونک غیرت و ناموسنه توخونور، اونی خلق ایچنده بدنام ایدیر. بونلارک جماعتنه کنه همان بی دین و لامذهب میرزا سبب اولوبدر.

بوده معیشتمزده یگی بر «ریفورما» تازه بر دکشیریلک! تازه عادت و قانون. بو بولده دخی میرزاک چکدیکی جنالار، ایشیدیکی فحشار و نالایق سوزلر، و هر قسم طعنلر حدسز و حسابسزدر و تقریرر گله سی دگل.... دقت بتورملی بوراسیدر که مرحوم میرزا فتحعلی قومیدیلارنده یازدیغی آرواتلارک جماعتی غیرت، ناموس، عصمت و هنر صاحب لوبدر.

بو قومیدیلارده بر آروات نظره گلمز که بیحیه، باجارقسز و یاسار اولسون، بعضلرینک اوز کشیلرندن زیرک و باجارقنی اولمانلری مشاهده اولونور.

میرزا فتحعلی نک تصنیف قیلدیغی آلتی قومیدیلارینک آنجاق برنده «ابراهیم خلیل کیمیا کر» ده آروات طایفه سندن بحث اولونمر. یرده قالان بش قومیدیلارک هاموسینده کشیلر ایله آرواتلارده برابر صحیفه تماشیه گلوب اوز فکرلاری ایشلری و دولاناچاقاری ایله بزى تانش ایدیرلر. سوزمزی نبوته بتورمک ایچون مطالبه بر آز طول و تفصیل ویرمک لازم گاور.

میرزا فتحعلی قومیدیلارنده حیات صحیفه سنده گتوردیکی آرواتلار بونلاردر: (۱) «مسیوژوردان» تمثیلنده حاتم خان آغانک آروادی شهربانو خانم، هر جهتن اوز کشیسی حاتم خان آغادن قوچاق، جرئلو و باجارقلو اولدیغی گورونور.

شهباز بك كه حاتم خان آغاك قرداشى اوغلى در و قزى شرفناما خانك
شاهلوسيدر، ايتيور حكيم نبات موسيو ژوردان ايله بارثه گيدوب اوراده فرنگ
ديلى او گرنسون و معرفت كسب ايتسون. شهر بانو خانم شهباز بكك بو فكرندن
دوبوغ دوشوب ايتيور مانع اولسون. غيظ ايله شهباز گه دئور كه «سن آزوب
يولگدن و اينر گدن چيخوساك هيچ وقتى بارثه گيده بيلمز سن. سن ايتيورسك
گيدوب اوراده اوزى آچيق گزن فرنگ آرواتلارى ايله و قشكى كيچوره سن
و گل بوزلى بالاي گوزى ياشلى قواي سن! موسيو ژوردانه بر توو دوتارام كه
گلدن يولدا آزار و بارثيده اوتودار!» خير آغا حاتم خان آغا شهر بانو
خانم ايله باجارمير و شاهباز بكك بارثه گيتمگى باش دوتمير. قوميدانك آچرنده
خان برى ته دئور:

«اسح خانم! اگر کشیلرک عقلی وار اییه بیز اوللاری هر قئدمده مین یول
آلادروق و اوز بیلدیکمز ایدیریک!..» (2) «حکایت خرس قوایور باسان» ده
تمارک آروادی زالخا بایرامک ایشنی دوزتمگده و تدبیر توکمکده آرتیق
درجهده عقل و فراغت برور ایدير. احقق، قورقاق و بی ووج تازی
ویردینی آلاادوب یولدان تچخاردير و باجرامادینی ایشه، یعنی قولدورلغه گوتدیریر.
زالخا بوبارمده فکرلهشوب اوز-اوزنه دئیور:

«والله اگر تارى ويردى مېم سوزلرمدن قولدورلغه گېتسه بېچارەك هېچ
تقصيرى بوخدر: او نيلهسون كه بو ويران ارامش اولكهك قزلارى قولدورق.
اوغورلق باچارميانى سيوميرلر، ديوان گى به دئين بوخدر كه نيه بېچاره گدەلرى
ارغورلقدن و قولدورلقدن اوترى اينجيدېرسن؟ باچاريسان اولكهك قزلارنیه
قدغن ايله كه قولدور اولميان ارغلانلاردن زهلهلرى گېتسه سون، اونده من ضامن
كه قوروت قورون ايله اولتیه.

«زائىخاڭ بو سوزلارنىدە اولان دوغرىغىمىز شېئىر بوخىر. قىز تايفىھىنىڭ سىيودىگى
اوغلان گىر كىدر قوچق و زىرك اولسون، عاجىز و قورخاق كىشىنى ئانڭ تايفىھىسى
دوست دوتماز، خىصوصاً كىچىكش عصرلاردا - باس - دوت - وور - اولدور ايلاندا
قىزىك سىيودىگى آنچاق رشيد، قوچاق، قىزىلدورلغىدە آدى چىخان اوغلان اولارمىش.

همان هو قومیداده ساده بر کمدچی قزی پرزادك جوان و قوچاق بابراما
اولان تمیز عشقی و عشقنده کوستریدیگی دیانت و ثبات آدمی حیرته سالور.
(3) «حکایت مرد خسیس» ده حاجی قراش آروادی تو کذلک اریندن مین کره
قوچاق، عقللی و یاخشی اولماغی گورویور. تو کذ اوزاری حاجی قرایه دبور:
«سن خسیس اولمالی مردارسن سندن عمرنده برکس بر خیر گورمیور.
اوشاق آشیق بغان کیمی سنده پولی ییغمیسان، بوغازك ایله قوروسینکه سوده
اوتمه سین!..»

حاجی‌ک عجز لغنی و قور خالقنی ذکر ایدوب دیور: «بو یاراقلارک ایگرمی سنی
اوستگه تاخسا گده من آروا تلغم ایله گنه سندن قور خمارام: ...»
همچنین بو «مرد خسیس» تمایلنده گوزل عقللو و دیاتلو صونا خانم ایچالینگه
خامن اولوب نشانلوسی حیدریگی حبسدن و باز خواستدن خلاص ایدیر و اونو
اگری بوله کیمگدن داشندریر.

4) «سرگزشت وزیرخان سراپی» ده وزیرك حرملری زیباخانم و شعله خانم و فاین آناسی بری خانم ساده دل وزیرك داشنه كلك گنوریرلر، اونك باشنه باردا گنیدبروب تیموربگی ایودن چخا دیولار.

آروانلار بر برینی گولوبور بری برینک اوسته شر آتیر ، بری برینک
اباغندن چکیر اما اوز صاحب لر نه خیانت گوستر میولر .

تە شەھەر خانىمىك و ئە زىيا خانىمىك تيمور آغا ئىله گزىلىندە ھىچ بىر علاقىسى
بوخدر. شەھەر خانىمىك قىز باجىسى ئىسا خانىم حىكومت و دوت صاحىبى اولان
خانە گىتىمىك ايستەمە يوب جان دلدن سىيودىكى تيمور آقانى اوڭا ترجىيىح و بىر بىر.
ظلم و مروتىزلىك مضمحل اولوب حق و عدالت اونلارە غالب گلىر...

(5) «مرافعه وکیل زرينک حکايتده» سکينه خانم او قدر مائت قاب، جرئت، عقل و تدبير گوسترير که آدمک عقلی حيرتده قالور که نه سياق علم و تربيه گورمه مشر برتمه قورده او قدر کمال، معرفت و دراکه اولسون.

بر طرفین قرداشینک متعمدن دول قالمش آروادینی تبرینک شیطان فکری
مراقبه و کیلاری الله دستاوین ایدوب اوندن ارث طلب ایدیرلر.

بر طرفدن آقا حسن تاجر باشينك حيله و دسيسه لري اونى راحت قويدير،
اوچنجى طرفدن اونك شهرت درست بى بى سى زېده خانم ايستور اونى كو گل سن
تاجر باشي به ويرسون.

هر طرفدن بدخواه، محبل و طمع کار آدمار. سکینه خانم بوقدر حيله سازارک و طمع کارارک همچومندن اوزینی ایتیمبوب وصفه گامین هنرار ظاهر ایدیر و دشمنارنه غالب گلور. بی بی سنه آجیق دیور که من آقاحسنه گیتیمه جکم: زیرا که «اونادرست اوغلی آتمش مین تومن آدین ایشیدوب اونک ایچون منی ایستمکه طالب اولوبدر. بوخسه او منی سیودگندنکه آلاق ایستمبر. اگر او منی آلان ایدی نیه قرداشیم ساقلی هیچ بر آغز آچمادی؟» سکینه خانم آقاحسنک اوزینه ده دیور که «من سنا گیتیمه جکم.» آغا حسن دیور: «خانم مندن نه تقصیر صادر اولوبدر که منی اوزو گدن اوزاق ایدیرسن؟» سکینه خانم جوابنده دیور که «هیچ تقصیر صادر اولوبدر ایندی من اوزوم اوز و کیلیم، من سکا گیتیمک ایستمبر من سنی سیومیرم» کوکله که گوج بوخدر: «

آغا حسن دیور: «خانم بو سوز سکا چوخ ضرر گوتورر بیله بیورما!» سکینه خانم جوابنده دیور: «هرنه باجاریسان ایله الگدن گله نی اسیر کمه، اسیر گه سن «مردسن»!

آغا حسن آخرده دارالوب درشلک ایله دیور: «یاخشی! سکا من اویون دوتوم که داستانلارده دیولسون. اوله دک دادی دماغگدن گیتیمه سوز!» سکینه خانم دیور: «گیت، سندن قورخان. سندن اکسیک در، الگدن گله نی بش قابه چک!»

آخرده سکینه خانم مدعیلرینه غالب گلوب جمله سنی مایوس و محکوم ایدیریر.

بو منوال اوزره اوقوجیلار اوزاری گوربرار که میرزا فتحعلی نک تمثیلاتده ذکر اولونان آرواتلار عاجز و باجارقسنر آداملر دگل لر. بلکه اونلارک اکثری کشلاردن قوچاق و هنرلودرلر.

البته بو قسم عاقله و جمیله آرواتلارک صحفه تماشا به گتورلمه سی سبب سزک ایچکزده بیله گوزل جانلار، بیله ناموسلی و غیرتلی آنا-بجیلار گز، اعتبارلی آرواتلار گز واردر، ولی سز اونلاری وجود حساب ایتیمبوب هر قدمده حقوق و اختیارلرینی تاپدالایورسکز. حقسنر انجیدوب خوارو ذلیل ایدیرسکز.

و بوله جاهلانیه حر کتگزاه معیشتگری بوزقون ایدوب اوزگری و نسلگری فلاکته سالورسکز.....

میرزا فتحعلی آخوندوفک قوم دیالاری بونلاردیر:

(1) حکایت ملا ابراهیم خلیل کیمیاگر. کیفیتی دورت مجلسده بیان اولوب اتمامه یئور. تصنیف اولوبدر هجرتک 1267 نجی تاریخده.

(2) حکایت موسیوژوردان - حکیم نباتات و درویش مست علی شاه مشهور جادوگر. تمثیل گذارش عجیب کیفیتی دورت مجلسده بیان اولور. یازیلوبدر 1267 نجی سنه ده.

(3) حکایت خرسی فولدر باسان. کیفیتی اوچ مجلسده بیان اولوب اتمامه یئور. یازیلوبدر (1268) نجی سنه ده.

(4) سرگذشت وزیرخان سراب. تمثیل گذارش عجیب کیفیتی دورت مجلسده بیان اولوب اتمامه یئور. یازیلوبدر هجرتک (1267) نجی سنه ده.

(5) سرگذشت مردخسیس - حاجی قرا. تمثیل گذارش عجیب کیفیتی بش مجلسده بیان اولور. یازیلوبدر (1269) نجی تاریخده.

(6) مرافعه و کیل لرینک حکایتی شهر تبریزده. غریبه بر تمثیل در. کیفیتی بیان اولور اوچ مجلسده. یازیلوبدر (1272) نجی تاریخده.

ادیاتک بو نوعی میرزا فتحعلی کمی قابل ادیبک فلمندن اولنجی دفعه اولاراق آذربایجان تر کلرینک آراسنده وجوده گد کده جمله نی حیرته سالور. میرزا فتحعلی نک زمانه کمی بو قسم اثرلر، یعنی قوم دیالار مسلمانلار آراسنده گورولمه مشدی.

بو اثراری مطالعه ایتدیگده، گویا هر کس اوزونی. قوم قرداشنی و دوست آشناسنی و فی الجملة اطرافینده دولانان آدماری گودور اونلار ایله دانشور، صحبت ایدیر...

اولنجی امتحان، اوده بیله کامل و گوزل صورتده، عییدن خالی، قصوردان اوزاق، نظافت و محسنات ایله دولو. آذربایجان تر کلرینک دولاناچلنک، عادات و آدانک حقیقت گوستربجی بر آینه سی.

الحق بو قوم دیالار خزینه مالیدر... اربابی نظرند بونلار ایچون قیمت

بولونماز.... اودر كه بو قوميدىلار صحنه تماشايه قويولمىدە و چاپدن چىقىلمىدە هامونك فكر و دقتى اوز طرفه جاپ ايدير.

اجنبى قوم و طايفه لرك گوزى اوگنده تازه بردنيا آچيلور. بزم معيشتىمىزك و دولاجاقىمىزك بوزىدن ميرزا فتحعلى بردهنى چكوب بزم وارنمىزى و حياتىمىزى دنيايه كشف ايدير.

اول سبيدندركه ميرزا فتحعلىنك قوميدىلارى هله ترك ديلنده چاپه ويريلمىش روس ديلنده ترجمه اولوناراق 1853 نجى تاريخده كى هچرلك 1269 نجى سنه سته مطابقدر طبعدن چىخور (*) بو قوميدىلارك شهرت و صداسى سرعتله هر يره داغيلور، اونلارك باره سنده روس و آوروپا ديللرندە چىخان ژورنال و غزىلەردە گوزل مقاله لر بازيلور هر يردە اونلارك تعريفى اولنور. جوخ چكوب كى آخوندوفك قوميدىلارى ايران ممالكته ده شهرت كسب ايدير، شاهزاده جلال الدين ميرزانك سركايتى (سيقراتى) ميرزا جعفر اونلارى تركدن فارس ديلنه ترجمه ايدوب طهرانده چاپه ويرير.

حيفا كه بو ترجمه ايمدى نادر تاپولان اتراردن اولوبدر. آوروپا ادبا و لسانىونى بو قوميدىلاردن بعضى اوز ديللرنه ترجمه ايدوبلر: 1882 نجى سنه ده اينگاترەده «سرگذشت وزيرخان سراب» تمشاي اينگليس ديلنه ترجمه سيله بر يردە چاپدن چىخور. بو ترجمه يه علاوه اولاراق مخصوص لغات و برپاره قيدلر قوشولور.

1886 نجى تاريخده مشهور اديب Meynard Bardier-de "Journal Asiat que" آدلو جريده ده «حكايه ابراهيم خليل كيمياگرى» چاپ ايلور. 1889 نجى ايلده (ستوقولم) Стокгольм لسانيون جمعيتنك ژورنالنده «حكايه خرس قولدور باسان» طبع اولنور. و همان سنه ده (آلفونس ستلر) Alforise shiere اسمنده بر شخص فارس ديلنده «وزيرخان سراب» ايله «مرافعه و كيللرني» چاپ ايدير. و كنه همان سنه ده (وينا) Вена شهرنده پرافئسور (وارموند) Проф. Вармунд «حكيم نباتات موسيوژودن» ك فارس ديلنده كى ترجمه سنى لغاتى و بعض قيد و بياناييله معناً چاپ ايديرير.

(*) ميرزا فتحعلىنك قوميدىلارى «آلدانمش كواكب» ايله بير يردە ترك ديلنده آنچاق آلتى الى روس چاپدن سوگرا 1859 نجى سته دن طبع اولنور.

وهم چنين 1882 نجى سنه ده تفليس شهرنده (نيقالاي قولاق) Николай кулак اسمنده بر شخص كه السنه شرقيه، خصوصاً فارس ديلنه دارا ايدى، ميرزا فتحعلىنك قوميدىلارنى نيمه ديلنه ترجمه ايدير. (*)

مرحوم ميرزا فتحعلى آخوندوف يوقاربده ذكر اولونان قوميدىلاردن باشقه تاريخ اسلاميك 1273 نجى سنه سنده كه ميلادك 1857 نجى ايلنه مطابقدر «آلدانمش كواكب» و ياخود «حكايه يوسف شاه» آذنده غريبه برحكايت بازوبدر. بو قضيه نك وقوعى صفويه پادشاهلردن شاه عباسك زمان سلطنته تصادف ايلور. بو تعجلى احوالاتك ايران زمينده حقيقتده واقع اولوب - يا اولماقته سوز ويره بيلمىريك.

اما يقيناً دنيه ييلركه بو قسم احوالات و قضايات اوراده بش ويره بيله. «آلدانمش كواكب» ميرزا فتحعلىك عمده مطابى ايران وزيرلرلك سفاهت و عواملقنى و اوز عالى منصبلرنه اصلاً لايق اولماقلىرىنى گوسترمك ايمش. انصافاً بو مطابى مصنف مرحوم بيوك مهارت ايله بيان ايدوبدر. «آلدانمش كواكبى» اوخوردده يقينك حاصل اولور كه ايران كيمى بيوك بر دولتك ويران اولماقته «دولت عليه نك» بيله ضعيف و نحيف حاله دوشمكىنه «مناي دولت» و «عاملى كرام» و «وزراى ذوى الاحترام» اولوبلار.

بورأى قولك حق و دوغرى اولماقنى شاه عباسك مقرب وزيرلرى و اركان دولت اونك حضورينده اسان بلاغت سنجيله ثبوته يتويرلر. اونلاردن هر برى اوز قباح و سفاهتلىرىنى كمال افتخار ايله بيان ايدير.

قديم شوكتلى و عظمتلى ايرانى خراب ايدن و بوزقون حاله سالان وزرا جاهلانە ايشلرني و تدبيرلرني حسن خدمت و بوبوك هنر مقامينده قويوب دولت عليه صدائقه خدمت ايتمكلرني ثبوته يتورمك ايتيورلر. «آلدانمش كواكبى» اوخوياندىن سوگرا ميرزا حسين خانك مرحوم ميرزا فتحعلى آخوندوفه نسبت بروز ايتديكى بغض و عداوت هانسي منبعدن جوش ايتمكى واضح اولور.

(*) معلوم اوله كه (قولاق) سابقده تفليسده اوننجى غمنازيده نيمه ديلنك معلمى ايدى. سوگرا دن آرتق سنه دولماقته گوره قولوقدن چىخوب ادبياتيله مشغول اولاردى. حكيم خيامك «رباعياتى» و «فضولى» نك «ايلى و مجنونى» نظميله روس ديلنه ترجمه ايديردى. او ترجمه لردن بعضلى «كشكول» غزىلە سنده حصه - حصه درج اولوناردى. ف. ك.

آخوندوفك قوميديا يازان مصنفلره و حقيقي ادبيه مخصوصى اولان قابليتارندن بريسى ده بودر كه مرحوم اوز تميلات و حكاياتلارنده احوالاتى و كيفيتى سوبله ن آدلارك هر برينى اوز دليله داشدير.

اكنجى دن دوتمش وزيره و پادشاهه كيمى - هر هانسى صنفك ديلندن سوز آچورسه اوله بر ساقده سوبلور كه گوا مصنف همان او صنفك و دايره نك اوزيندندر و يا اينكى اونلارك سوزلارنى ايشينديكجه بر بر سينه سنه يغبودر. بوقابليتدن علاوه ميرزا فتحعلى نك ديلنده آرتق درجه ده تمك ريزلك ظرافت و شيرينك وار. هر كس اونك كلامنى اوخوبور ايسه كوكلى آجيلور و دوداقى آتنده اؤز اوزينه گولور. ميرزانك طبيعتدن ذوق و خوشنماق مابيسى و يارانماسينده ظرافت و لطافت خميرمى اولديغى ايچون هميشه اونك ميلى ظرافتچى، لطيفه گو و كشاده قلب آدمار ايله ايمش.

مزه چيلك و ظريفانه دانشوب گولمك اونك طبيعتك تقاضاسى اولديغى ايچون بعض ايشنرى و دانشقلارى دخى باشدن اياغه گولونچ و ظرافت ايمش. اونك بامزه ايشلرئنى و ديلندن سوبله ن لطيفه لارى و طرفه سوزلرى جمع ايتسه ك گوزل بر كتابچه عمله گامر.

شاه عباسك وزيرلارى پادشاهك حضورنده يولدوزلارك صدمه عظماسنى دفع ايتمك ايچون آرتق وقار و تمكين ايله دانشدقلارى سوزلره دقت يتورسه همان سوزلارك تاممىسى بوش و بى مضمون و مايه استهزا اولماقده شبه قالمز. بيله كه - سردار زمان خان اوزنك صاحب عقل و تدبير اولماقلى حضار مجلس خاصه بيان ايتمك ايچون اصلا مطلبه دخلى اولميان عثمانلى قوشونى نك ايران اوستنه هجومندن سوز آچوب دئور:

«ا گرچه بزم قوشونمز حساب و عددجه طايفه عثمانيه دن كم دگل ايدى، نهايت منم حيفم گلدى كه فرقه ناجيه نيك قوشوتنى كروه ضالنه نك مقابلنده تغه ويردريم. او كا بناغا امر ايتدم كه عثمانيه سرحدندن تا نهايت ملك آذربايجان تمام دهاتك زراعتنى خراب ايتسونلر و بوللارى بوزسونلار.

وقتيكه بكر پاشا (عثمانلى عسكرلرئك سر كرده سى) سرحدمزه داخل اولدى، اكرچه مقابلنده بزم قوشوندن بر نفر گورمه دى، اما بوللار بر مرتبه ده خراب اولونمشدى كه اصلا اوزيله توپخانه گتورمكه قادر اولميبوب، آنجاق آتلو و

باده سيله انواع زحمتدن سوگرا تبريزه وارد ايدى و هر صرفه دسته لر گوندروب ذخيره تحصيلنه اقدام ايتدى. البته برجه حبه و بر او كوز و قويون دوشمه دى. ناچار اوچ گوندن سوگرا افتاز و خيزان، آج و افسرده تبريزده نك دوس رحمت دو كوب قاچدى. بو تدبير ايله ملك ايران طايفه بيكانه نك هجومندن محفوظ قالدى.

بوللارى بوزماق و كورپولارى يخماق بر مرتبه تدبير مفيد گوروندى كه دولت عليه بكر پاشانك قاچماندن سوگرا دخى بيله صلاح گوردى كه اونلارى هميشه بو قرارده باقى قويسون. دوباره طايفه بيكانك احتياطيله بو طريقه دولت عليه نك قوشوتدن برنفرك دخى بورنى قاناميبوب، عساكر منصوره نك جماعه سى همسايه دشمنلارك وحشتى ايچون سالم قالدى. بيله ايشلر خصوصنده آستانه عليه نك قوجه ايتى تدبير گوتورمكده عاجز دگل.

اما كواكب ايله مخالفت ايتمكده عقلم هر بر علاج دن قصر گورونور. سردار زمان خانك بو گونه اوز حسن خدمتلى تعريف ايتمكى، عقلو و تدبيرلو بنا گذارماقلا رنى وصف قيلمغى دغروداندا آدامه گولنج گلور: «عساكر منصوره» «گروه ضاله» نك هجومنه دوام گتوره بيلمه يوب قچر. وطنك اوغرونده اونك محافظه سى ايچون بر دامجى قانده تو كولمير - بو هيچ مقام حيرت بوراسيدر اوز اللارى ايله وطنك ويران اولماغى اكنجىلارك زراعتى، باغبانلارك باغ و بوستانلارى داغيبوب آتتى اوسته چووريلمه گى، مال و مواشى نك پراكنده اولمىسى بوللارك خراباغى، كورپى لرك اوچورولوب داغياماغى كمال اغتزاره شاهك حضورنده سوبله نير و بو سوزلردن پادشاهك «آستانه عليه نك قوجه ايتنه» اصلا غضبى دوتيمير: بو چوخ غريبه حالدر! سردار روشن ضميرك تدبير و صلاح ديديله بوللارك داغيق و كورپى لرك اوچوق حالده قانماغى بر درجه ده صلاح گورمى ندى كه اونلارى بو قرارده بقى ساخلاماغه حكيم اولوندى؛ زيرا كه طايفه بيكانه نك هجومندن احتياطده اولماق لازمدر.

حقيقتده هم گولملى و هم آغلاملى حالدر! امور مملكت بيله شخصلارك اختيارنده اولديغى ائاده آبادى وطن و ترقى مملكت البته غير ممكندر:

خانمانى كه تو باشى محرم

واى بر سيرت آن اهل حرم...

همین بو قرار اوزره «جلسه خاصه» سائر عضو لری دخی که، عبارت اولسون وزیر میرزا محسن، مستوفی میرزا یحیی دن و ملا باشی آخوند صمدن اوز احمقانه تدبیر لری ایله و خلاف عقل و قانون عمل لری ایله قوجه و شهرتلی ایرانی بیله فنا حاله سالماقلارنی، اهالی به حددن زیاده ظلم ایتمک لری؛ دین بک محمدی بی پوزوب باشقا بر حاله سالماقلرینی افتخار ایله شرح قیاب حماقت و سفاک لرینی بیان ایدیرلر. اگر دوغرو دانده ایشیک کنه دقت یر یاسه ایرانک ویران اولماسنه و بوندن سوگرا اونک برده حیات و رجعتنه امید قالماسنه عمده سبب طمع کار، شهرت پرست، دنیادن بی خبر عوام و جاهل وزرا ایله علما اولوبلار...

مرحوم میرزا فتحعلی آخوندی اوز زمانینک فریدی و عرفا و ادبا دایره سنک روحی مقامنده ایمیش جمله اهل قلم و صاحب علم و ادراک ایله تانش ایمیش جمله شعرا و ادبایه اول مرحومیک حسن تاثیر کیچوبدر.

نجه که سابقده ذکر اولوندی اونکله قراباغ مقدر شاعری قاسم بک «ذاکر» تخلصک، مایینده دوستق و یاخوتاق وار ایمش و بو دوستلقه عمده سبب هر ایکی ادیب و شاعرک قلمی، طرفه کلامی، و طبعلرنده اولان ظرافت و انراکت اولوبدر.

ذاکر قراباغ محالنده وقوعه گن احوالات و گذارشدن و اوراده ساکن اولان نجبا عرفا و علما صنفک افعال و اعمالدن و خصوصاً دیوان عمله سینک بد و بی حساب ایشلرندن ایلات و دهات اهلی نک دولاناچقندن و طرز معیشتندن معلومات توپلایوب وقت-بوقت ساده و گوزل شعرار واسطه سیله یازوب دوستنه گوندرمش.

ذاکرک ترجمه حالتی یازدقده مذکور نامه لردن نمونه لر کوسترمشیک، اورایه رجوع ایتمه لی. ذاکر خلقنک دیلنی و دولاناچقنی چوق یاخشی بیادیگی ایچون میرزا فتحعلی به یازدیغی نامه لردن اوزنک حقیقی ملی بر شاعر اولدیغنی کوسترمشدر. میرزا فتحعلی ایسه هر شیدن آرتق دوست دوتدیغی اوز ملتینک ساده دیلی و ساده دولاناچغی اولدیغنی- ایچون- ذاکرک بوملی روحنه و ملی ادبانه آرتق درجه ده اهمیت و برریش و نجه که بوخاریدا ذکر اولوندی. بعضلرک روایتنه گوره «حاجی قرا» تمیلانی نک اصل و بناسنی و مرد خسیسک

کیفیت حالتی میرزا فتحعلی به مرحوم قاسم بک نقل ایدوبدر و هم چنین «حکیم نباتات موسیوژوردان» ک سرگذشته دائر بر پاره تفصیلاتی مرحوم آخوندوف ذاکرک دیلندن یازوبدر، ولی میرزا فتحعلی بو حکایت لری غریبه یر دونه کتیدروب مثل و برابری اولمیان قومیدیلار وجوده کتوروبدر.

سابقده ذکر اولوندی اوزره مرحوم میرزا فتحعلی دوستلقده آرتق صداقت و اعتبار گوستروب قاسم بکک خلاصی یولنده چوخ چالشوب و آخرده اونک تمیزه چیقوت وطنه قایتماقنه سبب اولور. بو بارده ذاکر دوستی تعریف ایدوب یازیر:

آشنا، مصاحب، یار، همسایه
لازم دو یتشه غوره-هرایه!
کتابتک دگر ملک دنیا به
نه حاجت ایستمک سیم وزر سندن!

تک یارادوب سنی واحد یکتا
اخلاقکه، اطوار که مرحبا!
نیاهمش سک ملا صفی بک بابا
ممنوتدر عزیزم بو قدر سندن!

او ولانک یوخدر بو یرتک پسی
تقلبی هرزه، کاری خبیثی
یاخشی گوردم تمام اهل تفلیسی
راضی یم نهایت بیشتر سندن!...

میرزا فتحعلینک قاسم بکه یازدیغی نامه لردن آنچاق بر منظومه اله دوشدی که بوراده درج اولور. بو مکتوبی میرزا فتحعلی دوستی ذاکره یازوبدر (1271) نجی تاریخده محرم آینک ابتداسینده مهدیقلی خانک قزی خورشید بانو بکیم «ناتوان» حقنده.

مکتوبدن بیله معلوم اولور که او وقتلری قاسم بک خان قزیه یاخون ایمش. میرزای مرحومیک یازدیغی قافیه لر ظرافت طریقه در:

قاسم بک ایشیدم باخون اولوسن
خان قزیمه آخر نهدر بو رفتار؟
ایدوسن خوبلری یوز یول امتحان
ایلرسن اونلاره گنه اعتبار؟

بیوب اوطاقدده شام نهارین
کسیدروسن یاستغینک کنارین
ایشیدرسن شیرین - شیرین گفتارین
کشی سنک والله عجب ایشیک وار!

دبدیگک قافیه اوگا خوش گلوب
قچان بختک ایندی سگا توش گلوب
سودالی باشگا نازده هوش گلوب
تعجب ایلرم بسیار - بسیار!

سنی بریوشار سالوب بو حاله
دوندرولر الف قدیگی داله
چکه ردک اونلاردن همیشه ناله
نهدر گنه دیلده ازبر اولوب یار!

خان قزی مهوشدر ایئل ییلور عالم
مهوشلر آتشدر بزیک عقلی کم
یوزایل خدمت ایده اوده بر آدم
گنه دوشن دمده اوگا ییل یانار

خندان ایستهرم ویرسین مرادین
یمانلغه هرگز چکمزم آدین!
بولنده زحمتمین، رنج زیادین
من چکدم او ایتدی منی شرمسار!

اوزگه جفالرم دورسون کناره
نه لارم هر برین سالماق شماره
خیر ایشنه اونک من او دیاره
شاد خرم گیتدیم قایتدیم بس خوار!

او قافیهک منه چوخ ایتدی اثر
قالمادی کو گلمده اوندن بر کدر
نوجواندر، تکدر اینرد داور
ایله سین عمرنده اونی کامکار!

روادرمی چکه بی خورد و بی خواب
بستر محنتده بو قدر عذاب؟
دعای خیرنه ایلویک شتاب
سیزده منم کیشی هر لیل و نهار!

یاه بری روبک هیچ سنی ناری
روادرمی غمدن سوله عذاری؟
هم خلفدن خالی اوله کنار
اولسون اوگا مولام یاور غمخوار!

منم وار کرچه بر آز گناهیم
سن گیت حضورنه اول سذر خواهم
سویله که ای شهیم، ای قیله گاهیم
اینجه گر ایتدم شکایت اظهار!

میرزا فتحعلی نک بو قافیهلری ساده و روانلقدده ذا کرک کلامنه بگزه بور
چوخ احتمال وار که ذا کره دخی بو شیووده آجیق لسانیه شعر یازماغی
میرزا فتحعلی او کرتمش اولسون. اتدای کلامده میرزا فتحعلی خورشید بانو
بگیمدن بر آزاجق گلايه ایدوب اونک میرزایه نسبت اظهار قیادیغی کم
اعتنالقنه اشاره ایدیر. بوندن معلوم اولور که اونلارک مایینده جزئی بر سوبوقاق
بهمه گاویمش، ولی کلامک آخرنده پاک ضمیر میرزا اوز خطاسنه مقرر اولوب

دوستى ذا كردن توقع ايلبور كه خان قزىنك حضورينه گيدوب عذر خراهلوق
ايتسون و شكايث اظهار قيلماقتدن رنجيده خاطر اولماسون.

ميرزا فتحعلينك بو كاغذى خورشيد بانو بگيمك بستر غمده مريضه اولديغي
زمان و حاله تصادف ايدير و يقينك حاصل اولور كه ميرزاي مرحوم بو
شعرلري قاسم بكك كلامنى اوخوياندين سوگرا يازوبدر: قاسم بكك كلامندن
ييله آگلاشيلور كه خورشيد بانو بگيمك قنبار خاسايه گيتد كدن سوگرا بر
مدت اولادى اولميوپ و اولاد اميديله اول مرحومه اوزينه معالجه ايتدبروب
اوندن ناخوش اولوبدر. بو احوالك حق و دوغروالغنى ذا كرك و ميرزا فتحعلينك
قافيلارندن آشكارا گوروور.

ذا كر يازير:

سهر برينك هلائي سنسن

شرافتده ملك مثالي سنسن

گلشن خليلك نهاني سنسن

«بارور ايستهرم خدادن سنى!»

مسيحى چيخاردان عرش اعلايه

سالان افتادلر باشه سايه

بتميشده اسحقى ويرن سارايه

قورتارسين بو رنج عنادن سنى!

خان قزىنك معالجه ايتمكنه اشاره:

چوبى چينى نه در قيله سن نه سن؟

تعجب ايله رم بو احواله من!

دستگيرك اولسون حسين و حسن

فراغت اولاسن جفادن سنى

آخوندوف يازير:

او قفيهك مكا چوخ ايتدى اثر

قالمادى كو كلمده اوندن بر كدر

نو جواندر، نكدر اينرد داور

ايله سين عمرندن اونى كامكار.

ييله پرى رويك هيچ سنى تارى

روادرمى غمدن سوله عذارى

هم خافدن خالى اوله كنارى

اولسون اوگا مولام ياور و غمخور!

ايشيتديگمزه گوره ميرزا فتحعلينك بوراده ذكر اولونان اثرلارندن علاوه
گنهده بر چوخ فارسى و توركى اشعارى وارد و لكن مع التأسف اونلارى
اله گتوره بيلمهدك و هم چنين رضاقللى خان «هدايت» تخلصك ترخنه يازديغي
تنقيدنى و طهران شاعرى «سروش» تخلصك قصيده سنه تحرير ايتديكى
ايرادلري آخماردق- تايا بيلمهدك. بو اثرلري آخوندوفك محترم فرزندى
رشيدك بزه وعده ايتمشدى، حيفا كه او كاده اجل فرصت ويرمهدى.

ميرزا فتحعلى آخوندوفك اثرلري الهى- آلمش سنه اولار كه چاپدان چيخوب
آرامزده انتشار تاپوبدر ولى اونلارك بزه چندان تاثيرى كيچمبويدر و ميرزاي
مرحومك قدرى بيلونمبويدر.

اگر مسلمانلار بالعموم و بز زاقافقزیه تركلري بالخصوص او مرحومك
قدرينى بيلمه ايدك- حقنده بر ياخشياق و احسانات ايدردك، يادكارانهسى ايچون
اونك آدينه مكتبلر، كتب خانلر، تياترولار- آچوردق، استيشنديالار تعيين
ايدرديك و بر چوخ گوزل ايشلرله ايله قدرشاسلق وظيفه سنى ايفا ايدرديك.
هله كه ميداندا گوزه گلن بر شئى بوخدر، بغير از آنكه (1911) نجى
تاريخده مرحوم آخوندوفك تولدنن بوز ايل كيچمك مناسبيله با كوده
تقليسده و زاقافقزیه نك سائر شهرلرنده (بوييله) ترتيب اولونوب اونك قوميدبالارندن
بعضارى صحنه تماشايه قوبولوب و خاطرينه بر نچه لري طرفندن متاثر نطق ار
سويله نوب بونكله قدر بيلمك لك و حق شناسلق وظيفه سنى ادا اولوندى.

بو (بوييله) ده سويله نن نطقلرده چوخ بيوك وعده لر ويريلديسه ده چوخ
آرزولردن دم اورولديسه ده... ولى هيچ برينه عمل اولونمادى، حتى آخوندوفك
اثرلرينك، كه الان اولار نادر تاپيلور، تازه چاپنه ده شروع اولونمادى: بو
(بوييله) دن نتيجه خير اولاراق آنجاق ايكي خيرداجه اثر قالدى: اونلاردن
بريسى- محترم عبدالرحيمك حق و بردوف يازديغي «خيالات» در كه بر مجلسده
مرحوم ميرزا فتحعلينك بوز يلك (بوييله) سى (يوم عالمسى) مناسبيله ترتيب
اولونمشدر.

ایکینجی سی حقیرك «میرزا فتحعلی آخوندوف» سرلوحه سیله یازدینی رساله
یادگارانهدر که بوده مرحومك تولدن بوز ایل مرور ایتمك مناسیبه تحرییر
قلمشدر. (*)

میرزا فتحعلی نك قدر و قیمتینی بیلمه دیکمز ایچون اونك اثرلرینه ده. اهمیت
ویرمه دك. اونلاردن حصه آلمادق.

اگر میرزانك یازدیقلارینا دقت یئورسه ایدك و اونلارده عمل ایتسه ایدك
ایته بو قدر تنزل ایتزدك و بو قدر دالیدا فالمازدق باشلیق بر بر سادیلامغه:
برنجی بو که اگر الفبامزه تغیر ویروب حروفاتمزی آسانلاشدیرسا
ایدك، اوخوماق و یازماق آلات و اسبابینی قاعدهیه سالما ایدك تعلیم و تدریسه
بو قدر چتین لکه دوچار اولمازدق. آز وقته اوخوماق و یازماق او گرونوب
چوخ علم و فنلره دارا اولاردق، مکتبیار کنجنده جوان و گوزل عمارلر
چورویوب باد فنایه گیتمزدی. بزم ایچمزدده دخی بیوک و مشهور علما و حکما
ظهور ایدردی. مقتدر ادیبار و قابل یازیجیلار، شاعرلر گورسه نیلهردی، دیلمز
و یازیمز قاعدهیه دوشوب روتق تاپاردی.

ایکینجی آخوندوف قومیدیلارنده گوستردیککی عیبارمزه دقت یئوروب
اونلارك دفعته و اصلاحنه چالشسه ایدك بو قدر عوام فالمازدق، ایچمزدده
دولتاجامزده مشاهده اولوان کفر و ضلالت و خلاف عقل و قانون عملر
جاری اولمزدی، اوغرولقدن و اگرلیکدن اکرام ایدوب داشوناردق حالان
کسب دالسنجه کیموب شأن و حرمت کسب ایدرک زندان خانلر و محبسار
مسلمانلار ایله دولو اولمازدی.

اوجنجی آرواتلارمزه تعلیم و تربیه ویروب اونلار ایله حسن معامله ایتسه
ایدك حقوق و اختیارلرینی مراعت ایدوب ظلم ایتمه سه ایدك بو وقته قدر عوام
ساندا فالمازدیلار جادویه و بتییه اینانمازدیلار. اولادلرینه گوزل تربیه ویرردیلر.
ارلرینه و قارداشلارینه چوخ ایشلرده کومسکچی اولوب معیشتمزده روتق و زینت

(*) میرزا و جمال نك بوم عالیسی مناسیبه یازلمش منظوماتدن بر گزیده سی «محترم عباس آنا
غالبوف «ناظر» نك «امیدر که آشناده درج اولماجقدر.

ویرردیلر. یاخشی ایشلره بزی غیرت اندروب فنا ایشاردن وقیح عمللردن
چسکیمه ویرردیلر داشیندیرردیلار وطن پرورلک و ملت پرستلک و دیندارلق
کیمی اوجا و مقدس حساری بزم قلمزده اولادوب بیلردیلر....

دوردنجی مسلمان مملکتلرینه، خصوصاً ایران زمینده امور دولته مباشر
اولان وزرا و وکلا و سائر ارکان سلطنت که میرزا فتحعلی نك عصرندن
ایمده یه کمی گلرپ گیدوبلر «آلایمش کواکب» ده ذکر اولوان قصورلرینه
دقت یئوروب مملکتلرینك معموری و صلاحی ایچون صرف همت ایتسه
ایدلر بوسف شاه اوز موقتی ایام سلطنتنده ایشلندیکی بنا گذارقلری و تدبیرلری
اجرا ایتسه ایدیلر. مسلمان مملکتلری هرگز بیله فنا و یوزقون حاله دوشمه زدی
و اخیری مللارك چنکال تصرفنه کیچمزدی، اونلارده سائر دولتلر کیمی قوت
و مکت کسب ایدوب آمن و آسایش اوزره یشاردی.

بو تعداد ایتدیگمز عیب و نقصانلاریمزدن ماعدا میرزا فتحعلی کنه بر چوخ
نصویرلرینی، کنه عادت و آیینلرینی استهزا طریقله اوز قومیدیلارنده
گوستروبدر اما اونلار بزم دقتمزی جلب ایتمیوبدر و همان کنه عادتلر و
باطل عقیدلر اوزره یاشامانده واروق. میرزا فتحعلی نی نجه که لازم در بز
تازیمه شوق و اثرلرینی دقت ایله اوخوب او گرده نهه شک، او مرحوم اوز عصرنك
حکیم روشن ضمیری و فیلسوفی اولوبدر. اونك کیمی درین فکری، دقیق
و روح شناس بر ادیب آذربایجان ترکلر نك آرسنده بو وقتدك وجوده
گلمیوبدر.

آخوندوف ارز زمانینك (تولستوی) Толстой و موسی یسگیفی اولوبدر.
ولی اونك قدری بیلمیوبدر. آزاده فکری، صاف عقیده لی و عقل سلیمه
اطاعت ایدیچی بر وجود اولدینی ایچون چوخلاری اونی بی دین و لامذهب
آدلاندروب تکفیر ایدرارمش. عقیده سی اوچندن اونك اڭ یاخون دوستلاری
و اقرباسی. آخرده اوندن بوز چوندروب ابا ایتشار و وفاتنده تشییع جنازه سینه
و نمازیه بر کس گلمیوب دورت نفر جمال آرتق احاطله اول مرحومك
تابوتی مزارستانه آپاروب نمازسه، دعاسز و تلقینسز دفن ایتشار....

ایمده میرزا فتحعلی آخوندوفك آدی ذکر اولاده یوزلرینی تورشالدن
ساولر آز دگلر. او جمله دن «ریاض العاشقین» صاحبی م. مجتهد زاده

کتابنک دیاچه سنده وصف قیلدیغی اسکندر بک رستم بکوف در که بنده حقیرک «میرزا فتحعلی آخوندوفک» تولدنن یوز ایل مرور ایتمک مناسبتیله ترتیب ایتدیکی رساله یادکارانه بی گورویده متغیر حال اولمشدر و بزم حقمزده ناسزا سوزار سولمشدر که میرزا فتحعلی آخوندوف کیمی لامذهب شخصی یاد ایدوب اونک شائسته کتاب یازان اوزیده کر کدر مرتد اولسون...

یلمک گرک در که اسکندر بک رستم بکوف اوزیده ادیلک ادعاسنده اولوب شعر و غزل دیملکله فخرات ایلیور. «ریاض العاشقین» صاحبی کتابی اونک صلاح دیدیله ترتیب قیلمشدر و اول جنابی بو گونه وصف ایدیر:

هجرتک مین اوچ یوز ایگرمی بشنده بر گون جناب سرکار اسکندر بک رستم بکوف که جملة اعیان ولایتدن و دارای ذکاوت و معرفت و اقلیم دانش و کیاستنده واقعا اسکندر زمان و ظلمات قراباغ ایچره اباعنجد چون آب حیات منبع جود احسانیدیلر حضورینه مشرف اولوب آینه قلبمده مصور اولان مدعای نشان ویردم و شرابط بنده لکی برینه یئورددم. موما الیه ایسه زبان گوهر ثاریلر بویوردیلر که گرک بر تخم یا کار مزرعه روزکاریده اکمک که ابنای وطن اوندن نفع بردار اولسونلار و مطالعه سیندن تحصیل ایدنلر مؤلفنه رحمت اوخوسونلار و بر مجموعه یازیلماق گر کدر که هر صفحه سی غیرت غارض حور و هر سطری رشک زلف غلمان بهشت بی قصور اولا و رؤیت ایدنلر مابل و غملری زایل اولوب بو سوزلره مترنم اولسونلار:

وه وه یونه ریاضدر ای عندلیب جان

بوخسه بهشت قطعه سیدر اولمیور خزان! .. الخ

بلی! «اقلیم دانش و کیاستنده واقعا اسکندر زمان» و ظلمات قراباغ ایچره چون آب حیات منبع جود و احسان» اولان رستم بکوف جنابلری میرزا فتحعلی آخوندوف کیمی مقتدر ادبیارمزه و بیوک متفکر و ریفورماتورلرمزه امن اوخودقده ایشارمز آراتق سرعتله صورت تاپار، دهها ترقی ایتمگمزه شبهه یری قالماز...

بش یوز سنه بوندن مقدم (قونسانت سوپوری) اجتماعی (Констанцкий собор) قرار دادیله آوروپاده (یان غوسی) Иоанн Гус عقاید دینییه سی و آزاده افکاری اوچندن اودا آتوب یاندریلار.

ایمدی بزم بو اون دوقوزنجی عصرک آخرارنده و ایگرمی عصرک ایتداسنده، بو ترقی دورنده یاشایان مات و جماعتمز جهالت و تعصبد غوسک عصرنده یاشایان «فانتق» لردن دالیده قالمیوبلار.

اگر میرزه فتحعلی نک و حاجی سید عظیمک معاصراری النده اختیار و حکومت اولسه ایدی بلاشبه هر ایکی سنی اوده آتوب یاندریلار...

(یان غوس) اوده آتیلمازدن قبای دوشمنلر نه خطاباً دیدی: یوز ایلدن سو گره بیر لاجین اوچوب گاهر اونی دوتوب یاندرمق سیزه میسر اولماز - فی الحقیقه - (غوس) ک اوده آتیلمازدن یوز ایل کیچمش مشهور «ریفورماتور» (مارتین لیوتیر) Мартин Лютер گلدی و ریم پاپاسلاری یوزقون حاله سالدیغی حضرت عیسی نک دینتی غل و غشدن تمیزلیوب صافه چتارتدی.

ایمدی گورک میرزه فتحعلی آخوندوفدن و حاجی سید عظیم شبروانیدن سو گرا که اونلار مدام عوام و حیل کار روحانیلرک تذویر و فسادلری ایلر جنگده اولوب رتبه سیز بو دنیادن گیتدیلر - مسلمانار گده «لیوتیری» ظهور ایدوب اونلاری حقه ارشاد قیلاجاقدرمی؟...

میرزه فتحعلی آخوندوفک یوز ایللک (یوبیله) سی مناسبتیله عباس آقا غائبزاده «ناظر» تخلص یازدیغی کلامی بوراده درج ایتمگله اونک باره سینده بو قدر یازدیغمزه هله لک اکثفا ایدیر بک.

کلام ناظر*.)

ای ادیب شهیر و بیهمتا

مایه فخر مات اسلام!

ای خرد مند عارف و دانا

اهل فضل و کمال مرد تمام!

وطن اولادی جمع اولوبدی بو گون

که سنی لایقنجه یاد ایتسون

گوستروب عزو احترام بوتون

سکا اخلاصین از دیاد ایتسون!

(*) بو منظوماتی (یوبیله) گونی دقایق 22 سنه 1911 سنه ده گورخی تیاترونده تلخیصده فریدون کوچلی میرزا فتحعلی نک تصویرینه خطاباً اوخودی و بونکله مراسم یوم عالی باشلانیدی.

بو نه خوش گون، نه ياخشى ساعد
سنى فخر ليله ياد ايند مات
وطن ايچون زهى سعادند
كه اوخور روح پاكىكه رحمت!

ملته شاه راه عالم آچىڭ
مرحبا اى مهندس قادر!
وطنه تخم معرفت صاچىڭ
سن اى استاد كامل و ماهر!

عيب و نقصان ملتى بيلدىڭ
ايتىڭ آنى بعيته تصوير
عمل فاسدين عيان قىلدىڭ
تا كه اصلاحنه ايده تدبير

يعنى يازدىڭ سن آلتى «تميلات»
بىر حكايته ملحق ايتىڭ آگا
ايشيدن آنى قالدى والى و مات
ال چالوب آفرين لر ايتدى سكا

ملتك مشكلانه اوغراماغى
خط مشكلدن اولدوقين دويدىڭ
بيلوبن اوزگه چاره اولماماغى
خطى تغيير ايچون سن ال قويدىڭ

بر الف بابى تازه طرح ايتىڭ
شيوه سى خوش اوخونماغى آسان
رسم تعامى ذكر و شرح ايتىڭ
قويمادىڭ بر قصور و بر نقصان!

مطلبى قانماش اگرده عوام
سكا بر عكس گيندى گيچم شده
بيلمهش مقصد و مرامى تمام
اولدى مانع سكا بو خير ايشده

بيلمهدى اول كه فكرى باطل ايش
سرسر خام ايش خيالاتى
محض سندن نجات حاصل ايش
سن ايش سن آچان مهمانى!

وطنك بورجنى سن ايتىڭ ادا
قاب و وجدانك ايله دىڭ راحت
بورجلى قالدى وطن وليك سكا
اونى وادار ايدىر بوگون غيرت

كه سنك بورجى ادا ايتسون
تا كه قلبى تابا اونك تسكين
جمله اولادىنى ندا ايتسون
كه بو ايشده اوله شريك و معين!

نه سياق بورجى اول ادا ايدىڭ
ديشه بيلمم اونى على العين
شانىكه لايق ايش بنا ايدىڭ
ديشه بيلمم مونى صريح و يقين!...

بيله روايت اولونور كه شىروان محالنده ملا ذاكرى شاعره بر قيز شعر ميدانده مغلوب ايدوبدر و شاعر بوندن زياده متأثر اولارق زهرلنوب اوراده دفن اولوبدر . بو روايتك دوغرولقنه شېبه وار .

اگر فى الحقيقه شىروان ولايتنده بويله بر شاعره و ملا ذاكر كيمى مقتدر اهل كلامه فائق گلن قز اولمش اولسه ايدى، هرگز بى نشان قلمازيدى نام و شهرتى ديللرده سويله بوردى و شعرلريندن بر اثر قالاردى . ملا قاسم ذاكر ك ائرارى چوخ ايسه ده داغلق و پريشان حالده در اولاردن بر باره سى جناب مفتى حسين افندى غائبوفك مجموعه سنده تاپولدى و بر نچمى پريشان اوراقده گوروندى نمونه اولارق بعضارى بوراده درج اولنور .

غزل ملا ذاكر :

اسير باغ حسنك من تك اولسه بابل شيدا
اوخور كويگده ذوقيله فسبحان الذى اسرا
ايكى مستانه مخمور چشمك فكر ايدن ترسا
اونوتماز ديلده ذكر ايلر كه آما و صد قنا
اساس عشقى قوردك كيج قنادن دوت ره عقبا
اجارت ايتمه كى كرس كى دنيا و مافيا
او تاركا كليك فيضين آلوبدر گردن مينا
اونك چون قاره گيئميش روز گارك اول شب يلدا
اگر اول ماه رودن ذره ذاكر گورمه سم بيضا
آخار سيلاب اشكم چشمه غمدن اولور دريا !

بو غزلدن ماعدا ذاكر نخوى نك ايكى ناتمام غزللى خوش مضمون كلامر جمله سندن اولديغى ايچون آشاغده ذكر اولنور بو ناتمام غزللر مفتى افندى نك مجموعه سندن كوتورولوبدر :

برنجى غزل

گوگل اهل جهان ايچره اولوب بر شوخ دوستاغى
او شوخك شوخ رفتارى چكوبدر سينه ده داغى

ملا قاسم ذاكر .

شكى شاعرلردن ميرزا فتحلى آخوندوفك و قراباغلى قاسم بك ذاكر ك معاصرى اولان ملا قاسم فقير و بى چيز بر ملا ايميش كه اوز وقتنده نخو شاعرارنيك ستادى حساب اولونورمش ملا قاسمك آتاسى دخى ملا ايمش - كه اسمى ملا مراددر .

ملا قاسم نخو شهرنده «بوخارى باش» محله ده سكونت ايدرمش تاريخ تولدى معلوم دگل . تعليم و تربيه سى نخوده آتاسى ملا مرادك تحت نظارتنده اولوبدر .

طبع سليم صاحبي اولديغى ايچون هر قسم اشعاره و آثار وجوده گتورمشدى . شغل و صنعتى مكتب دارلق ملاق اولوبدر و لكن اولوقتى ملاقندن آرتق بر منفعت حاصل اولمادىغى ايچون كسب معاش بولنده باشقه ايشارله دخى كومدارلق كمى - مشغول اولارمش . مشهور قوله گوره شاعر ك ديلنده دوگون ركاكت وار ايمش چوخ وقتى دانشق زماننده و آجىغى دوتاندا ديلى دوتولارمش اما شعر سويلينده ركاكتدن بر اثر گورونمز ايمش - شعرى چوخ روان اوخورمش . نخولى ملا قاسم ذاكر قراباغلى قاسم بك ذاكر ايله هم عصر ايمش لرسه ده برى برينى تانيمازلارمش تعجب بوراسيدر كه هر ايكى شاعر ك اسمارى قاسم و تخلصلى ذاكر اولوبدر .

هر ايكى سينيك طبعلى موزون و ظريف اولديغى ايچون اكثر اتفاقارده برينيك كلامنى غير يسينه نسبت ايدرلرمش و حال آنكه ارباب فصاحت هر برينه نظر يتورد كده تفاوتى گوروب تشخيص و تميز ايدر .

ملا قاسم تخميناً آتمش بش ويا يئميش سنه بوندن مقدم قرخ بش سنده وفات ايتميشدر .

ایندوبدر گوزلرم باشی بنای عمرمی ویران
 یم ویران اولان کوگلم اولوبدر باقو یقناغی
 لب لعل شکر باری لطافتده تکلمده
 سناسن باغ ازا قتردر صبادن لاله باپراغی
 نه حاجت باده و ساغر داغندک هوشمی سردن
 منی مست خراب ایتیش او شوخک اگری باخماغی

ایکنجی غزل.

می نشستی گتوردی منی خم ایاقه
 منع اولدی ره نیاکمه کوثر قرانه
 برت خیال مهرمزی آلدی عاقبت
 صنعان کبی بوراخدی بزى ترسا داقه
 لعل لبک گذارنه دوشمش حجر بولی
 یا هندلر دو ولمش اوزمزم قرانه
 شول طرملرکه طرف بنا کوشی بکایوب
 عمرم قوشیدی بوخسه قونوب گل بوداغنه
 عشقک علاجی اولماز اگر کلسه بوز طیب
 تا حسرتیه دگمیه لب یار دوداقنه

ایضاً کلام ملا قاسم:

گوز قلدی بولگده امدارم
 صبر ایتیمکه اولمادی قرارم
 قربانک اولوم تعاهل ایتمه
 سنسز بنیم اولماز اختیارم
 ای گنج ملا ختک خیمسی
 سرمایه در شاهوارم

کون کمى جمالیک ياشده
 بر ذرحه بوخدر اعتبارم
 جلاد باخشای آهو گوزی
 ای کاکل زلف شکبارم
 بوخدر مگا سنسز ای بکانه
 هجران گونی یار غمکسارم
 من ذا کر بنده غلام
 سن خسرو عشق تاجدارم .

مخمس ذا کر.

آقا! بو کاشن عالمده بنده خار قالسونمی؟
 دیوم درکاهگه بر عرض حال وار قالسونمی؟
 یازوب حال دلی شرح المیوم تکرار قالسونمی؟
 اوزک انصاف ایله کوگلمده آتش یار قالسونمی؟
 سنک نک مرد آغاسی اولان ناچار قالسونمی؟
 سنک قربانک اوللام کیم نیچون مشکل کشان سن
 حقیقت دردمنده گورمیین محنت دواسن سن
 شکسته بستهلر خاطرلرینه موهیاسن سن!
 تماماً اهل دردک دردنه فکر دواسن سن!
 روادر بستر ذلتده دل بیمار قالسونمی؟

دیدک مداح ناکس اولمه اشعاره قلم چکمه!
 جفا ویرمه دل افکارگه جوروستم چکمه!
 بو دوران فاندن ذرحه آم و آلم چکمه!
 بویورمشدک سنی بر داشت قیللام هیچ غم چکمه!
 چکور حسرت کوکل بس دینده کربان زار قالسونمی!

سگا جانم فدا اولسون که سن ارباب شوکت سن
حضور واجب العرضم نیچون میر ولایت سن
کرم کانی عدالت معدنی بحر سخاوت سن
چراغ معرفت هم بر تو خورشید همت سن
کوگل آینه سی ای صاحبایس تار قالسونمی ؟

کیچر هر کیمسهك رأینجه بر نوعی مداری وار !
بو گلزار فنامه کوگلک چوخ آه و زاری وار
روادرمی سنك تك دادرس کیم تاج داری وار
تمما اهل شهرك هر یرنك کسب کاری وار
گروب سرکشته ذاکر هر طرف بیکار قالسونمی !

بو مخمس مرحوم ملا ذاکرک اوز دست خطیله گولک و قان کاغذ
اوستده نستعلیق شیوه سیله یازماش بر اثر در . بونادر نسخی بی جاب رشیدك
افندیزاده نخوده تاپوب لطف یوزیله بزه اعانه اتمش در .
اگرچه مذکور ورق پاره ده یازماش خط آچق اوخونور و اکن ملا ذاکر
حروف مقطعه جماعه سندن اولان (د) (ز) (و) حرفارینی بر سیاق اوزده
یعنی جمله سنی (د) حرفی کبی یازدیغندن و نون صغیرك (ك) قباقیه نقطه لی
نون (ن) اضافه اتمکله اول دفعه یازی بر آز چیتنك ایله اوخونور .
بو مخمس دن ملا قسم ذاکر فقیر ، محتاج و کم بطاعه بر شخص
اولدیغی آکلاشلور . شاعر اوز معاصری شکی آقارندن میر ولایت و
صاحب دولت و حکومت اولان بر وجوده کمال عجز و انکسار ایله
رجوع ایدوب اوندن بر منصب و قوللوق ایستبور .

شاعرک کلانندن معلوم اولور که مذکور آقا اهل مروت و صاحب
معرفت بر شخص ایش که ایجا قترا و رجوع ضعفا حساب اولونورمش
نجه کی شاعر اونی و عباردار ایله وصف قیلور : «کرم کانی» «عدالت معدنی»
«سخاوت بحری» «معرفت چراغی» و «همت شمسک برتوی» .

مخمسك آخرینده شاعر اوز دست خطیله بو سوزلار یده قید ایدوبدر :
«چون واجب ایدی حضوره عرض و تقریر و بیان ایلاک ، صاحب اختیارسی .»

بو آقا یقینکه فتحعلی خانك اوغلی مرحوم کریم آقا فتح ایش که
صاحب معرفت و سخاوت بر ذات اولدیغی دیلارده سربله نریش اونك ترجمه
حالی بابنده کلمه چکده معارفات ویریه چکدر .

مخمس مستزاد ملا ذاکر

صدبار شکر دیده خمارگی گوردم
ای روح مجسم
بادام سیه نرکس مستانگی گوردم
غم چکمه رم اولسم
ای سروقا بوش که رفتارگی گوردم
اولدیه قدم خم
عمر باشه یتدی کل رخسارگی گوردم
وصلک بگا مبهم
تبت اولان آجاق سنك اقرارگی گوردم
ای شاه معظم !

نادر اولو بر سن کیمی سردار فرخانك
ای بیخت همایون
حاشا که سنك تك اولو بر صاحب ادارك
حکمتده فلاطون

چون کالمك ایتدی نچه هاروتی خطرک
اولماز بیه مفتون
زلف سپهکدر سبب قاتل ضهالک
کار ایلمز افسون
گیسو دیملک اولماز ایکی شهرگی گوردم
گنج اوسته محرم

واضح گورو نور فعل ایگدن سنگ ای روح
 اعجاز مسیحا
 گر قیاسه تامل سنی گردابه دوشر نوح
 ای گوهر یکتا
 حاشا که جمالت نک اوله لامع مفتوح
 مہرو مہ دنیا
 مشک ختن آہولرنی ایلہدی مجروح
 نظارہ زہبا
 غمزہ ک چشمی ناولک مژگانگی گوردم
 دل اوای مصمم
 عشق آتشیہ یتماقہ مردانہ ک ایستر
 ہمتای سمندر
 شمع رخ جانسوز اولہ پروانہ ک ایستر
 ای نور مصور
 معشوقہ مگر عاشقہ بیگانہ ک ایستر
 ای شاہ ستمگر
 گوردم سنی کو کلام رہ بیتخانہ ک ایستر
 انصاف ایلہ کافر
 صنعان صفت اول حلقہ زہرگی گوردم
 ایمان ایوی برہم
 قورقارمن بیچارہ نی بو ہجر بلادن
 بسدر بومطالع
 ال چک دولانم باشکہ بو جوو جفادن
 آخر نہ مناسب
 بالہ سگا استاد دیہرار بو ادادن
 ہر اکسہ راغب
 گوندہ نیچہ یوز لاف اوران مہر وفادن
 اقرار نہ کاذب
 ذا کر دید کٹ اہلی وفا بارگی گوردم
 اغیار ایلہ ہمدم!

مخمس ملا ذا کر
 ای گل بو لطافتہ سگا بوخدی قرینہ
 ہژدہ ویری یوسف سی حسنک خبرینہ
 عشقک نیچہ عشاقی سالور بحر درینہ
 چاتمہ از ابی ک خضرو مسیحا اثرینہ
 غواص اولہ گر مخزن دریا کہرینہ
 ای شاد ملاحت بو روش وار اولہ سندہ
 بابل اوخویور وصفگی گلزار چمنہ
 غمزہ ک اوخی یوز قان ایلدی ملک ختمہ
 خالک حبش آہولرنی سالدی کمنہ
 زلف سیہک ویردی نسق چین شہرینہ
 نہ حدی وار افلاطون ایدہ لاف کمالک
 اسکندر ظلمانہ سالور شہد زلالک
 ایمان ایونک پایہ سیدر نقطہ خالک
 فائق گلی برزہ سینک نور جمالت
 چرخ فلکک برتو مہرو قمرینہ
 عشقک الہی ساندی منم جانمہ اخگر
 ای برج سعادتہ گزن نور مصور
 ای قامتی طناز اولان رونق محشر
 حاک قدمک فیضی اگر اولسہ میسر
 کافر دی اوکس یوز چوہرہ خلد برینہ
 قورخوم بودی ژنکار خطک اوز ویرہ نکاہ
 آخشامہ دوتہ روز امیدم نم ای ماہ
 تن بندہ دعاسینی قبول ایسہ ہرکاہ
 عہدم بودر ای شوخ جفا یتہ سین اصلا
 اغیار الی اول دامن وصلک کمرینہ

ھجران ایلە مەساوود ایسە بو قەلب مەزین
اول ئاۋك مۇكاكك ایدوب سینەمی روزن
قربانك اولوم من سەك ای عارف یرقن
جیران قوزوسی ایتدی منم کوگلمی مسکین
عیاد قضا دوشدی اولك ره گذرینه

ذا کر سگا یلدیرمەدیعی علم نصیحت
وار عشق طریقندە نچە بار ریاضت
آسان گورونور خلقە مگر خنجەر الفت
مستانە اولوب ایلمیسن لاف مەجب
تەب ایلە کوگل آتش عشق شریبە!

قافیە ملا ذا کر.

بر نامە یازمشك گوزالەر شاهی •
گلدی من مبتلا یە یتشدی
گوشە کلاهم فخر نامەدن
گیدوب چرخ مغلایە یتشدی
شہاز عالم سن ایسترم سنی
الاهی سورسن اونوتمە منی
گوباکە بوسفك گل یرهنی
اول یعقوب ینوایە یتشدی
کم ال چکر سن تەك نازک بدندن
شہاز بی بدل گل یرهنندن
اولز مانکە خیر یلمەدم سندن
آه و نالەم مسیحایە یتشدی
من دونمزم ئولسەم عہدو ییعتدن
دوشمە سین مزاجك استقامتدن

گلدی نامە سنەك ماہ طاعتدن
باشمزه شعلە سایە یتشدی
سن ملا ذا کرک فبایە گاهی سن
ملاحت شہرەك بادشاهی سن
عاشق صادقك نظر گاهی سن
سعادتك زریایە یتشدی

ملا ذا کرک خروسنی چال آبار و ملا خروست سستی ایشیدوب دالوسنچە
گیدوب اونی چقالك آغزندن سالدیر و خروس نیم جان اولدیغی ائادە شاعر
اوگا خطاباً استہزا طریقنچە بر نچە سوزلر دیور.
بزم الیمزە دوشن نسخەدە شەرك وزن و قیەسندە غلط چوخ اولدیغی
ایچون دوزگین اخیومغی مشکولدی.

بر شعرلر ایلە ملا کلامی ختم ایدر:
اگر ایشیدوبسن اولارسن تسکین
اذا جاء احبهم آہ سین
ذا کر کین قابگی دوت مطہین
گیدورسن جنتالماوا یە خروس
مثنی ملا ذا کر.

ای گل سن اگر شہ جهان سن
حکم الہ کہ نازین جان سن
سردار امیر عاشقان سن
بہرام خدەك زر نشان سن
سن ئاۋك خنجرو سنان سن
جلاد ستمکر زمان سن
ئولدور منی ویرمە بر امان سن
باعث کہ رقیبە مہربان سن

ای گوهر قازم کمالات!
ای نور خدا و مهر ذرات
بر کیمسه به یوز ویردن مهمات
سن - سن او گه منتضای حاجات
بو فکر مجال سنده هبات
دون نر کس مستک اولدی اثبات
دیدی سنی ساقی خرابات
از بادۀ ناز سرگران سن

ای پرتو آسمان قدرت
ای معدن گوهر ملاحیت
ای لعل لب مسیح عادت
سندن کیمه ایلوم شکایت
هجرانیده کیچدی عمرو و میت
ای رسم وفاته بی مردت
ای گاشن عهد بیدیانیت
گرسرو اوله قامتک رواک سن

ای کشور حسن پادشاهی
ای اهل ضیا امید گاهی
ای بده عاصی عذر حواری
اول گل خلافتک الهی
خاق ایلدی سبزه و کباهی
گلزار، جمایکک کواهی
ای اهل بصیرتک پناهی
سن ضع بدیع لامکان سن

ذاکر بو نه آفت بالادر
بو حادثه دن نه مدعادر
چون دل بو شیشه رضادر
دنیاده بو اوزگه ماجرادر
عشاق اولانک ایشی جفاور
معشوقه همیشه بی وفادر
کو گام قوشی تیکمه بی بنادر
بو نخل بلاده آشیان سن

وصف و تعریف دایر باینده تنظیم اولونمش اشعار مسدسه بی که آشاده
ذکر اولونور بعضاری قرا باغای قاسم بک ذا کرد و بعض دیگر ی نخولی ملا
قاسم ذا کرد نسبت ایتدشار بزم آکلادقیزه گوره بو کلام گرک قاسم بکک
اولسون بوگا شیوه لسان ددخی شهادت ویربر و بوندن علاوه جوخ احتمال
وار که بو شعراری قاسم بک گلابی کربلای صفی والهک کلامنه نظیره اولارق
یازمشدر و کربلای صفیده مذکور کلامی بعض روایت گوره ملا پناه واقفک
فرموده سیاه تازه سپکده انشاء ایتدشدی. (*) همان کلام بوذر:

گوزلوبن حتی گوزوم حقی دیمز آی سگا
نمچیدر آی و جاهنده اوله تای سگا؟
سن کیمی گوروم آنک چهره تبانمی وار؟
خال هندوسیمی وار زلف پریشانمی وار
بر ساری رنگلی جهدر اولی اگری نون تک
ایله که کیچدی ایکی - اوچ گون اولو برپاره چورک!

(*) کربلای صفی نک شعر ی بویله باشلانیر:

اینه نازلو یارک بادۀ کافام دیم
تند و تلخ اولدی بگه مست جنون اولمه دیدی. الخ

بعض مجالسه قىدك سرو صنوبر اوخونور
تاگرى بلسونكه بو صاف قلمتكه شر اوخونور
قمتك كىبى اونك سىر خرامانى وار؟
عزم جولانمى وار، آفت دورانمى وار؟
باغ بوستانده اگر باغبان اونى تك - تك
بوندن اوترى كه كومه مصرف اولور تيرو ديرك!

مدىار گوزكه نر كس قدن ديسلر
كيم اينانير بو سوزه گوز - گوزه بېتان ديسلر!
نر كسك چشم خمارك كىم مېستانمى وار؟
تېغ برانمى وار، نالوك مژگانمى وار؟
ياز اولور، حقدى بيتى بر شېئه اولماز او گرگ
عقلى زاد كسمز اوشاقلار بشار آنى گورجك!

آغزگى دوش برى غنچه نسبت سوله ميش
حيف من ارلماشم بو سوزى خايت سوله ميش
غنچه نك آغزى نهدر، لفظ درافشانمى وار؟
لعل مى گونمى وار، گوهر غلطانمى وار؟
همدمى خار، اوزى بهره و هم عمرى كودك
داغلور هرورده نى بر طرفه باشجك!

نه روادى اب اهلك مى كلنام اولسون
اونى بدنام قىلانلار اوزى بدنام اولسون
لعل نالوك تك آنك دوزلوجه خندانمى وار؟
آب حيوانمى وار، دردله دره نامى وار؟
اصل ذاتى بو كه بر بىستى لك انكور تك
قيوشيق اوزوم سويى منزلى بير ساخسى نك

زلفكه سنبل تر كيمكه ديسه اولمايى در
اورولا پاينه زنجير گر كدر دلى در
سنبلك صفيحه رخسارده دورانمى وار؟
غنبر افشانمى وار، نكهت رضوانمى وار؟
بر عافدر كه بيهر دائم اونى آت - ايشك
اولى گاه تباه آخرى بى قرب ترهك

آغز مه گيندى ديسم ليمو اگر بستانه
او ابكى قبه نور تازمو تر بستانه
عيش و نوشيده اونك لذت روحانمى وار؟
صحن ميدانمى وار، ذوق فراوانمى وار؟
اوزى بدشكل آغرده طعمى مانده زك
بر ملاك قيمتى اولماز كيشى سانسه يوز اتك
زينت كويكى گردونه برابر ديه نك
جراساك آغزى قولاغى توشنه هر ديه نك
كه گولك هرزه كيشى او - او مرجانمى وار؟
در مكنونمى وار، لعل بد اخشانمى وار؟
سانوب انجم گورونير حقى تېي طاس فلك
چرخ مرآتق بر دندى درشوب عكس چيچك!
قويما اغيارى سر كويده ماوا دوستون
عاشق صادقكى بلبل شيدا دوستون
ذاكر كيمى اونك صوت غزالخوانمى وار؟
طبع موزونمى وار، شعر نمايانمى وار؟
ايشيدن انجبر اونك طروو نوا - ين بى شك
شودسى جنك و جل ناله افغانى كلك!

قلان ژنك كڙهي ډك كم آب شفائنه
 محل لطف حق دانای سر کبريادر بو!
 ابدوب دين ميني عالم رشك ارم ملكي
 سالویدر رخنه کفارہ شرع مصطفی در بو!
 قضای مقدمی تقبل اشراف ملايکدر
 تراب بزرگاهي قبله گاه اوليادر بو!
 وجودنده عيان آيات حق ارباب ادراکه
 مقام قريده آيينه وحدت نمادر بو!
 قياوب ظلمات کفري دفع نزهت گاه عالمدين
 ضياء الحق مصباح الهدا کشف الدجادر بو!
 کلام الطفی مخلوقه رحمت اولعاقی بی شک
 وجود اشرفی دنيايه شمع پر ضيادر بو!
 سن اول والجنایک ذکرني قيل هر دم ای فاتح
 که درد اهلينه ذکرى دایما عين شفا در بو!

غزل فاتح

گور غم دفعنه کم باده گل رنگ ای ساقی
 کو گل اول گل رخک لعل لبي نك اولدی مشتاقی
 دوشوب صحرا لره غنچير چشمک میناسيله
 کييك نك درېدر کم هم ايلوب وحش لار اورتانی
 گوزوم مردم لری سبل سرشکک بايمالیدر
 وطن بر کیمسه قیلماز هر مکان اولسه سو اویناق
 عجبدر می ایچوب شهید لبیدن زهر پی در پی
 سبه طالعارک دونمک رواد زهره ترپانی
 من دیوانه بند اولدم سرزنشک هوا سنده
 جنون اهلی اولور البته کم زنجیر دوستاقی

کریم آقا - فاتح.

کریم آقا. ابن فتحلی خان - فاتح تخاص شکي شاعرلرينك بر گزیده لریندن
 بریسی حساب اولونور. کریم آقا شکي خانلارینك خانه دانندن اولماغا گوره
 نجیب و عالی طبع بر ذات ایمش. فامیلیاسی شکي خانوف. میرزه فتحلی نك
 معاصری اولویدر و اونك خطری غریز دوتارمش و هر دم ایانتای تصفیه لره
 میرزه نی یاد ایدرمش.

فتحلی خان شکي ده خانقا بدن زمانی هجرتك (1235) نجی سالنده شکي
 ولایتی روسیه نك تحت تصرفه کیچدی و فتحلی خان روس دولتی طرفدن
 تصدیق اولوندی

فتحلی خانك فرزند ارجمندی کریم آقا آتاسینك تحت حمایتده نشو و نما ناپوب
 گوزل تعلیم و تربیه آلمشدر. فارس و عربجه یاخشی سوادى وار ایمش.
 طبع سلیم صاحبی ایمش. اوزلری اهل کمال و صاحب حال اولدینی ایچون
 علما صنفی ادبا و شعرانی زیاده دوست دوتارمش و مدام مجلسنی اونلارک
 وجوديله مزین قیلوب حقیقی خان طرزنده گذران ایدرمش.

کریم آقا فاتح هجرتك (1274) نجی تاریخینده نخو شهرنده یتیمیش بش
 سترنده و فت ابدویدر.

فاتحك اوز اثرلرندن جمیع اولونمش مکمل بر دیوانی وارددر ولکن
 طبع اولونامشدر اثرلرینك چوخى فارس دیلنده در تور کجه اولانلاری بونلاردر
 که درج اولونور.

پیغمبر من محمد المصطفی (ص.ع) نك مدحنده دیمشدر:

در دریای رحمت گوهر کان وفدر بو!
 گل گزار عزت سرو باغ اصطفا در بو!
 شه بزم نبوت سرور ملک رساندر
 مه برج شرف خورشید اوج انیادر بو!

طبیبه ایلام اظهار دردم سویندی بیامن
علاجی یوخدر اول زخمک دکوبدر غمزه قیناقی
کوگل داغک نهان اغاردن قیل اسم ی نانی!
که گورمزسن نهان قیلمش قراسین لاله بیراقی؟

مرحوم کریم آقا فاتحک بوراده تسطیر اولونمش هر ایکی اثرلری اولک
عالم و صاحب طبع سلیم اولدیغنی گوسته ریر.
اولنجی کلام که فاتح پیغمبر والا تبارمک شان عالیاری و صنفنده دیوبدر
نایی افندینک کلامنه بگزه یور.
اونک ایکنجی کلامی معاصری اولان قاسیمک ذاکرک کلامنه اوخشیور.
اقسوسکه فاتح ترک دیلنده باشقه اثرلر وجوده گنور یوبدر. کتور و سده
اونلاردان بزم الیمزه دوشانی اولمادی.

ابراهیم افندی - نجاتی

نخو شهرنده نشو و نما تابوب تعلیم و تربیه آلمش شعرادن بریسیده مرحوم
ابراهیم افندی بن مصطفی افندی اولوبدر که میرزا فتحعلی آخوندوفک و کریم
آقا فاتحک معاصری ایمش. صحیح معلوماته کوره ابراهیم افندی هوز طفل
ایکن والدینله معاً قزاق محالندن مهاجرنا نخو شهرینه کایوب اوراده سکونت
ایدرمش. اولک آبا و اجدادی روحانی اولوبلار.

بیه روایت اولونور که ابراهیم افندی ایگرمیش سننه جاتجه زر کبرک
ایدرمش و او وفته کیمی بی سواد ایمش.

بر دفعه اوگا کاغذ یازدرماق لازم اولوبدر و بو ایشدن اهل سواد بر
شخصت همته رجوع ایدوبدر. مذکور شخص نامه بی یازدقن سوگرا
اوگا بر نوعی تهمت اظهار ایدوبدر که سکا عیب دگلمی اوزک شاعری
اوله-اوله غیرسنه حال دیلگی کشف قیلوب مکتوب یازدیریرسان. ابراهیم
افندی مواعتراضدن حالی متأثر و پریشان حال اولوب ایگرمیش سننه
ایکن باشیوبدر اوخوبوب یازماق و بو بولدا گیجه و گوندوز خور و خوابی
اوزنه حرام ایدوب علم و معرفت تحصیلنه مشغول اولوبدر و آخیره عالم
و فاضل بر شخص اولوب مدرسلک ایدرمش. طبع شعریمسی اولدوق بر
خیلی اثرلر وجوده گنور مشدر. ولی اولاردن چوخیمسی داغیوب ترک اولوبدر.
اشعار و کلامنک اکثری مناجات، نعت رسول و قصاید قسمی اثرلردر. اولاردن
بر ایکی نمونه اولارق بوراده یازاور:

رسول بر حقمر محمد المصطفی حضرتلرک شان عالیارنده دیوبدر:

سن اول شاه رسالت سن که اولدک اول لاشیا
ادای خدمتگده دائم اولمش آسمان بر پا
قدوم ذت با کیچون دونمش ارض گوناگون
قورولمش اوستنه بونه رواق خیمه خضرا

اولور اولاددن مفهوم که باعث اولدیغکدن سن
 نیچه بیگ کائناتی حق عدمدن ایله دی پیدا
 تجلای نهار آسا اولان رویگده کیسوگی
 گورن اخلاصه ازبر ایدر واللیل اذایغشی !
 ضیا سیئه صافک بیانیده الم نشرح
 مکمل گوزلرک مدحینی سازاغ ایدر انشا
 نه اسمدیلدر اوللیل که ایتدک آسمان سبرین
 بو سیرکدن ایدر ابناء سبحان الذی آسری
 برق برق رفتار ایله یتدک قاب قوسیه
 بل آنن کیچمکک اظهار ایدر مضمون اواندی
 بولوب فیضیک اولوب عاشق قالوب حیران سرکردان
 دولابور باشکده دئم آنک چون گنبد مینا
 همابون بخت فرخ فالسن نک پور دل جویی
 نه هرگز گورمهش آدم نه اصلا دوغماش حوا
 گورولمش معجزاتک چوخ ایدنده خصمگی الزام
 دری قرآن باقیدر که اولدر آیت کبرا !
 نه حدی وار ایدر مدحک تجتی - نقص و عاصی
 که نعت ذانکک نازل اولوب بسن وطه !

سید ابوالقاسم - نباتی .

آذربایجان تر کدرینک منتدر شاعرلریندن برسییده مرحوم سید ابوالقاسم «نباتی»
 تخلصدر . سید ابوالقاسمک وطنی (تراجه داغی) ده (اوشتبین) یاخود (اوج دبیین)
 قریه سیدر که ایران دولته متعلقدر و مغان صحراسنه باخونددر .
 بو قریه نک آب هوایی معتدل و توپراغی منبتدر ؛ اهالیسی سلامت و کار گذار
 اولدیغی ایچون مرفه حال یاشایورلار ولی زمانه نک اوضاع اقتضا سندن بی
 خبر و علمدن بی بهره درلر .

نچه که دولت علیه نک رعیتلری و رنج لرلی تماماً بو حال اوزره
 یاشامافنده درلر . سید ابوالقاسم تولد ایدوبدر تاریخ هجریه نک اون اوچنجی
 عصرنک ابتداسنده ناصرالدین شاهک آتاسی محمد شاهک زمان سلطنتده بر
 قصیده سندن مذکور شاهی بویله تعریف ایلور .

هره بر شاهه اولدیلاز مداح
 من کمین بنده شاه ایرانه
 شاه بن شاه مفخر قاجار
 که سالوب دیو ظلمی زندانه
 شه محمد شه سکندر شان
 التفات ایتمز آب حیوانه
 خادم بارگاهی یوز جمشید
 طعن ایدر جاهی مین سلیمان
 بخش ایدر موره ملک دنیانی
 در تو که بر گنج لطفی هر یانه
 دوستی یلما سین که غم نه ایش
 دشمنی آغاسین قزل قنه

سن نباتی دعائی ایله تمام
نه ایشك وار ایشیتدی شاه یانه ؟

اگرچه شاعرک سال وفاتی درست معلوم دکل اما معتبر روایتیه گوره
همان اون اوچنجی عصرک آخرا رنده - یعنی مین ابکی یوز یتیمیشنجی
ایلرک اواخترنده و هشتادنجی ایلرک اوائی رنده وفات ایدوبدر .

وفاتی عمرک حسن چاقنده یتیمیشنده ویا - یتیمیش بئشنده واقع اولوبدر ،
بوگا شاعرک اوز شعرى دلالت ایدیر :

من دیدم بس خان چوبانی جواندر

بر ایکیت اوغلاندر بیر بیاندر

دیمه کیم قوجالوب قدی کماندر

ایندی گوردم سقلینیک چالی وار

بوندن علاوه اونک قوجالقمه بو شعر مستزادی دخی شهادت ویریر :

«دور چرخدن اولمشام عایل

دیزده طاقتم گوزده نور یوخ

بر نظر ایا شاه لافقی

بو نباتی بینوایه باخ ! . . . »

ایشیتدیکمز گوره بو حالدا نباتی ن اولادیندن بر نیچه معتبر واعظان
و مرنیه خوانلار واردر .

سید ابولقاسمک بر نیچه تخصصی وار ، اوللاردن مشهوری بونلاردر : نباتی ،
مجنون ، شاه و خان چوانی . مرحوم زیاده متنی ، دیندار و پاك دامن بر
وجود اولوب عمرک چوختی زهد و ریاضتمه کیچورریش . ریاضت اهلی
اولدغی ایچون اکثر اوقت دنیا ایشارندن ال چکوب و خلقدن قطع
علاقه ایدوب اعتکافه اگلشرمش .

بو اعتکاف و زاویه نشینکی اوزی ایچون بیوک بر سعادت حساب
ایدوب حقیقت عالمنه ایرشمکی و نهان سراردن اطلاع کسب ایتمکی محض
وحدت گوشه سنده بولارمش ، اول سبیدن دیوبدر :

گوشه وحدت نه عجب جایمش

سرنهان اوند هویایه ایمش

عاشق دیوانه لارک منزلی

رتبه یه باخ عرش معلایمش

غافل ایدیم بو دل ویرانه دن

دل دیمه اوغلان بو که دریا ایمش ! . . .

اعتکادن فارغ اولدغی زمان گهی بر جماعت آراسنه چخوب صحبت
ایدرمش . زیاده فصیح و شیرین زبان اولدغی ایچون چوخلازی اوزینه واله و
حیران ایدرمش و معاصرارندن بر چوخی اونکله مکالمه یه داخل اولماغی
و اونک صحبتندن استفاه قیلماغی اوزلرینه بیوک بر فیض و غنیمت حساب
ایدرلرمش .

روایت اولونور که سید ابوالقاسم (اوشتبین) ده اولجه درویشلار حلقه سینه
داخل اولوب اوللارک ایچنده نفوذی آرتوبدر و سوگره لردن درویشلره مرشد
اولوبدر بعض وقتلرده اوندن کرامت صادر اولارمش میله که برپاره خارق العاده
علامتلرک اوندن ظهور ایتمکی گورنلر اولوبدر .

اعتکافدن چخان زمانی اونک سیما سنده باشقه بر پارلاق و نورانیت
جلوه ایدرمش . اوز که بر حالته دوشرمش و بعض وقتی شوق و زوق
ایله جوشه کلوب عشقندن می و مجتهدن دم اورارمش نیجه که دیوبدر :

زهد و صلاتی چوله سال گز - گز

موسم عیش و می و مینا ایمش

خان چوانی آئی نباتی اوزی

بر اوزی قرحق بیغی بورما ایمش . . .

نباتی آرتق درجه ده سخی ، جومرد و نجیب بر وجود ایمش آناسی
دخی محترم سیدلردن ایمش . بوگا شاعرک کلامی شهادت ویریر :

میدان عشق ایچره سکرتم آئی

مسخر ایادم روم و هراتی

محترم اوغلویم آدیم نباتی

ذاتر هاشمی اصلمز عرب .

سید ابوالقاسم لقبی «مخترم اوغلی» اولدیقه اینک بو شعری دخی
شهادت و بربر.

«مخترم اوغلی دئیهرار بکا آدم میجنون
» آدیم خان جوانی بر بیغی بورما - بورما!«

نباتی حضرت علی علیه السلام حقیقی و صمیمی مداحانندن اولدیغی
ایچون اولجنابک و صف شائنده چوخ گوزل و غرا قصیده لر یازوبدر که
هر کس اونلاری مطالعه ایسه اونک قابنده حقیقی بر وجد و طرب
و قوعه گلور.

نباتی دیمک اولور که اوز مولاسنه اور کدن عاشق ایمش و بو محبتی
اوجندن اول شاه دریادلک و کوهر نجف و معدن عزو شریفک مدحده
یازدیغی بر کلامنده اندازدن چیخور و بر نوعی اوزینی شکاکلر
سلکده داخل ایدن کیمی اولور:

من روز ازده سوومیشم بر شهی
الله دهر اوگا علی الهی
هر کیم اوگا الله دیسه کافر در
شک کدر اول نباتی تک و الهی!

دیوان اشعرانده ابتدائی کلامی حضرت علی نک آدله بو سیاق باشلور:

ایجاد شایی عالم از نام علیست
آیین نبی ز ضرب صمصام * علیست
میخانه دهر قالم از هستی اوست
آب رخ می ز جام کافام علیست
این نقش نکار صانع بیچون است
یا دقیر عشق لیلی و میجنون است
هر صفحه اش از باغ ارم زیباتر
هر نقطه اش از درج درمکنون است

(*) صمصام - کسکین قلیچ

از گردش روزگار و دور گردون
دیوان من از ردیف کردید برون
آشفته تر از شکنج زلفی لیلی
ژولیده تر از مقال حال میجنون
این رشحه کلمک مانی نقاش است
قطعه مشک عاشق تلاش است
بر طبع کهر بار نباتی احسن
مطبو عتزاز روی بت جمش (*) است

خواه ترک دیلده و خواه فارس دیلده نباتی یزدیغی شعرلرده بر تصور
بوخدر. بعض کلاملارینده مثلاً ساقی نامه سنده فارس لسانده یازدیغی شعرلاری ترک
دیلده یازدیقلارینه ترجیح و بر مک اولار.
بوساقی نامه نک آخرینی گنه حضرت علی مدحه چو وروب اول جنابک
اوصاف جمیله و اخلاق حمیده سینی بر - بر ذکر قیلوب اول بهر حکمه و
صاحب شأن و عزته خطاباً دئیور:

شها، شهریارا من بنورا
ز لطفت بیارا چو مهر منور
ایا ساقی جم شوی شادو خرم
فدایی تو کردم بیامی باور
یده باده چون گل، بخوان همچو بابل
که کامت شد حاصل مرادت میسر
علی گو، - علی گو علی جو، - علی جو
رسی تا بهو هو ازین نام بگذر
علی کو نباتی که یابی نیجانی
تو تادر حیاتی بخوان نامش از بر!

نباتی نک حضرت علی شائنده یازدیغی ترک قصیده لری دخی صمیم قابدن
نشئت ایدن پاکیزه و حقیقی حلددر که اوخوجیلره آرتیق درجه ده تاثیر
ایلیور. اونلاری بوراده ذکر اتمگه احتیاج یوخدر.

(*) جمش - زندوست دئیلن بت پرست قوم.

ترجیع بند سبکنده یازدیفی ساقی نامه ده ده خنی اسداله غالب علی المرتضی
حقننده گوزمل مدحار سوبله مشدر . نباتی نک بو ساقی نامه سی دیمک اولور که اونک
جماله کلامینیک افضلای و بر کنزیده سیدر : بو سیاق باشلانور :

ای ایدن عشق نامه سین انشا
وه دوشوب باشگا عجب سودا

قوبگن باشه تاج بسماله
ابتدا قیل سوزی بنام خدا

که اودر هر کلامه سر مطاع
که اودر سرور همه اسماء

قادر - ذوالجلال والا کرام
فالق الحب خالق الاشیا

صانع عرش و فرش و شمس و قمر
عالمی بوخدن امین پیدا

اول خداوند واجب التعظیم
حی و قیوم و فرد بهمتا

احسن الخالقین له العزة
وله الحمد و التناعلا

آدمی او یارانندی تو بر قدن
باشنه قوبدی تاج کرما

آندن اولدی محمد عربی
صاحب تاج و تخت او ادنی

ای قلم ، ای انیس اهل بیان
جهد قیل ایشکیان سوزی زیبا

گل گنور باده ای گوزوم ساقی
که ویرم چهره مقاله صفا

شورو شهنازدن چکیم آهنگ
ناله نی ایوم بلند آودا

صوت داوودی ایلیوم ظاهر
که حسینی گهی زمین خارا

تا سالیم بو جهان بر غلغل
باشایوم تازه بر عجیبه نوا

گلزار وحده عشق و عارف
دوشه ار رقصه بادشاهو گدا

اوجادان باشلا راک نوروزی

چولقاسین نه سپیری صوت و صدا

شاه اسلامه روزو شب نصرت

ایسته حقندن همیشه ایله دوعا

چک کان باشه باده عشقی

کنبند چرخ ایله پر غوغا

شاه مصری چخارتکیان چه دهن

عالمی ایله والهو شیدا

دیگیلن یا علی صوت جایی

ایلمه هیچ کیمسه نهن پروا

همت آل پیردهن مدد حقندن

دمبدم هو چکوب بولی باشلا

قوی قدم راه عشقه مردانه

گیر خراباه هست مستانه !

شاعر پیردهن همت و حقندن مدد دیله یوب ، صوت جلی ایله علی المرتضی نی
ذکر ایدوب و دم بدم هو چکوب راه عشقه شوقله مرد مردانه قدم گذار
اولور و اوزنی فنی الله دریاسنه غرق ایلور و بوراده جور - یجور عالماری
سیر ایدوب وقت بوقت ساقی انیس جان پرور و رجوع ایدوب اوندهن لطف
و کرم ایسته یور .

بو ساقی نامه نک بر بندنده عشق حقیقی و محبت الهی بی وصف و تعریف

ایدوب، باشقه بندارنده گاه هجردهن شکایت ایلدور، گاه مبتلای درد محنت
اولماقدن و عقل کمالی ترک ایدوب مجنون صفت کوچه و صحرالرده وحشیانه
جولان اینمگدن سوز آجوب آرتیق فصاحتله اوز حسیاتینی بویاه رشته نظمه چکور:

ساقیا دور گنور می گلگون

منی غم ایتدی لاله تک دلخون

هجر ایدوب اودای سینه می گاجن

درد ایدوب داغای باغرمی کانون

عقل و - مقل کمالدن کیچیک

گل بر آزده دوناق طریق جنون

یاندراق رخت و یختی مردانه

سیر ایدمک کوچالرده چون مجنون

گاه ایدمک رقص گاه چرخه ووراق

که چکک ناله مست و دیگرگون

گاه دیمک شعر - معر - گاه هدیان

گاه مست شراب و گاه افیون

گاهی وحشیار ایله هم جولان

گاه صحرای گزده و گاه هامون

گاهی حیرت جولینده سرگردان

دیده گریان خاطر مجزون

گاهی دغلاردا واه شیدا

گاهی اصحاب کهن غرقون

گاهی خواموش که سخن گستر

گاه افسانه و گاهی افسون

گلسه تقریر گر حکایت عشق

اولو بر دمده مین گدا قارون

ای خوشا خوش او عاشق قلاش
که ایدم جانای یارنه قریون *

ای الماشقون ندیت انکم

انکم معشرو و هم یوفون

یاده خم نشینی ویر ساقی

نهدیهر بر کورک او افلاطون

بو ساقی نامه ناک بر بنددن نباتی بها فصاحتی بویاه شاعرانه وصف قیامور:

ساقیا! گلدی تو یار گنه

موسم کشف لاله زار گنه

ویر گن بزم انبساطه شکوه

گلدی هنگام وصل یار گنه

بر کس مست بوز تراکت ایله

زلفنی ایتدی مشکبار گنه

شاه گل چیکدی بر قعبین بوزدن

حسینی ایتدی آشکار گنه

کوه صحرانی ابر تیسانی

گورنه خوش ایتدی مرغزار گنه

رعد غران چکوب غریبه و خروش

عالمه سالدی خار - خار گنه

شاخ گل اولدی مسکن بابل

لاله نی ایتدی داغدار گنه

هارداسن ای شکر آب و گل رخ

ویر گوزوم جام خوشکوار گنه

گل ایچک یاده گل ایغنده

بر ایدمک شکر کردکار گنه - الخ .

(* قریون - قریا - مناسبه در قافیه دوز کلام ایچون قریون یازیلماشدر .

می و محبوب باره سنده یازو بدرد:

ساقیا! ای نکار شیرین فن
 هار دادر اول دواي درد حزن؟
 تلخ شیرین کوار یعنی می
 مرد اولور ایچسه کر اونی هرزن
 بو ایدی اتدی شاه جمشیدی
 حی و جاوید چون اویس قرن
 احترام ات که جام جمدر بو
 اولمه ند مست سنده چون بهمن
 اله آلدیجه گوزله شرط ادب
 که اودر درد عشقه چاره ایدن
 هانی اول کرد شیر - نر صوات؟
 نولدی اسفندیار ره بن تن؟
 منی یانددی بریت سرمست
 وصف حسنی ایدوب منی الکن
 طاق ابرو کمان سام دایر
 تیر مژگانی حنجر بیژن
 غنچه آغزی چوبسته خندان
 لب اعلی عقیق سرخ یمن
 طرف رخساری روضه الفردوس
 سنبل زلفی رشک مشک ختن
 خل سرسبزی دام فتنه و شر
 چشم سرمستی کان سحر فتن
 سوزی شهد شکر گوزی شهاب
 جان دل بندوان چاه ذقن

قیه باخماغی دم نمش جیران
 گل عارض مثال برک سمن.
 عشوه سی شوخ - غمزه سی جلاد
 قان ایچن همچو ضیغم ارجن
 صورتنده خجل مه انور
 قد بالا بسان سرو چمن
 قوبهار عاشقده نازی تاب توان
 اولدورر کرچه اولسه اهریمن - النخ.

کده بو ساقی نامه ده کیچمش پادشاهلارک شوکت و عظمتیدن و نام دار
 پهلوانلارک قوت و هنرلریندن و عاشق بیچاره لارک حال جگر سوزلرندن - سوز
 آچوب آخر کلامی حضرت عالی علیه السلامه بتوروب دئور:

هانی شیر خدا شه مردان
 صاحب ذوالبقار خون افشام
 هل آتی شان وانما شوکت
 لافتی مدح و شاه عرش مقم
 گر مرکب اوله - جمیع بحار
 جمله اشجاد اکر اوله اقلام
 اوله کاتب تمام خلق جهان
 یازالار و صف شأنی مادام
 عاقبت غرق لجه خنجات
 مات و مبهوت فاصرا لا وهام
 قل کفی حق دیشده بر شاهه
 من نه تعریف ایدیم منم آقام؟
 دور کنور باده ساقیا ویرجام
 لوحشا الله کلک ایدک بابرام

چكيليك باغه بر اياغ چكك
دوشه نك گل اياغه خوشكام
وجد ايدك منزله ويرمك زت
روز و شب وجده ايلهك اقدام
قوى قدم راه عشقه مردانه
گير خراباته مست و مستانه

سيد ابوالقاسم آذربايجان تركارنك خواجه شمس الدين حافظى و شمس
تيريزيسى و بعض مقاملرده مولانا جلال الدين رومى سى منزله سنده در. نيجه كه
حافظ فصاحت و بلاغته شعراى فارسك سر دقترى او اوب، همچنين نباتيه
آذربايجان شعرا سيناك فصيح را فيدر. نيجه كه شعر و كلامنده نباتى خواجه
حافظه بيرويك كوستروب، هابيله دنيا زندگاناننده استاد كاملى و مرشد
معنويسى دوتديغى بوليله گيدوب درويشدار دائره سنه داخل اولوب اولار
ايله معاشرت و مصاحبت ايدرمش و ديانك، مال و دوتنه مطلقا اعتنا
كوسترمزمش. اوقاتنى عبادت و رياضتده و شعر ازمقده كيچوردمش.
خواجه حافظه نسبتاً قابنده علاقه دوتديغى محبت و صداقتى آشاغده بازلان
شعرار واسطه سيله بيان ايتمشدر.

ي صبا! اي بريد عاشق زار
كوى جانانه برجه وار كنه
آچكلن شاهبازنك شهپر
ايله شيرازه بر گذار كنه
حافظك روح باكنه بزدن
بريتور عشق بيشمار كنه
بعدالحمد، سوره اخلاص
گورنيدر بر اويارغار كنه
من مشتاقه بو حكايتمدن
گلدی تاكه نوايه تار كنه

ديدى اي درد و غم گرفتارى
چوخ دخى ايمه آم و زار كنه
دوتكلن دامن توكلدن
اشقر عشقه اول سوار كنه
قوى قدم راه عشقه مردانه
گير خراباته مست و مستانه
كنه اوزكه بر یرده نباتى «لسان الغیب» لقبيله مشهور اولان استادى
حقنده ديتمشدر:

حافظك روحنه اخلاصيله بر فاتحه وير
چرخه وور. دوره گل ي بچه غنقا - غنقا!
طوطى باغ چنان بابل شاخ شراز
خواجه شمس لقب شاعر غرا غرا
و كنه شيراز باغنك بابل خوش الحانى حقنده يازومدر.
فرح فراست دررهای سفته حافظ
غنى نمود مرا گنج خفته حافظ
ملال دل بيرد شعر رفته حافظ
بر آسمان چه عجب گر ز گفته حافظ
سماع زهره بر قص آورد مسيچارا...

معلومدر كه خواجه حافظ شيخ سعدى و جلال الدين رومى كيمى
تصديقت آميز تمثال و حكايتمدن يازومقده بيله اولاردن حصه اتخاذا ايتميوبدر.
آنچاق معنا برى برينه مناسبتى اولميان غرار واسطه سيله حسيت طبيعه سندن
و كمالات معنويه سندن ناشى حكمت آساو معجز نما شعرار يارادوبدر.
هر شريك و هر بيتك تك ايكده درين معناسى وار. هر بر كلمه سى بيوك
تصديقتدر. طرز و كلامده و شيوه اسانده او قدر حلاوت و فصاحت
وار كه اهل حل اولى مطالعه ايند كده واله اولور، دماغى باشقه بر ذوقيله
وصفه كامين بر فيضه دولور. نباتى دخى بر مطابك اوستنده دايانوب

دورمیر، بند و نصیحت دیمکدن و خلقه یول گوسترمکدن یخاشنی کناره
چکوب اوز حسابتدن و معنویت عالمندن دم اوربر. بو خصوصه ابتدای
کلامده شاعر اوزی بونی اقرار ایدیر که اونک دیوانده قعده و نظام
اولمیه جقدر و معناً بر برینه مخالف و مغایر شعرار چوخ اولاجقدر:

از گردش روزگار و دورگردون
دیوان من از ردیف گردد بیرون
آشفته تراز شکنج زلف لیلی
ژوایده تراز مقال حل مجنون

باشقه بر کلامنده شاعر اوز حالتی و دنیادان لایق اولمقنی آنا - آنا
و قوم اقربا تانیما دقنی، معین بر فکده و مسالکه قوللوق ایتدیکنی.
دوست - آشنان قطع الفت ایتدیکنی، و شعرده نظام و فائده کوزلمدیکنی
بو سیاق نظمه چکور:

بیلهرم سجده نهدر قافیه نی آکلارام
من قراداغلیم ویربگا خرما - خرما
محترم اوغلی دیهرلر بگا آدم مجنون
بر آدم خان جوانی بریغی بورما - بورما!
نه قاندردی نه دروش نه اطاق و نه لال
ماعر فک دیهرلر بودی حقا - حقا
باحی قرداش دیمز آنا - آنا - بن بیلمز
دیکان بر آبی یا بردد صحرا - صحرا
ترک ایدوب یازو رفیقی چکیلوب نهانه
گیجه - گوندوز اوتور یرواحدو تنها - تنها... الخ

شاعر دنیاده چوخ یاشایوبسهده اما کیم و نه اولدیقنی، هارادن گلوب
و هارایه گیتدیکنی و نه نوعی اجرا و ماده لردن ترکیب بولدیغنی و
هانسی دین و طریقتده اولدیغنی درست تعین ایده بیلیمیرب «دنی» دنیان بو
وادی حیرنده آواره و سرگردان قالبدر معین بر منزله وادل اولمادیقنی

و هله مبهوت، متحیر و لئک خالنده اشماقنی - اوز اوزینه خطاباً «نه منم
نه من منم من» دیمکله بیوک بر شکده و اضطراریده اولماقنی موزون
کلامنده بیان ایدیر. همان کلامی عینله بوراده درج ایدیریک.

نه مریض نه طبیبم - هله لئک لئک لئکم
نه حبیب نه رقیبم - هله لئک لئک لئکم!
نه مکدرم نه شادم نه نهان نه آشکارم
نه زخاکم نه بادم - هله لئک لئک لئکم!
نه چو غنچه در شکفتنم نه نعم نه لاشفتنم
نه غمش بدل نهفتنم - هله لئک لئک لئکم
نه شرابییم نه بنگی نه خیالییم نه رنگی
نه مغنییم نه چنگی هله لئک لئک لئکم!

نه رفیق بوستانم نه قرین گاستانم
سک کوی دلستانم هله لئک لئک لئکم
نه ستاردم نه ماهم، نه گدا، نه پادشاهم
بمیان این دوراهم هله لئک لئک لئکم!
نه زمین نه آسمانم نه ازین و نه از آنم
نه دیار لامکانم هله لئک لئک لئکم
نه پری نه جن و انسان نه ملک نه حور و غلمان
نه ولانم و نه بهمان هله لئک لئک لئکم!
نه زکان معدنم من نه زگنج مخزنم من
نه منم نه من منم من هله لئک لئک لئکم!
نه جوانم و نه پیرم نه کمانم و نه تیرم
نه صغیر نه کبیرم هله لئک لئک لئکم!
نه زلعل بی بهایم نه زردور بی صفایم
نه نوا نه بینوایم هله لئک لئک لئکم!

نه جلوه‌ای بم نه دهری نه کناری بم نه بحری
 نه ریاضی بم نه جفری هله‌لک لک لک! لک! لک!
 نه منجم نه کهن و نه ساحرو مداحین
 نه بزار عن گواهن هله‌لک لک لک! لک!
 نه نباتی بم نه بنگی نه مصای بم نه جنگی
 نه میجوس نه فرنگی هله‌لک لک لک! لک!

گنه باشقه بر کلامنده سید ابولقاسم اوزینی مدهوش و حیران بر
 حالده واله و سرگردان گوروب کمال فصاحتا، مستانه حالتی بو طور بیان ایدبر.

الله مستم بیلیم کم می نودر مینا نودر!
 گل نودر بابل نودر سنبل نودر صحرانه نودر!
 اود دوقوب جانم سراسر یاندی اما بیلیمه دیم
 دل نودر دلبر نودر باشمده بوسودانه نودر?
 بیلیمه دیم عمر مده هرگز کفر ایمان هانیدر.
 احمدو محمود کیمدر، موسی و عیسی نه نودر!
 شاهباز اوج وحدت واحد وحی و قدیم
 خاق ارض و سما اول فرد بی همته نودر!
 صدر ایوان جلالت شمع بزم کائنات
 آفتاب عرش عزت لافتی الا نودر!

طرهاتی قوی کناره رقصه گل دیوانه وار
 گل خرابات ابچره گور بوشورش و غوغا نودر
 دردو صافی گوزلک وقتی دگل سانی امان
 شیشه ویر پیمانه ویر ساغر نودر صهبانه نودر?
 دور گوزلک قربانی بم مستانه گل رندانه ویر
 چوخ دیمه جمشیددن اسکندر و دارانه نودر
 لوحشا الله کیمدی بیام عشق دیوانین یازان
 عاشق معشوق کیمدر و امق و عذرا نودر.

شاهد خلوت نشینم ابتد رخسارین عیان
 عاشق دیوانه گل گور ظاهر و اخفانه نودر!

بتدی عمرک آخره سن بر نباتی بیلیمه دیک
 کیمدی گوزدن او باخان یا دیلمه بو گویا نه نودر?

نباتی نیک بو شعرلری شمس تبریزی علیه ارحمه نیک آشاغده یازیلان کلامنه چوخ
 بگزه بور، تفاوت آنجاق بونده در که نباتی نیک کلامی رندانه و عاشقانه اما
 شمس تبریزی نیک کلامی حکیمانه و فلسفانه اثرلر در. نباتی نیک کلامنده کی
 آتش عشق، جوش ذوق و شوق قارئینی وجده گزیر، شمس تبریزی نیک
 کلامی ایسه اولاری درین فکر و اندیشه سالور.

بردر شمس تبریزی نیک کلامی:

روزها فکر من ان است همه شب سخت
 که چرا غافل از احوال دل خویشتم
 از کجا آمده ام - آمده ام بهر چه بود
 بکجا میروم آخر تنهایی وطنم ...
 کیست در گوش که او میشنود آواز
 یا که دست سخن میکند اندر دهنم
 کیست در دیده که ز دیده پیردن مینیکرد
 یا که جانست نگویی که منش پیرهنم
 من بخود زدم اینجا که بخود باز روم
 آنکه آورد مرا باز برد بر وطنم
 تو میدار که من شعر بخود میگویم
 تا که هوشیارم و بیدار یکی دم ترنم
 شمس تبریز اگر روی بها بنمایی
 والله این قالب مردار بهم در شکم

مشهور چارپاره سنده نباتی - بخته و عارف اولماقه و مرغ قافله همزیان اولوب
 اوجا مقاملرده دور ایتمگه و کوی عشقه دایل بولماقه و نقش بتده سر وحدتی

گورمگه و دنيانك چكونه لگنه معلومات ير پشتورمگه چوخ سفر، تجربه،
بيلوك، محبت، جرئت و ترك سراك لازم اولماقنى شاعرانه بيان ايندوب دئيور:

گيت دولانگيلان خام سن هنوز
پخته اولماقه چوخ سفر گرک!
مرغ قف ايله همزبان اولوب
دوره قالخمايه بل و پر گرک

کوی عشقه گل کيتمه بي دليل
غول دنك تك دوشمه چوللره
تاکه سالکيه رهنمون اوله
خضر ره کيمی راهبر گرک!

بوخ يالان ديديم هرزه سويله ديم
واضحين دئيوم دوغرو سويليوم
حتمه عارفي واصل ايتمگه
بر دوداقلاری خام شکر گرک!

زلف عنبرين خل نازنين
غنيچه تك دهان قاشي جان ستان
ماه بيقرين شاه گلرخان
نسترن کيمی سيم بر گرک!

لاله تك يوزی آل يگاق اوله
نازه گل کيمی تر بوخاق اوله
بر گولن قباق خوش مذاق اوله
شوخ سرو قد زر کمر گرک!

هم عنان اوله مهر و ماه ايان
همزبان اوله نورو نار ايان
نطقی دلگشا لفظی جان فزا
گنج سينه سی پر کهر گرک!

حقه آشنا خلقدن جدا
البعش اوله نفی ما سوا
حي لم يزل فرد بي مثل
اول مسيح تك بي بدر گرک!

قويگيلن قدم ديره لاجرم
نقش بده گور سر وحدتی
بو چكونه دن واقف اولماقه
بر جنون حق مرد ار گرک!

آز دانشگيلن اولگان خموش
ايتمه عالمه سر عشقی فش

بوردا دورما چوخ كيچ بو ورطه دن
بو مقوله سوز مختصر گرک!

منع قيلمايوك چوخده زاهدی
بندری وار آنك عاشق اولميو ب
او عبث يره خلق اولونميو ب
باغبانه بر گاه خر گرک!

جدو جهد قيل عارف اول گوزوم
علم عشقندن اولمه بي نصيب
جوم بو بحر بر تاپ بو گوهری
عاشقم دنيهك ترك سر گرک

راه پر خطر بخت واز گون
زلف يار تك شب سياه گون
ايندی غيبدن خان چوبانيه
نخل طورده پر شرر گرک!..

يا علی منی جام عشقندن
بر کرم قیلوب ایله مست قیل
کیم دیشونله خلق لال اوتورمه
بو نباتی نک بختور گرك...

نه قدر که مرحوم سید ابوالقاسم منقی حق پرست بیر ذات ایمش و نه قر
اوقاتی عبادت و ریاضتله کجیرمگی سیورمیش بر او قدرده بی معرفت و بی
محبت عبادتی، ربائی و ظاهری زهد و تقوایی دوست دوتمز ایمش، «سم اللهی
درک ایتمش حمده شرح ویردن» عابد ناسنه و مفتن و اعظمه جان دلدن نعن
و نفرین اوخویارمش.

بویله ربائی و یالانچی زاهداری بعض کلاملارنده زهداق اسمنه یاراشمیان
صفتله متصف قیلمشدر:

منع قیلمیوک چوخده زاهدی
عذری وار آنک عاشق اولمیوب
و عبث یرد خلق اولونمیوب
باغبانه بر گله خر گرك!

و همچنین محبت الیدن بی خبر و معرفت ربانیدن بی نمر عابدلره خطایاً
دیمشدر:

زاهد آزاداش گیت گوزیمدن ایت
عشقندن منی چوخده دا گلامه
من مگر عبث اولمشام دهلی
بر او می دال با و رایه باخ
مندن ال کوتور ای اوزون قولاق
زهد ساتمه چوخ ای حمار محض
دور اباغه بر آچ او کور گوزک
بر او گوزلاری سرمه سایه باخ!

بوراده نباتی .

«من مگر عبث اولمشام دهلی
بر او می دال با و رایه باخ»

شعرنده او گنا اشاره ایدیر که روز ازلدن «مدبر» لم یزل (م دب ر) که
عبادت اوله قدر ذوالجلالدن اونک خمیردسینی محبتله بوغوروب معرفت
نوریه منور قیلوبدر، برگزیدلر سلکنه داخل و دنیا قیدنن خلاص و بی
احتیاج ایلوبدر. نجه که اوزگه بر مقامده شاعر دیور.

«طبال تضادو کدی منم آدجه آخر

بو طبل جنونی

صحرایه سالوب ایتدی منی کوهده تسکون

بو گردش گردون...

و هابیله شاعر عشق اهلک استادی و سرخیلی اولان مجنون زبونی و
سو گره فرهاد بی مرادی یاده سالوب اوزنی دهخی اونلارک سلکنه داخل ایدوب
و حتی فرهاد غم پروردن اوزنی آرتق دوتوب دیور.

المتلله اوخودوم علملدنی .

استاد ازلدن

فیض نظری ایتدی منی قبل اسما

چون خضر معلا!

افده سکه عالمده ده گل داغ چاپان اوغلان

فرهاد هنرمند

تعلیم ایدم ایدیم او گنا من درس سمعنا!

تا آیه اوفی

مجنون ایدی عشق اهلک استادی حقیقت

پیرمدن ایشیدم

سمو ایله گناهین سن اونك بار خدایا

او صله بایلا!

هر چند قرا داغلی بم یو خدی کمالیم
مشکلمدی کلامیم

هر فردده مستوردی بر در مصفا

بوز لؤ- لؤ لالا

یاندی جگرم بسدی فغان ایتمه نباتی

بر لحظه دوت آرام

صحرای جنون ایچره اول آزاده دل اما

دوت دامن مولای!

و گه نباتی ریاکار زاهدك صحت و الفتدس پشیمان اولوب و یخاسنی
کناره چکوب دئیور:

من هارا صحت نماز هارا

منی آزدیردی بو صاحب خام

دفتر عشق و باب صوم و صلا

مبحث خال و خط رکوع و قیام

ای عالمدار شاه تشنه جگر

سگا قربان منیم آتام- آتام

هره بر شاه سیوش ازدن

سنی سیوش نباتی بدنام

که ابوالفضل و گاهی باعباس

دیهرم ایلام سوزی انمام

ساقی و جام و شاهدو گل و مل

بویادی والسلام والا کرام

گل گوزوم دوت نظرده اول شاهی

مختصر ایله ایتمه چوخ ابرام

قوی قدم راه عشقه مردانه

گیر خراباته مست و مستانه!

آشاهده درج اولون کلامنده نباتی بر نوع حال دلنی یان ایتمک
ایچون بنی هاشم ماهی منبع صولت و شجاعت علی المرتضی اوغلی حضرت
عباس دن مدد طلب ایدوب خنامه سیلک تیشه فرهاددن کسکدن اولماقنی تمنا
ایدیر و دیوانه وار حله زنجیری میدان طربده سیلکه له یوب عشقه بر های-هوی
چکور.

بو اناده شاعرک قولاغنه هفتدن ندا گاور که ای نباتی مطابق روا اولدی
خاطرگی شاد قیل. و سوگره منشئی دیوان حق شاعره بو فرمانی ویریر که
عشق دن لاف و گراف اوروب اوزنگی اوگمه و عاشقم دمه. بو بولده عشق
مجازی یاراماز. بو بولده گر کدر کرانیه جانگی بلالره سالوب بر کیدوب
فولاد ایدم سن و بوتنه اخلاصده قلب میسی ایدوب اکسیر عشقه اوننی پک
و صاف قیلاسن و هر نصف شیده راحت بوخوسنده آیوب آل بوزگه
صفا و یروب شوقله نم خدائی ورد ایدم سن تا که بو منوالیه نفس دونك
کوپیکی مقامنده اولان حرص و طمعگی اوزینه رام ایدم یله سن و غمگده
عزله طبعگی معناد قلمناغی باجارسن.

وقتیکه بو امتحانلاردان چیخوب و شربت تجریددن بر جام ایچوب اوزیگی
حلقه عرفیه و دایره حکمایه داخل ایله دك اونده سگا عشق طاسمنك قفلی
فتح اولونار. بوندن سوگره راه فاده سنك نضنگه برجه توکل کفایت ایدر
بشرطیکسی سویرینه گوزله ربك یاشنی دجله بغداد ایدوب و یارک اتکندن برک
یاشوب راه عشقه مستحکم دوراسن. بو حالده عالمی اوز امر که تابع ایدم
بیارسن و خاطرگی ذکر دن جنت شداد قیلا گده و سوسه شیطان سنی
گمراه ایدم یلمز. بوندن سوگرا اگر نباتی باشقا مقاملرده سیاحت ایتمک
فکر نه دوشهرسه اونده اونك یاشنی طعمه خنجر ایتمکه مختارسن.

شاعرک اوز کلامنه رجوع ایددك.

عشق دیوانه بر زمزمه نیاذ قیل

خاطر می غصه دن بر نفس آزاد قیل

حلقه زنجیری بر سیلکه له سسلان کنه

عشق ایله بر های هوی شور ایله بر داد قیل

مدتی آخر بو ابو نزم گه یار ایدی
حیفدی و مزای بیخه گل آباد قیل!
ماحصل مقصدک یار ایدی مقصود اگر
باشکی بو دامده دانه صیاد قیل

روز ازل عاشقه قسمت اولوب خون دل
باخ مگا بر صدرکی کوره حداد قیل
بوخدی بزم سازمز تار خوش آوازدر
توک بوزه اشک روان ناله و فریاد قیل

ماه نبی هاشم اول حضرت عباسدن
ایسته مدد خامه کی تیشه فرهاد قیل

مغیبه مطربک بورده بری بوخ هنوز
آه چکوب دمبدم نوحه و بیداد قیل

یتدی ندا سمعنه هتف لارییدن

مطلبک اولدی رواخاطرکی شاد قیل

منشی دیوان حق یازدی بو فرمانی کم

بو نیچه ایاتیده دفتره ابراد قیل:

لاف اوروب عشقندن آدیگه عاشق دیه
یا بو که بوراهده جانگی فولاد قیل!

بو مس قلبی اریب بوته اخلاصده

وور اوگا اکسیر عشق قابل نقاد قیل

نصف شب اولد قوجه دور ال یوزگه ویر صفا

یتمه دخی صبحه دک شوقیه اوراد قیل

تا که سکا رام اوله حرص سک نفس دون
غمگده عزله طبعکی معتاد قیل

شریت تجریددن باشکه بر جم چک

گیت اوزبگی داخل حلقه اوتاد قیل

دوره
چکم
کلا
اولم

و ق
دوس
بو

و
هاند
وادی

تا که سکا فتح اوله قفل طاسمات عشق
خلق اوزینه قابوگی ششدر نراد قیل

اشهب صرصر خرام کرچه عنان قروب
گیتمه دور ای بی ادب حرمت استاد قیل

شام و سحر متصل حمد یوز اخلاصده

نا نفسک وار ایسه روحن اونک شد قیل

یار اتکندن الک اوزمه بودر راه عشق
گوزله اونی - عالمی تابع منقاد قیل!

وسوه اهرمن کر سنی کمرام ایده

خاطرکی ذکرده جنت شاد قیل

برده نباتی اکر میل سیاحت ایده

باشین اونک طعمه خنجر جلااد قیل

دیگر بر کلامنده نباتی کو کله خطب ایدوب دبیور: بو قدر یاندیغ
بسدرد عقلت یوخوسندن بر گوزگی آچوب بیدار اول ، غنیچه کیمی پرده ده
قلدیغک بسدر ، بر زمان آچیلوب سنده بر شاهد بازار اول ، ظلمت دیارنه
قدم باسوب آب حیاتی آختار ، ایردلو بری ، دونوب داویه باخمه ، خوف
وشکه دوشمه . «ان ترانی» عجب بر امردر ، اگر حقیقی عاشقسن طوره
ساری یوگور ، طاب دیدار اول . موسی کبی عصاکی بره آت و نعلینگی
آیاغندن چخارت ، اونده نور حق سنده تجلی ایدر ، اگر حقی دوتوب
خلقی اونوتساک عیسی کبی گوگلرده مقام دوتارسن ،

اللی ابانک مدتده بو قدر مسجده کیدوب کلمه کنگدن نه حاصل ایتدک ؟
هانس فیض و کمالاته نئل اولدک ؟ اوغلوک اولسون بر اوصاک ، بسدر
بو قدر ربانی عبادات و ظاهری طاعات بزار اول ، شک و سهوی قابکدن
چخارت «قبل مغفرت قادر غفار اول - اول»

بو قدر کوشه میجرابه سیقندک بسدر

برده میخانیه گل فیض انوار اول - اول

عشق عاشقته منع امامه زاهد بالله

عقلگی باشکه یغ عشق بر یار اول - اول ! . . .»

سید ابولقاسم اوز طبع کهر باری و اشعار آبداری خصوصند ببله با زیر :

آچ فصاحت قابوسین ای افصح نسای (*) ؟

سند مبرات شهنشاه تدلا گورنیر !

شمس تبریز کیمی محیی اموات اولدک

وه اونک جلوه گهی عالم بالا گورنیر

طبع مطبوعک ایدر مانی ارزنکی خجیل

رشحه کلک ترک سحر حاللا گورنیر !

بو نه پروازدر ای طایر سیمورغ شکار

تحت بالنده اونک فوق ثریا گورنیر !

سوزی قیل شهد شکر ای انا املع بالاسی

محک در سخن صورت صدرا گورنیر !

جی ایدر عظم رمیمی نفس مشکینی

نطق شیرینی ارا معجز عیسی گورنیر ! . . .

قلم کوهر رزیه خطاباً دریوبدر .

ای قلم ! ای انیس اهل بیان

جهد قیل اینکان سوزی زیبا

گل گتور باده ای گوزوم ساقی

که ویریم چهره مقاله صفا

تا سالم بو جهان بر شغل

باشیوم تازه بر عجبیه نوا

گلدار وجده عاشق و عارف

دوشمار رقصه پادشاه و گدا . . .

(*) رسول اکرمه اشاره در .

بو بایده گنه باشقه بر کلامنده یازوبدر .

کلک سخن سنج شکر زیره باخ

گوندی بو یاگوهر انشایمش

کاغذ دیا کیمی گلگون ایدوب

جمله هنر بونده مهیا ایمش

نقطه لری هر بری بر قطعه در

حرف لری هر بری بر آیمش . . .

هاشمی بم وارث فخر الکلام

بزلره بو شیوه آبایمش . . .

پادشه ارضی و سمادر قلم

تاج سر خسرو دارا ایمیش

بو قلم سلسله مودور که بو

همدم هر عارف دانا ایمیش الخ . . .

کنه بو خصوصده باشقه بریرده یازمشدر :

کاغذ زرکش گتور ویر بگا زرین قلم

تا که من انشا قیوم عشقه بو محضری

چونکه تمام ایلوم من بو طرب خانه نی

حاضر ایدک سز اودم مانی صورتگری

اونده منم شکلمی ، صورت دلدارمی

نقش اید بو صفحه ده شاد اید بو کافری

گیتدی نباتی اوزی قالدی سوزی یادگار

عاشق اولانلار گزهر آختاری بو دفتری . . .

کنه اوز طبعی حقنده بیورمشدر :

چوخ تعریف ایلمه باغ و بهشتی زاهد

که اونک کویی منم روضه رضوانم بس

بابلو طوطی و قمری سکا ارزانی اوله

ای نباتی بگا بو طبع سختدایم بس . . .

بورداد ذكرو اولئان كلاماردن باشقه كنه نباتى نك اوز طبعى وصفند
موزون شعرارى واردركه جمله سنى يازماغه احتياج يوخدر بر آنجا بونى
دئيه بيله روك الحق نباتى نك طبعى گوزل و روان ايمش ، اوندن نشئت
ايدن سوزلرك چوخى لعل و جواهره برابردر . نجه كه اوزى دئوبدر .

كوهر نظمى ياسلك در و لعل خوشاب

شعر رنگينيدى يا لؤلؤ لالا - لالا ؟ . . .

نباتى تايه الر - حقه نك باشقه نوع كلاملى ايله محترم اوخوجيلار دهاده اطرافلى
آشنا ايمك قصدياه تبركا بر نجه سنى بورداد درج ايديريك .

مستزاد نباتى .

اولدى سنك مهررخك سنبه مالحق

اى ماه مطبق :

ساندم كه گوش ايره گيروب اولدى مبرق

جان اولدى محرق .

ماه اوزره دوشن نقطه خالك نه بلادر

اى گوزلرى جادو

حيرتدهدى بو مسئلهده جمله مدق

عاجز دله مطاق !

بو دائرده نقطه پركار فالوب مات

شطر نجه چولا شاه

گرداب بلا ايچره سنوب لسكر ذورق

هرده ديهر حق حق !

بو عاجز درويشه اگر مرشد عشقم

رخست ويره باله

اثبات ايدرم بئله كه هامى ديه صق

هم عرش معاق !

فش ايامزم من داخى اسرار نباتى

بوخ بوخ غلط ايدم

گيت گيت قانكى هيچ بره تو كديرمه ناحق

اى جاهل احقق !

بسم اللهى درك ايلمه مش حمده بو گورمه

اى زاهد كمراه

سر كرده سز آيا گورونوب باغلانه سنجق

لشكر تپارونق !

دگمز ايكن دياره سنك صوم صلاتك

سالانمه بهشته !

غفلت اوبان آج گوزكى اول تازه مسبق

مانند فرزديق !

كيفيت ميخانه نى مسجدده كيم آكلار

كل اول سوزه واقف

آلداتدى سنى حيفه دنياى مزرقي

وور باشكه چون بق

هت ايله آج سينه مى قيل نطقى گوبا

اى پير خرابات

بو ليل دجا ايچره منى قويما مفرق

ايت صبح مفاق !

بو عرصه خوڤخواردده دم اورمه نباتى

اول ساكت و صامت

گوبا سگا كشف اولميوپ - احوال انا الحق

سن بياهمدن الحق ؟

غزل نباتی.

چو مدموم کنه غواص تنك دریا به من دریا به من
 قیلدم نظر بر لؤلؤ لایله من لایله من!
 سن سانمه من بو بحر ده هر انجی مرواری گزدم
 گوز تیکمشم بر گوهر والایه من والایه من!
 گیتدم بیان گشتینه اوردوم تجلی دشته
 ایتدم تماشا طورده موسی به من موسی به من؟
 چخدم بو عرشك اوسته ناخدم بلند و پسته
 پس اونده ناگه اوغردم عیسی به من عیسی به من؟
 سالدیم تمام عالمی گوزدن اونوتدم ادمی
 ویردم گوگل بر واحد یکتایه من یکتایه من
 گزدم سماواتی تمام هر منزله ایتدم خرام
 قیلدم گذر هم جنت اعلا به من اعلا به من؟
 ایتدم تماشا کللرین هم خوش نوا بلبلارین
 سالدیم نظر هم منظر حورایه من حورایه من؟
 گیتدی سرمدن عقل و هوش بر گوشه ده اولدم خموش
 دوشدم عجایب منزل اخفایه من اخفایه من

نه یانمش ایدم نه اویاخ نه آتلو ایدم نه ییاخ
 بر وقتی گوردیم گامشم دنیا به من دنیا من
 لیلی دیشوب چکدم امان قان یاش تو گوب ایتدم فغان
 دوشدم کنه مجنون کیمی صحرا به من صحرا به من.
 فانی اولوبدر بو بدن دورتاب نباتی بر کفن
 بو جانی قربان ایلدم لیلا به من لیلا به من!

ایضاً غزل نباتی

ای گوگل ایتمه شور و غوغا هیچ
 چکمه بیوده رنج و غوغا هیچ
 بیوفا عمره اعتبار ایتمه
 اولمه آلوده فکره اصلا هیچ
 خاک اولور عاقبت فقیر و غنی
 حاصل مال و ملک دنیا هیچ
 عارف اول غارف اولمه زاهد خشك
 اختیار ایتمه زهد و تقوا هیچ
 مبتلا اولمه نشئه بنکه
 می گلفام جام مینا هیچ
 همت ایت اول کان یقین اهلی
 کفر و دین بحثین ایتمه قطعا هیچ
 ای نباتی سنگله حقدیر یار
 غم یمه عالم اولسه اعدا هیچ!

مربعات نباتی:

صبا بو عرضمی یور صیاده
 سویله باغشلاسون خدایه منی؟
 طوقم کسیلوب کنج ففسده
 مرخص ایله سون بر آیه منی!
 اگرچه بیلورم چوخدر گناهیم
 داخی اوندن اوزگه بوخدر پناهیم
 دیگران امیدم واردر که شاهیم
 عفو ایتسون آیه وفاه منی!

گنجینه‌ار صبحه‌دك ایشیم ناله‌در.
آغلاماقدن گوزوم قن پاله‌در
جانم بتون قرا داغای لاله‌در
بتورسون زرم صفایه منی!

ملاحت چک‌مکدن بتشدم جانم
أربدی اوره‌گیم دوزدی آل قانه
صبا عرضم بردر شاه جهانم
داخی جوخ سالما-ون صدایه منی!
بتی مجنون تک گهی آغلادك
اوشاقلاری بغوب دسته باغلادك
گاهی قلندر تک اوزوك داغلادك
آخر که گنوردك هرایه منی.

ایضاً قافیه‌نباتی.

گنه گوزوم دوشدی بر مه حمانه
آغ یوزنده قرامشك حالی وار
حلقه حلقه اولوب زلف مشکینی
لوحش‌الله عجب قد دالی وار:
باگ‌نلاری لاله گوزار بدای
باغرمی قن ایتسی لعل گل‌فامی
نه اولدیلار یارب خسرو نامی
خسرو شیرینک مین مقالی وار
دی گل‌سون ساقی به قیلسون بساطی
مرتب ایلسور بزم نشاطی
تیز اولوك باندرک شمع سمانی
دوشه‌ك مجاسه هر نه قالی وار

صفحه رخساری بدر منور
دوشه‌نوب اوستنه زلف معنیر
دیشاری مرواریدر دهای شکر
بلرینک عجب دادلی بالی وار!

گذرسن عالمی جمله سر تاپا
تاپولماز بر بیله سرودل آرا
دگمیز موینه حق بیلور حاشا
هر نه بو دنیانک ملک و مالی وار!

یهرلیوک گوروم اسب کلگونی
بیوفا گوریرم چرخ گردونی
برده سیر ایلیوم طرف هامونی
دیوانه کو کلک یوز ملالی وار

بن دیدم بس خان چوبانی جواندر
بر ایگیت اوغلاندر بیر بیاندر
دیمه که قوجالوب قدی کماندر
ایندی گوردم سقایینک جالی وار.

ایضاً قافیه‌نباتی:

صیا مندن سویله او کلعداره
بلبل گلستانه گل‌سون گلمه‌سون
بو هجران دوشگوننی ایلار خسته‌سی
قابوکه درمانه گل‌سون گلمه‌سون؟

من قربانی اولوم عنبر تیل‌لرک
غنچه دوداقلارک پسته دیل‌لرک
او لاله رخسارک مشکین خال‌لرک
اودینه پروانه گل‌سون گلمه‌سون؟

گوزوم چوخ حسرتدر خمار گوز گه
گوش جمالگه شکر سوز گه
اوتانيرام نجه دنوم يوز گه
دردك خسته جانه گاسون گلمه سون؟

نباتی ایستمز سنسر دنیانی
عزتی، حرمتی، شوکتی، شانی
بر زاده قالمیوب داخی گمانی
بو باش او میدانه گاسون گلمه سون!

شیدا بلبل فغان اتمه غم بیه
بو گون صباح گل آچیلور ناز اولور
عزیز ساخلا غنیمت بیل وجودك
وقاسی بوخ گلك عمری آز اولور

دیگیلن فرهاده ای محنت پیشه
شیریندن اینجمه چال داشه تیشه
عاشق و معشوق آراسنده همیشه
عشوه اولور، غمزه اولور، ناز اولور.

گیدر جانندن چبخار داغ حسرتك
آرتار گوندن گونه شان و شوكتك
صبح وصله بتر شام فرقتك
دیده كك مطلبك هاهی ساز اولور

خدمه‌لر دورار ساق وسولكده
جواهر بازوبند ایکی قولوكده
فواره‌لر ایشلر دایم گولكده
یاشیل باشلی اوردك اولور قاز اولور

نباتی سومشم بر دلستانی
بر سوزی گل شکر غنچه دهانی
داخی فاش المه سر نهانی:
عاشقك كوكلنده بوزمین راز اولور
ایضاً مربعات نباتی:

کمه اسکندر تك دوشدم ظلماته
قباقمی کسوب بوز من بحرور
ایکیتلگك مروتك چاقیدر
بتش قریادمه ای خضر رهبر
طلوع ایتمز نه‌دن شمس‌الضجی
فزایه باش چکسون لایه الدجا
بوخسه یاتوب مکر نسیم صبا
مشاممه یتمز تقیحه سحر.

یاره قریان دیهن دیلی لال ایتدم
هر ایدوب آغز می ترک قال ایتدم
الک تک قدیمی بو کدم دال ایتدم
ایندی گورك بو کمانی کم اگر

نباتی مینگیلن رخس همی
سیر ایله سرسر دشت وحدتی
قوبمه چخسون الدن وقت فرصتی
حیفسن دنیادن گیتمه بی خبر!

تجنیس نباتی:

سنگ تك شپاز سرو فامته
بر چوره طرلائك ایاغی گرك
کمیشن ساعتده گپك و دراجه
قیناغینك دهی ایاغی گرك

اگنېڭگە كېيەن گۈندە مېنالى
 يېلى باغلى خىجىر دىستە مېنالى
 قورولسۇڭ مېجىلىڭ چىڭ مېنالى
 ئىدە ساقىڭ ئاغاڭى گۈرەڭ
 قاقىچە نىچە يىدەڭ چىكىلە
 سىنى گۈرچىڭ خاتىزادەلەر چىكىلە
 ارېشە شېرىڭ چىن و چىكىلە
 دېلەر شەھلىقە ئاغاڭى گۈرەڭ
 سىر آخىشام تېل و ئايڭ بوقلىق
 چىكىلە دىشەڭ دارە بو غىلە
 پلو قازانلارڭ اوستە بوغلانە
 ياخشى بوللو آتى آغاڭى گۈرەڭ
 صبا بو عرضەنى ايله سامايە
 مېن سامامى يىتور سامايە (*)
 نىە كۈرەڭ مېنى يادە سامايە
 اونڭ نىباتى تىڭ ئاغاڭى گۈرەڭ!

مە تىجىس نىباتى :

مىجىنولر آدىنى چىكن تىجىرە
 نولە سر دىقرە ايازە مېنى
 دىتورلر بو ايدى ذىكرى مىحمودىڭ
 دوروڭ قىربان ايدىڭ ايازە مېنى
 كىنە ساق قىلمىشام يىلە يارەمىن
 كىن تىڭ كۈبىدە نىە يارەمىن
 گىزلىن سىرم كىدىم دىئوم يارەمىن
 بىر آغاچ گۈتۈرە آيازە مېنى

(*) ساما شاعىرڭ سۈركىلىنىڭ آدىدەر.

ساچى سىنل اوزى گل گل گۈز آلە
 گۈز اىستىمىز گۈزلىرىڭ گۈز آلە
 بو شان شان باغرىمى گل گل گۈز آلە
 قىناعت و ىر كىنن ايازە مېنى
 نىباتى تىڭ دىربالرى اوزەمىن
 سىپا زىلفىڭ افشان ايله اوزەمىن
 قىمرىڭ بولوتىڭ بىر خىچ اوزەمىن
 چۈخىدە وىرمە گىيان ايازە مېنى!
 عشقى باشە وورۇپ سوز دىيىن عاشق
 گل گۈرەمىسەن بو گۈز كىمى گۈز
 آند اولسون اللەھى حى لاىزال
 خىلق ايدىنمىز بىردە بو گۈز كىمى گۈز
 نىە زىلفىڭ نىە اوزىڭ يان دورمىش
 مېنى اوخلا ماقە گىز گىز ياندرمىش
 چۈخ قىقىرىڭ فلىڭ ياخۇب ياندرمىش
 ھىچ كافىر گۈرەمىسەن بو گۈز كىمى گۈز
 بو مىشكىڭ ھىچ گۈرۈكەز آسانى
 داغ دو كۈنڭ بوخىدى داخى آسانى
 گۈرۈم اللە ھىفە ايلەمىن آسانى
 بىد نىظر دۈشمىيۈب بو گۈز كىمى گۈز
 يىلەم فلىڭ مېنى كىمە چور ايدى
 عشقىم قورمامىش قاپدى چور ايدى
 گۈزۈم باشى نىباتى چورىدى
 دىلەم ياندى دىدىم بو گۈز كىمى گۈز

قافزیده و آذربایجانست مضی نظم‌نارنده ملا پناه دورینه داخل اولان
و فوکه اسماری ذکر اولونان شعرادن باشقه بر چوخلریده وارد رگ
اونلرک مع‌الناسف ترجمه حاللرندن و اسم تسبلرندن آزاخوده اولسه
معلومات کسب اتمکده عاجز قلدق و بو یولده چوخ جستجو ابد کسده
سمی و تلاشمز بر نتیجه ویرمه‌دی.

بو شاعراردن مشهور اولانلری آقامسیج شیروانیدن و خواجه نشاطدن
سوگره شماخی و شیروان تویرقنده وجوده گلنلریده که فضل و کمالده و
خصوصاً شعر یازمقده اشتهار بولمشلر.

مرحوم المغفور آغا علی‌بک افندیزاده‌نک نزه ووردیکی معلوماته گوره آقا
مسیح‌دن و نشاطدن سوگره خاگ مبارک شیروانده عرصه وجوده گان شعرا که
تبارت اوله :

موشیدن، زلالیدن، واعظ افندی شیروانیدن، عسکر شیروانیدن، تاجی
افندی شیروانیدن، عارف شیروانیدن، لاهیجی شیروانیدن، همتی شیروانیدن،
آصف شیروانیدن، نسیم شیروانیدن، مجزون شیروانیدن، ملاقدیر - تاجی
شیروانیدن و غیرلرندن. هجرتک اون اوچنجی عصرنک اوللارنده و بعضاری
اوسطنده زندکاتق ایدوب اشعار متفرقه‌دن سوا برنام و نشان قوبیموبلر.
بو شاعرلرک ایچنده موشی، واعظ شیروانی و تاجی شبروانی کی
مقدر، سنخور و دانش‌مندلری‌ده اولوبدرکه هر بری طبع سیلم
صاحبی ایمش.

بونلرک اسملرینی ذکر ایدوبده لازم گوردیک که هر برینک اشعار
و کلامندن بعضلرینی نمونه اوله‌رق مجموعه‌مزه داخل ایدمک.

موشی شیروانی.

موشی شیروانی اون اوچنجی عصرک اوانلنده شیروان ولایتده آقامسیج
شیروانیدن سوگره وجوده گلوبدر. بیر چوق کلامندن که بزم المزه
دوشوبدر اونک اهل حال و صاحب کمال. بر شاعر شیرین مقال اولدیقی
گورونور. هر قسم اشعاری وارد.

اونلردن بر پاره‌ی نمونه ایچون بوراده تسطیر اولونور. پیغمبر والا
تبارمز محمد المصطفی (ص. ع) حضرتلرنه اولان محبت و صداقتی بو
غزل بی بدله‌ده بیان اتمشدر :

ای نگاه‌ی جانستان چشم سیاهی دلفریب
قوبماشدر بنده غمزه‌ک صبر و آرام و شکیب

نده بیچاره ام آواره دوشمش کیمسه ام
قیل ترحم من فقیره اولمش مسکین غریب

گوزلرک جلاد باغی، قاشلرک قوس قزح
کپر گک خوبروز دوراندر خطک نقش عجیب

شهر یار خوبروسن خسرو عالی نژاد
مطالع انوار حقسن شافع روز حسیب

در گهک دارالاماندر خاک‌کپاک توتیا
صحبیک انقاسه جاندر رأفتک اجزا طیب

خاتم خیل رساق اول هرزی حیات
باعث ایجاد عالم محرم سر مجیب

موشی بر کمتربن در دهر ارا آرامی بوخ
منتظر در رحمته شفقت ابله بر شی نصیب.

غزل مهوشی.

ویرمشم دنیا متاعین غارته جانانه من
اولمشم مسرور خرم ایلهرم شکرانه من
ایلهرم غمخانه نی غم چکمه که دنیا ایچون
ایلهرم شکر و ثنا اول خالق سبحانه من
دام غمدر بو جهان میل ایلمن اول دانه به
گورمشم طغیان آدم اسمنی دردانه من
یار کویی مسکنمدر ایسترم اول کویی من
یارسز میل ایتنم اول روضه رضوانه من
یار باقیدر مگا همراهم خوابم مدام
همنشین هم صحبتیم اول قادر یزدانه من
معنی ذاتم نمایان منده در انوار حق
در گه پیر مقام گوشه میخانه من
منده در جام صراحی خلوت کاشانه هم
جام جمدر مهوش پیمانه او مستانه من

مهوشینک بو نوعی متعدد شعرارندن معلوم اولور که اولمر حومه نشاطی
کیچی شعرای فارسدن صوفی مسلک شیخ عطاره شمس تبریزی به و مولانا
جلال الدین رومی به بیرویلک ایدوب بر نوعی اوزیده حقیقت پرست اولمشد.
مهوشی شینک ظاهر نه اعتنا ایتمیوب هر یرده اونک حقیقته و باطنی عالمنه
دقت یوروپ معنای ازلی سنی ییلمک ایستیور.
شاعر جمله کائناتده و کافه موجوداتده بیوک حکمتار و سرلر هر دمه ظاهر
اولدینی گوروپده بر کلامنده دئور:

یار باقی اولدر اولا کده سیر ایلیین
باخکلن عبرت گوزیله گورگان اسرار حق
سر حق موجوددر هر دمه اظهار ایلیور
گاه دله - گاه گلده گورسنور اسرار حق

بلیک باخ ناله سنه بر قدر تو کدن گلور
گلبنک خاری گلیدر شیوه اسرار حق
سویه باخ داشدن چخوب جاری اولور آرامی بوخ
گاه گرم و گاه سردو معتدل اسرار حق
آچ گوزک قیل گل نظاره هریانه باحسن اودر
واحد اولدر، باقی اولدر منبسط اسرار حق
مهوشی هر دمه گوریر گونه - گونه سر حق
خود اوزی بر سردر سویلر اوزی اسرار حق!

شاعر حقیقت بین و خوش آیین هر قسم معصیتدن اوز وجودینی پاک و منزّه
گوروب و جام بقادن چشید ایدوب عقل و کامل بر وجود اولماسنی و سرانا الحق
سویلمه سنی باشقه بر کلامنده اظهار ایلیور و ابتدای کلامی فاتح خیر و ساقی
کوثر اغنی علی حیدر کرارک مدحیله باشلا یوب اوزینی بو سیاق نشان ویرور:

ایچمشم جام ازلدن اولمشم مستانه من
ساقی کوثر علیدر اولمشم جانانه من
اولدر شاهم، پناه من مذهب دینیم منم
علم ظاهر دن نه حاصل اولمشم بیگانه من
اولدر عالم الدنی اولدر اسرار حق
کمتربن بر بنده ام شکر ایلهرم سبحانه من
کعبه نی بت خانه دن آیری ییلور ظاهر پرست
مسجدک تر کینی قیلدم بکله دم میخانه من
مستو مخمور اولمشم زاهد در میخانه ده
سویلهرم سرانا الحق اولمشم دیوانه من
جنت فردوس اعلا وصفنی جوخ سویلمه
یار باقیدر بگا - ییل باخمشام فرقانه من
اوتوروب بر گوشه ده طاعت ایدرسن خالق
نینک جنت ایمش گور سویلهرم مردانه من

بیل حقیقت حتمی و اعظم اوصاف بو جهان!
 جنت ایچره عزی بوخدر گیرمتم رضوانه من
 کور اولوسن گورم یوسن رویت جانانگی
 مهوشی گل قبل نظاره اوندهدر دردانه من:

مهوشینک یوخاریده یازیلان کلامارندن که معنا و بلاغت حیثیتله بی قصوددر
 اونک قصولی علیه الرحمه و نباتی به تبعیت گوشترمگی ظاهر اولور. احتمال
 وار که نباتی ایله مهوشی بر عسرك آدمیری اولمش اولسولر.
 هر حالده اونلرک کلاملری بر برینه چوخ بکزدور هم لفظاً و هم معنا.

ظاهر پرست واعظلرک حتمی دیمشدر:

واعظک ظاهری خوش سر خدادن غافل
 اُمی احمق ایمش باطن ایشندن جاهل
 نه اولور زهد ریادن نه ییلور بی خبران
 دیمون مردم دانا بولاره سز عاقل
 عقلی بوخ کوردن ایمش مثل بهائم بی فهم
 دیمز انسان بولاره مرد مبارک قابل
 اولمه گل نقشه فقیه زهد ریادن بر اوصان
 هابل خوش سیری قتله بتوردی قابل
 دهر دون مزرع عقبادی بیل آنی تحقیق
 یاخشیلق تخمین آکهر مردم دانا کامل
 اولمه غافل حذر ایله بوریا ایشلردن
 نفس شومه اویوبن ائمه خیالک باطل
 بر ایشیت مهوشینک بندن ای واعظ شهر
 عشق دریاسنه گیر ایله وجودک ساحل!

مهوشینک بو قسم خوش مضمون کلامی چوخدر و جمله سنده شاعرک
 حقیقت بین و عالی طبع لگی گورنور.

بر غزلنده شاعرک طبعی اوج مقامه پرواز ایلیوب شهباز فکری سیرنگه
 لاهوتده دور و گردش الیور. بو حالت اوزره شاعر بشریت حالتدن چخوب
 اوز وجودنی گاه گنج اسرار خدا و معدن انواع جواهر و مخزن امل
 و گوهر ییلور و گاه گمک یوزنده گردش ایدن شمس عالم آرا و صفحه
 آسمانده برق اوران صیحه صدا و سائر مخلوقاتک کافه سینه مظهر و منبع
 حساب ایلیور.

مهوشینک بو کلامنده شمس تیریزینک تأثیری آشکارا گورونور. همان
 غزل بودر:

بر فقیر شاه آسا درویشم شیدا صفت
 بر گدای پیردا درگاه عالی منزلت
 مستحق بیچیز و مسکین بنده آزاده ام
 مخزن دردانه ام اسرار گنج معرفت
 گنج اسرار خدایم گوشه میخانه ده
 شمس گردونم یقین سیر ایلرم دریای ودشت
 ایله رم بر دمه سیر افلاک گردونی تمام
 معتکف بر گوشه ده خماروش بی پاودست
 خم نشینم چون فلاطون حکمت رحمن منم
 پیاوانم چون تهمین اولمشم جالاک وجست
 برق اوران گوک صفحه سنده صیحه افغان منم
 معدن انواع جوهر منده در ای خود پرست
 سرفرازم عشق ارارند قلندر مشربم
 شریار عارفتم طوق دار تاج و تیخت
 شاهباز فکرم سیرنکهم لاهوتدر
 ایچمشم می جام حتم اولمشم آزاده مست
 ساقی رضوان غلامی مهوشی کت خدر
 دهرارا سرمست اولوبدر ظاهر اول رای سخت

قیصر کبری نژاد خسرو خاقان چین

عادل نوشیروانم جم جم جمشید بخت!

مہوشینک بو مضمونده داهاده بر چوخ غزلری وارد که جمله سنی بوراده
درج قیامغه احتیاج یوخدر.

شاعر بصیرت گوزیله اطرافنه نظر یتوروب تمامی مخلوقاتک آخرنی بوچ
و ضایع وفانی گوروب اوزی دخی فنا آرزوسنه دوشور.

راحت و سعادتنی محض فناء و عالم عدمده تحقیق ایدیر و کوکلی فنا
ملکنه طرف سوق ایدوب دیور:

«فنا اولق دیلر کوکام علایقندن قوتارمقدن

فناء عشرت و غم یوخ مثال مست حیراندر....»

نجه که بو بابده فضولی بغدادی هم دیمشدر:

القصه وجود دام غمدر

آزاده لارک یری عدمدر.

بیله اولان صورتده مرگدن خوف ایتمک و فنا عالمه کوچ ایتمکدن
مایوس و مکدر اولماق بیوک بر سهو دگلمی، حقیقت حالدن بر نوعی بی
خبر و غافل اولماق دگلمی؟ انسان ایچون اولوم حقدن و آیه وافی هدایه
مضمونتجه «کل شیء هالک الا وجهه» باقی و ابدی قالان آنجق بر قادر
ذوالجلالدر.

بو چته دنیانک غمین یمکدن و اوضاع زمانه دن دلکیر و شاکلی اولمقدن
بر فایده یوخدر. — ولی انسان نجه که دیریدر حیاتک قدرینی کرکدر
یلسون و حق تعالی اوکا مرحمت قیلدیغی قدرت و باجارق خیر ایشاره و حق
یولنه صرف ایلسون تک فنا آرزولمقدن بر منفعت یوخدر و حق تعالی تک
امری بزه سعی و تلاشدر زاویه نشینلک و بیکارچیلقدن بر شی چیقماز بزم
بو عصر شومده حتی مدنی طایفه ار آراسنده دخی دیریلکی بی مضمون
یلوب دنیادن و اونک کشمکشندن یزار اولوب جانلرینه قصد ایدنلر آزدکللر.
آخر وقتلرده ایله اتفاق دوشور که پای تحت شهرلرده اتحار ایدنلرک

حد و حسابی اندازه دن چخور و رجال دولتی، پولسیه مامورلرنی، حکما و
فلسفه فرقه لرنی فکر و اندیشه سالور.

بو حدسز اتحاره سببار چوخدر ولی عدمده سی دنیادن یزار اولوب بش
گولک حیاتی بوچ و بی مضمون بیامک عقیده سیدر.

اسلام عالمنده دهخی بو فکر و عقیده ده اولانلر آزدکللر. تکجه فضولی تک:

«القصه وجود دام غمدر

آزاده لارک یری عدمدر...»

شعری اوکا کفایت ایدر که چوخلارینی غناتدن آیلدوب بش گولک دنیا
میشینک بوچ و بوش اولماغی باره سنده بیوک اندیشه سالون.

باشقه بر عیج شاعری بو خصوصده دیمشدر:

«ماهیج جهان هیج، غم و شادی هیج

خوش نیست برای هیج ناخوش بودن...»

مرحوم مہوشی دهخی بو عقیده ده اولدیغنی بر غزلده اظهار قیاب دیور:

شادمان اول چکمه غم دنیا ایچون ای نیک مرد

سنده وارد اصل معنی گوهر پاک خرد

گون دولایر آی اولور دوران کیچور اولور خزان

فصل گل کیچدی دیوب اولمه کوکل آشفته حال

فانیدر مجموع اشیا سربسر هر نه که وار

بر و گوک، شمس و قمر انجم کواکب باد گرد

اولدرر باقی قالان هر بر شیئت معناسیدر

غیر یوخدر هر نه گورسن اولدرر بکتابی فرد

شکل گوناگون گورونور دهر ارا بیحدو حصر

تلخ و شیرین، خوب و زشت، بدسیر رخسار زرد

گور فناءه باقینی بیلمن بو استغنا ندر

ای سمن تر نازلو یارم سویلمه بر حرف رد

يار باقى جلوه سينده هر نه گورسن مهوشى
مضطرب حال اولمه گل اى مرد عارف معتمد!

حق تعالى نك نوحيدى، قدرت و عظمتى و بقاى خصوصنده و انسانك ضعف،
عجز و فئاسى ياره سينده مهوشى نك يوخارنده ترقيم اولتان كلامى خيالى بر معنا و
فضولى كلامنه بگزره بر عزلدر.

بو مثللو غزللرى چوخدر. اشعارك غزليات قسمندن سوا مهوشينك هر نوعى
كلامى واردر، جمله سندن مسلسل و موزون اولانى ترجيع بند و تركيب بند
كلاملريد.

بولاردن غيرى بر چوخ خوش مضمون و سليس مسدسات، مخمسات و
مربعاتى واردر كه جمله سينك بورايه گنجاشى يوخدر.
نمونه ايچون اولاردن بريسى قبالده درج اولوتور:

كلام مهوشى عليه الرحمة.

برانه سرم شور نوادن خبرم وار
آشفته ترم صنع خندان خبرم وار
سير ايلمشم سير همادن خبرم وار
بيدار اوتوروب باد صبادن خبرم وار
چوخ ايلمشم سير فندان خبرم وار
گل همدم اولاق اهل بقادن خبرم وار
چون معتكلم زهد ريادن خبرم وار
خفاش نيم (*) مهر ضيادن خبرم وار
هامو ايلمن يعنى نوادن خبرم وار
زاهد دگلم صوم و صالادن خبرم وار
ساقى دگلم بزم صيادن خبرم وار
هد-هد دگلم شهر صيادن خبرم وار

(*) نيم - يعنى نيم - دگلم - خفاش نيم - گيجه قوشى - «ياراسه» دگلم.

طوطى دگلم مرغ مينادن خبرم وار
ظالم دگلم اهل خندان خبرم وار
واعظ دگلم خوف و رجدن خبرم وار
عالم دگلم - عالم خندان خبرم وار
جاهل دگلم لاو اولادن خبرم وار
غافل دگلم قالو اولادن خبرم وار
نادان دگلم عين رضاد خبرم وار
بيدين دگلم اهل وفادن خبرم وار

چوقلار دولانوب دهرده دردانه تاپايدم
چوقلار دولانوب گنج ايله ويرانه تاپايدم
چوقلار دولانوب عاشق ديوانه تاپايدم
چوقلار دولانوب مسجيدو ميخانه تاپايدم
چوقلار دولانوب عارف مستانه تاپايدم
چوقلار دولانوب ساقى پيمانه تاپايدم
چوقلار دولانوب هره مردانه تاپايدم
چوقلار دولانوب قابل جانانه تاپايدم
چوقلار دولانوب ميوه بيدانه تاپايدم
چوقلار دولانوب شاعر فرزانه تاپايدم
چوقلار دولانوب مجمع افسانه تاپايدم
چوقلار دولانوب زبور كاشانه تاپايدم
چوقلار دولانوب مسند شاهانه تاپايدم
تها و توروب جمله نى بيگانه تاپايدم!

دوران دولانور يوخدر اولك صبر و قرارى
گوندر دولانير صبح و مسا يوخدى قرارى
سويه نه اولوبدر كه ايدر نوحه زارى
آزاده اولان سرو سبك ويرمدي باري

نه زينت ايله گللر آچوب نخل اناري
گللر کیمی احمر، کیمی آبی، کیمی ساری
بو حکمته باخ شهید مصفا و بریر آری
اولمش گل حمرا نه ایچون مونس خاری
گنج اوزره قیلوبدز نه ایچون مسکن ماری
اوضاع جهان بيله اولوبدر نه باری؟
واعظ سوزینه دوتمه قولاق اولمه گران بار
بو جسم لطیفک ایلمه جیفه مردار
اولمه نگران زخمه، غم خانه ده بیمار
حسرتله باخوب غیرلره ایلمه افکار،
دوران زمان کیمسه ايله اولمادی غم خوار
بودر غرضک کم اوله سن اوکا وفادار؟
اصلا ایلمه ضایع اوزک دهرده ادبار
اویمه اونک اطوارنه ای مرد نیکوکار
بی قیمت اولوب ایتمه اوزک ضایع بیمار
بو بزمده مردانه دولان فعل سزاوار
بو بنده ایشیت ایشلمه بد اولمه خطاکار
بر در گرانمایه سن ای مخزن اسرار!
بو زهد ریادن اوصان ای زاهد خودبین
اولمه نگران نفسک ایچون دهرده غمکین
صحرايه چخوب سیر ايله گل بی غم بی کین
عبرتله باخوب فکر ايله گور گالری رنگین
نه شوکتيله داغلر اولمش بيله سنکین
نو طرز ايله بنیاد اولوب دهرده ماچین
نه رنگله گللر يتوروب باغده گلین
نه و جيله آرام دگل خوشه پروین

گولک صفحه سی اوزره گور ایدوب نجمار آیین
نه عطر ساچوب باغده نرکسله ریاحین
گلزاره چخوب حشمتيله خسرو شاهین
شهز باخوب گوردی اونک شوکت و جاهین!
وا غطنه بیلور کیفیت چهل و حقیقت
زاهد نه بیلور معرفت شرط طریقت؟
ای نه بیلور مرتبه کیف نبوت
نادان نه بیلور نشئه سر شار محبت؟
ناقص نه بیلور نیک و بد و قبح قباح
عاشق نه بیلور شیوه گفتار فصاحت؟
غافل نه بیلور ذوق ألم - عسرت و عشرت
ظالم نه بیلور مرحمت و حلم و مروت
عالم نه بیلور نکته توحید شریعت
مسکین نه بیلور طنطنه حکم فیضرت؟
کوران نه بیلور روز و شب احسن صورت
شیدا نه بیلور زبور آرایش زینت؟
سرمست نه بیلور قاعده صحبت فکرت
بیدار کرک عارف هشیار عدالت؟
پیران ره معرفت مونس وحدت
بوتلردی حقیقته اولان قبل قدرت!
ای واعظ اوصان ایلمه تکرار بوقالی
یوز حيله ايله جمع ایلمه مال و منالی
صحرايه دوشوب ایلمه هر یرده سوالی
جمع ایلمه گل بونیکه بو قدر و بالی
اولمه نگران روزی هوس ایلمه زاری
بو شرک ریادن اوزق اول ایتمه خیالی

مردانه دولان دهرده بر ایله گل عاری
اولمه نگران جیفه ایچون شکر ایله باری
آزاده روش دور ایله — گل بتمه خماری
شیدا صفت اول گوشه بیخانه باری
گل آدام اول ای احمق سرکشته ابالی
آخر گویدر خوار اولوب چکمه ملالی .
ای مپوشی سوخته دل خاطر دارمیش
بنیاد جهان بیله اولوب ایلمه تشویش
قد و شکر و زهر هلاهل، عسل و نیش
فرزانه و دیوانه قمو موس هم خویش
گرلک و سگ و کوساه و بزغاله بزمیش
اسب و شتر، شیر پلنگ و کل و جمیش
گرچه نه درر روزی اولوب اونلر ایچون موش
عقل بونه چاتم از ایلمه بونلره سن گوش!
بولر همه اسرار خدادر — نه آسان ایش؟
دوران فلکدنی اولوبدر یازایله قیش؟
آنجاق اوزیدر ایلمین اظهار بنا گوش
سرمستری کیمدر ایدن دهرده مدهوش؟
مخمورلره کیمدی ویرن قدرت ایله هوش
مخلوقلره کیمدی ویرن فصاحت دانش
فرزانه نیکو رأی گرلک عاقبت اندیش...

مپوشینگ بو ترکیب بندنده بعض مطالبلر تکرار اولونورسده مثلا ریاکار
زهدلره و دنیاگیر واعظلره اولونان تهمت و سرزنشلر کیمی — بعض مطالبلر
دیخی واردر که شایان دقتدر.

شاعر برنجه مقاملرده مرحوم معلم تلخی بی اوز اشعار حکمت آمیزله
یاده سالور و اونلک کیمی بر چوخ نازک معنار و موهوم اشارلر اوسته داییشیر.

حق تعالی نلک بیلمن سرارینی و عقاله سیفشم از حکمتلری یاد ایدوب مات و
متحیر قالور و بر نوعی چاشمش خالده دبور:

«بوللر همه اسرار خدادر — نه آسان ایش...»

بولدن باشقه بو ترکیب بندنده مپوشینگ گوزل بندلری و تنبیلری دهخی
واردر که اونلره دقت یتورمک اولماز: مثلا بو دهر دونه بش گونلک عمر
ایچون آدم گر کدر نفسنه اویماسون و فعل ناسزا ایله اوزینی بیعار و بی قیمت
ایلمسون:

اصلا ایلمه ضایع اوزوگ دهرده ادبار
اویمه اونلک اطوارنه ای مرد نیکوکار
بی قیمت اولوب ایتمه اوزوگ ضایع بیعار
بو بزمده مردانه دولان — فعل سزاوار
بو پندم ایشیت ایشلمه بد اولمه خطا کار
بر در گرانمایه — ن ای مخزن اسرار! (*)

مپوشینگ متعدد اثرلری بر بره جمع اولونسه معتبر بر دیوان اشعار حاصله گاهر.
آذر نفیسه لرندن بر چوخ عالیجناب مفتی اندی لک مجموعا سنده تحریر
اولونمشدر.

(*) مپوشینگ بو شعراری ترک شاعرانسیق عبدالحق حامدک «ابن موسی» نام اثرینه
بکزابور نجه که ابن موسی لک دیلمدن دیمشدر:

بحث ایتمه بکا دغدغه یأس و املدن
اول تجربه دن نزد کدالنده غناوار
آزاده سرم غائله شوق و کسلدن
مادامکه انجام حوادنده فناوار
موسی به نه غم ضربه جلاذ اجلدن
عمرنده فنا وار ایسه نامنده بقا وار

میرزا حسین زلالی تخلص.

میرزا حسین زلالی اصلاً شیروانلودر ترجمه حالته دائر معلومات جمع
ایده بلامه دیک. ایشیتدیگمزه گوره زلالی نك نسلندن شمس الدین اسمنده و
زلاوف فامیلیاسنده بر شخص سابقده گنجیه شهرنده پوچت تیلغراف قاتوراسنده
خدمت ایدرمش، مومی الیه کاغذ گوندروب میرزا حسین نك حقیقده معلومات ایسته دیک
ولی جواب نمه کلمه دی. زلالی نك اثرارندن آنجاق بر غزل تاپدیق که ذیلده
درج اولور:

هر ویردیکی چیقمقده ایکن عاقبت الدن
دنیا بو قدر رغبت اولسونمی سزا وار؟
مقصود بودر ایلدیکم سعی و عملدن
موسی! دینلیر قبهده بر خوشبجه صدا وار!

غزل میرزا حسین زلالی:

گل و گلزاری دنیا نك جفای خارنه دگمز
می گنگون خماری ویردیکی آزارنه دگمز
اوله قارون نك گنجک - مساعد اولسه اقبالک
چکن حسرت گیدن دم دولهک ادبارنه دگمز
گزیده ما کولانک لذتین بیامک فنا اوزره
بقا زقومنک بر قطره زهرمارنه دگمز
اگر کامل اوله اول می برستک عقلی باشنده
گلوب میخانه نك هرگون باشی دیوارنه دگمز
قویوب خلاقن مخلوقدن هر کیم دیلررزقین
آنک «آمنت بالله» ایتدیکی اقرارنه دگمز
زلالی بزم عرفانده اکر لاف کزاف ایتسه
اینانمک دوغرودر گفتاری بو کردارنه دگمز.

واعظ افندی شیروانی.

مرحوم واعظ افندی شیروان ولایت نك محترم، علم و صاحب کمال
و تجربه شاعرلرندن حساب اولونوب اشعار ظریفه اریله اوز عصرنده نام و
شهرت کسب ایتمشدی.
اونک غزللرندن بر نچمسی الیمزه دوشدی. نمونه اولارق آشغیده ابکی
غزلی درج اولونور:

غزل واعظ افندی.

مهر وفاسزلرک هیچ کیم سوزینی قانماز
یغمادن آل گوتورمز بیداددن اوصانماز
جاه جهان گلنده بر تارموی ساخلار
بوز دوندروب کیدنده زنجیرایله دایانماز
تهمت دین اوز ایچون نه سویلر اوز گمسیچون
اوتانمیان اوزبندن هیچ کیمسه دن اوتانماز
منعم یالان دیننده تصدیق ایدر خلاق
گردوغرو دینسه مفلس هیچ کیم اوگا اینانماز
ای دلبر ستمکر! مفرور حسن اولمه!
هیچ کیمسه نك چراغی صبح آجیلانجه یانماز
ظرفک تونو کدی (*) زاهد بر چوش ایله داشارسن
دریادلک مزاجی سیلاب ایله بولانماز!
واعظ سنیک کلامک هربری نشتر اولسه
هرکس ایدوسه غفات تاحشره دک اویانماز!

(*) تونوک - تنک و دار معناسه در.

واعظ افنديك بو غزلده چوق پر معنا و حكيمانه نقطه واردر كه جملاسي
عند العتلا مقبول و مستحسن در.

بو حقير بنده هميشه بو اعتماد اوزره در كه اكثر اوقاتده شخصك خوشبخت
و راحت اولماسي اوز سعي و اهتمامنه باغلودر.

هر برایش انسانك علم و كمالندن، بيليك و تجربه سندن آساودر. «زحمت
چكيمين بل يمز» «جفاچكيمين - صفا گورمز». بو اعتقادده اوله - اوله حقير
بو دوغرونيدا انكار ايدم بيلمز كه انسانك اقبالي آچيلانده و بختي گتورنده
زحمتسز و مشقتسزده هر طرفدن اونك اوستنه دوات و نعمت آخوب تو كولور.
هر يئرده او كا حرمت و عزت گورسنيلور. و بو بخت گتورن و تني اونك
مل و دولتي، جاه و جلايني ساخلاقمه «برتار موي» كفايت ايلور. اما وای
او گوندنكه - بخت انساندان يوز چوپره اقبال گتورميه. بو حالده آدم نه قدر
چالاموب المسه و نه قدر جاني زحمت و جفا اودينه ياخسه كنده آخرده
بي چيز و آلي يوش قلاجقدرد. بودر كه آتالار ديوبلر: «چوق - چالیشان -
چارق يرتار» انساندن دوات و حرمت يوز دوندروب گيدنده في الحقيقه نه ايكه
زنجير ايله بلكه هيچ بر قوه ايله اونى ساخلامق ممكن اولماز واعظ افنديك
بو مصرعينه دخي دقت يتورمك اولماز.

«اوتانيمان اوزندن - هيچ كيمسه دن اوتانماز.»

دوغرودنه اوز عيب و قباحتني گورموب غيراري عيبلندن و اوز گه لره
تهمت ايدن شخصدن نه حرمت و معرفت تمنا ايلمك اولار.

اوز يوز قولقارني گورميين، چركين و ناسزا عملارندن اوتانوب شرم و
حيالتميين آدم - سوز يوخدر كه اوز گه دنده اوتانماز و بي شرمانه سومديكي
آدمك حقه ده هر قسم اقتر و بهاني سويلر. بو قسم آدملردن كنار دولانماق
عين مصلحتدر. نجه كه ديوبلر:

«آبروگي ساخلا آبروسزدن

حياگي ساخلا حياسزدن!»

پر واعظ افنديك بو بيتنه نه ابراد دوتماق اولار.

«منعم بالان دينده تصديق ايدر خلايق

گر دوغرو ديسه مفلس هيچ كيم او كا اينانماز!»

دنبا يارانانندن بو آنهجن آدم آتاك اولادي اوز شخصي منمئلرني ملاحظه
ايدوب دوات و ثروت صاحب لرندن قسم - قسم تمنالري نظرده دوتوب دوغرونك
يوزينه يالانك قرا پرده سيني چكيمگه معناد اولوبلر.

مفلس و مسكينارك هنري اولميو بدير كه دوغروني كمال جرئت ايله سويلوب
دروغ گوه حيله باز منجمارك بالانلرني باطل ايلسون و حقي يويتسون بويله
انما تدرده هر طرفدن اونك اوستنه تن پرور و نفس پرست دني و فرومايه شخصلر
هجوم ايدوب آغزني قيايولر و اوزينده خلق ايچنده بي حرمت و بي آبرو
ايدوبلر.

اول سيبندرد كه مسلمان قرداشلارك آراسنده بالان سويلمك و حقي گزلمك
عادي ير شئي اولوبدر و حتى بعض اتفاقلرده هنر سايلور.

بو منوال حقه گوج و زور ايدوب كذب و يالانه رويق ويرمكك آديني:
«دروغ مصلحت آميز» قويوب شيخ سعديك بو حكمت آميز - سوزارني
باشته دونه گيدريرلر.

اودر كه واعظ افندي غير ير غزلده كنايه طريقيه ديمشدر:

ديمك كيم خلق ارا بي رغبت اقبالمز يوخدر

زمانه موسم دستمالدر - دستمالمز يوخدر

كمال ذاتمزددر شكرلاه عبيدن آري

رواجين ويرمگه تعريف ايدن دالامز يوخدر

همار استخوان ايله قناعت پيشه گر كس تك

شكار جيفه دنيا ايچون چنكالمز يوخدر

ديله رسن سوز كيچورمك هيچ مان وير ريش و دستاره

جهان اهله كيچمز سوزمز سقالمز يوخدر

آغز كسكينلگي چون دخلي چوخدر يال - كوباك

شكسته بسته فقرز يالمز كوبالمز يوخدر

سبك روح المشرف مشرير فارغ تكلفدن

زمانه اهله لازم اولان سبالمز يوخدر

زمانه حايدر واعظ حيا ايله حياسزدن

حياسزله حياسزاق ايدمك حالمز يوخدر

مرحوم واعظك بوكلامى دمخى اونك معاصرلرينك عوام و ظاهر پرست
اولمقارنه شهادت ويرير. هر كسك كه سقالي اوزون و پنالو، و جيهسى فاخر
و باياقى اوجا اولوبسه اونك حرمتى آرتيق و سوزى اوتكين اولويدر. معرفت
اهلى اسه شكسته پر و مضطرب حال اولوب اوزلارنى عوامك اعتراضدن و
جهلانك ظلم و ستمندن كنارده ساخلايوب ميدانى آغزى يالى لره يال و كويل
صاحبارنه و برولر...

عسگر شيروانى

عسگر شيروانيدن برغزل بوراده طبع اولونور :

قيل دهرده اى دل بو عمرى بيوفا گوردم
بن اول دنيا پرستى هانده گوردم بيوفا گوردم
خياتلر بسا گوردم حقهقى آشنالردن
تفحص ايليوب يسكانلاردن آشنا گوردم
بهار عمر كيچيدى اولمادى كام دلم حاصل
گلى بزمرده گوردم غنديلبي بينوا گوردم
محك داشته اوردم چوخلارى بن امتحان ايتدم
بوزنده سكه گوردم، قاب گوردم، بدنا گوردم
كيمه كم دردمى اظهار قيلدم ايستدم درمان
اوزبمدن بيشتر درده اونى من ميتلا گوردم
اكر خشت و طلاو نقره اولسه كتبد گردون
بن آنى خاكسار تيره اوزره زبره گوردم
جهان ملكنده جانا عمره چوقده اعتبارم يوق
بقافكرنده اى عسگر بو دهرى هم فا گوردم.

فلكك دورتدن و زمانه نك گردش پرستمدن و دوست - آشنالرك بيوفالقتدن
شكوه و ناله ايلامك بزم كيچميش شعرا آراسندا سموى بر رسم و قاعده اولديغى
ايچون عسگر شيروانى دخى بو خصوصده برائر قويمشدر. بونك « گوردم »
قافيه سيله ازديغى غزل قازاق شاعرى مرحوم مصطفى آقا قياس بيكوف
« ناصر » تخلص نظم قيلمى كلامى ياده سالور.

آنچق عسگر شىروانىڭ بوغرا ئىدە اولنجى بىڭ اولكى مصرعئىدە «دەر»
كلمەسى «عمر» كلمەسىنىڭ بىر ئىدە و «عمر» لفظى «دەر» سۆزىنىڭ بىر ئىدە
استعمال اولۇنسا ئىدى شەرك مەناسى دەدا دوزگىن چىخاردى. چۈنكى
دەر كلمەسى - زمان، عهد وابد مەناسىدە استعمال اولدۇدە اوڭا قىل سۆزىنى
قوشماق و «قىل» صفتىلە «دەر» ى متصف قىلماق درست گەلەر. عمر بشرائىسە
دەرە نسبت فى الحقيقە قىل و قصه بر خالدر كە انسان اوزىنىڭ قصەجە
عمر كىدە گىر كىدەر حتمى و انصافى الدن قويماسون، دىنى دىنارە ساتوب آخرت
كىسەك نازە چالشمە-ون.

پس اگر بزم دىدىگمىز كىمى دەر و عمر كلمەلەرى مقدم و مؤخر
اولۇنسا ئوندى ھەمان مصرع بو قرار اوزرە كىر كىدەر تر كىب اولۇنسون:
«قىل عمر دەدە اى دل بو دهرى بىوفا گوردىم . . . الخ»

قاسم شىروانى.

قاسم شىروانىڭ كلامىدىن بر اثر بر كىدەر مفتى قىدىنىڭ مېجموعەسىدىن
گوتورولوب بورادەدرچ اولۇندى:

مقا بردن گذر ایتدم عجیب مردمان گوردىم
قراقو توپراق آلتىدە ياتار جسمیایە جان گوردىم
بولوخدىم بر كىدە گارە گناھدىن بوزى قارە
مناعدىن زبان ایتىش بغابت بشیمان گوردىم

سېنىق ساخسى كىمى باشلار چورمىش اول قام قاشلار
تو كولمىش انجى تىك دىشلەر ياتار پىر و جوان گوردىم
بومولمىش اول آلا گوزلەر قىامت منزىلن گوزلەر
ھائى شىرىن شىر سوزلەر دھانى بى زبان گوردىم
چورمىش اول گل اندامى تانماز صبح ایلە شامى
آلبدر چەرەسىن ھامى ایلان گوردىم چيان گوردىم
كىمى عیش ایلە عشرتدە كىمى ذوق ایلە صحبتدە
كىمى رنج ایلە مچتدە قى حالن یمان گوردىم
قبور اھلك صنائىنى بيان ایتدم سىكا قسم!
اوتورمە بول یراقیلە دخى سنى ھەمان گوردىم.

ایستم خور و ملک سن کلمزاری گوزلهرم
 تابمازم دنیاده بر دور مداری گوزلهرم
 شمدی سندن ال چکوب راه مزاری گوزلهرم
 ای حبیب حسرتگدن چخدی جان گل - وقتدر!
 آی ایله گون دور ایدر عید و صالک گورمکه
 ماه نو سرکشته در مشکین هالاک گورمکه
 شاه هندو منتظر در خط و خالک گورمکه
 طوطیلر دل خسته در شرین مقالک گورمکه
 خضر سرگردان کتر شهید زلالک گورمکه
 بر بوزین دوتمش گوش تابا بمالک گورمکه
 سرو باش اگمش قیام اعتدالک گورمکه
 لاله ناک باغرنده داغلار رنک آلک گورمکه
 حوریلر حسرت چکر فضل و کمالک گورمکه
 آرزو ایار ملایک لر جمالک گورمکه
 ای بت نورسته شوخ مهربان گل - وقتدر!
 سوبله ای دلبر نهدندر بزی بیزار ایتمکک
 یارگی اغیار ایدوب اغیارگی یار ایتمکک
 ای گل نازک نه ایشدر الفت خار ایتمکک
 هر یتن نامحرمة درد دل اظهار ایتمکک
 دوستارک دشمن سانوب غیری هوادار ایتمکک
 ترک ایت الهی سیورسن بیله رفتار ایتمکک
 خوشمیدر عشق اهلنی هجر ایله بیمار ایتمکک
 غم بوجاقنده ایشین افغان گونک زار ایتمکک
 دردنی درد اهلینک یتزمی طومار ایتمکک
 موسم گلدرکه لازم سیر گلزار ایتمکک
 ای یوزی گل - کاکلی غنبر فشان گل - وقتدر!

مہجور شیروانی .

مہجور شیروانی ناک آشاغده درج اولونان ترجیح بند کلامی که حبیب
 و یارک فراقده یزبلوبدر اونک روان طبع بر شاعر اولماقده دلالت اییور.

ای حبیب حسرتگدن چخدی جان گل - وقتدر
 ای بت نورسته شوخ مهربان گل - وقتدر
 ای یوزی گل کاکلی غنبر فشان گل - وقتدر
 ای معطر غنچه باغ جنان گل - وقتدر
 ای خوش الحان طوطی شکرزبان گل - وقتدر
 ای نهال قامنی سرو روان گل - وقتدر
 ای جمالی ماهتاب ابرو کمان گل - وقتدر
 ای بزماه همدم و یار جنان گل - وقتدر
 ای کرم لو خسر و عالی مکان گل - وقتدر
 ای گوزی جلاد الی پیوسته قان گل - وقتدر
 ای گوزلک مالک ناک تخته خان گل - وقتدر!
 نچه مدتدر سنک تک شهر یاری گوزلهرم
 سالعزم سنسز گلستانه گذاری گوزلهرم
 فرقتگدن باندروب صبر و قراری گوزلهرم
 طرفه رخسارگده خط مشکباری گوزلهرم
 گوزلهرم بوللارده درمن اول دیاری گوزلهرم
 دوشمشم غم کنجنه سن غمکساری گوزلهرم
 چوخ چکوب هجرگده جور انتظاری گوزلهرم

بی بوسک چون بهار ایامی باغ ایستر سنی
 حسرتگدن لاله‌نک باغرنده داغ ایستر سنی
 جمع اولوب محبوبار آچمش قوجاق ایستر سنی
 هر چیچک دوشمش انده بر چراغ ایستر سنی
 باش اگوب اولمش بنفشه بی دماغ ایستر سنی
 نرکس ریحانلار اولمش گوز قولاغ ایستر سنی
 گلبن محبتده اکمش قیام داغ ایستر سنی
 رندار میخانه دن چکمش ایغ ایستر سنی

سیر ایچون قورمش شقایقلر اوتاق ایستر سنی
 بابل زاره اثر قیلمش فراق ایستر سنی
 ای معطر غنچه باغ جان گل - وقتدر !

بوی زلفگدن جهان جان ویرر هر دم صبا
 عالی آواره حسنگ دوتوبدر خابجا
 دردمندک دردنه شهید لیگدن ویر دوا
 ای خدا اولسون سگا یوز حور سندن ماسوا
 آه نیلیم ایلمش دوران بنی سندن جدا
 صبره مستحکم اولاق چون ییله در مرخدا
 سن دخی بر لطف قیل چوخ ایلمه جور و جفا
 عاشقی زار ایلمک مونجه نهدر ای یوفا
 بابلک قریادی قیادی دهر گلزارک فنا
 هر سحر مرغ بهارستان اوخورار مرجبا
 ای خوش الحان طوطی شکرزان گل - وقتدر !
 چون منی سرمست ایدوب دیوانه قیلدی ذوق جام
 ای پری ! سودای عشقک دوتدی کوکلمده مقام
 بو نه فرقتدر گوزم هجرگده قان آغلار مدام
 یوخ جانم سنسز قرارم هرگز ای طوبی خرام
 نولو خک درگهک اولسه من گم کشته نام

یانارام هجرانگه پروانهوش تا صبح و شام
 ایسترم نار فراقگدن آلام بر انتقام
 عاشقه یارندن اما انتقام آفاق حرام
 پادشاهم تختگه بدن سلام اولسون سلام
 عزم گلزار ایتدیلر شمشاد عرعرلر تمام
 ای نهال قامتی سرو روان گل - وقتدر !
 گوزارک یاد ایلمرم ای شوخ ! جان قصدنده در
 نولک مژگانک غمی روح روان قصدنده در
 طره لشمش هر دوزلفک دین ایمان قصدنده در
 تاشلارک اندیشه سی مین خانمان قصدنده در
 هر سر مویک خیالی بر مکان قصدنده در
 هر دوزلفک فکری یوز مین مهربان قصدنده در
 نو خطک شیرازمسی خلق جهان قصدنده در
 هر کمند کاکلک هفت آسمان قصدنده در
 مهر حسنگ باش چکوب گل ایران قصدنده در
 جسممی یاندردی هجرک شهیدی جان قصدنده در
 ای بزمه همدم و یار جهان گل - وقتدر !
 جمع اولوب محبوبار بر برده محفل باغلامش
 دسته - دسته حوربار ریحان ایله گل باغلامش
 هر صنم رخسارنه سوسله سنبل باغلامش
 گردن عاشقلره گویا سلاسل باغلامش
 عشق زنجیریدر اول استاد کامل باغلامش
 گور نه محکم صید قیلمش گور نه قابل باغلامش
 زیور رخسار ایدوب حسن اوزره حایل باغلامش
 بر نهجه دیوانه سین اول قیده مایل باغلامش
 هر طرف کلار آچیلشم لاله کاکل باغلامش
 هر شکوفه گوز آچوب هر سبزه بر دل باغلامش
 ای جمالی ماهتاب - ابرو کمان - گل - وقتدر !

جان و برو ب دیدار گم عالمده بر آد ایستهرم
 سامه عشقك ترك ایدوب غیری بریزاد ایستهرم
 بنده درگاهم بن سندن ارشاد ایستهرم
 کیچه - گوندوز ایایوب افغان و فریاد ایستهرم
 حسنگه قارشو دوران اغیاری بریاد ایستهرم
 دردچکمش خاطریم هجر گده آزاد ایستهرم
 جوشن (*) سینم خندك جوړه فولاد ایستهرم
 کینچ محنتده دلم ذکر گله معناد ایستهرم
 یوز دوتوب بابوسنگه هر لحظه منقاد ایستهرم
 غم هجوم ایتمش بو گون سندن بر امداد ایستهرم
 ای کرملو خسرو عالی مکان گل - وقتدر!
 مهر عشقك ای صنم مست خمار ایتمش بی
 تاج ذوقیله جهانده نامدار ایتمش بی
 جور ابله دور فلک بد روزگار ایتمش بی
 سوزدل ایتمش وجودم تار - مار ایتمش بی
 صبر و آرام آلوب بی اختیار ایتمش بی
 خوبلر کوبنده خاك رهگذار ایتمش بی
 غم بوجاغنده صدای طعن کار ایتمش بی
 ای گل ایدامم فراتك بقرار ایتمش بی
 مبتلای میحتك صدگونه خوار ایتمش بی
 طعن شمشیرین چکوب اغیار زار ایتمش بی
 ای گوزی جلاد آلی پیوسته فان گل - وقتدر!

یغریلر بازار عشقی اهلی سودا گیتدیلم
 دردو غم تر دین قیلوب پاك و معرا گیتدیلم
 گوردیلر دهرك وفاسین جمله زیبا گیتدیلم
 وامق غرق بلا فرهاد شیدا گیتدیلم

(*) جوش - دمیر کیم - زره.

ورقه گلشا (*) ایله مجنون رسوا گیتدیلم
 دوزمیوب بو فرقه شیرین ولیلا گیتدیلم
 بردهخی دوران ایدوب یوسف زلیخا گیتدیلم
 قوبدیلم مهجوری تك مظلوم و تنها گیتدیلم
 ای گوزلك ملكك تخنینه خان! گل - وقتدر!

(*) ورقه و گلشا - یقینکه عاشقلر آدیلم.

محقق شکر زارم دگر گویم ملائمت
گرگ تحریر ایدم آنجاق سوزمندن راز حالمدن
آتوردی کاک مژگانم نهال کیجیدی خیالمدن
دوت چشمه شنجرف تو کولدی اشک دلمدن
سنی سرخ الیه انشاء عبارت ایلهرم کانند

شکر شیروانی

بو شاعرک کلامدن مقنی افندیگ مجموعہ سنده آجاق بر محس ایدر که
عینیه بوراده درج اولونور:

مکتوبه خطاب.

سنی بر صفحه ایض کتابت ایلهرم کاغذ
هیجوم لشکر غمدن شکایت ایلهرم کاغذ
بازوب حال دلم شرحین حکایت ایلهرم کاغذ
نیم جنانمی گورسهک امانت ایلهرم کاغذ
تمام دوتلاره اظهار سلامت ایلهرم کاغذ
توب نازک الین اویجک ازل حمدو ثنا ایله
آجیاجاق رو برو اولجاق تواضع خوش صفا ایله
نظر مضبوطه سالتہ بمطلب ابتدا ایله
چکوب بر بر سطرلردن بیان مدعا ایله
سنی بر قصد اهل فصاحت ایلهرم کاغذ

اینانسون! مین غم واردر یانمده غمکسارم یوق
قناتم باباه بکنر - عبث که گاهدارم یوق
گوزوم، کو کلم تمناسی المده اختیارم یوق
اونک چون بو جهلردن حیاتہ اعتبارم یوق
غرض ش گون حسایله امانت ایلهرم کاغذ

که بیاسونلر جد القده وجودم بر سیاستدر
قاویدر بر چوروک جانم ایشم رنج و ریاضتدر
مصاحب یار وصالنه یتیمک خوش سعادتدر
اراده نامه جاسوس گلوب گیتیمک دیانتدر
جوابک کلامه بالله قیامت ایلهرم کاغذ

نابی افندی شیروانی والی الاصل.

نابی افندی شیروانی نك بر نچه غزللری و مخمساری سماحتلو مفتی افندیك
مجموعه سنده تحریر اولونمشدر. اولاردن آتیده درج اولونمش بر غزله
اكتفا ایتدك.

اسرار خطنگله دلی مدهوش ایدیه ییلسهم
بر گز غم دنیایی فراموش ایدیه ییلسهم
ایاردم ایکی دستمی بر قفل مطاسم
اول قامت موزونی در آغوش ایدیه ییلسهم
گوسترمز ایدیم کیسه به هیچ لذت لعلین
مهر لبیم اول نعمته سرپوش ایدیه ییلسهم
ایتمك نه اولور انجمن دهری بریشان
بر گز می ساءان شکلی نوش ایدیه ییلسهم
ویرمز سخن آرا لقیله کیسه به نوبت
نابی دهن خامه می خاموش ایدیه ییلسهم

ثنائی شیروانی.

ثنائی شیروانیدن ذیلده تسطیر اولونمش قصیده تاپولدی.

نشانیك تاج دولدر سمادلولرك دلیر
هم اولدر قبة الكعبه اونگچون حج اولور اكبر
ساجك والیل اذا یغشی دیدی جبل العتین اما
حجب كنبه خضرا دخان عود یا غنیر
دوزلفك نافة آهو ویره بدر علمه خوشبو
سیه گون رنگدر هندو التده خسرو خاور
نه خوش قدرت ایکی گوشك یاراتمش خالق یكنا
برسی یاسمن طرحی بریدر هم گل جعفر!
قباق معدن قدرت ید بیضادن افزوندر
مكمل صیحه خورشید - قعر اوندن تاپار انور

داشكدر سورة یسن مثل قاب قوسینك
یاشیل توزلو مقوسدر بطق مسجدو منیر
سیه كبركلرك ایتمش مسخر ربع مسكونی
گورنده خیل عشاقی آتار سهمی چكر خنجر
دوچشمك قتله لر باشی نه یغماچی مقاددر
چكوبدر سینه مه داغی سیه مردملرك كافر
مشام غنیر آمیزك گومش مقتولمیدر یارب،
كه مغز پسته بادامو نقل خاتم شكر

یوزك خورشیده طعن ایلهر بوسوز معروف علمدر
رخكدر عصمت الدنیا اونی منظوم ایدر احقر!

مگافك بر گل تر در كيمه بو گل ميسردر
 جمالك شمس خاوردر دوتوبدر عالمي بيسر!
 چه گمانه مانتددر زنجداك بو وجهابه
 چبخار يوسف كيمي آندن دخان قلب از اين چاكر
 معما ايچه موهوم نقطه سيدر اهل گافامك
 اوني ديك ايلن عارف دير با قوتدر احمر
 دهانك چشمه زمزم ديدم بوخ غنچه نوحير
 عدم درياسيدن چقمش مگر بو درج بر گوهر
 ديشيكدن انجبار خاصي، دهانك در درياسي
 برينك قيمتين بيلمز ويره خاقان هفت كشور:
 مسيح الفاظدن اظهاره يشمش رتبه جان بخش
 ليك قبض اثر قلمش مسيحا نقطه دن پتر!
 گومش ميناميدر قدك چكيلمش گردك قو-تك
 زهي زيبا، ملك سيما، زهي صنع جهان پرور!
 ايكي دوشك فك برجي برى قوسي، برى تقرب
 ويرويدر پنج تاب ايان ايكي كيسوارك غنير
 دو سيم ساعدك سرو قدك فردوس باغده
 يد الله ايله بيونددر شمشاد بر عرعر
 ميان صدر اياضك بساط بزم خسرودر
 ايكي شهزاده رومي برى قند و برى شكر!
 زهي حسن، زهي صورت تعالى الله زهي صنعت!
 نه قدرتدر بو نه حكمت، بو نه سيما، بو نه پيكر!
 اگر زاهد سني گورسه بو الطاف ملاحظه،
 دوگر كو كسي نه قان آغلار توكر باشه خاكستر!
 سني بي مثل بي همتا ياراتمش خالق اشيا:
 برى پيكر، ملك منظره، فرشته خو، سفيد اختر!

اوزك حوري ابوك جنت سگا سوز بوخ گوش طاعت
 لياك اطلس و خارا، ساطك بولس مخمر
 تمنای رخكدن منع ايدوب لطفك دريغ ايشمه،
 گوزل سن، شاه عالم سن نايي در سگا چاكر!
 نايي تك بو قصيده سندن معاون اولونور كه اول جناب خيالي كشاده طبع
 و صاحب ذوق بر شاعر امش كه وصف گوزلده بر قصور قوسامشدر و انواع
 استعاره ايله سوديكي داييري مدح و تعریف قيلمشدر. اي! افسوسكه بزم
 بيله روان طبع و سخندان شاعرارمك باشقه بر دوغرو و سلامت مسلكري
 اولميوبده طبع گوهر سنجلريني يهوده صرف ايدوبار.

لاهیچی شیروانی - عارف تخلص

بو شاعرک کلامدن بر غزل ذیلده درج اولور:

دوتان کویکده مسکن حسرت باغ ارم چکمز
گورن بر گزینی عمرینده هرگز در دوغم چکمز

لیکدن بوسه هر کیم آلسه اعرابد بالله
زال خضری یاد ایتمز خیال جام جم چکمز

تماشای فضای گلشن کویک ایدن عاشق
کیچر باشند اما اول تماشادن قدم چکمز

جفالردر بگا اغیاردن - جور و ستم سندن
بگا رحم ابله کم مونجه نی آدم ستم چکمز

دمادم آه و افغان ایلمکدن حال می عارف
نه بیلسون اول که ایتمز آه و آه دمبدم چکمز

آصف شیروانی

آصفک آشاییده یازیلان غزللرندن اونک خوش طبع و شیرین کلام
بر شاعر اولدینی آگلایلور.

غزل آصف شیروانی:

یلمن عرقمیدر رخ آئنده ساقی نک
یا دیدملری قالدی یگا غنمه ساقی نک؟

ساغر که دوش ساقی قیلمشدی بیدماغ
آغلار گزر مدام سراغنده ساقی نک

دورانده لحظه - لحظه قزل قانلار اوددوقم
اولمش عیان آئنده بوجاغنده ساقی نک

تن بیاهدرمی بوخسه هلاکم زمانه ده
قانلار کف گتورمش ایاغنده ساقی نک

باشنه کالر اولسون او پروانه نک اگر
یانماندن ال گتورسه چراغنده ساقی نک

می نشه سیله سانما که آصف قتاده در
دوران هلاکی اولمش اوطاقد. ساقی نک

ینه غزل آصف شیروانی:

سودای زلف یاره کوکل قیلمه چوخ هوس
کیم صبح اولنجه هر گیجه بیدار اولور عسس

بالده اولسه سوز جمالک شراره سی
هر ناله سندن اود دوتار اشجار و خار و خس

بىر زەھرىدەر سوزلار كە آچىنماز دىماغى
 بىر شەددىر غەمك قونە بىلەنر اوڭا مەكس
 ھىجر گەدە داد قىلەم اكر تىز تاپار غەمك
 ازىسكە بوخ غەمك كېمى بىر مرد دادرس
 گران گوزىلە سېنە افكارە قانعاز
 بىسەر بىزە قىزاي مغان دىجلە ارس
 رحلت صباحيدىر نە باتوسن دور اى رفيق
 يوكاندى - كەندى قافلە فرىاد ايدىر جىرس
 بىر خوشە توشە ايلە بو خىمن كىنارىدن
 ناگەدە مرغ فرصت اوچوب سىنماش قەس
 آصف غەمگەدە وز دوشە يوب خاك خېرە
 قەلمىش حزين و بى دل و بى و تاب و بى نفس

آصف لىبرانى

بەش روایتە گوردە آصف شېروانىڭ مەزىرى اولەرق دېكر بىر شاعر
 دىخى آصف تەخلەلەر وار اېمىش كە اصلا قىرا باغ مەھاندە (لېران) قىرە سەندىن اېمىش.
 بو شاعرلار اسم و نىسبى بىر كىسە مەلۇم دىكل.
 اكر فى الحقیقه قىرا باغلو اولسە ایدى سالخورده شعرا و ادیبلارمىز كە آلان
 حالاً حیات اوزىرە باقىدىلار و اونىڭ بارە سەندە آن چوڭ مەلۇمات وېرە بىلەردىلار
 ۋلى بىر كىسەن صەجىج بىر خېر ایشىتمەدىك، ھەر خالەدە آتېدە درج اولوتان
 غزلى لىبرانلو آصفە استاد وېرىلار.

جىسمەندى بىلەم گوردونور بىر ھن اېچرە
 يا روح رواندىر دولانير بوېدن اېچرە
 كۆيگەدە يوز ايل زلفە سېر اولسەم اوبانمام :
 ازىسكە قىرا گون بىگا خوشدر وطن اېچرە
 بىر شەرنەمك رېز ايلە آغز گەدن اوپىردم
 گىزلىن كىدە بىلەيدىم اكرچە سەخن اېچرە
 مژگانلارڭ اېچرە سىڭ اول چشم سىياھك
 بىر نىركىس تىردىر كە بىتوبىر تىمكىن اېچرە
 آصف گل رخسارنى گورەشمى نىكارك
 غەنچە دەھنى آچىلە قەلەمىش چىمن اېچرە !

بو غزەدە «بىر شەرنەمك رېزىلە . . . الخ» بىتەك مالى بىتەكە آصف لىبرانى
 سامانىلارڭ عصرىندە زىندە كانلىق ايدىن مشهور «عمار» تەخلەلەر شاعرلارڭ كىلامەندىن

اقتباس ايتمىشدر. عمارك سوز آراسىدە كىزىلۈپدە بارك لىدىن بوسە آلاماغى
يۈرۈشىدە يازدىغى شعر بودر :

«ئىدر غزل خویش نهان خواهم گشت

تا بر لب تو بوسه زنم چون تو بخوانی.»

آصف لىبرانىك فۇقەدە درج اولۇنان كىلامىدىن باشقە بىر نەچە غزەللىرى
و بىر مەخمىس مەخمىد آقا مەجتەھ زادەنىك «رياض العاشقين» نام تەذكىرەسىدە
تەكىر اولتمىشدر، ۇلى اولىرىك چىندان اھمىيىتى اولمادىغى ايتچۇن تەكراراً بورادە
يازىلاماغى لازم كۆرۈلمەيدۇ .

نسىمى شىروانى.

بۇ شاعرىك كىلاملىرىدىن آنىچى بىر غزەل يازىلاماسىنە اکتىفا ايتىدۇ .

دۇن گۇن مەنتىز اولدىم كە بۇ بىركار نەدر

گەردىش چىرخ فلەك و كىنىد دۇار نەدر ؟

فلەكك اصلى نەدىدىر ملكك اصلى نەدىن

آدەك صورتە بونىچە طبىكار نەدر ؟

بى ستۇن چىرخ مەلق نەدىن اولدى تەرتىب

فلەك آلتىدە قىمر كوكب سيار نەدر ؟

مەكسك طبىعە باخ بال نەدىن ، زەر نەدىن

كەنە بۇ مەسئەلەدە نور نەدر ، نار نەدر ؟

تەرك دىنا قىلاسن بىلە نسىمى اولەسن

اولە بىر گۇن دىەسن خرقە و دىتار نەدر ؟

«ساقی یا مایه عیش مدام را
منهال فواد را ح لذامیت براح»

و یا:

«نی طاقت دلداری
نی فرصت دیداری
نی فرصت دیداری
نی طاقت دلداری . . .»

یتدربله باشلا نیلان غزلار کیمی.

قدسی جنابلری شیعه مذهب سالک لاریدیر گنججه نیک مختصر تاریخچه سینی
کنرال (لازیر اوف) نیک خواهشنه گوره بازوبدر که او نیک مسوده سی ایدودر.
جمله اشعاری داغلق صورتده اولدغی خالده ایشیتدیگمزه گوره حال حیالده
اولان اوغلی شیخ عیسی حضرتلری اوللری جمع اتمکده در. اید و ار که
ترلکده چاپه ویرلسون.

اشعارندن علاوه «تاریخ مقدس» کتابی دخی ترتیب ایدودیر و لکن
مرحومک بو اثری ده هنوز چاپ اولمئیودیر.

چاپ اولونماش دبوایده وارد. دیوانه داخل اولان شعرار و غزلار
150 دن زیاده در. جمله غزللری یمدی یتدن عبارتدر آرتق اکسیکی بوخدر.
اتراری علی العموم علما قسمک دمنه و روحانی صنفک جبرکین و قبیح
عمللرته دایر اترارد.

سابقده گنججه شهرنده قضاوت ایدودیر و سوگرماری غیمنازییه مکتبده
معلم اولوبدر. بیه که گنججه ده اولنجی عقاید و تورک دیلی نیک معلمی بوذات
اولوبدر. بعض روایته گوره شیخ ابراهیمک شیخ نظامیه قرابتی واراییش.

شیخ حضرتلری زیاده متقی و دیندار بر وجود اولدیندن علوم الهیه
آرتق بلدیاتی واراییش و قران شریفی ازیر بیلیرمش. اداره روحانیه
شیخ ابراهیم رقابت امتحانی ویررایکن قافقازک فرمان فرماسی نامیستیکی قیاز
(وارانسوف) حضرتلریده اوراده واراییش شیخ مرحومک امتحن و اشد
اظهار ایشیتدیکی علم و کمالی مشاهده ایدوب اوکا آفرین و تحسین اوچوبوب
اوز قزیل ساعتینده بخش اتمیشدر.

شیخ ابراهیم - قدسی - گنججه وی.

بوخاریده آدلاری ذکر اولونان شماخی و شبروان شاعرلری نیک معاصرلریدن
گنججه شهرنده مشهور اولاملاری شیخ ابراهیم قدسی و آقا اسماعیل ذبیح حساب
اولونور. هر بر نیک ترجمه خالده بوراده معلومت ویرلور.

مرحوم شیخ ابراهیم شیخ حسن اوغلی شیخ زمانوف گنججه شاعرلری نیک
مشهورلرندیر. تولد ایدودیر گنججه ده هجرتک 1231 نجی تاریخده، یوز سنه بوندن
مقدم. شیخ ابراهیم تعلیم آلودیر گنججه پیشمازی مرحوم آخوند ملا حسبتدن.
معلوم اوله که مرحوم میرزا قحطی آخوندوفده همین و مدرسدن تعلیم آلمشدر.
شیخ ابراهیمک عربجه و فرسجه بخش بیلوگی واراییش و مقتدر
تورک شاعرلرندن بریسی حسب اولونور. قدسی مدرسک ایله و بر طراندن
گنججه شهر نیک یاخونلنده واقع اولان «امامزاده ابراهیم» تربیه سینک متولی ایکی
ایله گذران ایدرمش. 1255 ده تاهل ایدوبدر. بیه روایت اولونور که 1261 نجی
ایله کیمی هر سنه ده بر قزی وجوده کلراییش.

1261 نجی تاریخده حق تعالی اوکا بر اوغول کرامت ایدوبدر و شاعر
بوندن زیاده خوشحال اولوب اوکا «تلی اکبر» آد قویوبدر و بو مناسله دیوبدر:

غم افزا بیانی که در محضر است
زمن یادکار علی اکبر است
کشیدم بسی ساغراز خون دل
همانا که تاریخ آن «ساغر» است

شیخ ابراهیمک بر تخلصیده «الص» در و بعضاً شیخ دخی یازارمش. قدسی نیک
گوزل غزللری وار. اولردن بر پاره سی ترکیجه در. اما اترلری نیک جوخی
فارسی دینده در. خواجه حافظک غزللرته تمثال اولارق بر جوخ غزللر
اشاد اتمشدر.

شیخ ابراهیم 1282 تاریخچه کنجهده غفلتاً وفات ایدوب، مقبره‌سی «امامزاده»
قبرستانده در. شیخ مرحوم زیاده عقلی، ذکاوتی و حافظه‌ای محترم بر عالم ایش.
آشاعده یازیلان غزل شیخک کلاملارنددر:

عشق ممنوع اولسه پس ایجاد حسنه بوخ سبب
عقل قاطع حکمه - ظنی روایت نیله‌سون
عشقدر باعث که یوسف قصه‌سی احسن در
قول حقی داگماسون صاحب غوایت نیله‌سون
حسن اظهار ایتمکک حسنی زاهد بیامه‌سه
«کنت کنزاً» قولنه یوخدر درایت نیله‌سون
واعظ اولسه خود بخود منکر گر کدر اولمه
زاهدک حقی اوکا ایش سرایت نیله‌سون
حسن جاذبدر و گرنه عشق اولماز کیسه‌ده
شقه گر دل و برمه‌سون صاحب کفایت نیله‌سون
شکر نعمت ایتمه‌مک کفراندر چون «ناصحان»
حسن قدرین بیلمه‌مین صاحب هدایت نیله‌سون!

مرحوم شیخ اثرارندن بوندن آرتق نمونه‌ار اله دوشمه‌دی که بوراده
درج اولونسون.

آقا اسماعیل ذبیح

آقا اسماعیل ذبیح گنجینه‌ک آدلو شاعرلرندن بریسی حساب اولونور. آقا
اسماعیل «ذبیح» تخصی گوتورمک لکه سبب حضرت اسماعیل بیسمبرایله براسمده
(آداس) اولماغیدر. چون حضرت اسماعیل حق تعالی‌ک امریله مینا داغنه
آتاسی ابراهیم خلیل الله طرفندن ذبیح اولونماق ایچون آپارلمشدی اومناسبتله
آقا اسماعیل دخی اوزی ایچون «ذبیح» تخصی انتخاب ایتمشدر.
ذبیح مهاجرتاً خیلی مدت تبریزده اقامت ایدوب اوراده تجارت امرینه
مشغول اولارمش و بروقتی اوراده «تاجر باشی» لق منصبه دخی یریشوبدر دنیا
گورمش و ایش آشیران بر وجودایمش.

بعض روایت گوره سو گرادن گنه گنجیه مراجعت ایدوب و بوراده هجرتک
۱۲۸۵ نجی ایلی تخمیناً ۷۰ یاشنده وفات ایدوبدر. اما صحیحی بودر که
مرحوم آقا اسماعیل وطنه مراجعت ایتمیوب تبریز شهرنده وفات ایلوبدر.
ذبیح خوش خلق و پرسواد بر وجودایمش. فارس شاعرلرک اثرارندن
اطلاع کاملی وارایمش. تورک و فارس دیللرنده مختلف شعر و غزللری
واردر. بوندن علاوه ذبیح زیاده خوش نویس ایش.

فارسجه دیوانی واردر. حیف که آله کیچمه‌دی. مکتب دار میرزا صادق
«فانی» تخصیه ذبیحک آراسنده ارسال - مرسول و طعانی افکار وقوعه
کلیرمش. اوز نوهمسی خیلی تعلیم و تربیه ایچون ایلک دفعه مکتبه گوندردیگی
وقت میرزا صادق یازدیغی «توصیه نامه» دن بر ایکی یتتی اخبارینک خاطرنده
قالوبدر که بوراده ذکر اولونور.

ای که مردم یادگیرد از تو تعلیم ادب
ویز اسرار معانی واقف از اصل و نسب
گر بود از فضل علمت بر خلیل من نصیب
نار بروی نور گردد چون نوی ارباب رب

و گنه میرزا صادق فانی به جواباً یازدیفی فارس العبارة بر کلامندن آنجق
اوج بیت اله دوشدی که اونده قوجالقدن شکایت اولونور.

باراها کس مبادا در جهان باشد علیل
هر که شد پیر و علیل آنکه شود خوار و ذلیل
آب چون بسیار ماند در قدح گردد کثیف
مرد چون بسیار خستد لاجرم گردد کسیل
نکته گیر را مکن در شعر من در قافیه
از قوافی تو اینجانیست جز لفظ «عمیل»

و که میرزا صادق فانی تخلص اونک مدحنده یازدیفی بر کاغذه جوابا
بو بیتلری یازمشدر.

خالق الاشعار میخوانی مرا در سلك نظم
شاعر خوش طبع مرا هستم منش عبد ذلیل
روز و شب دوری همی جویم ازین دارالعدم
رشته بر گردنم افکنده «موسی» و «خلیل» (۱)

آقا ذبیح ک هر قسم شعر و کلاملری چوق ایسه ده حیف که آله دوشنلری
آز ایلدی، اونلردن بر نیچه سی بوراده طبع اولونور.

مخمس ذبیح:

بیلیمیرم باعث نه در قلبمده سیران ایستمز
کو گلمی دوتمش غبار غم گلستان ایستمز
سیر گل گشت صفای باغ بوستان ایستمز
بربط، رود و سرودلجن خوشخوان ایستمز
مرغزار لاله و نسرین و ریحان ایستمز

(۱) موسی و خلیل هر ایکسی شاعرک نو دلریدر

بعض اشخاصی گوریرسن قدی مانند عام
ظن ایدیرسن بو وفاراهنده در ثابت قدم
بخشیرا قدر بیه اشخاصک وجودندن عدم
حیله و مکر ایله دایم دیلده سوگند و قسم
هر قسم که یاد ایدر گویا که عصیان ایستمز
نیچه کسلر وار «مسلمان» در دیرار آدنه
شیطنت فکرنندن اوز که شیئی دوشمنز یادنه
چوق کسک باعذر اونلار فتنه و افسادنه
گورکج ابلیس اونلاری سویلر تعام اولادنه
گیتیمک بو شهره کیم بو شهر شیطان ایستمز!

بعض کس انکار ایدر قانون شرعی روز و شب؟
بو شریعتدن قیلار قانون روس منتخب؟
ایتمدی انکار حق مصطفی جز بولهب
«گیتیمز شرعه» سوله ردی اول حمار بی ادب
بزلره شرعی نه لازم - کیم بودیوان ایستمز؟

قالمیوب بر ذره بودیر فناده رغبتم
آز - چوق وارایدی بو خلق ایچره شان و شوکتیم
گیتدی الدن - گون بگون آرتار ملال و محنتیم
عشرت ناز و نعیجه قالمیوبدر الفتم
شوکت و شان و جلال و حکم دیوان ایستمز!

بوفلک گور کیم نه رسوا، جهان ایتمش منی
عاجز و پیرعلیل و ناتوان ایتمش منی
یوخسه بیلیم چرخ گردون امتحان ایتمش منی
بیوفا کسلر ایله چون هم عنان ایتمش منی
سرفراز ایتیمک منی بو چرخ دوران ایستمز

گوردم بوز روز کار اهلنده بر صدق و صفا
گوردم اونلاری تماماً بی دیانت بی وفا
بر بالان سوزدر آدین قویتمش «رفیق» و «آشنا»
بوق علی آل علیدن غیری اوز گه رهنا
اوز گه بر امید یا بر اوز گه جانان ایستمز.

ایتمه یارب حشرمی محشر گونی اغیار ایان
امتحان ایتمه ذبیح بینوانی نار ایلن
حشرمی قیل عرصه محشرده هشت و چار ایان
اول شقیع روز محشر حیدر کرار ایان
گراوله یوز من مرید - مرشیدو سلمان ایستمز

استدم کوی وفده قیس یا فرهاد اولام
قویمادی بو چرخ گردون بر زمان دلشاداه لام
غیرت خصم عدویه کاوه حداد اولام
ایستمدم بیوفالقی رسمنه معتاد اولام
اگلشن کس زورقه البته طوفان ایستمز!

آقا اسماعیل - ذبیح بو مخمسنده ملا پناه واقف کبچی اوز عصرنده پشایان
آدملرک رذیل اخلاقندن و چیرکین اوصافندن سوز آچوب اونلارک بیوفا
و بیعار، بی غیرت، محیل و یالانچی اولماقلارنی. حقی انکار ایدوب دین مبین
مصطفی دن اوزاق دوشمکلرینی، روس زاقوتی - شریعت قانونه ترجیح
ایتمکلرینی، دوستلق اولنجی شرطی مقامنده اولان صدق و دیانتدن بی بهره
اولماقلارنی گوزل و موزون شعرلر واسطه سیله بر بر ذکر قیور اهل زمانه دن
یوز چوندریر و علی المرتضی به و اونک اولادنه پناه آپاروب حشر گوتنده
اونلاردن کومک دیله یور.

ذبیحک بو کلامنده اولان بر بند «ملانصرالدین» ژورنالنده سابقده چاپ
اولونمش «جهنم مکتوبی» یاده سالور که شیطان زمانه آدملردن شکایت
ایدوب دیور: ناحق یره منی متهم ایدوب هر مقام و مکانده مکالمات اوخویورسکیز.
نچه وقت ایدیکه من فرنگستانه گیتمشدم و منم وجودم بوراده اولمادیغی حالده

آدم آتاتک اولادی او قدر فساد و شرارت تور تدبیکه او قدر گور یامه مش
ایشلر دوتدیکه - اونلار هیچ منم خیالمنده کیچمز ایدی. سو گرادن شیطان
آدم آتاتک اولادی دوتدیغی فساد عمللری بر بر ذکر ایدوب دیور:

اوز گز انصاف ایدوب سویابه یك: بو ایشلر منم عملدر یوخسه سزک اوز
ایشلر گزدر. ذبیح دهخی اوز شهرنک اهلدن شکایت ایدوب دیور:
آدلارنی مسلمان قویان نچه کسلر واردر که شیطنتدن باشقه بر فکر و
پیشه لری یوخدر، اونلارک خیالی و تمامی سعلری آنجاق آدملرک آراسنه
فته و فساد سالماقدیر. بیله آدملری ابلیس گورد کده اوز بالالارنه دیور:
«بالالرم! دهاسز بو شهره گیتیمک، بوراتک اهلی شیطان ایستمز، بونلار اوزی
هر قسم فساد و شرارت تورتمگده بی بدل و ماهر درلر...» نچه که ذبیح دیور.

«نچه کسلر وار «مسلمان» در دیبرلر آدنه
شیطنت فکرندن اوز گه شیئی دوشمنز یادنه
چوخ کسک باغندر اونلار فتنه و افسانده
گورگج ابلیس اونلاری سویار تمام اولادنه
کیتیمک بو شهره کیم بو شهره شیطان ایستمز!...»

بزم علم و معرفتدن بی بهره اولان اهلک شیطاندن آرتیق فتنه کار شریر
و فاسد اولماغنی بی نظیر شاعرمن عباس آقا غائبوف ناظر تخلص تازه یازدیغی
«ملاو شیطان» عنوانلی حکایه سنده گوزل و جله بیان ایدوبدر.
بو حکایه نک باره سنده اوز مقامنده دانشیله جقدر. جناب «ذبیح» ک یوخاریده
یازیلان مخمسندن اونک مقتدر و خوش طبع آذربایجانلو بر شاعر اولدیغی گورونور.
اوک آشاغده درج اولونان کلامی بو قولمزک دوغولغنه شهادت ویره بیله ر.

کلام ذبیح:

منم بو بیر اولان کو شکم جهانده بر جوان ایستر
ایچوب مست اولماغه هر دم شراب ارغوان ایستر

گهی ایلر تکلم ادعاسین بزم عرفانده
گهی رزم ایتمک رستم صفت تیرو کمان ایستر

گهی خك مذلته دوتار منصورتك آرام
گهی كیخسرو جمشیدتك تخت کیان ایستر.
گهی آزادو درویش ابراهیمو ادهمك
گهی جامو جلال ارد شیر با بكان ایستر!
مقام حقى تا پماقده اولور كه ناصرو خسرو
گهی اول خسرو پرویزتك ملك جهان ایستر!
گهی آذر پرستو گاه قبطی، گاه مسلمانی
گهی برزخ، گهی دوزخ، گهی حورو جهان ایستر!
گهی سفلی طلب قعر زمینده گو ماهی تك
گهی علوی طلب سیر صفای آسمان ایستر!
گهی بهلول دیوانه، گهی ملای نصرالدین
گهی بوزرجمهرو شوكت نوشیروان ایستر!
گهی سعدی و حافظ گه فضولی، گاه خاقانی
گهی بغداد، گاه شیراز گاهی اصفهان ایستر!
گهی ملای رومی، گاه نظامی، گاه فردوسی
گهی رومی، گهی ایران گهی هندوستان ایستر!
گهی درسی سبده عجز ایدر شاگرد مکتب تك
گهی انشاسنه شاگرد میرزا مهدی خان ایستر!
مكا طعن ایشمه ای زاهد! سنك زهدك ربائیدر
اگر ذكر ایلیم وصفك سنك برداستان ایستر.
بسازاهداری گوررم سنك تك سعی ایدر اما
ره تحقیقی تا پماقده اوگا چوخ امتحان ایستر
خرابات اهلینك عشقنی بیلمز زاهدو مفتی
اوگا عشقك یولین گوسترمكه پیر معان ایستر
دگل واقف رهوز عشقه شیخ شهرله واعظ
اولار گاهی علف چینر گهی آردا سامان ایستر

وجود وحدتی بیلمز نفاس و حیض ملاسی
اوگا برهان ناطع پنبهده بر قطره قان ایستر
طریقندن سؤال ایتسك نجاست فضائی سویلر
«حقیقت» کلمه سندن لال اولور گویا زبان ایستر.
طریق حقى تا پماق ایستمز ماضی و مستقبل
نه نحو و صرف، منطق نه بیان ایله معان ایستر
مجاز اهلای حقیقت راهنی تا پماقده بی مرشد
سکندر وار اولور عاجز دلیل کاروان ایستر.
ذبیحا! روز محشرده نه در عصیانگه فکرك
نظر لطفیه گر قیلسه امیر مؤمنان ایستر
بو شهرك قبل و قالدن غبار غم دوتوب کو کلم
اوجوب کو کلم قوشی هر اظه «آذربایجان» ایستر!

مرحوم ذبیحك بو کلامی موزون و پر مضمون کلاملردن بریسیدر.
بوراده شاعر معاصری (نباتی) کیمی شمس تبریزی علیه الرحمه یه تقلید و
تبعیت اظهار ایدرک کو گنك مختلف حاللرنی و اونده وقت - بوقت وقوعه
گن آرزو و تمنا لری شرح قیلور.

ذبیح گهی خك مذلته منصور تك آرامیاب اولور و گاهی کیخسرو و
جمشید تك تخت و تاج کیان طلب ایدر. گاهی درویش صفت آزادهلق
خواهش ایلور و گاهی ارد شیر با بكان کیمی جامو جلال شوقنه دوشیر. گاه آذری
گه قبطی و گاه مسلمان اولماق فکرنه دوشیر. گهی یرك آلتنده زعم اولونان
قزل او کوزدن و زوربا بالقدن سوز آچوب سیر صفای آسمان طلب ایدر.
گه برزخی و گاهیده بهشت برینده حور جهان تمنالرنه دوشیر. و هانیله
شاعرك میل و کوکلی مین جورده مختلف حالتلره دوشوب جنت و جهنم
مثلو بربرینه ضد، بر عکس شیلر و تمنال آرزو ایلور.

بو قسم رنکارنك حالتلر آنجاق حقیقی شاعر مثلو غیر عادی و زیاده
اساسلی وجودلرک طبیعت و مزاجلرنده مشاهده اولونه یلیر.

دېسچ اوز حال دلنى و مختلف تمنالرنى ذكر ايتدكدن سوڭره راهد
ظاهر پرستك وصف حاله شروع ايدوب دئور: اى زاهد بگا طعن ايمه،
سنگ زهدك حقيقى دگل ربايدىر. سز زاهدلر رموز عشقه واقف دگلسنڭز،
خرابات اهلىك عشنى ظاهر پرست مفتى و واعظ ييله يياىز.

بو يولى گوسترمك ايچون بير مغان لازمدر اگر سزدن طريقت مسئله سندن
سؤال اولونسه - نجاست فصاحتى سويلرسنڭز و «حقيقت» كلامه سينك معناسنى
درك ايتمكدى عجز گوستروب لال اولوب قالارسنڭز زيرا بوكلمه يى شرح
و بيان ايتمكه باشقه فصاحت و طلاق انسان گر كدر اوده كه سز فرقه ده بو خدر،
بو كلامك آخركى بيتنده شاعر «آذربايجان» ولايتى تمنا ايدوب ساكن
اولديغى شهرك قيل و قلندن شكايه ايدىر:

بو شهرك قيل و قلندن غبار عم دوتوب قابم اوچوب كوكلم قوشى
هرلظه «آذربايجان» ايسترا بوراده ذبح شكايه ايلديكى شهر يقينكه گنج
شهريدر. آشاعده يازيلان مخمس مستزادينه اكرچه شاعر بر نوعى گنجىنى
باشدن تعريف و توصيف قىلور ولى اونك اهالىسنگ عيب و قصورينه دخى
برده چكميز اونلاريدى نازيك اشارىلر ايله گوستريز و بوندن ماسوا اصل
آذربايجان كه ذبيحك گوكل قوشى اوچوب اونك طرفته ميل ايدىر قديم
عصردن ايران دولته تابع و سيع بر ولايت در كه اونك مر كزى تبريز شهر يدر،
هر حالده شاعر اوزون مدت ساكن اولديغى شهر اهلندن رنجيده و دلگير
اولوب باشقه بر محله كوچمكى آرزو ايدىر بو محل وطن مألوفى گنجهدرمى،
بوخسه تبريزدرمى - الله بيلير.

گنجه شهرنده سكونت ايدن روحانيلىك و مختلف اصنافلر و پيشه كارلر
وصف شانده استهزا و كنايه طريقيه انشاد ايتديكى مخمس مستزاددر:

كوكلم هوس ايلر كه قىلوم بر نچه اشعار

اشعار دورربار

لال اولميه نطقم ايدىر طوطى كيمى كفتار

يا بلبل گلزار

بو رسمدر اشعاره اولوب طالب بسيار

چون اونده فرح وار

خلفك گوربرم اكثرنى من كيمى ييكار
يوز درده كرفتار

او صافنى بو شهرك ايدم من سىكا اظهار
اى عارف هشار

اول سوله رم مسجدى جون روضه جنت
چوخ وار بو شهابت

اولماز بو جهانده ييله معبد كه مات
مهراب عبادت

بوخ عيله بر نقصى اونك حق حقيقت
بانى سنه رحمت

معمارى اونك طرحينى چكمش نه قيامت
چوخ رنجله زحمت

كلمز بو جهان ايچره دخى بير ييله معمار
بو علمه سزا وار

ملارنك هر برى علامه در الحق
علم اونلارده مشتق

قاضى سى قضاوتنده شريحيدى موقت
فتوالرى بر حق

قانون شريعت تابوب اونلار ايله رونق
سن سويله كه «صدق»

صبح اولديغى تك عصره كيمى درس دى مطلق
تحصيلدر الحق

ايلكينيدين آخشامه كيمى بحث سما وار
بر علمدى دشوار . . .

دوشدى گذرم هجره آخونده چو بكسر
گوردم نچه كسار

دورنده اوتورمش همه اشخاص موقر (*)
خوش قامت و منظر

(*) موقر - محترم - تعظيم و تكرم اولومش اولان.

تشیبه ایلدم هر بری بو ذرو قنبر
 سلما نه برابر
 گویا دیریلوب تازهدن عمار ایله یاسر
 اصحاب پیغمبر
 رجعت اولوب آياکه گاوب حیدر کرار
 بو جابر انصار
 وصف ایلم اصفاری جمله بو منوال
 مجموعی خوش احوال
 آزدرد بولاری مدح ایدیه بر کیمسه مهوسال
 یوز شاعر نقال
 تاحرلرنی عیب ایدیه ننگ نطقی اولور لال
 مردود اولو فی الحال
 بو شهرده کوچک یوز ایکرمی ایکی بقال
 بر دانه دی غسال
 صاحب لرنه سولسه هر کیمسه رباخوار
 مشرک اولی مردار!
 وه وه! نه معطر گورونیر فرقه دباغ
 چون بوی ساریمساغ
 روغن کونیه داخل اولوب جمله صباغ (*)
 گویا که بیوب باغ
 سلاخ (**) و کریشچی ایکسی اولدیلاز اورتاغ
 سرمایه باغرساغ
 رخسارنی علافارک گور نه اولوب آغ
 چون بشم قراباغ
 طباخلری کور نه ایدر طبخ ملذذ...
 چوخلار اونی ییلمز

(*) صباغ - بویاقچی

(**) سلاخ - قویون و قرامال باش کسوب سویان آدم.

یتیمی بز ایلمن پاچه بز استاد حایم بز
 دکانلاری مبرز
 کبابچی اگرچه بولارک باینه گلمز
 بونلاری بگنمز
 حلواچیلرک مایه سیدر قویروق و بهمز
 هر کیم بییه ییلمز
 بیچاره صابونچی قالوب آواره و بیکار
 اوز حاله آغلار.
 بو صفحه نی گور کیم نه گلستان ارمدر
 مخلوقی صنمدر
 افسوس که بو شهرک احباری کمدر
 گویا که عدمدر
 بعضی گورونیر تات وجهرد ایله عجمدر
 سر رشته سی کمدر
 درد اولسه اکر برجه بو دنیاده نه غمدر
 نه جورو المدر
 یارب ایلمه دهرده بر کیمسه نی بیمار
 یا قادر غفار!
 ذاکر ایله واعظ اوتایدن گلی هر دم
 ذا کرلغه محکم
 آرشین یارم آغ ایله اولوب جمله معمم
 اول عمراری کم
 سیراب ایدیه ییلمز بولاری جودله حاتم
 دینار ایله درهم
 ای واه یاخون اولدی گنه ماه محرم
 دو تماقلغه ماتم
 مملو ایدیه جک منبری کرپله ایلانلار
 بو مرثیه خوانلار!

فی الجمله ابرائک سولیم وصفنی منقول
تا اولمیه چوق طول
ایرانده مکر قحطدی بر آدم معقول
هم لایق و مقبول
بر گودنک آدینی قویوب نایب قونسول
قیلمش بونی مرسل
تذکیره بهاسی دیوبن ناحق آلور پول
و ظالم مخدول
بردر بوگا درویشیله افسونکرو تجار
دلاک و جمادار!...

ذبیحک بو مستزادی آرتق مهارتله یازیلوبدر. بو کلامده ثبات، جدیت و تمکینلک ایله — استهزا و کنایه، آغلاماق ایله کولامک، شاداق ایله غم بری برینه قاریشوبدر. بوراده بیلیمک اولمیر که شاعر دوغرو دانمی گنجی نیک روحانیلرنی و سائر صنعت اهلارنی تعریف و مدح ایلیور، یوخسه اونلارک اوستنه گولور، ریشخند ایلیور. دوغرو دانمی گنجی ملالری علامه درلر، و گنجی قاضیاری امور قضاوتده موثق درلر. دوغرو دانمی قانون شریعت اونلارک مبارک وجودلری سایه سنده رونق تاپوبدر و صبحدن عصره کیمی اونلار عزیز وقتلرنی درس و بیخنده تعلیم و تعلمده کیچوریرلر، یوخسه شاعر ظریفانه اونلارک اوستنه گولوب کنایه ایلیور. شاعرک سوزینه اینانمق اولاردی اگر سماوار مسئله سی آرایه کلمه سیدی.

حاجیلارک وصفنه دخی هامی ایناناردی اگر رباخوارلق سوزی آچیلما سیدی. اگرچه شاعر محترم حاجیلارک رباخوار اولماقنی انکار ایدوب دئیور که اونلاره برکس رباخوار دییه بیلمز، دیسه لر «مشک اولور مردار!» ولی بو سوزلرک کنایه طریقیله سویلمه سینه شبهه یوخدر، چونکه گنجی تاجرلری فایض و ربا آلماسا ایدیلر اونلارک بو صفتی هرگز بوراده ذکر اولونمازدی. فرقه دباغدن ساد مساعک و باغرساغک «بوی معطری» کلمک سوزلرندن شاعرک ریشخند ایتمه سی ظاهر اولور.

سوگرا شاعر طباخاری بتی بشیرناری و پاچه زلری، حلم آشی بشیرناری کبابچی حلواجی و صابونچلری اوز صنعتلرینه مختص صنعتلر ایله تعریف ایدوب «بتی بز ایله پاچه بز استاد حلیم بز»ک دکانلارینی مبرزه تشبیه ایدیر. بوندن سوگره اطبا صنعته کیچور واونلارک کم یاللقندن شکایت ایدیر. تابولانلریده یاتات اولور و یاجهود که طبابت علمنده احلا سر رشته لری اولمیر. آنجاق درد اوسته درد آرتیریرلار اول جهندن شاعر دیور.

«یارب ایلمه دهرده بر کیمسه نی بیمار
یا قادرو قهار!»

ختم کلامده شاعر محرم آیندا ایراندن کلن عقرب صنعت و مارسیرت واعظ و مرثیه خوانلاری ذکر ایدوب اونلارک طمع کارلقندن و بیچاره فعله لری، درویشلارلی، افسونکرلری دلاک و جامه دارلری سوبوب چاپولچیلق ایدن نابکار قونسول ناییلرینک ظلم و جورندن داد و فریاد ایدیر: بوندن معلوم اولونور که ایرانک ویران اولماغی و اونده آلان مشاهده اولونان بی نظاملق و عدالتسزلک خیلی زمان بوندن مقدم باشلانوبدر. مرحوم ذبیحک بو شعر مستزادی «ملا نصرالدین» ژورنالنه اک مناسب و اونک مسلکته یاراشان منظومه لردن بریسیدر. ذبیح اوز عصرنک مرزا علی اکبر صابری اولوب، افسوسکه اونگده قدری بیلنمیوبدر و اشعارینه رواج ویرن اولمیوبدر.

آذربايجان

طرفيندن طبع و نشر اولونميش چوقوق ادبياتي كتابلاري:

I - سيرا

II - سيرا

ميني - مينيني ماساللار:

عائشه نيك ماساللار:

(1) تيلكي ايله داوشان - قارغا و خرچنك 7 ق.	(1) جسور داوشان 10 ق.
(2) تيلكي، خوروز و يشيك 7	(2) بوجكلر 10
(3) پامبوق يشيك (كئدي) 7	(3) اوزون بوروللي سيوري سبك ايله قيسا
(4) ده گيش دوقوش 7	قويروقلي آبي 15
(5) كيجي و قويون 7	(4) احمدك آدكوني 12
(6) قوقال 7	(5) سرجه ايله آلا باليق 12
(7) آلك 5	(6) سينكلر 15
(8) قارقيز 5	(7) آلاجا قارغا ايله ساري قاناريا 15
(9) توكليجه بال آريسي 12	(8) هر كسден اصوللي 15
گنججلر كتيخانه سي:	
(1) يلكي دنيا 15	(9) سود ايله جوربا و يشيك 12
(2) ويله لم تل 15	(10) عائشه نيك روياسي 15

III - سيرا

چوقوقلار كتيخانه سي:

(1) آزادليغا 10 ق	(6) قهرمان - قورشون عسكر 7
(2) كوچوك سلبيك قارغاسي 15	(7) اوج آبي 7
(3) بايقوش 12	(8) بالاجا احمد 12
(4) گنج قهرمان 15	(9) خالچايي علي 15
(5) چيركين اوردهك 15	(10) شاقالاد آدام - تيلكي و دورتا 15

ياقيندا چاپدان چيقاق.

شاخنالاردا

دانش دوري

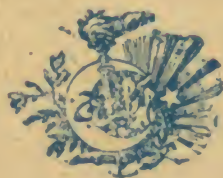
روبنسون قروزه

بو كتابلار «آذربايجان» مغازه لرينده ساتيلير.

مرکزي مغازه جاپاريدزه كوچه سي (سابق اولگيشكي) 4 - تلفون نومرو 74.

مغازه نيك شعبه لري: (1) قومونست كوچه سي 23 - تلفون 1-38.
(2) 28 آپريل كوچه سي (سابق تيلفوني) تيلفون 16-31.
(3) بازار و پروله تار كوچه لري كوچينده تيلفون 19-72.

2 روبله 50 قچك

Материалы по истории Азербайджанской
литературы

==== I том—II часть =====

ФРИДУН-БЕЙ КОЧАРЛИ
